

Honvédségi Szemle

149. ÉVFOLYAM
2021/2. SZÁM

A Magyar Honvédség szakmai, tudományos folyóirata

Kiadja: Magyar Honvédség Parancsnokság

A kiadásért felel:

Dr. Böröndi Gábor altábornagy (dr. jur.)

Szerkesztőbizottság

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)
(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)
(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)
(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Ruszin Romulusz dandártábornok (PhD)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)
(Bournemouthi Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD) (Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A szerkesztőbizottság titkára:

Dr. Stohl Róbert százados (PhD)
(Stohl.Robert@hm.gov.hu)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

A Zrínyi Kiadó vezetője:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Szerkesztő: Gáspár Katalin

Tördelőszerkesztő: Petrezselyem Kitti

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Török Judit

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és

Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Sokszorosítóosztály

Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a honvedsegiszemle.hu oldalon.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság „A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődői:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk szíves figyelmüket arra, hogy a *Honvédségi Szemle* egyedi elektronikus forrásazonosítóval (Digital Object Identifier – DOI) látja el a tudományos cikkeket. A szerkesztőségbe beérkezett kéziratok publikálásának feltétele éppen ezért egy új ponttal bővült: a *Felhasznált irodalom* jegyzékében lévő bibliográfiai adatok feltüntetése után – amennyiben van – a hivatkozott írás DOI-ját is meg kell adni.

A *Honvédségi Szemle*ben közölt írások automatikusan bekerülnek a Magyar Tudományos Művek Tárába és az MTAKIK REAL, illetve REAL-J repozitóriumába. Arra kérjük Szerzőinket, hogy ennek érdekében regisztrálják magukat a www.m2.mtmt.hu oldalon.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

149. ÉVFOLYAM,
2021/2. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

FÓKUSZBAN

Kádár Pál dandártábornok:

A pandémia kezelése mint a nemzeti ellenálló képesség „tesztje” 3

Porkoláb Imre ezredes – Hennel Sándor őrnagy – Hegedűs Ernő alezredes:

Modernizáció és innováció (1.) 14

Takács Attila vezérőrnagy – Szabóné Szabó Andrea alezredes – Töll László ezredes:

A Magyar Honvédség szárazföldi haderőnemének jövője a nemzeti tisztképzés
modernizációjának tükrében 27

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Vikman László főhadnagy:

A művelettervezés jogi feladatai 44

Kása István ezredes:

A tábori tűzerelegységek tűzvezetési eljárásainak felülvizsgálata
a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program tükrében 57

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Dudás Éva százados:

A Bundeswehr vezetési filozófiája 64

Szabó Sándor őrnagy:

A kiképzési célok helye és szerepe a gyakorlatok tervezésekor és levezetésekor 85

Vartmann György alezredes:

Altisztzsakképzés a Magyar Honvédség Altiszt Akadémián (2012–2020) 93

Stohl Róbert százados:

„Így neveld a sárkányodat!” – A Z generáció képzési és tanulási szokásairól 116

Jakkel Krisztián – Kerékgyártó Zsolt törzsőrmester – Varró Tibor:

Az angol katonai szaknyelv oktatása és módszertani elemei
a honvéd középiskolákban 128

HADTÖRTÉNELEM

Szakály Sándor:

Tábornokból „templomszolga” 139

SZEMLE

Kenyeres Dénes ny. alezredes:

A különlegesek 147

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

Nemzetközi szakirodalmi szemle 150

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 160

ABSTRACT 168

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Kádár Pál dandártábornok (PhD), a Miniszterelnöki Kormányiroda vezető kormányfőtanácsosa, a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság elnöke, a HM korábbi közigazgatási államtitkára.

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD), a Mathias Corvinus Collegium Vezetőképző Akadémiájának igazgatója

Dr. Hennel Sándor őrnagy (PhD), az MH BHD 32. Nemzeti Honvéd Díszegység főtisztje

Dr. Hegedűs Ernő (PhD) alezredes, egyetemi adjunktus (NKE HHK)

Takács Attila vezérőrnagy, a Magyar Honvédség Parancsnoksága szárazföldi szemlélője

Szabóné Szabó Andrea alezredes, az MH Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely osztályvezetője

Dr. Töll László ezredes (PhD), az MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság Társadalmi Kapcsolatok Főnökség főnöke

Dr. Vikman László főhadnagy (dr. jur.), művelettervező főtiszt (MHP Hadműveleti Csoportfőnökség Művelettervező Főnökség)

Kása István ezredes, az MH 25. Klapka György Lövészdandár törzsfőnöke

Dr. Dudás Éva százados (PhD), az MH Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely munkatársa

Dr. Szabó Sándor őrnagy (PhD), kiemelt főtiszt (NKE HHK Hadászati Tanszék)

Dr. Vartmann György alezredes (PhD), az MH Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely kiemelt főtisztje

Jakkel Krisztián, a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium angoltanára

Kerékgyártó Zsolt törzsőrmester, a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium kollégiumi nevelőtanára

Varró Tibor, a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium angoltanára

Dr. Stohl Róbert százados (PhD), az MH Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely munkatársa

Dr. Szakály Sándor (DSc) hadtörténész, egyetemi tanár, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója

Kenyeres Dénes ny. alezredes

Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes (PhD)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Kádár Pál dandártábornok:

A PANDÉMIA KEZELÉSE MINT A NEMZETI ELLENÁLLÓ KÉPESSÉG „TESZTJE”

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző a 2019 őszén kezdődött SARS-CoV-2 (Covid-19) pandémia kapcsán a nemzeti ellenálló képesség tükrében rövid áttekintést ad azokról a kihívásokról és kezelésük módjáról, amelyek az egészségügyi válság kapcsán jelentkeztek, és amelyek az országok biztonsága szempontjából is értelmezhető tartalommal bírnak. A tanulmány rámutat arra, hogy a világjárvány egyes hatásai hasonlóságot mutatnak egy lehetséges fegyveres konfliktus hatásaival, így a pandémia kezelésére adott nemzeti és nemzetközi válaszok egyben az államok nemzeti ellenálló képességének tesztjeként is értelmezhetők. A szerző bizonyítja, hogy a fegyveres erők bevonása az ilyen típusú kihívások kezelésébe megkerülhetetlen, valamint állást foglal a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének szükségessége mellett.

KULCSSZAVAK: NATO, reziliencia, nemzeti ellenálló képesség, Covid-19, az államszervezet működésének folyamatossága, biztonság

BEVEZETÉS

Az első, emberek között is terjedő SARS-CoV-2 (Covid-19) vírusfertőzést először 2019 novemberében azonosították. Az azóta eltelt egy esztendőben a vírus drámai mértékben elterjedt a világban, jelen tanulmány készítésének időpontjában¹ világszerte 62 311 483 fertőzöttet tartottak nyilván,² és a halálos áldozatok száma közelített a másfél millióhoz. Magyarországon az aktív fertőzöttek száma több mint 150 ezer volt, az áldozatok száma pedig meghaladta a 4600-at.³ Hatásos vakcina hiányában az érintett országok szinte kivétel nélkül speciális intézkedéseket voltak kénytelenek bevezetni, amelyek egyes mindennapos magatartási szabályok ajánlásától a válságkezelés enyhébb rendszabályain keresztül a kihirdetett különleges jogrend biztosította legszigorúbb korlátozásokig terjedtek,⁴ valamint az esetek többségében szükségessé vált a haderő bevonása is a válság kezelésébe. (2020. december végén–2021. január elején érkezett a pandémia második hulláma a tetőpontjára.

¹ 2020. november 29.

² A Johns Hopkins University of Medicine adatai alapján. <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

³ Tájékoztató oldal a koronavírusról. <https://koronavirus.gov.hu/> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

⁴ Bővebben lásd Farkas Ádám: Gondolatok a koronavírus-járvány és a védelmi, biztonsági szabályozás kölcsönhatásairól. *Belügyi Szemle*, 2020/5., 9–22. <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/3377/3867> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 24.)

E tanulmány tördelésének megkezdésekor már jelentősen csökkent a fertőzöttek és elhunytak száma – *a szerk.*)⁵

A vírus megjelenése és globális kiterjedése nem csupán egészségügyi kihívást jelentett az emberiség számára, hanem egyben egy olyan nemzetközi helyzet létrejöttét is jelentette, amely sok vonatkozásban hasonlóságot mutat egy határokon átívelő jelentősebb fegyveres konfliktus egyes lehetséges hatásaival. A pandémia kezelése és az egyes államok hivatalos intézkedései, valamint a lakosság azokra adott reakciója egyben egy nem várt és nehezen kontroll alatt tartható válság nemzetközi és nemzeti kezelési képességének a tesztje is. A pandémia következtében kialakult helyzet tehát egyfajta „lakmuspapír” arra nézve, hogy mit bír el az egészségügyi intézményrendszer, mit tolerál a társadalom, mennyire terhelhető a nemzetgazdaság, megőrizhető-e a politikai stabilitás, hatékonyak-e a rendvédelmi szervek és a hadsereg, fenntartható-e az ellátórendszer működése, rendelkezésre áll-e megbízható tartalékolási rendszer, felkészültek-e az államok egy ilyen jellegű feladatra és az ebből következő hatások kezelésére, és még sorolhatnánk.

A NATO mint politikai-katonai szövetség – a biztonság fogalmának átfogó megközelítéséből következően – tevékenysége során hangsúlyozott figyelmet fordít a hagyományos katonai képességek fejlesztésén túl valamennyi olyan kihívásra, amelynek negligálása biztonsági kockázatot eredményez, és ezek kezelését, valamint a felelősséget az erre történő felkészülésért egyes esetekben nemzeti hatáskörbe utalja.

Jelen írás vonatkozásában az Észak-atlanti Szerződés 3. cikkére szükséges hivatkoznunk, amely szerint: „*A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.*”⁶ Ez a cikk az, amelyre a biztonság komplex megközelítése kapcsán visszavezethető a nemzeti ellenálló képesség⁷ gondolata, illetve ez a rendelkezés az, amely a NATO legújabb kori történetében egyre hangsúlyosabb szerepet kap, és ez a klauzula hivatkozható a pandémia kezelése kapcsán is.

A NATO varsói csúcstalálkozóján 2016-ban a szövetségesek megerősítették a nemzeti ellenálló képesség erősítése kapcsán vállalt kötelezettségeiket, valamint megállapodtak abban, hogy azt hét alapkövetelmény mentén fejlesztik:⁸

⁵ A fertőzöttek száma a világban 2011 januárjában meghaladta a 96 milliót, az elhunytaké a 2 milliót. E tanulmány tördelésének megkezdésekor – a koronavírus.gov.hu adatai szerint – hazánkban 359 574 főre nőtt a beazonosított fertőzöttek száma. Elhunyt 64, többségében idős, krónikus beteg, így az elhunytak száma 11 968 főre emelkedett. A gyógyultak száma folyamatosan nő, január 24-én 241 472 fő, az aktív fertőzöttek száma 106 134 főre csökkent; 3793 koronavírusos beteget ápolnak kórházban, közülük 254-en voltak lélegeztetőgépen. Eddig 145 257 fő kapott oltást, közülük 8135 fő már a második oltását is megkapta. Tájékoztató oldal a koronavírusról. <https://koronavirus.gov.hu/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 24.)

⁶ 1999. évi I. törvény a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900001.TV&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D7> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

⁷ Bővebben lásd Keszely László: Hibrid hadviselés és nemzeti ellenálló képesség (resilience), avagy átfogó megközelítés újrátöltve. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2018/1., 29–62. http://www.hadjog.hu/wp-content/uploads/2018/08/Katonai-Jogi-%C3%A9s-Hadjogi-Szemle-2018_1.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 11. 27.)

⁸ Resilience and Article 3. NATO E-Library, 16. 11. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm (Letöltés időpontja: 2020. 11. 16.); Wolf-Diether Roepke – Hasit Thanky: Resilience – the first line of defence. NATO Review, 27. 02. 2019. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 14.)

- a kormány és a kritikus kormányzati szolgáltatások garantált folytonossága;
- az energiaellátó rendszer ellenálló képessége;
- képesség a tömegek ellenőrizetlen mozgásának kezelésére;
- ellenálló képesség az élelmiszer- és a vízkészletek biztosítása kapcsán;
- tömeges sérülések egészségügyi ellátásának képessége;
- a polgári kommunikációs rendszerek ellenálló képessége;
- a polgári közlekedési rendszerek ellenálló képessége.

Alapvető érdekünk, hogy a globális egészségügyi kihívás ne válhasson globális biztonsági kihívássá, és ennek elkerülésében a nemzeti ellenálló képességnek kiemelt szerepe van.

Úgy gondolom, a világjárvány miatt kialakult helyzet és annak hatásai kapcsán érdemes röviden megvizsgálnunk a nemzeti ellenálló képesség megközelítéséből, hogy mi is történt, hogyan is teljesítettünk „mi”, emberek a vírussal szemben.

A KORMÁNYZÁS FOLYTONOSSÁGA

A kormányzás folytonossága kapcsán e dolgozat megírásáig Magyarország vonatkozásában nem azonosítható jelentős fennakadás. A veszélyhelyzet kihirdetését megelőzően az Operatív Törzs megalakításával a kormányzat már 2020 januárjában felkészült a helyzet speciális kezelésére,⁹ amit a veszélyhelyzet 2020. március 11-i kihirdetése¹⁰ és a kormányzati döntéshozatal támogató akciócsoportok megalakítása, illetve folyamatos működtetése tett hatékonyabbá.¹¹ A pandémia második, súlyosabb kihívást jelentő hulláma kapcsán az ismételt kihirdetett veszélyhelyzet¹² során hozott intézkedések hatásairól korai lenne véleményt formálni, annyi azonban elmondható, hogy az alkotmányos állami szervek működésének folyamatosága jelenleg is biztosított, és sem a kormányzat, sem a népképviselő, sem pedig az igazságszolgáltatás vonatkozásában nincs számottevő működési korlátozás.

A közigazgatás általános működése, a lakossági közigazgatási szolgáltatások, az állami döntéshozatali mechanizmus működése folyamatosnak volt tekinthető, a jogalkotás és a kontrollszervek működésében nem volt kiesés, az ügyfélkapcsolattal járó közigazgatási eljárásokra és a határidőkre vonatkozó speciális szabályok biztosították az ügyvitel és a védekezés folyamatosságát is.

Lényeges szempont, hogy a kormányzás folytonosságát és stabilitásának fenntarthatóságát a szükséges alapinformációk hozzáférhetővé tétele és azok hitelességének biztosítása lényeges mértékben meghatározza. A hazai intézkedések között éppen a felelőtlen álhírkeltésből vagy rosszindulatból, tudatlanságból, esetleg tudatos ellenérdekű befolyásolási

⁹ 1012/2020. (I. 31.) Korm. határozat a Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs felállításáról. Magyar Közlöny, 2020. évi 16. szám. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/13285bbde75a626ff044ec795e70a6ee5d700b29/megtekintes> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹⁰ 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről. Magyar Közlöny, 2020. évi 39. szám. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6ddbac40c788cb35b5bd5a5be4bb31294b59f9fc/letoltes> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹¹ 1101/2020. (III. 14.) Korm. határozat a koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1101.KOR&dbnum=1> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹² 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről. Magyar Közlöny, 2020. évi 237. szám, 7573. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/8cbd291e418e353982f0af40c3a77d83c5d62fd4/letoltes> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

műveletekből származó fals információk visszaszorítása,¹³ kezelése érdekében jelentek meg új elemek, melyek a hivatalos elektronikus kormányzati kommunikáció biztosításától¹⁴ a napi sajtótájékoztatókon és az óriásplakátos kampányon keresztül az egyes védekezést akadályozó cselekmények kriminalizálásáig¹⁵ terjedtek. Sokak számára ezek az intézkedések csak a hiteles tájékoztatást szolgálták, de összhatásában a NATO nemzeti ellenálló képesség (*resilience*) megközelítésének első és legfontosabb elemét, a kormányzás folytonosságát voltak hivatottak biztosítani. A folyamatos kormányzás hiányában ugyanis a védekezés valamennyi további eleme is ellehetetlenülne, nem születnének meg a szükséges döntések, nem kerülne a döntéshozó, a jogalkotó asztalára a helyzet kezelését biztosító javaslat sem, a végrehajtás pedig elmaradna.

A hazai rendkívüli intézkedések részletes elemzésére e helyütt a területi korlátokra figyelemmel nem vállalkozom, ezek nem voltak minden esetben közvetlenül az ellenálló képességhez kapcsolódó lépések, mindemellett hatásaik a stabil kormányzás fenntartását is támogatták.

A kormányzás folytonossága szempontjából nem elhanyagolható azonban az sem, hogy a különféle intézkedések milyen politikai kockázatot jelentenek, és ezek szakmailag egyebekben indokolt meghozatala mennyiben használható fel politikai eszközként a mindenkori ellenzék vagy más, ellenérdekű államok részéről erőteljes kritikaként, ezzel gyengítve a védekezés hatékonyságát. Ne feledjük, hogy egy globális válságban, amikor a védekezéshez szükséges erőforrások és eszközök rendelkezésre állása korlátozott, akkor valamennyi állam, még a szövetségeseink is abban érdekeltek, hogy elsődlegesen saját lakosságuk biztonságát szavatolják. Eközben komoly versenyfutás zajlik a világpiacon a lélegeztetőgépekért, védőfelszerelésekért, vakcináért stb., így egy-egy állam kormányzati hatékonyságának csökkenése azokat az államokat előnyhöz juttatja, ahol gyorsabb a döntéshozatal, a védekezés szervezett, széles a társadalmi támogatottság és az erőforrások optimálisan biztosíthatók.

Ne legyenek illúzióink, komoly információs műveletek folynak ma is annak érdekében, hogy egy-egy szereplő hitelessége megkérdőjelezhető legyen, és ennek eredményeként a globális térben mások előnyhöz jussanak, amely előnyök már nemcsak kifejezetten a vírus-helyzet kezelésében, hanem a globális biztonsági térben is megmutatkoznak.¹⁶

A fentiekén túl az sem kizárható, hogy egyes érdekcsoportok az európai uniós vagy nemzeti kormányzati válságkezelés kritikájával kívánnak politikai tőkét kovácsolni és saját pozíciójukat erősíteni akár annak árán is, hogy a kritika nem feltétlenül megalapozott, mely tényezővel a mindenkori felelős kormányzatoknak számolniuk kell.

¹³ Lásd Hódos László: A hibrid konfliktusok felívelési szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének és kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai. Honvédségi Szemle, 2020/4., 49–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/89> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹⁴ A koronavírus.gov.hu portál üzemeltetése.

¹⁵ Lásd a rémhírterjesztés Btk. tényállását, illetve a veszélyhelyzet időszakában a szabályozásba bekerült kapcsolódó tényállást. Btk. 337. § Rémhírterjesztés. Büntetőjog.Info. <https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-337-%C2%A7-remhirterjesztes/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹⁶ NATO's approach to countering disinformation: a focus on COVID-19. NATO E-Library, 17. 07. 2020. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/177273.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 14.)

Szerte a világban nem példa nélküli a pandémia kormányzati kezelésével összefüggésben megfogalmazott kritika artikulálása békés vagy kevésbé békés eszközökkel.¹⁷ A médiában megfogalmazott ellenvélemény vagy egy demonstráció keretében jelzett elégedetlenség nem ássa alá a védekezés biztonságát, ezek a jogállami működés keretein belül rendvédelmi és más eszközökkel nagy biztonsággal kezelhetők. Szélsőséges esetben azonban nem kizárható, hogy a kritikai hangok és a hozzájuk kapcsolódó esetleg erőszakos tömeges fellépés túllépnek bizonyos keretet, amely így már konkrét biztonsági kockázattá válik, veszélyeztetheti az államszervezet folyamatos működését, ezért kezelésére más eszközök igénybevételére – akár szükségállapot kihirdetésére és az ehhez kapcsolódó rendkívüli intézkedésekre, végső esetben a hadsereg alkalmazására – is szükség lehet. Magyarországon ilyen mérvű kritikai fellépés nem volt azonosítható, a működés folyamatossága biztosított.

AZ ENERGIAELLÁTÓ RENDSZER ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGE

A nemzeti ellenálló képesség következő fontos területe az energiaellátás biztosítása. E vonatkozásban a Covid–19 elsődlegesen az üzemeltetéssel összefüggésben szükséges szakszemélyzet folyamatos biztosítása terén jelenthet kihívást. Bár a pandémia súlyos, egyelőre nem érkezett olyan hír, hogy valamely energiaszolgáltatónál, rendszer-üzemeltetőnél ez az üzemmenet biztonságos folytatását befolyásolta volna. Elméletileg nem kizárható az az eset, hogy egyes magasan kvalifikált szaktudású kulcsszereplők kiesése ellátási problémához vezessen. Mindennek az esélyét azonban jelentősen csökkenti az energiaforrások diverzifikálása, a szolgáltatók együttműködése, valamint a nemzeti és a határokon átnyúló energiahálózatok közötti koordináció.

A folyamatos üzemmenet biztosításában rendre felmerül az az elvi lehetőség/igény, hogy a jól szervezett és önálló működésre képes fegyveres erő közreműködjön a kieső polgári humán erőforrás pótlásában. Ennek azonban nemcsak itthon, hanem világszerte ismert korlátai vannak, a speciális felkészültséget igénylő pozíciók ellátására a katonák csak külön felkészítést követően vehetők igénybe, ami kevésbé tervezhető, és ez a felkészítés nem képezi teljes spektrumban a katonai felkészítés részét. Mindemellett kézenfekvő a jövőre nézve, hogy a katonák egyedülálló rendelkezésre állása, szervezettsége és vezetettsége alkalmassá teszi a haderőket a nemzeti ellenálló képesség e területén is a rendszer erősítésére.

További kockázatként azonosíthatjuk az energiaellátás kapcsán a pandémia miatt esetleg kényszerből leálló fejlesztéseket, elhalasztott karbantartásokat, amelyek hosszabb távon az erőművek üzembiztonságára, műszaki megbízhatóságára gyakorolhatnak negatív hatást. Ma nem tudhatjuk biztosan, meddig tart a járvány és az ebből következő hatások meddig

¹⁷ Csak példaként néhány hír Olaszország, Németország, Szlovákia, Spanyolország és Ukrajna vonatkozásában: Koronavírus: Rómában is utcai harcba torkolltak a tüntetések a szigorítások ellen. Portfolio, 25. 10. 2020. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20201025/koronavirus-romaban-is-utcai-harcba-torkolltak-a-tuntetesek-a-szigoritasok-ellen-454314>; Koronavírus: a szlovák rendőrség vizágyúval és könnygázzal verte szét a szigorítások ellen tüntetőket. Portfolio, 17. 10. 2020. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20201017/koronavirus-a-szlovak-rendorseg-vizagyuvall-es-konnygazgal-verte-szet-a-szigoritasok-ellen-tunteteket-453368>; Erőszakba torkollott a lezárások elleni tüntetés Németországban. Szabad Európa, 08. 11. 2020. <https://www.szabadeuropa.hu/a/eroszakba-torkollott-a-lezarások-elleni-tuntetes-nemetországban/30937032.html>; Peter Kristof: Erőszakos tüntetések a koronavírus-járvány miatti korlátozások ellen. EuroNews, 01. 11. 2020. <https://hu.euronews.com/2020/11/01/eroszakos-tuntetesek-a-koronavirus-jarvany-miatti-korlatozasok-ellen>; Farkas György: Ukrajnában napi 20-30 ezer új beteg is lehet. 24.hu, 17. 11. 2020. <https://24.hu/kulfold/2020/11/17/ukrajnaban-napi-20-30-ezer-uj-beteg-is-lehet/> (Letöltések időpontja: 18. 11. 2020.)

lesznek érezhetőek, mindez szélsőséges esetben olyan nagyberuházások késedelméhez is vezethet, amelyek egy-egy ország energiaszükségletének a kielégítését alapjaiban befolyásolják, valós és komoly biztonsági kockázattá transzformálva a ma még csak „kicsit csúsztunk a projekttel” jelenséget. Ez a kihívás a haderők védelmi képességeire is kihat, hiszen a katonai létesítmények mint létfontosságú infrastrukturális elemek folyamatos üzemét biztosítani kell, ami a műveletek sikerét is befolyásolja.¹⁸

KÉPESSÉG A TÖMEGEK ELLENŐRIZETLEN MOZGÁSÁNAK KEZELÉSÉRE

A pandémia ezen a területen is feladatot ró az államokra. A vírus terjedésének azzal lehet a leghatékonyabban gátat szabni, ha a személyek mozgását és közvetlen érintkezését a minimálisra csökkentjük. Az államok kivétel nélkül éltek azzal a lehetőséggel, hogy hosszabb-rövidebb időre korlátozták a beutazást, adott esetben már a belépésnél külön ellenőrzésnek vetették alá a beérkező személyeket a járvány terjedésének megakadályozása céljából. Összességében az elmúlt egy évben a vírushelyzet kezelésével párhuzamosan változott az ellenőrizetlen átlépések száma határainkon,¹⁹ ami nem kifejezetten a migrációs tendenciák megváltozásából,²⁰ hanem abból a tényből is következett, hogy a járvány sújtotta országokban a belföldi mozgás is sok esetben korlátozott volt. Magyarországon a határvédelmi feladatokban a pandémia időszakában is szolgáltak katonák, ezzel tehermentesítve a rendőrség állományát is, ami jól példázza a honvédség sokoldalú képességeit és békében történő közreműködésének szükségességét. Ugyancsak segítséget nyújtottak a katonák a rendőrök munkájához a Románia felé megnyitott humanitárius korridor biztosításában.²¹ Amennyiben olyan döntés születne a különleges jogrendi felhatalmazások alapján, amely korlátozza a személyek országon belüli mozgását, a Magyar Honvédség ezek végrehajtásának ellenőrzésében – a rendőrséggel együttműködésben – szükség esetén a korlátozás kikényszerítésében szintén képes közreműködni.

ELLENÁLLÓ KÉPESSÉG AZ ÉLELMISZER- ÉS A VÍZKÉSZLETEK BIZTOSÍTÁSA KAPCSÁN

A járvány megfékezése szempontjából ugyancsak lényeges szempont a folyamatos élelmiszer- és vízellátás biztosítása. A járvány első hullámában rég nem látott felvásárlási láz jelent meg egyes országokban, amelynek főbb tárgyai a tartós készélelmiszerek és az élelmiszer-alapanyagok voltak. Ettől eltekintve a kezdeti ellátási problémák leküzdését követően nem okozott jelentős problémát a rendszer működtetése. Ebben az ágazatban is hasznos tapasztalatok születtek.

¹⁸ Bővebben lásd John R. Deni: Energy Self-Sufficient Military Installations: Rewards and Obstacles. Energy Security: Operational Highlights, 2013/2., 3–7. NATO Energy Security Centre of Excellence. <https://enseccoe.org/data/public/uploads/2017/02/esoh-201302.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 27.)

¹⁹ Illegális migráció alakulása – heti bontásban. Rendőrség. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 27.)

²⁰ A 2015-ös migrációs hullámot követően az Európában menedéket kérők száma visszaesett, de még így is duplája a 2013-as adatnak. Bővebben lásd Asylum statistics. Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics (Letöltés időpontja: 2020. 11. 27.)

²¹ Bővebben lásd az MH parancsnokának jelentését az OGY illetékes bizottsága előtt: Az ellenzéki képviselők felelősségére hívta fel a figyelmet a honvédelmi miniszter. Koronavirus.gov.hu, 2020. 03. 28. <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/az-ellenzeki-kepviselok-felelossegere-hivta-fel-figyelmet-honvedelmi-miniszter> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 14.)

talatként jelentkezett, hogy az ellátási láncot olyan módon kell átalakítani és megszervezni, hogy képes legyen egy hosszabb időtartamú szolgáltatáskiesés esetén is biztosítani a működést. Az élelmiszer-ágazatban is valós kihívás a betegség következtében kieső munkaerő pótlásának nehézsége, ami szintén arra mutat rá, hogy egy fegyveres konfliktusra történő felkészülés során ezeknek a képességeknek a biztosíthatóságát is meg kell oldani, lehetőleg függetlenül a piaci szereplőktől, amire az állam ráhatása korlátozott vagy csak jelentős, békében is jelentkező költségekkel oldható meg. Különösen igaz ez azokban az esetekben, ahol a szükséges készlet biztosítása nem oldható meg kizárólag hazai szereplők közreműködésével, ez esetben a nemzetközi piaci folyamatoktól vagy más nemzetek érdekeitől való közvetlen függés kritikus belföldi ellátási nehézségeket eredményezhet.

Itt kell rámutatnunk, hogy a hatályos hazai szabályozás²² a készletképzés teljes rendszere kapcsán valószínűsíthetően felülvizsgálatra szorul, figyelemmel arra a tényre, hogy a rendelet megalkotása óta eltelt 17 év alatt a biztonsági környezet és a nemzetközi piaci viszonyok is jelentős átalakuláson mentek keresztül, amivel összefüggésben nem került sor a szabály korszerűsítésére.²³

A TÖMEGES SÉRÜLÉSEK EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSÁNAK KÉPESSÉGE

A pandémia kapcsán egyértelműen a legszembetűnőbb kihívás ezen a területen jelentkezett. A vírusfertőzöttség gyors felfutása szükségkórházak létesítését tette szükségessé szerte a világban, számos esetben a katonai tábori kórházak igénybevétele is felmerült. Az országok szinte kivétel nélkül azzal szembesültek, hogy egy ilyen mértékű egészségügyi kihívás kezelésére a fertőzésszám gyors emelkedési üteme mellett a rendelkezésre álló készletek nem elegendők. Ez a jelenség a szakértő szemnek azt is megmutatja, hogy egy hasonló egészségügyi terhelést jelentő fegyveres konfliktus esetén nagyságrendileg mire lennének képesek az államok. E területen a nyílt források alapján azt kell mondanunk, nincs jelentős képességbeli különbség a szövetséges és a Szövetségen kívüli államok között a válságkezelésben. A helyzet kezelése mindenhol rendkívüli erőfeszítéseket követelt meg, bár arról nem áll rendelkezésre információ, hogy a háborúra tartalékolat készleteket mennyiben szabadították fel a pandémia kezelése kapcsán.

A kimagasló terhelés mellett az egészségügyi személyzet létszáma sem feltétlenül elégséges, a váltásuk és pihentetésük sem megoldható maradéktalanul. Sőt, a lakosság egyes esetekben az ellátásban jelentkező nehézségeket közvetlenül az egészségügyi alkalmazottak magatartására vezeti vissza.²⁴ Erre figyelemmel számos példát találunk a világban (Ausztria, Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország stb.), ahol a katonák is bekapcsolódtak az egészségügyi ellátás biztosításába – ha mással nem, akkor logisztikai képességeik vagy mentesítőképeségük rendelkezésre bocsátásával. Magyarországon a Magyar Honvédség a szállítási feladatok mellett a kórházparancsnoki rendszer bevezetésével,

²² 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300131.kor> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

²³ Az Alaptörvény T/13647 számon előterjesztett kilencedik módosítása a fogalmi keretek változása miatt is megkerülhetlenné teszi a felülvizsgálatot. T/13647. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosításáról. <https://www.parlament.hu/irom41/13647/13647.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

²⁴ Attacks on health care in the context of COVID-19. WHO, 30. 07. 2020. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/attacks-on-health-care-in-the-context-of-covid-19> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 14.)

az egészségügyi, szociális intézmények, óvodák, iskolák mentésével segítette a védekezést; az erősödő járvány során a katonák az egészségügyi szaktevékenységhez közelebb eső feladatokba is bevonásra kerültek.²⁵

Meg kell jegyeznünk, hogy egyes jelen helyzetben szükségessé váló feladatok ellátásában a Magyar Honvédség korábban nem vehetett volna részt, a védelmi és a biztonsági szabályozás azonnali korrekciójára volt szükség ahhoz, hogy az egészségügyi válsághelyzettel és a veszélyhelyzettel összefüggésben egyes feladatokba a katonák bevonhatók legyenek. Ez a tény önmagában is rámutat arra, hogy a hazai védelmi-válságkezelési szabályozás nem kellően rugalmas, nem felel meg a tényleges kihívások mindegyikének, egyes elemeiben egészen biztosan mélyreható reformokra lesz szükség.

A tömeges egészségügyi ellátási képesség következő sarokpontja a vakcina biztosíthatóságának kérdése, amely mára belátható időn belülre került, a beszállítás ütemezése, a kapcsolódó gyártókapacitás rendelkezésre állása azonban további kockázatokat rejt. Az európai unió megállapodásban biztosított, valamint a kínai és az orosz vakcina fejlesztése a híradások szerint célegyenesben van, az igények mértéke miatt azonban nem lehet arra számítani, hogy a teljes szükséges mennyiség azonnal biztosítható lesz. Ennek egyrészt a gyártó-sorok kapacitása szab határt, másrészt pedig a szállítókapacitások végeessége, amely már egy másik *resilience* területhez tartozik, és amellyel kapcsolatban szintén valószínűsíthető a haderők közreműködése.

Az egészségügyi ellátáshoz kapcsolódóan szintén felmerül a készletek rendelkezésre állásának kérdése. Amennyiben egy Covid-19-hez hasonló lefutású járvány megjelenik, vajon elérhetőek-e az ország határain belül a védekezés első időszakában szükséges alapvető eszközök, felszerelések, léteznek-e és megfelelő mennyiségben hozzáférhetőek-e ilyen egészségügyi készletek – számolva azzal is, hogy egy globális járvány az ellátási lánc működését jelentősen lassíthatja. E területen is könnyű megtalálni a párhuzamot egy esetleges fegyveres konfliktus alatt előálló ellátási kihívásokkal.

A POLGÁRI KOMMUNIKÁCIÓS RENDSZEREK ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGE

A pandémia próbára tette a kommunikációs rendszerek képességeit is. Azáltal, hogy a munkahelyek jelentős része áttért az otthoni (*home office*) működésre, az oktatási és a képzési rendszer gyakorlatilag kizárólagosan online működött, a békében elérhető informatikai sávszélesség-igény és mobil kommunikációs terhelés jelentősen megnövekedett. A kommunikációs rendszerek alapvetően jól vizsgáztak, ugyanakkor az információáramlás súlypontjának áthelyeződése a zártabb munkahelyi környezetből a home office világába informatikai biztonsági kérdéseket is felvet. Az otthoni környezetben a felhasználók biztonság tudatossága rendszerint alacsonyabb, és nem állnak rendelkezésre azok az eszközök és az a szakmai tudás, amelyek hatékony védelemmel szolgálhatnának egy esetleges kiberbűnözői vagy ártó szándékú kiberműveleti tevékenységgel szemben.

Szintén fontos tényező, hogy a pandémia kapcsán jelentkező kedvezőtlen gazdasági folyamatok azt is eredményezték, hogy az informatikai és a kommunikációs eszközök elérhetősége a piacon korlátozottá vált, jelentős áremelkedés történt, egyes termékek beszállítói monopóliumhelyzetbe kerültek, ami szélsőséges esetben önmagában is biztonsági

²⁵ A Kormány 499/2020. (XI. 13.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet során a Magyar Honvédség által a kórházakban ellátott feladatokról. Magyar Közlöny, 2020/246. szám, 7945–7946. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/0d639b4bbdd3c1be42f4b77f89b23f6739b9ee8b/letoltes> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

kockázatot generál, amennyiben nem áll rendelkezésre megfelelő tartalék az ország határain belül. Megfontolandó annak vizsgálata, hogy vajon rendelkeznek-e a szolgáltatók vagy az állam olyan tartalék eszközparkkal, amely egy krízis esetén rövid időn belül mozgósítható. Ugyancsak érdemes megvizsgálni, hogy ezek az eszközök biztosíthatók-e a katasztrófák elleni védekezésről szóló törvény vagy a honvédelmi törvény szerinti gazdasági és anyagi szolgáltatás keretében.

A POLGÁRI KÖZLEKEDÉSI RENDSZEREK ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGE

A pandémia jelentős hatást váltott ki a közlekedési infrastruktúra működése kapcsán is. A nemzetközi légi közlekedés gyakorlatilag az áruszállításra korlátozódott, a karantén alá eső államok közötti légi forgalom soha nem látott mértékben visszaesett.²⁶

A tengeri szállítások kapcsán a megnövekedett terhelés jelentős kihívás elé állítja a hajók személyzetét, fokozott kockázatként jelentkezik a legénység megfertőződésének a veszélye, hiszen néhány vírusfertőzött egy fedélzeten jelentős mennyiségű áru továbbítását lehetetlenítheti el. Hazánk szempontjából távoli problémának tűnik a hajózás, de látnunk kell, hogy a távol-keleti beszállítók áruinak nagyobb része még mindig vízi úton érkezik Európába.

A közúti szállítások kapcsán a lakosság ellátása érdekében a kormányok általában minden észszerű intézkedést meghoztak, e vonatkozásban a korlátozások is más tartalommal jelentek meg a határátlépések könnyítésében és a karanténszabályok differenciálásában. Mindemellett a teljes ágazatban kockázatként jelenik meg a munkaerő kiesése, ami nemcsak az áruszállítás, hanem a tömegközlekedés vonatkozásában is azonosítható.

A közlekedési rendszer fenntarthatósága érdekében az Európai Unió Tanácsa ideiglenesen módosította a légi közlekedési szolgáltatásokra vonatkozó szabályokat, hogy támogatást nyújtson a légitársaságoknak és a repülőtereknek a légi forgalom koronavírus-világjárvány miatt bekövetkezett meredek visszaesése miatt. A Tanács meghosszabbította továbbá a vasúti biztonságról és a kölcsönös átjárhatóságról szóló irányelveire vonatkozó átültetési határidőt is.²⁷

ÖSSZEGZÉS

Ha csak a pandémia kezelését vizsgáljuk, akkor az abban történő katonai közreműködésre²⁸ a Szövetség valamennyi tagállamában jelentős igény mutatkozott, és a belső jogrend adta keretek között különleges jogrend felhívásával – vagy anélkül – erre sor is került. A döntéshozóknak a pandémia megszűnését követően, de akár már most folyamatában is érdemes azon elgondolkodniuk, hogy ha a lakosság ellátása és a hátszország működtetése érdekében már jelen helyzetben is ilyen feladatok hárulnak a haderőkre, akkor miként lenne lehetséges biztosítani az ország működését abban az esetben, ha a haderő a fegyveres harc megvívásával volna lekötvé. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tény, hogy jelen

²⁶ A légi forgalom a felére csökkent, 2020-ban az ágazat bevételkiesése 419 milliárd dollár, vesztesége meghaladja a 84 milliárd dollárt. Industry Losses to Top \$84 Billion in 2020. IATA Press release No: 50., 09. 06. 2020. <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-06-09-01/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

²⁷ Covid19: A Tanács a légi és a vasúti közlekedés helyzetét enyhítő intézkedéseket fogadott el. Az EU Tanácsa, Sajtóközlemények, 2020. 05. 05. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/05/25/covid-19-council-adopts-relief-measures-for-aviation-and-railways/> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 15.)

²⁸ Military Assistance to Civilian Authorities (MACA).

helyzetben az emberiség célja lényegében azonos: a vírus leküzdése. Mi történne abban a helyzetben, ha ellenérdekű fél is fellépne a védekezés megszervezése kapcsán? Hogyan állná a sarat a tagállamok nemzeti ellenálló képessége?

Meggyőződésem, hogy a klasszikus katonai képességek fejlesztésén túl a *resilience* az a terület, ahol szükségszerű a tervezett és koordinált felkészülés annak érdekében, hogy az ország és a Szövetség biztonsága garantálható legyen, valamint ez az a terület, amelynek a fejlesztésébe jelentősebb erőforrásokat kell összpontosítani mind humán, mind materiális téren. Lényeges elem a felkészülés, a tartalékképzés és a lehetséges védekezés eljárásainak „kitalálása”, begyakorlása már a krízist megelőzően. Ezek hiányában a katonai erő önmagában valószínűsíthetően nem lesz elégséges a válsághelyzetek optimális kezelésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1012/2020. (I. 31.) Korm. határozat a Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs felállításáról. Magyar Közlöny, 2020/16. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/13285bbde75a626ff044ec795e70a6ee5d700b29/megtekintes>
- 1101/2020. (III. 14.) Korm. határozat a koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1101.KOR&dbnum=1>
- 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300131.kor>
1999. évi I. törvény a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900001.TV&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D7>
- 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről. Magyar Közlöny, 2020/39. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6ddbac40c788cb35b5bd5a5be4bb31294b59f9fc/letoltes>
- 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről. Magyar Közlöny, 2020/237., 7573. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/8cbd291e418e353982f0af40c3a77d83c5d62fd4/letoltes>
- A Johns Hopkins University of Medicine adatai. <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>
- A Kormány 499/2020. (XI. 13.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet során a Magyar Honvédség által a kórházakban ellátott feladatokról. Magyar Közlöny, 2020/246., 7945–7946. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/0d639b4bbdd3c1be42f4b77f89b23f6739b9ee8b/letoltes>
- Asylum statistics. Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics
- Attacks on health care in the context of COVID-19. WHO, 30. 07. 2020. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/attacks-on-health-care-in-the-context-of-covid-19>
- Az ellenzéki képviselők felelősségére hívta fel a figyelmet a honvédelmi miniszter. Koronavirus.gov.hu, 2020. 03. 28. <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/az-ellenzeki-kepviselok-felelossegere-hivta-fel-figyelmet-honvedelmi-miniszter>
- Btk. 337. § Rémhírterjesztés. Büntetőjog.Info. <https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-337-%C2%A7-remhirterjesztes/>
- Covid19: A Tanács a légi és a vasúti közlekedés helyzetét enyhítő intézkedéseket fogadott el. Az EU Tanácsa, Sajtóközlemények, 2020. 05. 05. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/05/25/covid-19-council-adopts-relief-measures-for-aviation-and-railways/>
- Deni, John R.: *Energy Self-Sufficient Military Installations: Rewards and Obstacles*. Energy Security: Operational Highlights, 2013/2., 3–7. NATO Energy Security Centre of Excellence. <https://enseccoe.org/data/public/uploads/2017/02/esoh-201302.pdf>

- Erőszakba torkollott a lezárások elleni tüntetés Németországban. Szabad Európa, 2020. 11. 08. <https://www.szabadeuropa.hu/a/eroszakba-torkollott-a-lezarasok-elleni-tuntetes-nemetorszagban/30937032.html>
- Farkas Ádám: *Gondolatok a koronavírus-járvány és a védelmi, biztonsági szabályozás kölcsönhatásairól*. Belügyi Szemle, 2020/5., 9–22. <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/3377/3867>; DOI:10.38146/BSZ.2020.5.1
- Farkas György: *Ukrajnában napi 20-30 ezer új beteg is lehet*. 24.hu, 2020. 11. 17. <https://24.hu/kulfold/2020/11/17/ukrajnaban-napi-20-30-ezer-uj-beteg-is-lehet/>
- Hódos László: *A hibrid konfliktusok felvelési szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének és kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai*. Honvédségi Szemle, 2020/4., 49–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/89>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.4
- Illegális migráció alakulása – heti bontásban. Rendőrség. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa>
- Industry Losses to Top \$84 Billion in 2020. IATA Press release No. 50, 09. 06. 2020. <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-06-09-01/>
- Keszely László: *Hibrid hadviselés és nemzeti ellenálló képesség (resilience), avagy átfogó megközelítés újratöltve*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2018/1., 29–62. http://www.hadijog.hu/wp-content/uploads/2018/08/Katonai-Jogi-%C3%A9s-Hadijogi-Szemle-2018_1.pdf
- Koronavírus: a szlovák rendőrség vizágyúval és könnygázzal verte szét a szigorítások ellen tüntetőket. Portfolio, 2020. 10. 17. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20201017/koronavirus-a-szlovak-rendorseg-vizagyuyval-es-konyngazzal-verte-szet-a-szigoritasok-ellen-tunteteket-453368>
- Koronavírus: Rómában is utcai harcba torkolltak a tüntetések a szigorítások ellen. Portfolio, 2020. 10. 25. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20201025/koronavirus-romaban-is-utcai-harcba-torkolltak-a-tuntetesek-a-szigoritasok-ellen-454314>
- Kristof, Peter: *Erőszakos tüntetések a koronavírus-járvány miatti korlátozások ellen*. EuroNews, 2020. 11. 01. <https://hu.euronews.com/2020/11/01/eroszakos-tuntetesek-a-koronavirus-jarvany-miatti-korlatozasok-ellen>
- NATO's approach to countering disinformation: a focus on COVID-19. NATO E-Library, 17. 07. 2020. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/177273.htm>
- Resilience and Article 3. NATO E-Library, 16. 11. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
- Roepke, Wolf-Diether – Thanky, Hasit: *Resilience – the first line of defence*. NATO Review, 27. 02. 2019. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html>
- T/13647. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosításáról. <https://www.parlament.hu/irom41/13647/13647.pdf>
- Tájékoztató oldal a koronavírusról. <https://koronavirus.gov.hu/>

Porkoláb Imre ezredes – Hennel Sándor őrnagy – Hegedűs Ernő alezredes:

MODERNIZÁCIÓ ÉS INNOVÁCIÓ (1.)

A megnövekedett sebességű haditechnikai kutatás-fejlesztés erősödő szerepe a modern katonai stratégiában egy amerikai példa alapján

*„Képes egy repülőgép ezer órákat repülni az első felszállás előtt?
Lehetséges egy eszközt megtervezni, megépíteni, tesztelni nem emberek ezreinek,
hanem mindössze 200 szakembernek a részvételével?”¹*

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.2](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.2)

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy az innováció stratégiai eszköz. A védelmi innováció egyik fontos összetevője a technológiai forradalom legújabb vívmányainak a haderőfejlesztés célkitűzéseivel történő összhangba hozása. A szerzők éppen ezért egy esettanulmányon keresztül a haditechnikai kutatás-fejlesztés legújabb, digitalizált módszerének hatásait vizsgálva elemezik a modern katonai stratégia és az innováció kapcsolatrendszerét. Az új fejlesztési módszertan hatása, hogy jelentős mértékben lerövidül a haditechnika kutatási-fejlesztési projektciklusa, és ez nemcsak a technológiai előny megragadására ad lehetőséget a közeljövőben, hanem arra is, hogy teljesen új fegyverrendszerek létrehozásával stratégiai meglepetéseket lehessen okozni, illetve tartós stratégiai versenyelőnyt lehessen fenntartani. Ilyen módon a jelentős informatikai bázisra épített, új típusú, a korábbinál jelentősen gyorsabb haditechnikai kutatási-fejlesztési folyamat a jövő katonai stratégiájának meghatározó elemévé válik.

KULCSSZAVAK: katonai stratégia, haditechnikai kutatás-fejlesztés, digitalizáció, virtuális teszt, többdimenziós művelet, hibrid hadviselés, offset stratégia, transzformáció, hadtudományi modell, „e” sorozat

BEVEZETÉS

Napjainkban az egyik legnagyobb innovációs kihívás, hogy egyszerre kell az innováció eszközeivel a jövő kihívásainak megfelelő módon fejleszteni a döntéshozók és a katonák képességeit, valamint a modernizáció révén lerövidíteni a technológiai fejlesztési ciklusokat. Ezenfelül nemzeti szinten a jövő kihívásaihoz kell alakítani a hadiipart, valamint át kell alakítani az egyetemi és a vállalati kutatási-fejlesztési prioritásokat, hogy azok támogathassák a védelmi célú kutatási-fejlesztési és innovációs folyamatokat.

¹ Rachel S. Cohen: Air Force Introduces e-Planes for the Digital Era. Air Force Magazine, 14. 09. 2020. <https://www.airforcemag.com/air-force-introduces-e-planes-for-the-digital-era/> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 13.)

Mivel a jövő kihívásaiban folyamatosan fejleszteni kell a rendelkezésünkre álló eszközrendszert és ezzel párhuzamosan a hadviselési módszertanokat, ezért hasonló hangsúlyt szükséges fektetni a modernizációra és az innovációra.

Az innováció fontosságára hívta fel a figyelmet Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke is a szlovéniai Bledben tartott nemzetközi csúcstalálkozón tartott beszédében, ahol hangsúlyozta, hogy a közép-európai régió egyik stratégiai előnye a védelmi iparhoz kapcsolódó kutatási-fejlesztési kapacitások fejlesztése lehet.² A kormányfő által közvetített vízió tükrében azt is látnunk kell, hogy a haditechnológia és a kutatás-fejlesztés, valamint az innováció stratégiai eszköz.

A Magyar Honvédség parancsnoka, Korom Ferenc – akkor még altábornagyként – 2019 szeptemberében szintén azt a gondolatot fogalmazta meg a londoni *Disruptive Technology for Defence Transformation* elnevezésű konferencián,³ hogy a védelmi képesség átalakítása és az innovációs folyamatok támogatása Magyarország számára fontos eszköz a stratégiánk és a kívánt végcél eléréséhez. A parancsnok előadásából kiderül, hogy az MH célja a katonai előny fejlesztése és fenntartása azáltal, hogy a szervezetet adaptívvá tesszük, így képessé válik a változó biztonsági környezet kezelésére, valamint a potenciális szemben álló feleknél gyorsabban és hatékonyabban tud reagálni. A parancsnok beszédéből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyar haderő előtt álló védelmi innovációs feladat egy rugalmas, agilis és rendkívüli felkészültségű haderő létrehozása, amelynek feladata, hogy a jövő kihívásainak megfelelő technológiát rendszeresítse és felkészítse a katonákat azok alkalmazására.

Ebben a tanulmányban éppen ezért a védelmi innováció stratégiai szerepére szeretnénk felhívni a figyelmet, és elsősorban egy konkrét technológiai fejlesztés mint esettanulmány révén azt mutatjuk be, hogy a védelmi innováció nemcsak technológiai fejlesztésekről szól, hanem egy stratégiai eszköz a nemzet, valamint a haderő döntéshozóinak kezében. Az innováció révén napjainkban a hadelméletek is sokkal gyorsabban változnak a korábban tapasztaltaknál.

Általános nézet, hogy a katonai felszerelések fejlesztése – különösen az olyan bonyolult platformoké, mint egy következő generációs repülőgéptípus megalkotása – több évet, néha évtizedeket vesz igénybe, és általában rendkívül bonyolult, forrásigényes folyamat. A technológiai forradalomnak köszönhetően azonban a védelmi ipari fejlesztésekben a civil életben már meglévő technikák és módszerek gyors és hatékony adaptálása és integrálása, modulrendszerű és méretezhető rendszerek fejlesztése, nyílt architektúrák használata, valamint ezeken keresztül az ipari bázis és a platformrendszerek fejlesztése, az ellátási kockázatok csökkentése elengedhetetlen.

Ez az írás arra a kérdésre törekszik választ adni, hogy a felgyorsuló modernizálási folyamat hogyan hat a hadelméletek változására. A szerzők *hipotézise* szerint a védelmi innováció szerepének növekedése a hadviselésben és a stratégiaalkotásban *korszakhatárhoz* érkezett:⁴ hiszen a *haditechnikai kutatást és fejlesztést forradalmasító védelmi célú innovációs módszertan a háborús tevékenységek egyfajta aktív részese, „egyfajta fegyvernem” lett.* A fejlettebb

² Orbán Viktor a Bledi Stratégiai Fórumon. Miniszterelnöki Kabinetiroda, Budapest, 2020. 08. 31. <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-bledi-strategiai-forumon/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

³ Korom Ferenc altábornagy: Hungarian Defence Forces capability transformation: Balancing acquisition and innovation. Hungarian Defence Review, 2019/1–2., 6. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/22/21> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

⁴ Porkoláb Imre: Az innováció hatása a hadviselésre. Hadtudomány, 2016/1–2., 19. http://mhst.eu/hadtudomany/2016/1-2/Hadtudomany_2016_1-2_netre.21-30.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

haderők a közeljövőben képessé válnak akár egyetlen háborús konfliktus időtartama alatt olyan komplett kutatási-fejlesztési programok lefuttatására és gyártásba vitelére, amelyek egy teljesen új képességekkel rendelkező, a korábrinál akár egy generációval is fejlettebb haderőt létrehozva – és ezzel *stratégiai versenylőnyt teremtve* – jelentős mértékben befolyásolhatják az adott háború kimenetelét.

Írásunk *aktualitását* az adja, hogy hazánkban a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program egyszerre tűzte ki célul a haderő korszerűsítését és a magyar hadiipar élénkítését, ami *a hazai haditechnikai kutatást és fejlesztést is új alapokra helyezi*. A program megvalósítása érdekében 2019-ben a Magyar Honvédség haditechnikai kutató-fejlesztő intézetet (MH Modernizációs Intézet) állított fel, a doktrína, a képzés és az oktatás reformját pedig a 2020-ban megalakult MH Transzformációs Parancsnokság hajtja végre, amelynek szerepe, hogy a Magyar Honvédséget tanuló szervezetté alakítsa át.

Míndez feltételezi, hogy az immár egy évszázada intézményesült magyar haditechnikai kutatás-fejlesztés tudományos metodikájának jövőbeni fejlesztését is megvizsgáljuk.⁵ Ehhez kapcsolódóan pedig szükséges mindenkit arra inspirálnunk, hogy segítsenek kidolgozni néhány olyan módszertant, amelyek kiegészítik a jelenlegi lineáris tervezési szemléletmódon alapuló döntéshozatali és tanulási módszereket, illetve új szemléletmódot⁶ honosítanak meg a hazai stratégiai gondolkodásban.

ESETTANULMÁNY: AZ AMERIKAI LÉGIERŐ SZEMLÉLETMÓDVÁLTÁSA

A szakterület kutatói számára már 2019-ben is világos volt, hogy a magyar haderő vonatkozásában *a jelenlegi kutatási-fejlesztési rendszer újragondolására van szükség*. A megtartó-fenntartó innovációra fókuszáló technológiai fejlődést előtérbe helyező és a tervezésen alapuló stratégiai megközelítések helyett *egy új innovációs stratégiára van szükség, amely a radikális innovációs megoldásokat bevonva és előtérbe helyezve képes nagyon rövid idő leforgása alatt az egész haderő szerkezetét megváltoztatni*, valamint biztosítja a feltételeket a generációs ugrás végrehajtásához.⁷ Az új innovációs stratégia megvalósítása érdekében a radikális megoldások kidolgozására és támogatására újra strukturált szervezetet és egy komplett védelmi innovációs ökoszisztémát kell létrehozni.

Az elmúlt hónapok amerikai haditechnikai KF+I (kutatás-fejlesztés és innováció) területén jelentkező forradalmi eredmények visszaigazolni látszanak a két évvel korábban idézett kutatási eredményeket. Ezt az esettanulmányt figyelembe véve mutatjuk be a tradicionális kutatási-fejlesztési és a forradalmi innovációkkal támogatott fejlesztések közötti különbségeket.

A gyakorlati példa a haditechnikai kutatás-fejlesztés felfokozott teljesítőképességére és megnövekedett sebességére a korábban mintegy 20 év alatt kifejlesztett F-35 típusú ötödik generációs amerikai harci repülőgép hatodik generációs váltótípusának 2-3 év alatti kifej-

⁵ Dr. Hegedűs Ernő – Dr. Kende György: A hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés szervezeti háttere: a Magyar Honvédség K+F szervezetei (1920–2020). Haditechnika, megjelenés előtt.

⁶ Porkoláb Imre: A hadviselés adaptációja: harc az emberi elméért. Hadtudományi Szemle, 2014/3., 57–69. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_056-069.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

⁷ Dr. Porkoláb Imre (2019a): Szervezeti innováció a Magyar Honvédségben: az ember-gép szimbiózisa a stratégia-elméletek tükrében. Haditechnika, 2019/1., 2. http://real.mtak.hu/98523/1/HT_2019-1_cikk-01.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

lesztése. Nemcsak arról van szó, hogy gyakorlatilag tizedannyi idő alatt fejlesztenek ki egy következő generációs platformot, de nagy valószínűséggel igen komoly költségmegtakarítást is eredményez az innovációfókuszú képességfejlesztési folyamat.

A tradicionális modernizációs szemléletmódot tükrözi a Lockheed Martin F-35 Joint Strike Fighter (összefegyvernemi csapásmérő vadászrepülőgép) fejlesztése, amely az 1990-es évek elején indult. Egy összhaderőnemi képességű, többfeladatú harci repülőgép terve született meg, amelyet a légierőnél, a haditengerészetnél és a tengerészgyalogságnál egyaránt rendszeresíthetnek az F-16, F/A-18, AV-8B Harrier II és A-6 típusok felváltására. Az F-35 együléses, egy hajtóműves, ötödik generációs, részben lopakodó többfeladatú harci repülőgépként állt rendszerbe – elsőként a tengerészgyalogságnál – egy számos buktatóval terhelt rendkívül komplex több mint két évtizedes fejlesztést követően, 2015-ben – jelentős késéssel és költségvetésikeret-átlépéssel.⁸ Ilyen jellegű, komplex feladatrendszerű többfeladatú repülőgép létrehozása, fejlesztése – legyen az elméleti, doktrinális, harcászati vagy akár hadigazdasági szempontból bármilyen előnyös is – már korábban is okozott jelentős problémát, még nagyhatalmaknak is – például Németországnak a Me-210/410 repülőgép programja.⁹ (Megjegyzendő, hogy e programban jelentős hazai gyártási és részben fejlesztési tapasztalat is felhalmozódott.)

Az időbeni elhúzóadás lényegében egyfajta képességfejlesztési zsákutcát eredményezett. Nyilvánvalóvá vált, hogy az F-35 fejlesztési programjának a költség- és időkeretei kezelhetlenné váltak, ami egyúttal jelezte azt is, ugyanilyen haditechnikai kutatási-fejlesztési metodikával és eszközrendszerrel nem megoldható a repülőgép utódjának a megalkotása. A több szálon futó fejlesztés rengeteg tesztelést és szinte megoldhatatlan integrációs feladatokat eredményezett. Ennek következtében az amerikai légierő haditechnikai kutatási-fejlesztési rendszere lépéskényszerbe került, módszertant váltott, és létrehozott egy felfokozott informatikai képességen és innováción alapuló, a tervezést, a technológizálást és a szimulációs környezetben történő tesztelést magas szinten kezelő rendszert. Ez a rendszer a kutatási-fejlesztési tevékenységben valódi paradigmaváltást eredményezett.

A paradigmaváltás, az új KF+I-rendszer a Pentagon stratégiai képességfejlesztési irodájához (Strategic Capabilities Office) kötődik, amelynek vezetője dr. William Roper, az amerikai légierő fejlesztési és beszerzési főnöke lett, aki az új pozíciójában megalkotott egy új innovációfókuszú kutatási-fejlesztési víziót.¹⁰

E vízió alapján dr. Roper a légierő „következő generációs légi uralom” (Next-Generation Air Dominance, NGAD) képességének létrehozása érdekében megalkotta a „digitális század sorozatú” (Digital Century Series, DCS), „e” jelzésű repülőgépek létrehozására irányuló új, innovációfókuszú haditechnikai kutatási-fejlesztési módszertant.¹¹

Ennek a módszertannak a legfőbb jellegzetessége, hogy a fejlesztési és a tervezési módszerek esetében a leginnovatívabb digitális technológiát alkalmazzák, melynek hatására

⁸ Három változatát fejlesztették ki: a hagyományosan fel- és leszállót (F-35A) a légierő számára; a rövid nekifutással felszállót és függőlegesen leszállót (F-35B) az amerikai tengerészgyalogság és a brit haditengerészet számára; a hájófédelteti hagyományosan felszállót és függőlegesen leszállót (F-35C) az amerikai haditengerészet számára.

⁹ Dr. Hegedűs Ernő – Ozsváth Sándor: Többfeladatú harci repülőgépek rendszeresítésének hatása a német és magyar repülőipari kapacitások kihasználtságára a második világháborúban. *Katonai Logisztika*, 2013/2., 162. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00076/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2013_2_149-177.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

¹⁰ Dr. Will Roper. U.S. Air Force, 08. 2019. <https://www.af.mil/About-Us/Biographies/Display/Article/1467795/dr-will-roper/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 14.)

¹¹ John A. Tirpak: Q&A: A New Way to Build Fighters. *Air Force Magazine*, 01. 11. 2019. <https://www.airforcemag.com/article/qa-a-new-way-to-build-fighters/> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 13.)

a fejlesztés, a tervezés és a „reális körülmények közötti” tesztelés végrehajtható kizárólag virtuális térben és digitális alapon.

E módszertan során háttérbe szorulnak – lényegében megszűnnek – a költséges technológiai demonstrátorok, prototípusok gyártása és a rajtuk folytatott hosszadalmas kísérletek, mérés- és teszt sorozatok, hiszen ezek a fejlesztési lépések immár a virtuális térben zajlanak. Ez nemcsak a haditechnikai kutatás-fejlesztés költségeit csökkenti le, hanem az egyes technológiai fejlesztések időtartamát és szakemberigényét is jelentősen csökkenti.

A légi erő konkrét célkitűzése e módszertan alkalmazásával egy hatodik generációs harci repülőgép kifejlesztése, amellyel az F-35 lecserélhető lehet. Csakhogy nem 20-30 év alatt! A harci repülőgépek „digitális sorozata” – mint fejlesztési eljárás – 2-3 évente lehetővé teszi egy következő generációs harci repülőgép megépítését, tehát néhány évente új csúcstechnológiájú harci repülőgéptípus gyártható.

Miért innovatív ez a módszertan? Mindez csak markáns számítástechnikai képességek birtokában, a legmodernebb, mesterséges intelligencia által támogatott döntéshozatali folyamatok mellett működhet. Fontos megérteni, hogy nemcsak arról van szó, hogy teljesen új technológiai fejlesztésekkel digitalizálják a tradicionális haditechnikai kutatást és fejlesztést, hanem ezzel egy időben a design gondolkodásmód módszertanával radikálisan újraértelmezik a rendszeresítést, a gyártást és az üzemben tartás folyamatait is.¹²

Ez hatással van a haderő egészére, hiszen nemcsak az operátorok kiképzését kell rendkívüli mértékben felgyorsítani, hanem a kezelőszemélyzet és az üzembentartók oktatását, kiképzését is meg lehet kezdeni már az előtt, hogy az első példány elhagyná a gyárat. Ez pedig feltételezi, hogy a haderő egy új típusú tanuló szervezetté váljon, amely képes radikálisan megújítani az egyéni és a szervezeti tanulási folyamatait a lerövidülő kutatási-fejlesztési ciklusoknak megfelelően.

Amennyiben elterjed az új innovációfókuszú digitális kutatási-fejlesztési módszertan, akkor nem lesz 5-8 év arra, hogy felkészítsék a felhasználókat az új eszközök használatára, ezt a folyamatot is le kell rövidíteni 2-3 évre, ami pedig nem technológiai, hanem szervezeti kihívás.

Mindez nem a távoli jövő, hiszen az „e” sorozatú repülőgépek első típusa, az eT-7A kiképző repülőgép már elkészült és tesztelés alatt áll.¹³ Az „e” sorozatú típust egy év alatt tették repülőképesé, összességében 90%-kal lerövidítve a kutatás-fejlesztés időtartamát az F-35-höz képest.

Az új szemléletmódon alapuló innovatív módszertan bevezetése a repülés – azon belül a katonai repülés – „aranykorát” hozhatja el a közeljövőben. Legjelentősebb hatása azonban a katonai stratégia rendkívül gyors újraértelmezését eredményezi. A megnövekedett sebességű, innovációfókuszú haditechnikai kutatás-fejlesztés közvetlen hatást gyakorol a többdimenziós művelet (MDO) koncepciója¹⁴ megvalósítására és ezzel a katonai stratégiára.

¹² Peter Shultz: Bell Flight puts AI-based predictive maintenance into tomorrow's aircraft fleets. 18. 08. 2020. https://www.ibm.com/blogs/client-voices/bell-redefines-aircraft-maintenance-with-ai-iot/?_lsrc=f8673e25-0151-4e5d-a993-e22a811094c0 (Letöltés időpontja: 2020. 11. 13.)

¹³ Cohen: i. m.

¹⁴ Az MDO-ban a szárazföldi, a légi és a tengerészeti hadműveleti tér mellé ezekkel azonos fajsúllyal beillesztésre kerültek az űr és a kibertér is mint önálló hadműveleti terek. Hegedűs Ernő – Hannel Sándor: Többdimenziós (multidomain) hadműveletek. Hadtudomány, 2020/2., 8. http://mhtt.eu/hadtudomany/2020/2020_2szam/003-027_Hegedus_Hannel.pdf; Dr. Hegedűs Ernő – Dr. Hannel Sándor: Többdimenziós hadműveletek és haditechnikai eszközeik. Haditechnika, 2020/2., 9. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/HT/article/view/70/99> (Letöltések időpontja: 2020. 12. 15.)

A STRATÉGIAI GONDOLKODÁSMÓD ÁTALAKULÁSA

Korábbi kutatások rávilágítottak már arra, hogy *a stratégia* az évezredek folyamán mindig nagymértékben befolyásolta a célok megvalósítását, az emberek viselkedését és a győzelem kivívását az összecsapások során, vagyis komoly befolyást gyakorolt a stratégiai gondolkodásmódra.

Napjainkban sincs ez másképp, hiszen a digitális technológiai forradalomnak köszönhetően rendkívül gyorsan következik be a legújabb stratégiai paradigmaváltás.¹⁵ A digitalizációhoz kapcsolódó paradigmaváltás magát az innovációt, a kutatást és a fejlesztést, azon belül pedig a haditechnikai kutatást-fejlesztést helyezte előtérbe, és napjainkban megfigyelhető egy újfajta, innováción alapuló stratégiai szemléletmódváltás.¹⁶

E szemléletmódváltás hatással van a katonai stratégiára és a haditechnikai kutatás-fejlesztés módszereinek, metodikájának a fejlődésére. A jelentős informatikai bázisra épített, új típusú, a korábbinál jelentősen gyorsabb, digitalizált haditechnikai kutatási-fejlesztési folyamat a jövő katonai stratégiájának meghatározó elemévé válhat.

Ennek a szupergyors innovációs folyamatnak az eredménye a hatodik generációs harci repülőgép rövid fejlesztési ideje is, ami a jövő hadművelési elméleteiben nemcsak technológiai, de stratégiai változást is hozhat. A fejlesztési módszerek radikális újragondolása, az innovatív és forradalmian új technológiák alkalmazása ugyanis a hadviselés egészére kihat, valamint a katonai stratégiát is befolyásolja.

A haditechnikai kutatás-fejlesztés eltérő stratégiáit leíró modelljei

A haditechnikai kutatás-fejlesztést a katonai vezetés már a második világháború során is olyan eszközként alkalmazta a fejlett ipari államokban – Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Japán és Németország, illetve részben a Szovjetunió, de akár Magyarország is¹⁷ –, amely stratégiai szinten képes befolyásolni a háború, a hadviselés, a fegyveres küzdelem kimenetelét és sikerességét. Kende György professzor már e példák alapján állította fel *a haditechnikai kutatás-fejlesztés eltérő stratégiáit leíró modelljét*, figyelembe véve az egyes hadviselő államok eltérő katonai stratégiáját és *eltérő célorientáltságú haditechnikai kutatási-fejlesztési rendszerét*.¹⁸

¹⁵ Porkoláb Imre ezredes (2019b): Szervezeti adaptáció a Magyar Honvédségben: küldetésalapú vezetés 2.0 a digitális transzformáció korában. Honvédségi Szemle, 2019/1., 3–12. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/205> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 15.)

¹⁶ Dr. Porkoláb Imre (2019a): i. m.

¹⁷ Hazánkban is fejlesztettek gázturbinákat, lokátorokat, rakétafegyvereket a második világháború során. Dr. Hegedüs Ernő: A „100 éves a hazai haditechnikai kutatásfejlesztés” és az Innovation Methodologies for Defence Challenges konferenciák. Haditechnika, 2020/5., 60–61.; Dr. Hegedüs Ernő – Rojkó Annamária: A Magyar Hadtudományi Társaság tudományos konferenciája a haditechnikai kutatás-fejlesztésről. Haditechnika, 2020/3., 63–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/HT/article/view/154/147>; (Letöltés időpontja: 2020. 12. 15.)

¹⁸ Kende György – Seres György: Haditechnikai kutatás-fejlesztés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Vezetés- és Szervezéstudományi Kar, Haditechnikai és Minőségügyi Tanszék, egyetemi jegyzet, Budapest, 2004. <http://members.iif.hu/drseres/tavoktatas/index.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 15.)

A modell segítségével vizsgálható a technika szerepe a katonai rendszerekben, amelyek integrálják a három alrendszer – az ember, a technika és a szervezet – képességeit a cél, a környezet által elvárt műveleti eredmény (és a túlélés) elérése érdekében.¹⁹

A haditechnikai K+F feladata ezen értelmezés szerint, hogy a katonai rendszerek bármely szintje, valamennyi – a környezet minden eleme által kitűzött, illetve kikényszerített – célját képes legyen elérni.²⁰ A katonai rendszerek céljait a fegyveres küzdelem keretében érhetik el. A katonai rendszerek közvetlenül mindig a technikai oldalukat fordítják szembe egymással. A haditechnikai eszközök és rendszerek biztosítják mindkét oldal számára a felderítési információkat, a csapásmérést, illetve a saját emberi és szervezeti elemek védelmét.

A modell alapján a haditechnikai kutatás-fejlesztés a felderítő, illetve csapásmérő, továbbá túlélőképességet biztosító rendszerek fejlesztésével közvetlenül befolyásolja a fegyveres küzdelem kimenetelét.

A második világháború során nyilvánvalóvá vált, hogy a kulcsfontosságú fejlesztések (például radar, számítógép, atomfegyver, rakétahajtómű, gázturbina) projektciklusának lerövidítése a háború kimenetelét eldöntő tényező lehet. Ezért a mesterségesen felgyorsított, a hadászati szinten döntő jelentőségűnek szánt fejlesztési projektek közötti verseny már a világháború során is tapasztalható volt.

Ezek azonosan magas technikai színvonalú haderők fejlesztései voltak. Az ilyen haderők kiegyensúlyozott fegyveres küzdelméről „a szemben álló katonai rendszerek haditechnikai fejlettségi szintjének jelentős eltérése esetén a fegyveres küzdelem modellje – az alapvető összefüggések fennmaradása mellett – eltérhet”.²¹ A fegyveres küzdelmet a haditechnikai fejlettségi szintjének jelentős eltérése esetén további három jellegzetes modell alapján vizsgálható a Kende–Seres-modellben:

- Az elsőben a védelem céljai között már gyakorlatilag csak a túlélés maradhat meg, vagyis csak a védelmi harctevékenység reális az elavult haditechnikai eszközök alkalmazásával, és amelyeknek az adott körülmények között megtalálták a korlátozott harcászati alkalmazási lehetőségeit.
- A másodikban a túlélés kikerült a katonai rendszer céljai közül, vagyis jelentős veszteségek elviselése mellett vívott harc az elavult haditechnikai eszközök és az élőerő feláldozásával, cél a veszteségokozás.
- A harmadik az úgynevezett „gerillamodell”, amikor a döntő haditechnikai fölényrel rendelkező fél egy idegen állam területén már elérte a katonai rendszere elé kitűzött célt, de nem tudta teljesen felszámolni a szemben álló fél katonai rendszerét (ellenállását). Ebben az esetben a legyőzöttnek tekintett fél katonai rendszere a helyi földrajzi, meteorológiai és nem utolsósorban politikai környezet ismeretében, egyoldalú felderítési adatok birtokában képes hatékony ellentevékenységet folytatni (csapásokat mérni a győztes félre, zavarni, akadályozni, késleltetni), úgy, hogy az használható információk hiányában képtelen az eredményes válaszcsepásokra.²²

¹⁹ A katonai rendszer céljait alapvetően a környezete határozza meg. A saját (előljáró) vagy együttműködő környezet által kitűzött célok – a katonai rendszer szintjének megfelelően – olyan eredmények lehetnek, mint például: az elretentés, a győzelem, a megsemmisítés, a lefogás stb. A semleges környezet is határozhat meg olyan célokat a katonai rendszerek számára, mint például: sivatagi, tengeri vagy hóvihár túlélése stb. Az ellenséges környezet is rákényszerítheti a túlélés érdekében a katonai rendszereket olyan célok elérésére, mint például: az álcázás, a sugármentesítés, a visszavonulás stb. Uo. 1. fejezet.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

1. táblázat *A haditechnikai K+F stratégiai modelljeit vizsgáló Kende–Seres-modell illusztrálása (Szerkesztették a szerzők)*

Fejlesztést végző haderő	Művelési cél az új haditechnikai eszköz rendszeresítésekor	Példa haditechnikai fejlesztésre
Kiegyensúlyozott fegyveres küzdelem azonosan magas technikai színvonalú haderők között, jelentős hadiipari forrásokra támaszkodva. (Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország)	Jusson döntő művelési képességelőnyhöz és képességfőlényhez az új haditechnikai eszköz gyártása által, jellemzően <i>támadó műveletek</i> során.	Kulcsfontosságú <i>high-tech haditechnikai eszközök</i> fejlesztése projektciklusának lerövidítése (radar, gázturbinás repülőgép, rakétatechnika, atomfegyver).
Túlerejű vagy technikai fölényben lévő ellenféllel szembeni defenzív, elhúzódoó, felőrlő küzdelem ipari erőforrások birtokában, de magas szintű technológia hiányában. (Szovjetunió a második világháborúban)	Túlélés biztosítása: nem képes legyőzni ellenfelét, de főként <i>védelmi harcban kifárasztani és felőrlni</i> igen, és eközben folyamatos eszközellátással fenntartja saját erői integritását.	Elavult haditechnikai eszközök <i>tömeggyártásának</i> biztosítása, <i>gyárthatóság</i> -technológizálás és fejlesztés olyan eszközök esetében, amelyeknek az adott körülmények között megtalálták a korlátozott harcászati alkalmazási lehetőségeit: pl. ZiSz-3 hadosztálylőveg, Il-2 Sturmovik csatarepülőgép, T-54/55 harckocsi stb.
Túlerejű vagy technikai fölényben lévő ellenféllel szembeni <i>jelentős veszteségek elviselése</i> mellett vívott harc az elavult haditechnikai eszköz és az <i>élőerő feláldozásával</i> . (Japán)	Veszteségokozás a cél (az ellenfél felőrlése érdekében), a túlélés kikerült a katonai rendszer céljai közül („kamikazemódszer”).	Légierő és törpe tengeralattjárók <i>„kamikazeküldetéseikhez”</i> eszközök fejlesztése (pl. ember irányította repülőbomba) és tömeggyártásának technológizálása, elavult eszközök célirányos átalakítása erre a célra.
<i>Gerillamodell</i> : a fegyveres küzdelemnek azt az esetét szemlélteti, amikor a döntő haditechnikai fölényrel rendelkező fél egy idegen állam területén már elérte a katonai rendszere elé kitűzött célt. (Jugoszlávia, Franciaország)	A cél az ellenfél mögöttes területének fenyegetése és egyes kulcselemek, logisztikai, ipari és vezetési kapacitások pusztítása, dezintegrálása, terrorcselekmények.	Provizórikus fegyverzeti rendszerek fejlesztése és előállítása robbantásos technikával végzett diverzióhoz, kisebb rajtaütésekhez, ipari és katonai szabotázs haditechnikai feltételeinek biztosítása.

A Kende–Seres-modell – amellett, hogy *komplex módon, rendszerszemléletűen határozza meg a haditechnikai kutatás-fejlesztés feladatát* – a haditechnika hadviselésben betöltött szerepére is összefüggésben mutat rá.

A haderőképesség kiemelkedően fontos elemeként nevesíti a korszerű haditechnikát, ugyanakkor konkrét példákon keresztül mutatja be, hogy a fegyveres küzdelem elavult haditechnikai eszközökkel is folytatható, ha módosítják a stratégiát (gerilla-hadviselés, védelmi hadviselés, felőrlésen alapuló veszteségterhes hadviselés). Ugyanakkor ilyen, elavult hadfelszerelés alkalmazására építő hadviselési helyzetekben a célok egyre korlátozottabbakká, a saját veszteségek egyre jelentősebbekké válnak. Összességében két részkövetkeztetés vonható le a modell alkalmazásán alapuló esettanulmányokból:

- a haditechnika korszerűségének mértéke meghatározó jelentőségű a modern fegyveres küzdelemben, ami alátámasztja a hatékony haditechnikai kutatás-fejlesztés működtetésének fontosságát;

- mivel a fegyveres küzdelem elavult vagy hiányos hadfelszereléssel is folytatható – ha módosítják a stratégiát és elviselik a veszteségeket, illetve a célokat korlátozzák –, ezért a haditechnikai kutatás-fejlesztés és a hadiipar képességeit ilyen esetben is fenn kell tartani a haderő hadfelszereléssel történő ellátása, működőképességének fenntartása érdekében.

Természetesen nemcsak a haderők haditechnikai kutatás-fejlesztés modelljei tértek el gyökeresen egymástól a vizsgált második világháborús példák során, hanem – ezzel szoros összefüggésben – az adott államok katonai stratégiái is jelentős különbségeket mutattak. Ez a gondolat sor a hadászati kultúrák modelljének területére vezet, ahol az iparilag fejlett tengeri államok (Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia) az *anyagcentrikus*, a szárazföldi államok (Németország) a *mozgáscentrikus*, míg az iparilag fejletlen nagyhatalmak (Szovjetunió) a *tömeges-felőrőlő*, az iparilag fejletlen kisebb államok (Jugoszlávia) pedig a *gerilla* hadászati kultúrát alkalmazták.²³

Az államok katonai stratégiái, hadászati kultúrái és hadiiparai, illetve a haditechnikai kutatási-fejlesztési prioritásai összefüggésének rendszerszemléletű vizsgálatát prof. dr. Turcsányi Károly végezte el az MTA doktori értekezésében az ezredforduló után.²⁴

Összességében a Kende–Seres-féle haditechnikai kutatási-fejlesztési modell figyelembevételével a haditechnikai kutatás-fejlesztés közvetlenül befolyásolja a fegyveres küzdelem kimenetelét és a katonai tevékenységek hierarchiájának legmagasabb szintjén önálló stratégiákat (egyenrangú, defenzív, veszteségokozó, gerilla) alkothat. Habár a szerzőpáros nem fogalmazta meg konkrétan, de tudományos eredményük továbbgondolásaként megfogalmazásra került az ezredfordulót követően az eddig egymástól eltérő szemléletmódok integrációja,²⁵ amely *feltételezhetően a haditechnikai kutatás-fejlesztés és a katonai stratégia egyik meghatározó elemévé vált*.

A haditechnika, a katonai szervezet és a harcéljárás összefüggését leíró hadtudományi modell

A hadtudomány alábbiakban ismertetett jól kidolgozott összefüggései, megalapozottan bizonyított törvényszerűségei, a haderők magas szintű doktrínái és szabályzatai mondják ki: *egy új haditechnikai eszköz megjelenése jelentős hatással lehet a harcéljárásra, a doktrínára és a stratégiára is*.

A haditechnika, a harcéljárás és a katonai szervezet kölcsönhatásait feltáró hadtudományi törvényszerűség leírja az adott haderő hadviselését meghatározó három tényező – a *haditechnika*, a *harcéljárás* és a *katonai szervezet* – közti összefüggést.²⁶ A törvényszerűség rámutat arra, hogy a tudományos-technikai haladás a hadügy területén a haditechnikai eszközök fejlődéseként jelent meg.²⁷ A haditechnikának ez a fejlődési folyamata nem volt egyenletes,

²³ Sáros Páter – Ravasz István: Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–ZS. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest, 1997.

²⁴ Turcsányi Károly: A haderő harcokosi igénykielegítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata. MTA doktori értekezés, Budapest, 2008. <https://core.ac.uk/download/pdf/35135949.pdf>; Dr. Turcsányi Károly: „Melyik volt a legjobb harcokosi?” – gyakran feltett kérdés, hibás válaszokkal. Haditechnika, 2018/5., 69–75. http://real.mtak.hu/90568/1/HT_2018-5_cikk_13.pdf (Letöltések időpontja: 2020. 12. 16.)

²⁵ Porkoláb Imre ezredes: Az irreguláris hadviselés adaptációja és működési mechanizmusa. Honvédségi Szemle, 2015/3., 3–11. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/414> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 16.)

²⁶ Turcsányi Károly: Az ember-haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban. Honvédelem, 1988/8., 84.

²⁷ Uo.

időszakonként a tudományos-technikai fejlődés és innováció összegződése *minőségi ugrásokat* eredményezett, ami elvezetett egyes haditechnikai eszközcsoportok ugrásszerű fejlődéséhez, majd végső soron a hadügy forradalmához. „*A technikai felszereltség – a katonai erő leggyorsabban, legdinamikusabban változó összetevője – növekedése elkerülhetetlenül magával hozta a hadügy valamennyi területén új vonások megjelenését.*”²⁸

Tehát ha a haditechnikában minőségi ugrás következett be, akkor a hadügy minden területén jelentős, meghatározó változások zajlottak le, mivel megváltoztak a hadművelleti elméletek (doktrínák) és a harceljárások, illetve a katonai szervezetek is.

Összességében mindez befolyásolta a stratégiát is – például a tűzfegyver, az ágyúkkal felszerelt vitorlás hajó, a *dreadnought* hajók, a tengeralattjáró, a harcokocsi, a repülőgép-hordozó, az atomfegyver megjelenése. Katonai teoretikusok (például Heinz Guderian) ismerik fel ezeknek a kulcsfontosságú haditechnikai eszközöknek az alkalmazhatóságát, majd előbb kidolgozzák a doktrínát, ezt követően pedig felállítják az új technikai eszközökhöz és harceljáráshoz tartozó új típusú katonai szervezetet (például harcokocsihadosztály). Sorrendiségét tekintve az ugrásszerű fejlődés következtében létrejött új haditechnikai eszköz határozta meg az új harceljárást, ami gyakran új katonai szervezet létrehozását vonta maga után.

Az 1. ábrán látható módon rendszeresített új haditechnikai eszköz hatására megváltoznak a hadművelleti elméletek és a harceljárások, majd a katonai szervezetek is. Ezek a tényezők, rendszeremlékek ugyanakkor kölcsönös hatással vannak egymásra: a katonai szervezet is befolyásolhatja a harceljárást, illetve a harceljárás hatással lehet a haditechnikai eszközökre.

1. ábra *A haditechnika, a harceljárás és a katonai szervezet kölcsönhatásait feltáró hadtudományi törvényszerűség (Szerkesztették a szerzők)*

Szokolovszkij szovjet marsall és katonai teoretikus így ír erről a hadtudományi összefüggésről *Hadászat* című könyvében: „*A hadművészet fejlettségi színvonalának [...] előrehaladását meghatározó egyik törvény: a haditechnika szervezési formái és a hadviselés módjai közötti kölcsönös összefüggés. Ezek a tényezők állandó mozgásban vannak, változnak, fejlődésük kölcsönösen összefügg egymással.*

E kölcsönhatás és összefüggés meghatározó tényezője a termelés, a gazdaság terméke: a haditechnika és mindenekelőtt a fegyverzet. Ez a hadviselés módjait, a fegyveres erők fejlesztését közvetlenül befolyásoló legforradalmibb elem [...] Az új fegyverfajták megjelenése következtében kialakult új harceljárások közvetlenül hatottak a fegyveres erők szervezeti felépítésére és fejlesztésére. Nemcsak megfelelő alegységeket, egységeket és magasabb egységeket hívtak életre, hanem új fegyvernemeket és haderőnemeket is. [...] A harceszközök fejlődése [...] a harci technikai eszközökön keresztül hat a hadviselés módjaira, a harcászatra, a hadművelleti művészetre és a hadászatra, a fegyveres erők szervezeti formáira és fejlesztésükre.

²⁸ Uo. 85.

*Az új csapatszervezési formák és hadviselési módok megjelenése ugyanakkor visszahat a haditechnika fejlődésére.*²⁹

Az Amerikai Egyesült Államok haderejének *FM 100-5 Operations* (Műveletek) szabályzata szerint: „*A doktrína és a technológia közötti viszony megértésén alapszik az a premissza, hogy [...] változik a hadviselés az újabb, korszerűbb és jóval bonyolultabb technológia megjelenésével. Ez befolyásolja a katonákat és a doktrínát is, amikor leírja: miként kell harcolni.*”³⁰

A korszakokonként eltérő hadviselés modelljével kapcsolatos változások hajtóerőit Lind és szerzőtársai is a *technológia és a hadtudomány* fejlődésében látták.³¹ Emellett az amerikai RAND Corporation Reengineering modelljével egészíthető ki az 1. ábrán ismertetett „hadi-technika–harceljárás–szervezet” tudományos törvényszerűség. A RAND kutatóintézet és a Stanford Egyetem közös kutatásának eredményeképpen 2005-ben publikálták a haderők felfegyverzésének elméletét, amely az új technológiák (új haditechnikai eszközök) megjelenésének hatását elemzi, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra.³² Ennek alapján az új haditechnikai eszköz megjelenése megváltoztatja az ennek hatására a jövőben felépítendő katonai szervezetet, a katonai döntéshozatal rendszerét, valamint a hadászati, hadműveleti és harcászati szintek alkalmazási elveit.³³

Az elmélet az alábbi meghatározó jelentőségű technikai innovációkat nevesíti: puskapor, gőzgép, távíró, rádió, belső égésű motor, atombomba.³⁴

Az új technológia bevezetésének szervezetekre gyakorolt kérdéseivel a polgári stratégiaelmélet is behatóan foglalkozik. Jelen tanulmány egyik szerzője, dr. Porkoláb Imre brit forrásokra támaszkodó kutatása alapján így fogalmaz: „Az üzleti forradalmak mindegyikére jellemző, hogy alapjában véve két periódusra oszthatók fel: alkalmazási és fejlődési szakaszra. Az alkalmazási szakasz során a technológiai fejlődés megugrását a befektetés robbanásszerű növekedése váltja fel. Ezt követi a fejlődési szakasz, amikor a technológiát széles körben alkalmazni kezdik. Az alkalmazási és a fejlődési szakasz közt található egy fordulópont, az intézményi alkalmazkodás, amikor a szervezetek adaptálódnak az új technológiához, hiszen a megváltozott körülményeknek köszönhetően kénytelenek új vállalati stratégiát és struktúrát kitalálni és ezeket a gyakorlatba is átültetni.”³⁵

A haditechnika, a harceljárás és a katonai szervezet kölcsönhatásait feltáró hadtudományi törvényszerűség bizonyos formában megjelenik a Magyar Honvédség doktrinális fogalomrendszerében is. A honvédelmi tárca *védelmi tervezőrendszere* felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról szóló 98/2009. HM utasítás értelmező rendelkezésében az alábbiak szerint határozza meg a *katonai képesség* fogalmát: „*A haderő egyes szervezeti elemeinek vagy azok csoportosításának azon tulajdonságai, amelyek lehetővé teszik egy adott képesség létrehozását, fenntartását és alkalmazását. Egy katonai képesség létezése több, egy adott képességhez szükséges valamennyi összetevő meglétét feltételezi, amely biztosítja a kívánt katonai hatás elérését valamennyi képességre vonatkozóan.*”

²⁹ Szokolovszkij: Hadászat. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1964, 320–322.

³⁰ Field Manual FM 100-5. Hadműveletek, Tábori kézikönyv. Magyar Honvédség Vezérkara, Budapest, 1997, 28.

³¹ A hadviselés négygenerációs, Lind-féle felosztására utal. Dr. Resperger István et al.: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014.

³² Brett Steele: Military Reengineering Between the World Wars. RAND National Defense Research Institute, Library of Congress, 2005. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG253.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 16.)

³³ Uo. vii.

³⁴ Uo. xiii.

³⁵ Dr. Porkoláb Imre (2019a): i. m. 4.; Carlota Perez: Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. Edward Elgar Publications, London, 2002.

A katonai képesség elemei a doktrína/szabályozói rendszer; a hadfelszerelési és az infrastruktúrális feltételek; a szervezeti struktúra; a humán feltöltöttség és kiképzettség; valamint az interoperabilitás.³⁶

Az elemek egymásból következően, egymást feltételezve teremtik meg a képességet, amennyiben valamelyik hiányzik, akkor vagy az alkalmazás, vagy a készenlét hiányossága folytán a megkívánt hatás nem elérhető.

Összességében a *hadtudományi és a polgári stratégiaelmélet fenti összefüggései koherens módon világítanak rá arra, hogy a haditechnikai kutatás-fejlesztés által megalkotott fegyverrendszer vagy egyéb haditechnikai eszköz* – a katonai szervezet és az alkalmazásmélet kikényszerített változásától kísérve – egy komplex összhatás (lásd 1. ábra) alapján *jelentős befolyást gyakorolhat a katonai stratégiára is.*

(A tanulmány 2., befejező részét folyóiratunk 2021/3. számában közöljük.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A 98/2009. HM utasítás a honvédelmi tárca védelmi tervező rendszere felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról. Netjogtár. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A09U0098.HM&targetdate=&printTitle=98/2009.+%28XII.+11.%29+HM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=1>
- Cohen, Rachel S.: *Air Force Introduces e-Planes for the Digital Era*. Air Force Magazine, 14. 09. 2020. <https://www.airforcemag.com/air-force-introduces-e-planes-for-the-digital-era/>
- Field Manual FM 100-5. Hadműveletek, Táborig kézikönyv. Magyar Honvédség Vezérkara, Budapest, 1997.
- Dr. Hegedűs Ernő: *A „100 éves a hazai haditechnikai kutatásfejlesztés” és az Innovation Methodologies for Defence Challenges konferenciák*. Haditechnika, 2020/5. DOI: 10.23713/HT.54.5.12
- Hegedűs Ernő – Hannel Sándor: *Többdimenziós (multidomain) hadműveletek*. Hadtudomány, 2020/2., 3–27. http://mhht.eu/hadtudomany/2020/2020_2szam/003-027_Hegedus_Hannel.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2020.30.2.3
- Dr. Hegedűs Ernő – Dr. Hannel Sándor: *Többdimenziós hadműveletek és haditechnikai eszközeik*. Haditechnika, 2020/2., 8–15. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/HT/article/view/70/99>; DOI: 10.23713/HT.54.2.02
- Dr. Hegedűs Ernő – Dr. Kende György: *A hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés szervezeti háttere: a Magyar Honvédség K+F szervezetei (1920–2020)*. Haditechnika, megjelenés előtt.
- Dr. Hegedűs Ernő – Ozsváth Sándor: *Többfeladatu harci repülőgépek rendszeresítésének hatása a német és magyar repülőipari kapacitások kihasználtságára a második világháborúban*. Katonai Logisztika, 2013/2., 149–177. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00076/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2013_2_149-177.pdf
- Dr. Hegedűs Ernő – Rojkó Annamária: *A Magyar Hadtudományi Társaság tudományos konferenciája a haditechnikai kutatás-fejlesztésről*. Haditechnika, 2020/3., 63–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/HT/article/view/154/147>; DOI: 10.23713/HT.54.3.12
- Kende György – Seres György: *Haditechnikai kutatás-fejlesztés*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Vezetés- és Szervezéstudományi Kar, Haditechnikai és Minőségügyi Tanszék, Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2004. <http://members.iif.hu/drseres/tavoktatas/index.htm>

³⁶ A 98/2009. HM utasítás a honvédelmi tárca védelmi tervező rendszere felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról. Értelmező rendelkezések 2. § (2) g). Netjogtár. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A09U0098.HM&targetdate=&printTitle=98/2009.+%28XII.+11.%29+HM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=1> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 16.)

- Korom Ferenc altábornagy: *Hungarian Defence Forces capability transformation: Balancing acquisition and innovation*. Hungarian Defence Review, 2019/1–2., 4–12. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/22/21>
- Orbán Viktor a Bledi Stratégiai Fórumon. Miniszterelnöki Kabinetiroda, Budapest, 2020. 08. 31. <http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-bledi-strategiai-forumon/>
- Perez, Carlota: *Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. Edward Elgar Publications, London, 2002.
- Porkoláb Imre: *A hadviselés adaptációja: harc az emberi elméért*. Hadtudományi Szemle, 2014/3., 57–69. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_056-069.pdf
- Porkoláb Imre: *Az innováció hatása a hadviselésre*. Hadtudomány, 2016/1–2., 19–29. http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/1-2/Hadtudomany_2016_1-2__netre.21-30.pdf; DOI: 10.17047/HAD TUD.2016.26.1-2.19
- Porkoláb Imre ezredes: *Az irreguláris hadviselés adaptációja és működési mechanizmusa*. Honvédségi Szemle, 2015/3., 3–11. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/414>
- Dr. Porkoláb Imre (2019a): *Szervezeti innováció a Magyar Honvédségben: az ember-gép szimbiózis a stratégiaelméletek tükrében*. Haditechnika, 2019/1., 2–8. http://real.mtak.hu/98523/1/HT_2019-1_cikk-01.pdf; DOI: 10.23713/HT.53.1.01
- Porkoláb Imre ezredes (2019b): *Szervezeti adaptáció a Magyar Honvédségben: küldetésalapú vezetés 2.0 a digitális transzformáció korában*. Honvédségi Szemle, 2019/1., 3–12. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/205>
- Dr. Resperger István – Kiss Álmos Péter – Dr. Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014.
- Shultz, Peter: *Bell Flight puts AI-based predictive maintenance into tomorrow's aircraft fleets*. 18. 08. 2020. https://www.ibm.com/blogs/client-voices/bell-redefines-aircraft-maintenance-with-ai-iot/?_lsrc=f8673e25-0151-4e5d-a993-e22a811094c0
- Sipos Péter – Ravasz István: *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–ZS*. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest, 1997.
- Steele, Brett: *Military Reengineering Between the World Wars*. RAND National Defense Research Institute, Library of Congress, 2005. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG253.html>
- Szokolovszkij: *Hadászat*. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1964.
- Tirpak, John A.: *Q&A: A New Way to Build Fighters*. Air Force Magazine, 01. 11. 2019. <https://www.airforcemag.com/article/qa-a-new-way-to-build-fighters/>
- Turcsányi Károly: *A haderő harcokosi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata*. MTA doktori értekezés, Budapest, 2008. <https://core.ac.uk/download/pdf/35135949.pdf>
- Turcsányi Károly: *Az ember-haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban*. Honvédelem, 1988/8., 83–98.
- Dr. Turcsányi Károly: *„Melyik volt a legjobb harcokosi?” – gyakran feltett kérdés, hibás válaszokkal*. Haditechnika, 2018/5., 69–75. http://real.mtak.hu/90568/1/HT_2018-5_cikk_13.pdf; DOI: 10.23713/HT.52.5.13
- Dr. Will Roper. U.S. Air Force, 08. 2019. <https://www.af.mil/About-Us/Biographies/Display/Article/1467795/dr-will-roper/>

Takács Attila vezérőrnagy – Szabóné Szabó Andrea alezredes –
Tölli László ezredes:

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEMÉNEK JÖVŐJE A NEMZETI TISZTKÉPZÉS MODERNIZÁCIÓJÁNAK TÜKRÉBEN

*„Több mint kétezer éves tapasztalat mondatja velünk,
hogy csak egyetlen dolog nehezebb, mint egy új eszme elültetése
a katonai gondolkodásban: egy régi eszme eltávolítása.”*

B. H. Liddell Hart

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.3)

ÖSSZEFOGLALÁS: A szárazföldi haderőnem képességeinek fejlesztése magában foglalja az eddigi lemaradások felszámolását, a legkorszerűbb technológia bevezetését és az új hadviselés követelményeinek történő megfeleltetést. A legmodernebb haditechnikai eszközök, az ezekre épülő alkalmazási elvek és a nemzetgazdaság fejlett védelmi ipara mellett a siker kulcsa – a tisztképzés modernizációjának, a kor követelményeinek még inkább megfelelő, hatékony képzés következtében – a megújuló tisztikar és szellemiség.

KULCSSZAVAK: szárazföldi haderőnem, hadviselés változásai, tisztképzés, katonai hivatás, katonai értékrend

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség szárazföldi haderőneme 170 évnyi történetének vizsgálatakor azt láthatjuk, hogy fejlődése nem egyenletes vonalú, hanem szakaszos jellegű. A fejlődés mozgatórugója alapvetően az egyes történelmi korszakok háborúira való felkészülés volt, amit az aktuális szövetséges országok hadiipara által biztosított vagy valamilyen politikai elköteleződés okán átadott haditechnikai eszközök szavatoltak. A hadtudomány szempontjából ez meghatározó technológiai ugrásokat jelentett a fegyverzet és a harcjárművek rendszeresítése során, ugyanakkor nagymértékben átalakította a tisztikar gondolkodását és kompetenciáit is.

Hazánk azonban nem rendelkezett olyan hadtudományi műhellyel, amely előre jelezte volna a hadviselés változásait és felhívta volna a döntéshozók figyelmét a szükséges és folyamatos haderőfejlesztésre, modernizációra. A hadviselés változásait a tisztikarnak a bécsi, berlini, moszkvai hadtudományi műhelyek eredményeinek átvétele útján volt lehetősége megismerni, és a csapatok véráldozata árán szereztek meg az alkalmazási elvek kialakításához szükséges tapasztalatokat, majd alkották meg a szabályzatokat, a mai fogalmaink szerinti doktrinális alapelveket.

A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program azért is történelmi jelentőségű, mert általa talán első alkalommal – közel harminc év várakozás után – a saját szellemi és gazdasági erőnkre támaszkodva, az ország biztonságának garantálása érdekében egy hosszabb távú

szakmai fejlődés indulhat meg a haderőn belül, amihez minden feltétel rendelkezésünkre áll. A haderő társadalmi beágyazottsága kedvező: a társadalom pozitívan viszonyul a honvédelem ügyéhez, és ezt tovább erősíti a honvédelmi nevelés programja, valamint az önkéntes tartalékos rendszer új alapokra helyezése. A komoly politikai szándék mellett a nemzetgazdaság teljesítőképessége is jó esélyt ad arra, hogy ez alkalommal nem szakad félbe a haderő – immár saját erőből történő – modernizációja és felkészítése a hadviselés legújabb korszakára.

Mindennek alapfeltétele egy új tisztikar kialakítása, amelynek tudása, kompetenciája alkalmas az új technológia befogadására, és – figyelemmel a hadviselés változásaira – képes új alkalmazási elveket is megalkotni a megváltozott körülmények szerint. Ennek egyik feltétele, hogy jól válasszuk meg, mely hadtudományi műhelyek eredményeire támaszkodunk. Megítélésünk szerint nemzetközi kitekintésben a fegyverzeti innováció jelenleg az USA-ban, Kínában, Izraelben, Németországban és az Orosz Föderációban zajlik. A NATO második legnagyobb létszámú szárazföldi haderejével¹ rendelkező Törökország szintén elsővonalbeli hadiipari technológiával bír, és bizonyos értelemben regionális hegemóniára törekszik. Ebből az következik, hogy a saját hadtudományi műhelyünk kialakítása mellett a fenti országok kutatási eredményeire érdemes figyelniük.

Jelen tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy feltárjuk, összegyűjtjük azokat a körülményeket, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a szárazföldi haderőnem jövőjére. A számos tényező közül tanulmányunk a tisztikar kialakítására fókuszál, amely a szakmai fejlődés és megújulás letéteményese, és amely nélkül nem valósíthatjuk meg a haditechnikai modernizációt, és a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program kormányzati célkitűzését sem érhetjük el.

A SZÁRAZFÖLDI HADVISELÉS VÁRHATÓ VÁLTOZÁSAI

Komplex műveleti környezet

Az évszázad közepéig tartó időszakra vonatkozó prognózisok szerint geopolitikai értelemben egy többpólusú, számos alacsonyabb intenzitású konfliktus által jellemzett világrend alakul ki, amelyben a nemzetközi intézményeknek korlátozott szerep jut. A válságok rövid idő alatt keletkeznek, és rövid, intenzív kulminációs szakasz után hosszan elnyúló, alacsony intenzitású műveletek várhatók.

Az Amerikai Egyesült Államok relatív gyengülése és a nemzetközi szintértől való visszavonulása jelenthetné az unipoláris világrend átalakulását bipolárisrá, ám Kína gyors felemelkedése ellenhatásokat generál belső hátországában és a nemzetközi rendszerben, ami globális hatalmi státusza ellen hat. De nem zárható ki a polaritás nélküli rendszer kialakulása sem, amiben a globális technológiai óriások tényleges szereplőkké válhatnak. Ám a jövőbeli globális szereplők érdekeinek nagymértékű differenciálódása nehezítheti a köztük zajló kommunikációt és szövetségek létrehozását, így feltehetően a világ valószínűleg inkább fragmentált, mint multipoláris lesz.

2050-re akár le is értékelődhet a NATO-nak a globális stabilitás fenntartásában játszott szerepe, ha Oroszország gyengülése folytatódik, az USA pedig növekvő figyelmet szentel Ázsiának. Ebben a geopolitikai helyzetben Kína feltartóztatása érdekében az USA új szövetségek kiépítésébe kezdhet, miközben nem zárható ki Peking szövetsége egyes nyugati

¹ A török haderő szárazföldi erejének létszámával vívott ki második helyet a NATO-ban: 2020 Military Strength Ranking. GFP. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 07.)

államokkal sem. A közel-keleti régióban is elképzelhető jelentős hatalmi eltolódás, amelynek tetje a regionális nagyhatalmi pozíció megszerzése.

A gazdaság teljesítménye jelentősen meghatározza az államok nemzetközi befolyását, így 2050-re aktív stratégiai szereplő lehet az USA, Kína, Oroszország, az EU, India és Brazília, amelyek érdekkvívítési képességei befolyásolhatják a jövő konfliktusait.

A csúcstechnológiát képviselő fegyverrendszerek költségének emelkedése miatt nem kizárható, hogy 2050-re csak az USA és Kína tudja megfizetni a legmodernebb haditechnikai rendszerek hadrendbe állításának költségeit.² Abból kiindulva, hogy számunkra a legmodernebb technológiához való hozzáférés nem lehet folyamatos, a digitális és analóg képességek egyidejű fejlesztése válik szükségessé a következő három évtizedben.

Technológia, fegyverzet, hadfelszerelés

A jövő csatateréről beszélve a mesterséges intelligencia, autonóm és félautonóm rendszerek megjelenésével kell számolni. A hadiipar fejlődése egyet jelent a technológia fejlődésével, amiből egyenesen következik, hogy a szárazföldi műveleteket vezető parancsnokok számára elengedhetetlen a modern technológiában rejlő lehetőségek ismerete, valamint az azok alkalmazásához szükséges kompetenciák megléte. A jövő haderejében a szárazföldi műveletek kivitelezésében megkerülhetlenné válnak a nanoméretű robotok, robotrendszerek, ide sorolva a biológiai-technikai hibrideket is. A technológia fejlődésével informatikai rendszerek, robotok, mesterséges intelligenciával rendelkező gépek veszik át azokat a tevékenységeket, amelyek addig a katonák, illetve az emberi erővel működtetett eszközök feladatai voltak.³ Emellett az ember és a gép integrációja is megvalósulhat, ami az ember helyzetfelismerő képességét és a gép fizikai képességeit egyesíti a fizikai világban. Az *exoskeleton*⁴ például jelentősen növeli az egyén fizikai képességeit.

A kibertér és a fizikai tér két módon kapcsolódhat össze: egyfelől a kibertér működését biztosító fizikai infrastruktúra védelme, károsítása vagy megsemmisítése által, másfelől a kibertámadások által okozott fizikai kár, veszteség, illetve azoknak a haderőnemre és a társadalomra gyakorolt hatása révén, különös tekintettel a létfontosságú infrastruktúrára.

Az egyre inkább városiasodó népesség a hadviselés célpontjává válik, hiszen a médián és a kibertéren keresztül egyszerre, nagy tömegben elérhető.⁵ Figyelembe véve az urbanizáció szintjét, valamint a mega- és okosvárosok számának gyors emelkedésére vonatkozó előrejelzéseket, fokozott előrelátás szükséges a nagyvárosok védelme terén, ugyanis egy komolyabb kibertámadás élelmezési, ivóvízellátási, közüzemi szolgáltatási fennakadásokat okozhat, s amennyiben ez a pénzügyi rendszer támadásaival is párosul, zavargásokhoz, sőt polgárháborús helyzet kialakulásához is vezethet.

A kritikus képességek kialakításához hazánkban a drónok, az autonóm járművek és robotok, valamint a lézereszközök fejlesztéséhez állnak rendelkezésre kedvező körülmények.

² Prognosztizálva a még ismeretlen új fegyverek kifejlesztését, a tesztelés alatt álló irányított-energia fegyverek, speciális szenzorok rendszeresítését.

³ A legutóbbi fejlesztési bejelentések szerint 2030-ra a brit szárazföldi haderő negyede robotokból áll majd. Dan Sabbagh: Robot soldiers could make up quarter of British army by 2030s. The Guardian, 11. 08. 2020. <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/nov/08/third-world-war-a-risk-in-wake-of-covid-pandemic-says-uk-defence-chief> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 24.)

⁴ Mesterséges külső váz.

⁵ Takács Attila Géza dandártábornok: A posztmodern háborúk jellemzői. Honvédségi Szemle, 144. évf. 2016/3., 25–26. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/415> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

A jelenleg kísérleti fázisban lévő fegyverzeti és haditechnikai eszközök 2030-ig hadrendbe állnak a legfejlettebb haderőkben.

Hadviselés

A technológiai fejlődés alapjaiban formálja át a harcteret: lehetővé teszi a navigáció és a tűzcsapások korábban elképzelhetetlen pontosságát, a fáradhatatlan és kijátszhatatlan megfigyelést, a feltörhetetlen rejtjelezést, a zavarhatatlan kommunikációt, de ezeknek az ellentétét is a sérülékenyséjük okán.

A közeljövőben várható egy új eszköz, az autonóm drónraj megjelenése: a madárrajok mintájára több száz, de akár több ezer drón – közvetlen irányítás nélkül, de egymással kommunikálva és együttműködve, önszervező rendszerként – lesz képes egyszerre repülni és egyetlen kezelő utasításai alapján felderítő- vagy csapásmérő feladatot végrehajtani.⁶

A modern hadszíntéren – ahol a terep olyan, mint egy üvegszta: minden felderíthető – csak a szétszórt, nagyon mozgékony, kis létszámú, összekovácsolt, rácshálózatba rendeződött autonóm harccsoportok képesek hatékonyan működni. Parancsnokságaiktól elvágvá, rendkívül szűkös körülmények között, korlátozott harctámogatással és utánpótlási képesség nélkül kell feladataikat egyszerre, a hadviselés több dimenziójában végrehajtani, mindegyikben az ellenség folyamatos akadályozó tevékenységével szemben. A harccsoport-parancsnokoknak részletes parancsok nélkül, hiányos információk alapján kell rendkívüli kockázatot vállalniuk és helyes döntéseket hozniuk.

A szárazföldi haderőnemnek is alkalmaznia kell a technológia vívmányait. Mindazonáltal nem szabad elfeledkezni arról a tényről, hogy ez kétélű fegyver: minél nagyobb mértékben alkalmazunk automatizált technológiákat, annál inkább kiteszük magunkat a fizikai térben végrehajtott támadások mellett a virtuális térben végrehajtott támadásoknak is.

Mindezekből kiindulva szükségessé felülvizsgálni a helyőrségi rendszert is. Amennyiben a magyar társadalom a 23 megyei jogú városban koncentrálódik, akkor ezek védelmére kell összpontosítani. A tervezett haderő létszámigénye és utánpótlása a jelenlegi helyőrségekben nem biztosítható. A helyőrségek kiválasztásánál fontos szempont a hadművelleti csoportosítás gyors felvétele a Kárpát-medence mozgási folyosóinak figyelembevételével, ezen túlmenően pedig számításba kell venni a közlekedési infrastruktúra, a gazdasági környezet, a létfontosságú infrastruktúra és a toborzás lehetőségeit is.

A JÖVŐ SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEME

A szárazföldi haderőnem képességeinek fejlesztése 2030-ig – a meghatározott célok elérése érdekében – magában foglalja az eddigi lemaradások felszámolását, a legmodernebb technológia bevezetését és az új hadviselés követelményeinek történő megfeleltetést is. A legmodernebb haditechnikai eszközök és az ezekre épült korszerű alkalmazási elvek, a nemzetgazdaság védelmi ipara, a hatékony kiképzés, valamint az állomány magas fokú kiképzettségi és morális állapota – a tervezett fejlesztési ütem tartása esetén – biztosítja, hogy a Magyar Honvédség a térség minőségileg is meghatározó hadereje legyen.

⁶ Dr. Kiss Roland százados: A rajzó hadviselés és az osztott műveletek kialakulása. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/6., 3–15. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/162/154> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

A fejlesztés eredményeként a Magyar Honvédség és ezen belül a szárazföldi haderőnem úgy válik a régió meghatározó erejévé, hogy az alkalmazott technológiával minőségi mutatókban jelentősen meghaladja a régió katonai képességeit: a műveletek gyorsabb és hatékonyabb vezetését biztosító fölényre tesz szert, precíziós és a korábinál jelentősebb méretű csapásokat lesz képes mérni, valamint a digitalizációnak köszönhetően – a műholdas platform támogatásával – lehetővé válik a különböző rendszerek valós idejű alkalmazása is.

A kitűzött célok elérése érdekében – a DOTMLPFI-mátrix⁷ alapján – az egyes képesség-összetevők tekintetében a következő területeken szükséges teljesíteni a követelményeket.

Doktrína

Az új beszerzésű fegyverrendszerek harcászati-hadműveleti alkalmazása megváltozik a magasabb technológiai színvonal, a nagyobb pusztítóképeség és nagyobb hatótávolság következtében. A haderőnem teljes, a harctámogató és harckiszolgáló támogatóelemekre is kiterjedő digitalizációja révén létrejön a valós idejű harcvezetés, amely vezetési fölényt jelent a szemben álló féllel szemben, ugyanakkor nagyobb sebezhetőséggel is számolni kell. Mindezek új doktrinális alapelvek kidolgozását igénylik annak érdekében, hogy az új technológia maximálisan kihasználható lehessen.

Szervezeti keretek

Az új haditechnikai eszközök és alkalmazási elvek alapján ki kell alakítani az egyes képességek új szervezeti kereteit. A megnövekedett képesség arányaiban kisebb létszámot igényel ugyan, de a technológia új beosztások létrehozását követeli meg. A szervezeti keretek kialakításakor a harcoló, harctámogató és harckiszolgáló arány megváltozik, azt megfelelő egyensúlyba szükséges hozni. Ezen túlmenően az egyes állománykategória-arányok is felülvizsgálatot igényelnek.

Kiképzés

A magasabb technológiai színvonalú haditechnika jelentősebb üzemeltetési és fenntartási költségekkel jár. A gazdaságos és hatékony üzemeltetés megköveteli a szimulációs eszközök széles körű alkalmazását. A csapatok kiképzését 80%-ban a szimulációs térben hajtják végre, ugyanakkor új kiképzési módszerek is szükségesek: az Y és Z generáció – a hatékony és gyors felkészítés érdekében⁸ – a kihívást és az élményközpontú módszertan alkalmazását igényli.⁹

Hadfelszerelés

Az egyén és a kötelék felszerelésének teljesen összhangban kell lennie, amelynek alapja a harci alkalmazás, a túlélőképesség biztosítása és a műveleti fenntarthatóság. A digitális generáció

⁷ Az átfogó elemzés területei: doktrína (Doctrine), szervezet (Organization), kiképzés (Training), anyagi javak (Materials), vezetés (Leadership), személyi állomány (Personnel), létesítmények (Facilities), interoperabilitás (Interoperability).

⁸ KC Reid: How the network generation is changing the millennial military? War on the Rocks, 03. 20. 2018. <https://warontherocks.com/2018/03/how-the-network-generation-is-changing-the-millennial-military/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 07.)

⁹ Stohl Róbert: „Így neveld a sárkányodat!” – A Z generáció képzési és tanulási szokásairól. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021/2., 116–127. DOI: 10.35926/HSZ.2021.2.9

gyengébb fizikai kompetenciával és alacsonyabb pszichikai toleranciaküszöbvel rendelkezik. A haditechnika kezelőfelületeit úgy alakították ki, hogy számukra könnyen működtethető legyen: inkább hasonlít egy videójáték konzoljához, mint egy pusztítóeszköz vezérlőjéhez.

A digitális harceszközöket az informatikai programok kapcsolják egységes rendszerbe. Ezek teszik lehetővé a korábban elképzelhetetlen mértékű pusztítási fokot honi területről több száz kilométeres távolságban is. A hazai gyártású hadfelszerelés alkalmazása biztosítja a technológiai fölény fenntartását és az előírt készletek kellő időben történő rendelkezésre állását, valamint minimalizálhatja a külső függőséget. Ugyanakkor a globális termelési lánc megköveteli, hogy az ország hadipotenciálja képes legyen a globális tőkepiacot is minél nagyobb mértékben mobilizálni egy válsághelyzet esetén.

Vezetés és oktatás

Az új harcászati-hadműveleti vezetés rendszerének kialakítása a küldetésalapú (*Auftragstaktik, mission command*) elvi rendszer alkalmazását igényli digitális platformon. Ennek bevezetése a meglévő állomány átképzését, valamint a tiszt- és altisztképzés rendszerének átalakítását kívánja meg. A határidő megköveteli, hogy a 2030 utánra tervezett képességek kialakítását korábban szükséges megkezdeni. Ez azt jelenti, hogy ebben a meghatározott időpontban a létszámgény megnövekszik valamennyi állománykategóriában. Ezt a létszámot csak új, a toborzás szempontjából eddig kihasználatlan térségekből lehet biztosítani, ami infrastrukturális fejlesztéseket generálhat.

Személyi állomány

Az önkéntes alapon szervezett haderő személyi állományát a munkaerőpiacról kell toborozni. A magasabb technológia magasabban kvalifikált személyi állományt igényel. A munkaerőpiaci viszonyok versenyhelyzetet teremtenek az alakulatok feltöltésekor. A légénységi beosztások feltöltése a legnehezebb, a szerződésesek időközi felmondásának lehetősége kiszámíthatatlanná teszi a fejlesztéseket, növeli a fluktuációt, ezzel a kiképzési költségeket is megemeli és a képességek időben történő kialakítását is negatívan befolyásolja.

Infrastruktúra és hadiipar

A lerövidült válságciklus miatt a katonai szervezetek földrajzi elhelyezkedése nagyobb jelentőséggel bír: a jelenlegi biztonsági környezet fenyegetésének és az új képességek elhelyezkedésének összhangja döntő jelentőségű. A csapatok optimális elhelyezése önmagában visszatartó vagy lekötő hatást vált ki. A korszerű technológia beépülése a szárazföldi arzenálba megköveteli a haditechnika megóvását: a digitalizáció környezeti érzékenysége magasabb, mint a kezelőállományé. A hadiiparban dinamikusan fejlődő kutatás-fejlesztési tevékenység igényli az innováció és a végfelhasználó közvetlen kapcsolatát. Ez egy olyan új együttműködési forma, amelynek a kölcsönös előnyökön kell halapulnia, és tartósan rendelkezésre kell állnia még a különleges jogrendi időszakban is.

Interoperabilitás

A haderő alkalmazása – méretéből adódóan – nemzetközi környezetben a legvalószínűbb. Ennek alapja a szoftverharmonizáció, az azonos technológiai színvonal és katonai döntés-

hozatali eljárás. Ugyanakkor ez képezi a légi erő haderőnemmel való együttműködés alapját is. Az új osztott műveleti alkalmazás¹⁰ mint doktrinális alapvetés feltételezi a multi-domain (többdimenziós) alkalmazási képességet alacsonyabb vezetési szinteken is, valamint a valós idejű harcászati vezetést és a nagy távolságból, hadszíntéren kívülről történő műveletirányítást.

Az így kialakuló regionális erőfölény fenntartása jelentős forrásokat köt majd le, amelyek megtérülését nem lehet elvárni, mivel nem üzleti alapon működnek, hanem biztonsági garanciát adnak, lehetővé téve a biztonsági környezet formálását a régióban. A képességek időszerűsége az ipari technológia fejlődési ütemétől függ. A haderőfejlesztést követően a képességek fenntartása a források biztosításától és a Magyar Honvédségnek a legfejlettebb technológiához való hozzáféréstől függ, amelyek csak a hadiipar és a csapatok hosszú távú együttműködésével biztosíthatóak.

A TISZTI HIVATÁS JELLEGE, A KATONAI ÉRTÉKREND

A harcos ideák túlnyomó része változatlan a történelem kezdete óta, azonban az eszmerendszer jelentősen átalakult a politikai és társadalmi berendezkedések változásainak függvényében és következtében. A katona mestersége csak a 18. század második felétől kezdődően vált polgári szempontból is elfogadott foglalkozássá. Ennek fő oka a szervezetszerű képzés bevezetése volt. Ettől kezdve az állam szolgálatában álló harcosból hivatásos katona lett, akinek szolgálatlétéle három kifejezéssel jellemezhető: szaktudás, felelősség, testületi jelleg.¹¹ A tervszerű és kodifikált képzés, a szabályozott állami szolgálat a tisztikart olyan testületté tette, amely mind a mai napig rendkívül sajátos szellemiséggel bír. Ez a testületi szellem annak a szerves egységnek és kollektív tudatnak az érzete, amely a hivatásos tisztet megkülönbözteti a civilektől. Ez az érzés a hosszú kiképzésben, az együtt végzett munkában, az önként vállalt veszélyben, fegyelemben és felelősségben gyökerezik.

Mindezekből következően a modern tiszt már nem individualista harcos, nem zsoldos, aki szaktudását bármely megrendelő részére kész bérbe adni. A hivatásos tiszt már társadalmi keretekben, szigorú törvényi szabályok között teljesít szolgálatot. Megbízója a társadalom, amelynek biztonságáért felel, tehát a szó szoros értelmében társadalmi felelősséget visel. Ezeknek megfelelően a polgári demokráciában a hivatásos tisztet az erőszak kezelésére és alkalmazására specializálódott szakembernek tekintik.¹² Más megközelítésben – hasonlóan a többi hivatáshoz – a katonai hivatás is a közjó társadalmi szerepen keresztüli szolgálata. Az a társadalmi szerep, amely megkülönbözteti a katonai hivatást a többitől: a társadalom külső ellenséggel szembeni védelme.¹³

A katonai hivatás egyedi voltának megítélésénél valójában egyetlen szempont számít: a katonákkal és az őket vezető tisztekkel szembeni azon elvárás, hogy harcoljanak, parancsra embert öljenek, illetve – amennyiben a harc sikere azt követeli – tudatosan áldozzák fel testi épségüket és életüket. Ugyanakkor tény, hogy az emberi természettől alapvetően idegen az

¹⁰ Distributed operations.

¹¹ Samuel P. Huntington: A katona és az állam. Zrínyi–Atlanti, Budapest, 1994, 13.

¹² Harold D. Lasswell híres meghatározása szerint, a katonatiszt az „erőszak szakembere” (specialist in violence). Harold D. Lasswell: The Garrison State. American Journal of Sociology, 46. évf. 1941/4., 455. Ezt a definíciót Samuel Huntington finomította és tette híressé A katona és az állam című művében, amelyben leírta: a tiszt legfontosabb szakismerete – ami egyértelműen megkülönbözteti a civilektől – az „erőszak kezelése” (management of violence). Huntington: i. m. 16.

¹³ Boda Mihály: A hivatás és a katonai hivatás története és elemei. Hadtudomány, 2018/3–4., 149. http://mhht.eu/hadtudomany/2018/2018_3-4/ht201834_137-157.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

embertárs életének kioltása, és e cselekedet igen erős vallási és etikai korlátokba ütközik. Ugyanígy a saját élet kockáztatása és feláldozása is természetellenes, hiszen ez egyenesen a legősibb ösztön, a létfenntartás megtagadását jelenti. Ezenfelül mások életének elvétele és a saját feláldozása mindig egy brutális, kegyetlen és pusztító tevékenység, a háború keretében történik, ami a legszélsőségesebb mértékben igénybe veszi a katona testét és lelkét. Tény, hogy egyetlen más állami hivatás vagy foglalkozás sem követeli meg a szervezett körülmények közötti ölést, valamint a saját élet tudatos kockáztatását és feláldozását, ráadásul mindezt eskü kötelezettsége alatt, amelynek megszegését a legsúlyosabb büntetések kísérik. Ez a tény önmagában *sui generis*¹⁴ foglalkozássá teszi a katonai hivatást. A katona elsőrendű feladata és kötelessége a hazája érdekében történő harc megvívása és az arra való felkészülés.

A katonák világának a mai napig a legfontosabb alkotói a közös hagyományok, eszmék és ideálok – vagyis a tradicionális katonai értékrend. Az általánosságban vett tradicionális katonai értékrendet a következő fő kifejezésekkel lehet leírni: bátorság, engedelmesség, hűség, fegyelem, bajtársiasság és önfeláldozás.¹⁵

Ezek a tényezők hihetetlen erővel kötik össze a katonákat, amelynek legkézzelfoghatóbb és legegyszerűbb megnyilvánulása a bajtársi szellem. A bajtársi szellem az a kohéziós erő, amely arra készíti a fegyverforgatókat, hogy habozás nélkül kockáztassák életüket bajba jutott társaikért, vagy azokért a külvilág számára elvontnak tűnő eszmékért, amelyeket közösségük képvisel és annak éltetője.

A bajtársiasság különlegességét jól ábrázolja, hogy a bátorság, engedelmesség, hűség, fegyelem követelménye a civil társadalom számos szerveződésében is létezik – bár különböző súllyal és mértékkel –, azonban a bajtársiasság és az ehhez kötődő önfeláldozás nem.¹⁶ A hadtörténelem világosan és megfellebbezhetetlenül mutatja, hogy a harcoló alakulatok kohéziós erejének döntő részét a bajtársi szellem adja: a katonák a harctéren valójában egymásért küzdenek: ha bajba kerülnek, bíznak abban, hogy társaik értük mennek, és ha elesnek, holttestüket nem hagyják hátra.

Perjés Géza szerint a becsületes magatartást „nem pusztán »erkölcsi eszmények« váltják ki, hanem bizonyos kényszer is, amit a közösség céljai megvalósításáért és működésének biztosításáért tagjaival szemben alkalmaz. A kényszer lehet formális, tehát jogszabályban rögzített szankció és informális, azaz erkölcsi elítélés, megvetés”.¹⁷ Perjés rámutat arra, hogy a katonai közösség becsületfogalma is ezeket az elemeket tartalmazza, azonban az is tény, hogy háborúban becsületesnek lenni jóval nehezebb, mint békés viszonyok között.¹⁸

A bajtársiatlan viselkedés az árulással egyenértékű cselekedet, tehát a katonabecsület azonnali elvesztésével, a közösségből való kizárással jár együtt. Ennélfogva, amikor a tradicionális katonai értékrend korszerűtlenségét, szükségletlenségét hirdelve szorgalmazzák a haderők polgáriásodását, az elérendő eredmény valójában a legnagyobb lelki támaszától, ezáltal a siker és túlélés egyik zálogától fosztja meg a katonát a háborúban. Mindezeknek megfelelően a haderő legkülönlegesebb és legértékesebb társadalmi értéke a bajtársi szellem.

¹⁴ Sui generis (lat.): önálló, egyedi, itt: a maga nemében egyedülálló.

¹⁵ Damó Elemér: Gondolatok a katonai erkölcsről. HM Oktatási és Tudományszervezési Főosztály, Bp., 2004, 14–15.

¹⁶ Damó: i. m. 125.

¹⁷ Perjés Géza: A katona becsülete. Hadtörténelmi Közlemények, 116. évf. 2003/1. 13–21. <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00023/06.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

¹⁸ Uo.

Ez egyszerre erőt adó vezérfonala és szigorú bírója a katonák viselkedésének és tetteinek, ezáltal őrzője a katonabecsületnek.¹⁹

Erre utal a tiszti eskü is, amely a hivatás szimbóluma, a feladatokkal, jogokkal és kötelességekkel való azonosulás jelképe: a fegyveres szolgálatra való felkészülés folyamatának végső visszaigazolásként a szervezethez tartozás és a haza védelme érdekében vállalt feltétlen önfeláldozás egyértelmű deklarációja, az elhivatottság tanúságtétele. Egyben a hagyományok továbbviteléről is szól, az állomány egymáshoz való viszonyrendszerét meghatározó magatartási és normakövetelményeket rögzít, illetve a katonák számára kötelező attitűdöket közvetít. Egy olyan képet sugall, amelynek kiemelkedő pillére az elkötelezett, meg nem alkuvó hűség a haza, a nemzet szolgálatában, valamint a bátorság, a hősiesség helytállás és a bajtársiasság.²⁰

Míndez csak egy organizált, célorientált állami erőszakszervezet, a haderő és az annak keretében működő, széleskörűen kiképzett és jól motivált állampolgárokkal, tisztekkel és katonákkal lehetséges. A motiváltság lényege a katonai hivatástudat, amelynek a korábbiakban taglalt értékek az éltetői. A harcban való közvetlen részvétel pedig az időtlen harcos erények teljes körű gyakorlását kívánja meg a katonáktól, ezek hiányában ugyanis esély sincs a győzelemre vagy akár a túlélésre. Ebből következően a modern katonától egyszerre várható el, hogy legyen magas erkölcsiséggel rendelkező állampolgár és szakember, ugyanakkor igazi harcos is. A modern katona olyan „jogszerű fegyverviselő”, aki felsőbb parancsra köteles életét feláldozni és másokét elvenni, de ezt csak egy olyan közösséghez való tartozás keretében tudja megtenni, amelynek írott és íratlan törvényei ezt elvárják tőle, ugyanakkor ezt kizárólagos erénnyé is teszik.

A modern korban a harcosként való viselkedés valódi nehézségét jól jelzi a „harctéri stresszként” nyilvántartott tünetegyüttes, amelynek súlyosabb formája alkalmatlanná teszi a katonát a küzdelemre, kezelést igényel, végső esetben pedig a harcterről való kivonást követeli meg. A harctéri stressz tömeges jelensége igazolja, hogy a modern emberek többsége nem képes automatikusan elviselni a harctéri traumákat, és hosszabb időn át teljes értékű harcosként küzdeni.²¹ Tehát a katonai közösséghez való tartozás érzésének és a közösségnek való megfelelés valójában egy célt szolgál: a tradicionális katonai értékek alapján szerveződött testülethez való tartozás érzése felülírja az ember individuális és létfenntartási ösztöneit a közösség érdekében, így téve lehetővé a harctéren történő helytállást és a stressz leküzdését.

Ennek megfelelően a katonák a mai napig egy sajátos „törzsi világban”²² élnek, amelynek mások az értékmérői, mint a civil társadalomnak, ahogyan azt John Keegan hadtörténész is megfogalmazta: *„A katona nem olyan, mint más ember – ezt tanultam meg életem során, ami katonák között telt. És ezért tekintek a legnagyobb gyanakvással minden olyan elméletre, amely a háborút csupán az emberi tevékenységek egyikének tekinti. A háború kétségkívül nem független a gazdaságtól, a diplomáciától és a politikától sem. De mindezekre még csak nem is emlékeztet. Mert a háborúkat olyan emberek vívják, akiknek egészen más értékeik és képességeik vannak, mint a politikusoknak vagy a diplomatáknak. Egy másik*

¹⁹ Damó: i. m. 130–131.

²⁰ Szabóné Szabó Andrea alezredes: A Magyar Honvédség arculati elemei. Hadtudomány, X. évf. 2000/3. http://mhht.eu/hadtudomany/2000/3_12.html (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

²¹ Andrea Phelps et al.: PTSD in the Military. In: Colin R. Martin et al. (eds.): Comprehensive Guide to Post-Traumatic Stress Disorders. Springer International Publishing, Cham, 2016, 117–121.

²² Keegan itt egy olyan katonaközösségre gondol, amelynek összetartó erejét a „törzsi harcosok” ősi szellemisége jelenti.

*világban élnek, egy nagyon ősi világban, amely bár párhuzamosan létezik a mi mindennapi világunkkal, nem része annak.*²³

A katonai hivatás, azon belül pedig a tisztikar társadalmi beágyazottsága kapcsán érdemes a női katonák szerepére is kitérni. A magyar haderőben a nők a 20. század elején jelentek meg, egészségügyi beosztásban, majd a második világháborúban – a megfelelő kiképzés után – ellátó-, egészségügyi, hírszerző-, légvédelmi figyelő- és jelzőszolgálatban, gépjárművezetőként, valamint adminisztrátorként, küldönc beosztásokban találhattuk meg őket.²⁴ A világháborút követően 1948-ig a nők számára nem volt nyitott a katonai pálya. Az 1950-es évek jelentettek változást: ekkor avatták az első női katonát. 1956-ban ismételen megszűnt a hivatásos katonanői képzés. 1960-tól újra változás következett be ezen a területen: a nők katonai pályára léphettek katonai előképzetség nélkül, de katonai felsőoktatási intézménybe nem felvételizhettek. Ebből adódóan előmenetelük vonatkozásában a szakmai képzettség hiánya leküzdhetetlen hátrányt jelentett.²⁵ Történelmi áttörésként értékelhető, hogy 1994-ben a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán, öt szakon 33 női hallgató kezdhetette meg tanulmányait, majd 1998. augusztus 20-án avatták az első, katonai főiskolán végzett 29 női tisztet.

A társadalmi közgondolkodás alapvetően úgy tartotta, hogy a katonaság férfiszakma. Ez a vélekedés azonban az önkéntes haderőre történő áttérés után folyamatosan megváltozott: a Magyar Honvédség állományának mintegy negyede nő, és vannak olyan szakterületek, ahol dominál a jelenlétük. Ugyanakkor az is tény, hogy a vezetői beosztást betöltő női katonák száma nagyon csekély. Az is megállapítható, hogy a legrégebbi katonai hagyományokra visszatekintő szárazföldi haderőnem tolerálja legkevésbé a középszintű és magasabb parancsnoki beosztást betöltő katonanőket, és csak az – esetlegesen sokkal nagyobb fizikai megterhelést jelentő – alacsonyabb parancsnoki beosztásban alkalmazza őket.²⁶ Noha a jogszabályi keretek a Magyar Honvédség vonatkozásában a nemek közti esélyegyenlőség garanciáját rögzítik, a kiválasztási rendszer kompetenciaalapúvá tétele nagymértékben hozzájárulna a szervezet hatékonyságának növeléséhez az egyén és a munkakör harmóniájának megteremtésén keresztül.²⁷

KOMPETENCIÁK, ELVÁRÁSOK, A PARADIGMAVÁLTÁS SZÜKSÉGESSÉGE

A paradigmaváltás szükségessége három területen bír különös jelentőséggel: a komplexitás és az idő hatása, a decentralizáció hatása, valamint a rosszul strukturált problémák rendszerbe illesztése és megoldása.

Az első tényező tekintetében megállapítható: míg korábban arra készítettük fel a katonai vezetőket, hogy kizárólag a katonai tényezőket mérlegelve hiányos információk alapján, a lehető legrövidebb idő alatt oldják meg a feladataikat, most úgy kell felkészíteni őket, hogy a művelti terület társadalmi tényezőit is figyelembe vegyék, képesek legyenek együttműködni polgári, kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel. Fontos, hogy a tömegesen megjelenő információból képesek legyenek összerakni egy realisztikus, a változásokat rugalmasan

²³ John Keegan: A hadviselés története. Corvina, Budapest, 2002, 10.

²⁴ Bolgár Judit – Kormos Zsuzsa: Nők a hadseregben. MH Humán Szolgáltató Központ, Budapest, 1997, 28.

²⁵ Uo.

²⁶ Bolgár Judit – Siposné Kecskeméthy Klára: Nőket a hadseregbe?! Katonanők a NATO-tagállamok fegyveres erőiben. Hadtudomány, 11. évf. 2001/3., 78.

²⁷ Túri Viktória: Az előítéletek és sztereotípiák megjelenése a katonanők életében. Hadtudományi Szemle, 2009/3., 111. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00006/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_3_101-111.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 11. 29.)

lekövető helyzetképet, és képesek legyenek időzíteni a katonai tevékenységet az elérni kívánt hatás elérése érdekében, a globális média nyílt közvéleménye előtt. Az információtömeg növekedésével együtt növekszik a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság is: e két tényezőt a legnehezebb mentálisan elviselni, ennek sikeres kezelése kulcsfontosságú.

Napjaink műveleteire jellemző a hálózati környezet kialakítása mind a saját, mind pedig a szemben álló fél részéről harcászati vezetési szinten is. Ez megnöveli a parancsnokok felelősségét. A döntéshozatali eljárásban és a műveletvezetésben szintén előtérbe kerül a decentralizáció. Erre a parancsnokokat és a törzsek tiszti állományát is szükséges felkészíteni.

Az egyre bonyolultabb és komplexebb környezet kialakulásának tendenciája folyamatos. Ebből adódóan a kialakuló harcászati helyzetek jelentősége is intenzíven növekszik és egyre nagyobb hatással van a siker kivívására az eredmény nagymértékben a kisalegység-parancsnokok reagálásán, megfelelő időben meghozott helyes döntésein múlik.²⁸

Míndezezből következően olyan tisztekre és parancsnokokra van szükség, akik a döntéshozatali eljárás mellett képesek más eszközökkel is átláthatóvá tenni a komplex környezetet, és képesek felmérni a harcászati helyzetek hatását a magasabb szinten megfogalmazott célok elérése érdekében. A parancsnokok és törzstisztek képességfejlesztésének három fő pillére az oktatás, a kiképzés és a tapasztalatszerzés. A tisztképzés átalakításával elérhető az ismeretek korszerűsítése és naprakésszé tétele. A kiképzés megteremti az elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmazásának lehetőségét. A hadszíntéren szerzett tapasztalatok növelik a kreativitást, az új helyzetekre történő felkészítést és a legújabb technológia alkalmazásának adaptációját.

Az általános kompetenciák tekintetében fontos, hogy a katonai vezető könnyen, gyorsan felfogja és megértse a műveleti helyzet összefüggéseit, körülményeit és az azokat befolyásoló tényezőket. Kezdeményezőképtelenséggel rendelkezik, és az általa megismert helyzetben úgy tevékenykedik, hogy folyamatos ráhatása van az eseményekre, állandóan alkalmazkodik a körülmények változásához és az ellenség tevékenységéhez. A harcászati célok elérésével képes támogatni a hadműveleti és stratégiai szintű célok megvalósulását, ugyanakkor képes a folyamatos változásokkal összhangba hozni a saját tevékenységét is. Mindemellett képes csapatot, csapatkohéziót építeni és motiválni az alárendeltjeit.

A megváltozott biztonsági körülményekre és a hadviselés változásaihoz igazodó kihívásokra adandó adekvát válaszok biztosítása érdekében az ideális tiszt (katonai vezető):

- hatékonyan alkalmazza a fegyverneme szakmai ismereteit a gyakorlatban;
- nyitott gondolkodású a művelet teljes spektrumában, képes kilépni a sablonokból és szakítani a megszokott sztereotípiákkal;
- alkalmazkodik az új kihívásokhoz, a hálózati működés során képes egyszerre vezetőként és együttműködőként tevékenykedni;
- a gyors változásokat képes egyénileg lekövetni és intézményi szinten is megvalósítani a szervezeti alkalmazkodást;
- nemzetközi környezetben is képes ugyanarra a szerepkörre, mint a nemzeti beosztásban;
- bátor és határozott: képes felismerni és kihasználni a lehetőségeket a komplex műveleti környezetben;
- innovatív és alkalmazkodó a saját és az alacsonyabb vezetési szinteken is;

²⁸ A Strategic Corporal (stratégiai tizedes) elvének értelmezését és vezetési képességeit Charles C. Krulak tábornok fogalmazta meg először. Gen. Charles C. Krulak: The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War. Marine Magazine, 01. 1999, 23–27. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a399413.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 24.)

- a szárazföldi haderőnem értékrendjében szocializálódott, és magáénak vallja a „harcos eszményét”;
- multi-domain környezetben is a hadműveleti művészet mestere;
- stratégiai szinten is képes a nemzeti érdekek érvényesítésére;
- magas szintű kulturális érzékenységgel és nyelvi tudással rendelkezik.

A paradigmaváltás szervesen kapcsolódik a szervezeti kultúrát érintő szemléletváltás szükségszerűségéhez. A szervezeti kultúra a szervezet által közvetített, annak működését szabályzó, a tagok által elfogadott, közösen alkalmazott értékek, normák, hiedelmek és egyben korlátok rendszere, amelyeket az adott szervezetben az állomány csoportjai folyamatosan átörökítenek egymásnak. A szervezeti kultúra tulajdonképpen egy kollektív tanulási folyamat eredménye, egyben minden tevékenységet átható erő.²⁹ Minden szervezet sajátos szervezeti kultúrával rendelkezik: specifikus és önálló történettel, hagyományokkal, szimbólumokkal és nyelvezettel.³⁰

A haderőn belül számos szubkultúra létezik. A haderőnemi, szakmai kultúrák sajátosságai jelentősen eltérnek egymástól: az egyes katonák feladatukat sajátos képzettségük és tudásuk szerint végzik, a tevékenységeikhez szükséges technikai eszközök is eltérő jellemzőket mutatnak, amelyből következően a feladat-végrehajtás jellege is specifikus. Az egyes szakmai szubkultúrák megtartásának és fejlesztésének alapját a kiválasztás, a képzés és a szocializáció, a valós teljesítményen alapuló előmeneteli rend kell hogy meghatározza.³¹ Az egyes szubkultúrák sajátosságai közötti eltérést tovább árnyalja az a tény, hogy – a szerződéses szolgálati rendszer sajátosságaként – több generáció teljesít szolgálatot, melyek szociális jellemzői és ebből adódóan értékrendje is eltérő.

Érdeemes megemlíteni az alkalmazkodás képességét és a változó helyzetekre, kihívásokra adott rugalmas válaszok fontosságát: a feladatok jellege, az új eszközök és metódusok a már berögzült szemlélet megváltoztatását követelik meg minden vezetési szinten. Ha erre nem képes egy adott szervezet, valódi paradigmaváltásra nem kerülhet sor. Éppen ezért szükséges kiemelni, hogy a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program nemcsak és kizárólag az új technológiák beszerzését jelenti, de az egyes fegyvernemek, szakmák jövőképét és jövőjét befolyásoló szemléletváltásról is szól. Az új eszközök, eljárások folyamatos minőségi oktatást és képzést feltételeznek, ami a tudásanyagot túl – új hagyományok teremtésével – a szervezeti kultúrát is formálja.

A szervezeti kultúra változása hosszú és összetett folyamat: több évtizedre van szükség ahhoz, hogy a változások beivódjanak a szervezet egészének mindennapjaiba oly módon, hogy azok a teljesítmény és hatékonyság növeléséhez hozzájáruljanak. Ebben a folyamatban sarkalatos pont a vezető személye, aki meghatározóan befolyásolja az alárendelt állományt saját értékrendjével, személyes példájával, viselkedésével és kommunikációjával. Ezért alapvető a vezetők szerepe minden vezetési szinten. Fontos, hogy az új technikai és egyéb kihívásokhoz új vezetési stílus és szemléletmód párosuljon nemcsak elviekben, hanem a gyakorlatban is: a tényleges paradigmaváltásra való szándék hitelessége létfontosságú. Ennek alapja a nevelés, a tisztképzés – a céloknak legmegfelelőbb – megújítása lehet.

²⁹ Krizbai János: A szervezeti kultúra fejlesztésének kérdései a honvédségben. *Hadtudomány*, 2019/3., 119.

³⁰ Simon Sinek: A jó vezetők esznek utolsóinak. *Hogyan építsünk összetartó, lelkes és sikeres csapatot?* HVG Könyvek, Budapest, 2017, 186.

³¹ Molnár Ferenc ezredes: A katonai szubkultúrák és a vezetői szemlélet szerepe a szervezeti változásban. *Honvédségi Szemle*, 148. évf. 2020/2., 20–28.

A NEMZETI TISZTKÉPZÉS MODERNIZÁLÁSA

A Magyar Honvédség tisztí állományának korfája egyre öregebbé képet mutat, de a fizikai és nyelvi követelmények teljesítése sem minden esetben felel meg a jövő igényeinek. Jelen-tősen megnövekedett a polgári diplomások beáramlása a Magyar Honvédségbe, ami részben ugyan kezeli a csapatok tisztihányát, de a katonai szocializációs hiányosságok, a katonanők arányának növekedése következtében a katonai értékrend egyre inkább háttérbe szorul, gyengül a testületi szellem, erősödik a munkavállalói mentalitás.

A csapattapasztalattal rendelkező, magasan kvalifikált tisztí utánpótlás folyamatos biztosítása kulcsfontosságú szereppel bír a Magyar Honvédség jövője szempontjából. Ahhoz, hogy a jelenlegi – és a jövőbeni egyre nagyobb létszámú – tisztí igényt folyamatosan és zavartalanul biztosítani lehessen, vizsgálni kell a tisztí pálya társadalmi megítélését, a tisztí életforma pozitív és negatív hatásait, valamint össze kell hasonlítani a tisztí élet-pályát más civil pályamodellekkel. Ennek a vizsgálatát a lehető leggyorsabban el kell kezdeni, és az abból levont következtetéseket be kell vezetni az oktatási rendszerünkbe a Magyar Honvédség követelményeinek meghatározásával, valamint a jogszabályi rendszer módosításával.

A tisztí életforma és életpálya pozitív hatású okaként fontos kiemelni a hosszú távú, biztos megélhetést és munkalehetőséget, karrierlehetőséget, az előmenetellel egyidejűleg emelkedő anyagi juttatást. Vonzóak lehetnek az állandó tanulást biztosító lehetőségek, beleértve a külföldi tanulási alternatívákat is, a külföldi szakmai tapasztalatszerzést, valamint a külföldön történő munkavégzés lehetőségét. A magas szintű cafeteriajuttatás, a család- és lakástámogatási rendszer, valamint a többletmunka anyagi elismerése is pozitív hatással bírhat, ahogyan a közszférán belüli átjárhatóság biztosítása is.

Ugyanakkor még mindig élnek a régi beidegződések a tiszték munkavégzésével kapcsolatban, és a munkakör a társadalom által még mindig kevésbé ismert, bár kétségtelenül vannak pozitív irányú jelek (árvízi segítség, migránshelyzetben való helytállás, Covid-19). Szükséges egy új brand, ami a régi beidegződéseket megszünteti és új képet fest a tevékenységünkről. Ez azért is fontos, mert a katonai végzettség a civil munkaerőpiacon kevésbé ismert: a vállalatoknak jellemzően nincsenek ismereteik arról, hogy az milyen effektív tudást takar. A szolgálati hely megválasztása nem mindig találkozik a pályakezdő kívánságával, ezért sok esetben dönthet a fiatal a leszerelés mellett. Ezt a negatív hatást erősítheti a szolgálati élet- és munkafeltételekről kialakított kép eltérése a csapatélet vagy az adott beosztás valóságától. Ezzel összefüggésben, valamint a folyamatos változásokhoz történő alkalmazkodási kényszer kapcsán felmerülhetnek a családalapítás, illetve a család egyben tartásának problémái. A pályakezdő tiszt alakulatonként változó megbecsülése, valamint az előmenetel lehetőségének fokozatos lassulása is negatív hatásokat fejthet ki. Más szempontokat elemezve megállapítható, hogy nem valósul meg teljes mértékben a gyorsan változó műveleti környezetben a naprakész tudás biztosítása és a műveleti tapasztalatok gyors beépítése az oktatásba. Ezen túlmenően az oktatás, képzés, továbbképzés, átképzés, kiképzés egymásra épülése sem minden esetben realizálódik.

A szárazföldi haderőnem igénye olyan katonai vezetők képzése, akik mind parancsnokként, mind a törzsekben megfelelnek a velük szemben támasztott magas szintű követelményeknek: élethosszig tartó képzésük során jutnak el a kisalegység-parancsnoki szintről a magasabbegységi, illetve az összhaderőnemi szintig, bár ma már inkább multi-domain szintről kell beszélünk.

Mindezekre tekintettel javasolt a tisztképzés átalakítása és a képzés négy évről háromra való módosítása.³² Mindez úgy valósulna meg, hogy a gyakorlati órák, valamint a Ludovika Zászlóalj számára jelenleg biztosított órák számával csökkenne az 5. és a 6. szemeszterben a jelenlegi kötelező óraszám. Az első két évben a jelenlegi tanrend szerinti általános tananyagot oktatnák, azonban a jelenlegi képzés utolsó két éve csökkenne – a gyakorlati képzés elvonásával – egy évre. Az 5. és a 6. szemeszterben lépne életbe a haderőnemi szakosítás. A BSc-képzés végén hadnagy rendfokozatban avatnák a hallgatókat, majd ezt követően – az azonnali csapathoz való kerülés helyett – az ún. fegyvernemi tanfolyamon vennének részt: egy 12–24 hónapos³³ gyakorlatorientált képzés során kerülne sor a fegyvernemi specializációra. Itt már jól tervezhető lenne, hogy behatárolt, egy-két éves időintervallumban mennyi fegyvernemi tisztre lesz szüksége az adott haderőnemnek.

A szaktiszti állomány egy részét a polgári felsőoktatási intézményeken keresztül lehetne biztosítani. A szükséges jogász, igazgatási, humán erőforrás-gazdálkodási, logisztikai, mérnöki, informatikus, egészségügyi stb. beosztások feltöltésére az ösztöndíjrendszer adhat megoldást. A polgári tanulmányok megkezdésekor – szerződés kötésével – az ösztöndíjjal, valamint a kollégiumi, cafeteria- és anyagi eszközök kombinálásával a honvédséghez lehetne kötni a jelentkezőt, majd a szerződés lejáta után felajánlani a bennmaradást vagy a távozást, visszafizetési kötelezettség mellett.

A fegyvernemi képzés feladata annak a tananyagnak az oktatása lenne, amelyet a bolognai rendszer korlátai miatt, oktatók hiányában nem vagy csak nagy fokú leterheltség mellett lehet végrehajtani. Ennek keretében valósulna meg a polgári felsőfokú intézményben végzetek katonai szocializációja, képzése, valamint a fegyvernemek, szakcsoportok állományának képzése. Itt kerülne sor a szakmai tanfolyamokra, a felkészítésre a katonai MSc-képzésbe történő felvételhez, a külföldi képzések adminisztratív támogatására, valamint a kislevegységparancsnoki állomány kiválasztására, kompetenciaméréssel. Fontos szempont az átjárás biztosítása a katonai vezetői és a szaktiszti képzés között.

Ez a képzés lehetőséget nyújthatna minden haderőnem, szakcsoport részére, hogy a saját igényeinek megfelelően, bármilyen típusú szaktanfolyamot indíthasson. Annak oktatásába bevonhatók lehetnek az MSc-tanulmányokat folytatók, a tartós külföldi vagy missziós beosztásból hazaérkezők, de szükség szerint a csapatok tapasztalattal és oktatási kompetenciával rendelkező állománya is. A mesterképzés két évre történő emelése a jelenlegi tananyag változatlanul hagyása mellett lehetővé tenné az MSc-tanulmányokat végzők BSc-oktatásba és fegyvernemi képzésbe való bevonását, ami a végzés és az előmenetel egyik feltétele. A pályakezdő tisztek esetében a hivatásos állományba vétel nem jelent feltétlenül motivációt, sőt többségük nem akar élethossziglan elköteleződni. Éppen ezért érdemes lenne esetükben egy tízéves szerződés megkötése, amely lefedné az MSc-képzésig terjedő időszakot. Az MSc-képzés lenne a nagy vízváltó időszak: aki ide bekerül, már mindenképpen hivatásos állományba kerülne, hiszen rá a Magyar Honvédségnek szüksége lesz a felső korhatár eléréséig.

A fegyvernemi képzési rendszer biztosítaná a bolognai rendszer miatt végre nem hajtható képzések megtartását a szakmai jogkört gyakorlók szakmai felelősségében. Ezeknek a képzéseknek a tartalma idővel a bolognai rendszerű képzésbe is átemelhető lenne. A képzés

³² Alap kiképzéssel együtt, fizikai követelmények előírása nélkül. A fizikai kompetencia mérésére a második év végén kerülne sor, de végzési követelményként lenne meghatározva.

³³ Alapvetően egy év elengedő, de a későbbi haditechnikai beszerzések igényelhetnek több képzési időt is.

12 hónaptól 24 hónapig³⁴ terjedő időszakban oktatná a friss diplomás tiszteket,³⁵ attól függően, hogy milyen mértékű katonai képzést rendel el a szakmai jogkört gyakorló.

Az MSc-képzés kétéves időtartamából hozzávetőleg egy év oktatási tapasztalatszerzésre lenne fordítható. Az MSc-képzés lenne a pályakép döntő mozzanata, amikor eldől, hogy ki-ből lesz parancsnok, oktató vagy törzstiszt (szakztiszt). Így a frissen megszerzett hadszíntéri tapasztalatok azonnal beépülnének a tisztképzésbe. A későbbi előmeneteli kiválasztás itt történne meg. A beiskolázás nem az alakulatok javaslata alapján történne, hanem kötelezően, jogszabályban³⁶ rögzítve, az immár tízéves csapattapasztalattal rendelkező 32–34 éves korosztály meglévő állományát hívnák be.

Az oktatók utánpótlása is jelentős kihívást jelent, mivel meg kell felelniük a felsőoktatási törvény előírásainak és tudományos fokozat megszerzésére is kötelezve vannak. Az egyetemi oktatóvá válás feltételeinek megszerzése öt-nyolc évet is igénybe vehet. Ebből kiindulva az MSc-képzés során tanári (oktatói) irányra kiválasztott állomány 34 évesen kezdheti meg az egyetemi oktatói kompetenciák megszerzését, és hozzávetőlegesen 40-42 évesen rendelkezne vele, így az oktatásban 15-20 évig eredményesen tudna tevékenykedni, korlátozott előmenetellel ugyanakkor további tudományos fokozatok megszerzésére is lehetősége lenne, amely feltétele az önálló katonai felsőoktatásnak. A doktori iskolákra erősen rányomta a bélyegét a nemzetközi biztonság- és védelempolitikai szak beillesztése a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar képzési rendjébe. Gyakorlatilag az elmúlt öt évet vizsgálva elmondható, hogy az értekezések 40%-a védelempolitikáról szól. Ez az aránytalanság még inkább szembeötlő, amikor azt látjuk, hogy más szakterületek 5–8%-ban részesednek – legfőképpen pedig a hadviseléshez kapcsolódó témák kerültek perifériára.³⁷ A doktori iskolák képzésének elsődleges értékmérője a katonai felsőoktatás tanári állományának utánpótlása (a katonai felsőoktatás fennmaradásának garantálása) és a honvédelemhez kötődő kutatóhelyek, hadiipari innovációk támogatása magasan kvalifikált személyi állománnyal.

A nyelvi követelmények tekintetében jelenleg beszűkítettük magunkat az egy nyelv előírásával, amin célszerű lenne változtatni: bemeneti követelményként egy középfokú nyelvvizsga szükséges angolból, németből, franciából vagy a szomszédos országok nyelveiből.³⁸ Kimeneti követelményként az angol felsőfokú és egy második középfokú nyelvvizsga előírása célszerű, amelyet a BSc-képzés végére szükséges megszerezni. A BSc-képzés előtt működhetne egy 0. évfolyam a felsőoktatási szakképzés keretében, amely alapvetően a nyelvi tantárgyak és a matematika szintre hozását célozza meg azon fiatalok esetében, akik nem érték el a felvételi ponthatárt.

A mérnöki tudás biztosítása a polgári egyetemekkel való együttműködés keretében valósulhat meg. Egyrészt a polgári egyetemeken tanulók önkéntes tartalékos jogviszony létesítésével vagy tanulmányi ösztöndíjszerződés kötésével kerülhetnek a honvédség állományába: a polgári, elsősorban mérnökdiploma megszerzése után bekerülnek a fegyvernemi tanfolyamra, majd azt elvégezve kerülnek a csapatokhoz. Másrészt akár az MSc-képzés keretében is lehetőség lenne tanulmányok folytatására akár külföldi polgári egyetemeken.

³⁴ A légierő bizonyos fegyvernemei esetében.

³⁵ A német modellhez hasonlóan, de ott a képzés összideje esetenként a 84 hónapot is meghaladja.

³⁶ A honvédek jogállásáról szóló mindenkori hatályos törvény.

³⁷ Az NKE-n készült doktori disszertációk gyűjtőhelye: LUDITA – A Nemzeti Köszolgálati Egyetem repozitórium-rendszere. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/5/recent-submissions> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 07.)

³⁸ A felderítő tiszti-képzéshez és a katonadiplomácia részére.

A piaci szereplőkkel való versengés nem zárható ki. Erre az egyetlen megoldás a „felbonthatatlan szerződés” jogi intézményének bevezetése: a nagyvállalatok kifizetik a hallgatóért a teljes képzési költséget és még a „büntető” kamatokat is, tehát a képzés átalakítása és az egyéni elköteleződés nem jelent megoldást a munkaerőpiac elszívó hatásával szemben. A felkészült oktatók hosszú távra való biztosítása mellett kulcsfontosságú az elegendő forrás biztosítása a tisztképzés infrastruktúrájának, illetve oktatási környezetének fejlesztésére.

A FEJLESZTÉS JAVASOLT ALAPELVEI

A szervezeti célok megvalósulása érdekében, a fejlődés szervezeti feltételeinek megteremtésével – a haderőnem igényeinek megfelelően – lehetőséget kell adni az egyéni képzésre a tisztjelölt saját tempójában. Ez a módszer erősíti az egyén eltökéltségét és elköteleződését a folyamatos fejlődésre, az élethosszig tartó tanulásra. Ezzel összefüggésben a tehetséggondozásra kiemelt figyelmet kell fordítani. Az ismeretek átadását³⁹ úgy kell strukturálni, hogy a pályakezdő tiszt a beosztásba lépés előtt közvetlenül kapja meg a kellő szintű ismereteket, ugyanakkor helyes arányban szükséges biztosítani a katonai vezetőket és a specialistákat is.

A személyügyi munkában kiszámíthatóságot és egyensúlyt kell teremteni a beiskolázások, képzések tervezésekor. Az egyéni ambíciókat összhangba kell hozni a szervezeti érdekekkel. A képzések időtartamát, a beosztásokban töltött időt úgy kell meghatározni, hogy minden szinten biztosított legyen a szakmailag felkészült vezetői állomány, ne keletkezzenek évfolyamhiányok vagy előmeneteli torlódások.

Alapvetés, hogy az oktatás, a kiképzés és a gyakorlati tapasztalatszerzés egyensúlyának fenntartása meghatározza a parancsnokok szakmai fejlődését. Bármelyik összetevő hiánya vagy túlsúlya kompetenciatorzuláshoz vezethet. A vezetőket a valós komplexitás valóságmű modellezésével szükséges felkészíteni az oktatás és a csapatkiképzés során.

A katonai vezetőket a műveletek teljes spektrumában kell felkészíteni a hibrid fenyegetések kezelésére, a már meglévő állományt pedig át kell képezni az új haditechnikai eszközökre valamennyi vezetési szinten. A katonai vezetőknek elsősorban a nemzeti-szakmai követelményeknek kell megfelelniük, a nemzetközi műveleti környezetben is érvényre juttatva a nemzeti érdekeket.

A szervezeti célok megfogalmazása és hatékony megvalósulása, a megtartó erő fokozása szempontjából létfontosságú olyan vezetők kiválasztása, akik képesek mentorálni az alárendelt parancsnokokat, tiszteteket: az előljáró parancsnokok egyéni felelőssége kell legyen az alárendelt vezetők kvalitásának fejlesztése. Már a képzés menetében szakmai bizalom alakul ki az előljáró és a beosztott parancsnokok között. Ennek eredményeképpen a beosztott parancsnok egyéni döntési mozgástere növekszik, felgyorsul a döntéshozatal és sokkal rugalmasabb lesz a szervezeti reagálóképesség. Ehhez viszont a jogköröket le kell adni a lehető legalacsonyabb szintre, ami azonban az elmúlt harminc évben tapasztaltakkal ellentétes tendencia.

³⁹ Az oktatást a beosztásba lépés előtt kell megkapni, majd a beosztásban kell a csapatkiképzés során elsajátítani a gyakorlati ismereteket, és ennek birtokában megszerezni a hadszíntéri tapasztalatokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2020 Military Strength Ranking. GFP. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
- Boda Mihály: *A hivatás és a katonai hivatás története és elemei*. Hadtudomány, 2018/3–4., 135–155. http://mhtt.eu/hadtudomany/2018/2018_3-4/ht201834_137-157.pdf; DOI: 1.17047/HADTUD.2018.28.3-4.135
- Bolgár Judit – Kormos Zsuzsa: *Nők a hadseregben*. Budapest, Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ, 1997.
- Bolgár Judit – Siposné Kecskeméthy Klára: *Nőket a hadseregbe?! Katonánők a NATO-tagállamok fegyveres erőiben*. Hadtudomány, 2001/3., 77–91.
- Damó Elemér: *Gondolatok a katonai erkölcsről*. HM Oktatási és Tudományszervezési Főosztály, Budapest, 2004.
- Huntington, Samuel P.: *A katona és az állam*. Zrínyi–Atlanti, Budapest, 1994.
- Keegan, John: *A hadviselés története. (A history of warfare)*. Ford. Bart István. Corvina, Budapest, 2002.
- Kiss Roland: *A rajzó hadviselés és az osztott műveletek kialakulása*. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/6., 3–15. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/162/154>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.6.1
- Krizbai János: *A szervezeti kultúra fejlesztésének kérdései a honvédségben*. Hadtudomány, 2019/3., 118–127. DOI: 10.17047/HADTUD.2019.29.3.118
- Krulak, Charles C.: *The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War*. Marine Magazine, 01. 1999, 23–27. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a399413.pdf>
- Lasswell, Harold D.: *The Garrison State*. American Journal of Sociology, 46. évf. 1941/4., 455–468.
- LUDITA – A Nemzeti Közszerződési Egyetem repozitórium-rendszere. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/5/recent-submissions>
- Molnár Ferenc: *A katonai szubkultúrák és a vezetői szemlélet szerepe a szervezeti változásban*. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/2., 20–28. DOI: 10.35926/HSZ.2020.2.3
- Perjés Géza: *A katona becsülete. Hogyan látták a katonai becsületet régen?* 116. évf. 2003/1. 13–21. <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00023/06.htm>
- Phelps, Andrea – Wade, Daryll – Forbes, David: *PTSD in the Military*. In: Martin, Colin R. – Preedy, Victor R. – Patel, Vinood B. (eds.): *Comprehensive Guide to Post-Traumatic Stress Disorders*. Springer International Publishing, Cham, 2016, 117–121.
- Reid, KC: *How the network generation is changing the millennial military?* War on the Rocks. 03. 20. 2018. <https://warontherocks.com/2018/03/how-the-network-generation-is-changing-the-millennial-military/>
- Sabbagh, Dan: *Robot soldiers could make up quarter of British army by 2030s*. The Guardian, 11. 08. 2020. <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/nov/08/third-world-war-a-risk-in-wake-of-covid-pandemic-says-uk-defence-chief>
- Sinek, Simon: *A jó vezetők esznek utolsónak. Hogyan építsünk összetartó, lelkes és sikeres csapatot?* HVG Könyvek, Budapest, 2017.
- Stohl Róbert: *„Így neveld a sárkányodat!” A Z generáció képzési és tanulási sajátosságairól*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021/2., 116. DOI: 10.35926/HSZ.2021.2.9
- Szabóné Szabó Andrea: *A Magyar Honvédség arculati elemei*. Hadtudomány, X. évf. 2000/3. http://mhtt.eu/hadtudomany/2000/3_12.html
- Takács Attila Géza: *A posztmodern háborúk jellemzői*. Honvédségi Szemle, 144. évf. 2016/3., 25–26. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/415>
- Túri Viktória: *Az előítéletek és sztereotípiák megjelenése a katonánők életében*. Hadtudományi Szemle, 2009/3., 111. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00006/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_3_101-111.pdf

Vikman László főhadnagy:

A MŰVELETTERVEZÉS JOGI FELADATAI

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.4](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.4)

ÖSSZEFOGLALÓ: A művelettervezés az egyik legösszetettebb katonai vezetői tevékenység, szerteágazó szakterületeket kell összefognia, eredményeiket pedig egy koherens, hatékony és végrehajtható tervvé formálnia. A folyamatban több ponton szükség van jogász szakértelem bevonására, bizonyos esetekben kritikus kérdésekben is. A hadijogász-szakirodalom – tekintettel a jogászok támogató szerepére – talán kicsit takarékosan bánik a tervezési munka folyamán felmerülő feladatok elemzésével. Jelen írás ezen a helyzeten kíván változtatni az egyes módszertanokban foglalt fontosabb feladatok áttekintésével, bizonyos vonatkozásokban pedig javaslatok megfogalmazásával.

KULCSSZAVAK: művelettervezés, művelet-végrehajtási szabályok, jogi feladatok, Törzsszolgálati Szabályzat, NATO művelettervezési eljárása (COPD)

BEVEZETÉS

A biztonsági-védelmi szféra szempontjából a jog a konfliktusokban a nemzeti és a nemzetközi viszonyok szabályozásán keresztül minden alkalommal fontos szerepet kap:¹ hivatkozási alapot teremt, legitimitációt biztosít, szövetségi szerződésen keresztül támogatást garantál, azaz kontextust, kereteket ad. A második világháborút követően kialakított genfi egyezmények rendszeréhez csatolt első jegyzőkönyv ennek jelentőségét felismerve a hadvezetés részére különösen a humanitárius jog szempontjából írta elő a következőket: „*A Magas Szerződő Felek mindenkor, az összeütköző Felek pedig fegyveres összeütközés idején kötelesek gondoskodni arról, hogy szükség esetén jogi tanácsadók álljanak rendelkezésre abból a célból, hogy a megfelelő szintű katonai parancsnokokat az Egyezmények és a jelen Jegyzőkönyv alkalmazása, valamint azzal kapcsolatban a fegyveres erőknél adandó megfelelő parancs tekintetében tanácsokkal lássák el.*”²

¹ Vö. Farkas Ádám – Sulyok Gábor: Az ENSZ Biztonsági Tanácsának lehetőségei és szerepe a terrorizmus elleni küzdelem és a hibrid konfliktusok kezelése terén. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 26–45.; Sulyok Gábor: Humanitárius intervenció az ezredforduló után. In: Béli Gábor et al. (szerk.): Emlékkötet Herczegh Géza születésének 90. évfordulója alkalmából. Publikon Kiadó, Pécs, 2018, 85–118. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/18227/beli-kis-mohay-szalayne-emlekkotet-herczegh-geza-90-studia-europaea-pecs-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltés időpontja: 202. 09. 30.); Sulyok Gábor: A humanitárius intervenció elmélete és gyakorlata. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004.; Kajtár Gábor: A nem állami szereplők elleni fegyveres fellépés lehetőségei és problémái. In: Farkas-Végh: i. m. 92–114.; Kajtár Gábor: A nem állami szereplők elleni önvédelem a nemzetközi jogban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015.

² 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. 82. cikk, 1. pont. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR#ljb0id13a1> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 01.)

A 21. századra a nemzetközi kapcsolatok rendszere és a rendszerben felmerülő érdekkonfliktusokból származó szituációk olyan mértékű komplexitást értek el, hogy az ezekre adott válaszok, események már korántsem határolhatók le tisztán elkülöníthető dimenziókra.³ Az elsődlegesnek tekintett politikai, diplomáciai, gazdasági és biztonsági képességek egymást időben átfedő és ideálisan összehangolt alkalmazása mellett további bevonására is szükség lehet, mint például az egészségügy és a kommunikáció.

A védelmi-katonai terminológiában ez az összetettség vezetett a hibrid hadviselést és a hibrid fenyegetéseket leíró definíciókhoz. Ezekben a hibrid szcenáriókban nyílt hadüzenet és különleges jogrend elrendelése nélkül is kerülhet abba a helyzetbe a kormányzat, hogy akár extrém szűk időkeretekben és akár kritikus információk hiányában kell jelentős döntéseket hoznia, amelyek helyességét adott esetben valós időben és még csak nem is hazai határokon belül ítélik meg, amit súlyos konzekvenciák követhetnek.⁴

Farkas Ádám a védelmi szférára vonatkoztatott átfogó gondolata szerint: *„Ezt követően a totalitás korában megkerülhetetlen a stratégiai távlatú komplex védelemtervezés. Ennek egyik kulcskérdése az információk megfelelő becsatornázása, értékelése, feldolgozása. Ennek megfelelően a totális védelem egyik fő kérdésköre az információs társadalom korában az, hogy a védelem milyen információ-tömeghez, miként juthat hozzá és hogyan lehet az információkra vonatkozó garanciák erősítése mellett az állam információs tudását is megerősíteni, ezzel építve az információk elemzésével segíthető megelőzést, felkészülést. Ez azzal is együtt jár, hogy rugalmasan, célhoz kötötten és koncentráltan lehessen elegyíteni a különböző védelmi szférák információit, amibe nem csak a fegyveres védelem értendő bele, hiszen a lehetséges célpontok jó része nem közvetlenül ezek tevékenységi köréhez kötődik.”⁵*

A katonai művelettervezés elsődlegesen katonai vezetői, törzstiszti feladatkör, és ez a jellege sosem változhat meg. A nemzet katonai képességei alkalmazásának stratégiai tervezése komplex, intenzív és kreatív folyamat, ami optimálisan egy többretegű fenyegetésekkel terhelt konfliktushelyzetben része egy összehangolt és komplex nemzeti szintű védelmi felkészülésnek a valós és átfogó reziliencia növelése érdekében. A hibrid jellegű kihívások megjelenésével egy korábban még inkább másodlagos jellemzője kiemelt helyet kapott a jellemzésében, ez pedig a multidiszciplinaritás. Egy műveletterv száz évvel ezelőtt sem volt elképzelhető logisztikai, egészségügyi biztosítás vagy a híradás megszervezése nélkül. Mára azonban a civil-katonai kapcsolatok és a tömegkommunikáció kezelése, valamint tudatos alkalmazása is megkerülhetetlen, és ezeken felül egy stratégiai tervben több ponton is felmerül, hogy mik a jogi keretek – azaz a törzsben szolgáló jogásznak megfelelő alapossgalgal és részben előrelátással, a terv alapjainak ismeretében jogi iránymutatást kell adnia.

³ Ennek intézményi és jogi kérdéseiről bővebben lásd Farkas-Végh: i. m.; Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének alapvonalai. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2020.

⁴ Ennek jogi dimenzióiról példaként lásd Hódos László: A hibrid konfliktusok felívelési szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének és kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai. Honvédségi Szemle, 2020/4., 49–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12>; Farkas Ádám: Komplex biztonság, hibrid konfliktusok, összetett válaszok. Honvédségi Szemle, 2020/4., 11–23. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12>; Kelemen Roland: A kibertérből érkező fenyegetések jelentősége a hibrid konfliktusokban és azok várható fejlődése. Honvédségi Szemle, 2020/4., 65–81. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12> (Letöltések időpontja: 2020. 10. 01.); Farkas Ádám – Resperger István: Az úgynevezett „hibrid hadviselés” kihívásainak kezelése és a nemzetközi jog mai korlátai. In: Farkas-Végh: i. m. 132–149.

⁵ Farkas Ádám: A totalitás kora? A 21. század biztonsági környezetének és kihívásainak totalitása és a totális védelem gondolat kísérlete. Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2018, 60. http://www.hadjijog.hu/wp-content/uploads/2018/08/FA_a_totalitas_kora_BJM_I.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 10. 01.)

Hibrid fenyegetések esetén az ellenfél a meglévő szabályokat is teszteli „küszöb alatti” tevékenységekkel, nem beazonosítható eszközök, egységek alkalmazásával, az attribúció akadályozásával és a döntéshozatal lassításával vagy bénításával. Ennek ellenére a hadijog szabályai adottak, és ezek korlátai között kell megtalálni a fenyegetések összetettségéhez illő, megfelelően szofisztikált válaszokat is.⁶

Ennek a jogi tanácsadói tevékenységnek a támogatására az egyes, magyar nézőpontból releváns művelettervezési módszertanok áttekintésével, elemzésével és összegző javaslatokkal szeretnék támpontokat adni.

FELADATOK A MŰVELETTERVEZÉS SORÁN

A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata⁷ (a továbbiakban: Szabályzat) a NATO művelettervező eljárását⁸ (Comprehensive Operations Planning Directive – COPD) alapul véve, azt adaptálva, meghatározza a műveletek tervezésének lépéseit, a törzsek tevékenységének rendjét, a művelettervezés során kidolgozandó fontosabb műveleti dokumentumok tartalmi elemeit, valamint iránymutatást ad a törzsrtekezetek levezetésének rendjére.⁹

A Szabályzat 2015-ös hatálybalépési dátumából is sejthetően a tartalma felett elsősorban a szervezeti felépítésre vonatkozó részek tekintetében eljár az idő, a Magyar Honvédség Parancsnokságának (MHP) megalakulásával – sok más belső szabályozó mellett – felülvizsgálatra szorul. További probléma, hogy a stratégiai szintű művelettervezést szabályozó I. részt nem adták ki, a Szabályzat alapvetően a hadműveleti és a harcászati szintekkel foglalkozik. Ettől függetlenül továbbra is hatályos, és tervezési-szakmai részei még mindig iránymutatással szolgálnak, ezért alapelveinek ismerete akkor is hasznos, ha az új szervezeti szabályoknak megfelelő szabályozás elfogadását követően hatályon kívül helyezik.

A Szabályzat és az alapjául szolgáló COPD a művelettervezési folyamat több pontján tartalmaz olyan munkafázist, amelyek végrehajtásához szükséges jogász bevonása, illetve az adott részfeladat kifejezetten jogi feladatnak számít.

A nemzetközi kiküldetéseket, missziókat J3¹⁰ beosztásokban megjár, vagy hazai, esetleg NATO-szakfelkészítésen részt vett állományon kívül ezeket a dokumentumokat általában a tervező szakterületen dolgozó törzstisztek ismerik behatóbban, és jellemzően ők sem jogi szakemberek. A közelmúlt eseményei, a globálisan és Európa-szerte is dinamikus változó biztonsági helyzet megköveteli, hogy erről a specializált témáról is legyenek legalább általános ismeretek, ezért szükséges legalább a tervezési munka jogi vonatkozásainak fő vonalait tisztázni.

⁶ Jean-Michel Baillat: Hybrid Warfare, a New Challenge to the Law of Armed Conflicts? NATO Legal Gazette, Issue 37, 10. 2016, 44. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/legal_gazette_37a.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 10. 01.)

⁷ Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata II. Rész (Ált/216, hatályba léptette a HK 71/2015. [HK 5.] HVKF szakutasítás), amely hatályon kívül helyezte A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szakutasítását (Ált-4/457, hatályba léptette a 358/2012. [HK 1/2013.] HVKF szakutasítás).

⁸ Allied Command Operations, Comprehensive Operations Planning Directive, COPD INTERIM V2.0. SHAPE, 04. 10. 2013. <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 01.)

⁹ Szabályzat, Előszó, VIII.

¹⁰ A J3 kód a művelettervező beosztásokat jelöli a NATO rendszerben.

A művelettervezés vázlatos folyamata

A művelettervezési folyamat célja, terméke stratégiai, hadművelleti és harcászati szinten a politikai és a katonai vezetés által meghatározott célok, az elvárt végállapot elérését célzó katonai tervdokumentáció. „*A stratégiai szint az elérendő politikai és katonai véghelyzetet tartva a fókuszban alapirányokat és koncepciókat dolgoz ki a katonai műveletekhez, a haderő egészét tekintve régiókban, esetlegesen globálisan gondolkodva. A hadművelleti szint szabja meg a haderő nagyobb elemeinek (komponenseinek) azokat az elérendő célokat, amelyek elérése a képességeik koordinált alkalmazásával biztosítható, és koordinálja a tevékenységet a végrehajtás során. A harcászati szint ezekhez a célokhoz rendel végrehajtandó feladatokat és az azokat végrehajtó alegységeket.*”¹¹

A tervezési folyamat többszintű és többfázisú: a vezetői iránymutatások, parancsok a hierarchiában lefelé, az egyes elkészült tervdokumentumok, kérdések pedig felfelé haladnak és egy iteratív, szoros együttműködésen és koordináción alapuló munkafolyamatban hoznak eredményt.

A folyamat magyar nemzeti szintjei a politikai vezetés (ami a közjogi szabályok függvényében lehet az Országgyűlés, illetve a kormány), a Honvédelmi Minisztérium, a katonai felső vezetés (a Magyar Honvédség parancsnoka, helyettese, illetve a feladatszabásuknak megfelelően dolgozó MHP) és az alárendelt katonai szervezetek.

A folyamat fázisai a következők.¹²

Az *1. fázis* a folyamatos helyzetismeret és az ahhoz kapcsolódó információgyűjtés, -megosztás és -feldolgozás. Az „információcsere” formáját és tartalmát tekintve a hatályos működési eljárásokban és a szervezetek belső szabályzóiban szereplő rendszeres és az egyes eseti jelentések és bedolgozások.

A *2. fázisban* a konkrét válság elemzése zajlik. Ezt az MHP a HM irányából érkező feladatszabás alapján kezdi meg. Az MHP – amellet, hogy az előljárótól tájékoztatást kap a különféle politikai-kormányzati elemzések egy részéről, továbbá a nemzetbiztonsági szférától a szükséges hírszerzési információkról – egy adott, folyamatban lévő művelet elején önállóan is megkezdi a hadművelleti szintű elemzések végrehajtását, elősegítve és felgyorsítva a hadművelleti szintű értékelést. A fázis végén az MHP a *stratégiai helyzetértékelését* (SHÉ) megküldi mind az előljáró, mind pedig az alárendelt szervezeteknek.

A *3. fázisban* a helyzetértékelést követően a *katonai válaszlehetőségek* (KVL) kidolgozása történik, amelyet az MHP a helyzettől függően proaktívan és önállóan, vagy pedig szintén feladatszabás alapján kezd el. A szervezeti változások miatt az MHP hajtja végre az előzetes értékelést is a hadművelleti megvalósíthatóság szempontjából, korábban ezt az MH Összhaderőnemi Parancsnokság végezte. A hadművelleti értékelést figyelembe véve a stratégiai szintű tervben pontosítják a KVL-et, majd felterjesztik.

A *4A. fázisban* politikai döntéshozatal alapján elrendelésre kerül a további tervezés a kidolgozott KVL alapján. Az MHP kialakítja a *stratégiai elgondolását*, és elkezdődik a részletes hadművelleti terv kidolgozása is. Meghatározásra kerül az erőforrásigény, amelyet a stratégiai elgondolással együtt terjesztenek fel a politikai döntéshozói szintre.

A *4B. fázis* azt követően kap végleges kereteket, hogy a politikai döntéshozók jóváhagyták a stratégiai elgondolást, így azt tovább lehet fejleszteni *stratégiai tervvé*. Az MHP integrált

¹¹ Szabályzat, 1.4.2., I-10.

¹² Szabályzat, 1.4.4.2.2., I-13.

stratégiai-hadműveleti szintként egyszerre dolgozza ki a végleges stratégiai és hadműveleti terveket az elgondolásra alapozva. A kidolgozások végén megküldi a terveket jóváhagyásra, majd az alárendelt katonai szervezetek számára harcászati kidolgozásra.

Művelettervezési módszertanok és az ebben megjelenő jogi feladatok

Művelettervezési feladatot elsősorban az MHP törzsében adott feladatra kijelölt művelettervező csoportban kaphat a katonai jogász, és ekkor természetesen a munkára a kiadott aktuális parancs, a Törzsszolgálati Szabályzat és a tervezőcsoport vezetőjének iránymutatása lesz az irányadó. Tartós kiküldetés esetén NATO-beosztásban szükség lehet a COPD elveinek és jogi részfeladatainak ismeretére is, ami jól hasznosítható adott esetben szövetségi dokumentumok, tervek értelmezéséhez is. Mivel előfordulhat az is, hogy magyar katonai erő az Amerikai Egyesült Államok által vezetett koalíció keretei között hajt végre feladatot,¹³ ezért érdemes ismerni az amerikaiak által alkalmazott JP5¹⁴ művelettervezési rendszert is.

Törzsszolgálati Szabályzat

A Szabályzatban azonosítható jogi szakfeladatok:

- A készenlétfokozás végrehajtásában, illetve a különleges jogrendi igények kielégítésében részt vevő társmiszteriumokkal történő együttműködés (ami a gyakorlatban jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszköz tervezetének kidolgozásaként, előterjesztéseként jelenhet meg), illetve a NATO Válságreakálási Rendszer intézkedéseivel összhangban álló nemzeti intézkedések bevezetésével és azok kezdeményezésével kapcsolatos koordinációs feladatok ellátása, illetve a szükséges jogszabályi háttér biztosítása (szabályozó-előkészítő munka).¹⁵
- A HM Műveleti Vezetési Rendszeren keresztül az MH PK részére jogszabályokban, közjogi szervezetszabályozó eszközökben és belső rendelkezésekben előírt – az MH műveleteinek katonai vezetésére vonatkozó – kötelezettsége megvalósításának támogatása.¹⁶
- A tervezés első fázisában a műveleti környezetre vonatkozó információk gyűjtése mind békeállapotban, mind különleges jogrendben feladat. Ez a kötelezettség a jogi szakterületre is értelmezhető a vonatkozó nemzeti, nemzetközi vagy műveleti területi szabályozók nyomán követésével és rendszerezésével.¹⁷
- A stratégiai helyzetértékelésben önálló fejezetként már megjelenik a műveletek jogi háttérének értelmezése, szükség esetén kiegészítések megfogalmazása az egyes opciók nemzeti és nemzetközi joggal való ütközésének elkerülése érdekében. Szintén itt kell már előzetesen foglalkozni az erőalkalmazás szabályaival¹⁸ (beleértve a halálos és a nem

¹³ Lásd például Irakban az Operation Inherent Resolve.

¹⁴ Joint Publication 5-0, Joint Planning. Joint Chiefs of Staff, 16. 06. 2017. https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp5_0_20171606.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 10. 01.)

¹⁵ Szabályzat, 1.3.1.7.2., I-9.

¹⁶ Szabályzat, 15.1.2., I-14.

¹⁷ Szabályzat, 4.3.3.1., IV-17.

¹⁸ NATO-terminológia szerint: Rules of Engagement (ROE). A magyar háttérszabályozás tervezés alatt van, jelenleg minden tervhez, amihez szükséges, egyedi intézkedés vagy melléklet készül, amely a terv szintjén minősített. A 290/2011. Korm. rend. 11. § (1) bekezdés 6–7. pontjai szerint a Hvt. 36. § (1) bekezdés h)–i) pontjai és (2) bekezdése szerinti feladatok, és a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 7/E. § (7) bekezdése szerinti feladatban az erőalkalmazás szabályait az MH PK határozza meg. Ezen feladatokon felül az erőalkalmazási szabályok a műveleti terv mellékleteként közjogi jóváhagyást követően kerülhetnek csak kiadásra.

halálos katonai tevékenységeket), az ezzel kapcsolatos követelmények értelmezésével és igények megfogalmazásával a jóváhagyást adó politikai szint irányába.¹⁹

- Az elgondolás és a terv kidolgozásakor – hadművelleti és harcászati szinten – felmerülhet már a célok tervezésének feladata,²⁰ ami dominánsan katonai kérdés, de a jogszerű célpontkiválasztás megítélésében jogász segítségére is szükség van.²¹
- A harcászati szinten hangsúlyozottan felmerül a kiadott parancsok jogszerűségének biztosítása, de ez nyilvánvalóan értendő a tervezési-vezetési folyamat egészére is.²²

A művelleti terv mellékletei²³ közül jogász szemmel a következők kifejezetten relevánsak: Erők alkalmazásának szabályai (E melléklet), Jogi háttér (AA melléklet), Célkezelés (II melléklet). Ezeken felül is lehetnek azonban olyan részek, ahol tanácsot kell adni, javaslatokat kell megfogalmazni, pl. stratégiai kommunikáció, információs műveletek, valamint a még hagyományosabb ügyviteli, információbiztonsági vagy személyügyi vonatkozások.

A már hatályon kívül helyezett – de mindenképpen áttekintésre javasolt – Törzsszolgálati Szakutasítás 3.4.5.10. pontjából néhány további feladatot érdemes kiemelni, mert a stratégiai szintű tervezés szabályozását ez tartalmazta:

- A hatályos jogszabályi rendelkezések megléte, hiányzó jogszabályi háttér (különleges jogrend kihirdetése során bevezetett intézkedések) jóváhagyásának helyzete, nemzetközi környezetben végrehajtott műveletek esetében mandátumok megléte.
- A haderő jogi helyzete a művelleti területen.
- Az átvonulás, táboroztatás és erők támogatása más állam területéről, infrastruktúrák és létesítmények igénybevétele jogi helyzetének tisztázása.
- Felhatalmazás a műveletek végrehajtására (a műveletek végrehajtásának jogi keretét biztosító Kormány/OGY határozat/HT rendelet, nemzetközi műveletben történő részvétel során az ENSZ Biztonsági Tanács határozata, szövetségi kötelekben, valamint két- és többoldalú szerződések alapján vállalt nemzetközi műveletekben történő részvételről az OGY döntése).
- A fegyveres erő alkalmazása jogalapjának megteremtése nemzetközi környezetben végrehajtott műveletek előkészítése és végrehajtása során alapvető jelentőségű (ROE).
- A haderő jogi helyzetének felülvizsgálata/kidolgozása.
- Befogadó nemzet egyetértési megállapodása.
- További megállapodások és szerződések, amelyek a műveletet végrehajtó erők számára megfelelő jogi háttérrel biztosítanak.

Összegezve a fentiek elmondható, hogy a művelettervezésben a jogász komoly felelősséget kap, sokrétű munkát kell végeznie, az egyszerű véleményezésen túl gyakran elemző szerepben is teljesítenie kell. Az is igaz továbbá, hogy a szabályozási háttér a szervezeti változások miatt nem tekinthető naprakésznek, de a némileg meghaladott korábbi útmutatók áttekintésével készülni lehet a meglehetősen változatos és minden alkalommal más hangsúlyokkal rendelkező tervezési feladatokra.

¹⁹ Szabályzat, 4.3.4.4., IV-20.

²⁰ Ehhez forrásként szolgálhat még a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Célkezelési (Targeting) Doktrína, Ált/214.

²¹ Szabályzat, 4.3.6.2.4., IV-30.

²² Szabályzat, 5.1.4.5.1., V-2.

²³ Szabályzat, 6.15.4.1.4., VI-108.

COPD

A NATO tervezési módszertana – a szervezeti háttérből fakadóan – a döntéshozatal szempontjából jelentősen különbözik a nemzeti megközelítéstől, de az alkalmazott elemzési technikák, a kidolgozásra kerülő anyagok ugyanazok, mint a COPD-t egyébként mintaként tekintő Szabályzatban. Emiatt csupán a jogász szemével jelentősebbnek tekinthető különbségekre térünk csak ki, a kézenfekvő feladatokra – mint például a mandátum vizsgálata, jogi alapvetések – nem.²⁴

A tervezésben helyzetértékelésre alkalmazott PMESII²⁵ analízisnél a Szabályzathoz képest eltérés, hogy a szociális szféra elemzésénél külön kiemelésre kerül a jogi és igazságszolgáltatási rendszer helyzetének vizsgálata is.²⁶

Már a kezdeti helyzetértékelés során, az első fázisban *expressis verbis* megjelenik a jogi aspektusok vizsgálata.²⁷

A katonai válaszlehetőségek kidolgozása során a szövetségi jellegből fakadóan kiemelt figyelmet kap a csapatok státuszát meghatározó nemzetközi szerződések (Status of Forces Agreement – SOFA) és egyéb egyezmények (Memorandum of Understanding – MOU, Technical Agreements/Arrangements) előkészítése, a támogató és befogadó országokkal (Host Nation Support Agreement) történő egyeztetés (a műveletek logisztikai támogatása mellett például akár az elfogott személyek kezeléséről, hatóságok részére való átadásáról is).²⁸

Természetesen a stratégiai elgondolás fejlesztésénél is felmerül a jóváhagyásra javasolt művelet-végrehajtási szabályok összeállítása (ROEREQ²⁹)³⁰ és a *targeting* kérdése is.³¹

JP5

Az amerikai művelettervezési rendszerből ismét csak a specialitásokat vesszük sorra, azokat az egyedi vonásokat, amelyeknek akár az adaptációja is megfontolható.

A műveletek tervezése és végrehajtása során a legitimitáció vizsgálatában a közvetlen jogi felhatalmazások mellett morális jellegű felhatalmazás is megjelenik, ami stratégiai szinten a célok meghatározásában és elfogadtatásában akár előnyös is lehet.³²

A szervezetek közötti koordinációt – ami alapvetően nem jogi feladat – a hatásköri, illetékességi kérdések szempontjából is ösztönzi, aminek komplex műveletek esetén komoly haszna lehet.³³

²⁴ A NATO jogi beosztásaiban történő munkára felkészüléshez értékes segédanyag a NATO Legal Deskbook második, 2010-es kiadása, melynek főszerkesztője dr. Hegedüs Zoltán alezredes, a HM JF NKJO osztályvezetője volt. A műveleti tervezésre vonatkozóan a 145. oldalon található útmutatást. Zoltan Hegedüs (ed.): NATO Legal Deskbook. Second Edition. SHAPE, 2010. <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 19.)

²⁵ A Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure szavakból képzett rövidítés egy olyan analízis-technikát jelöl, amit a magyar gyakorlat is használ, és célja a tervezés szempontjából valamely releváns szereplőről egyfajta áttekintő elemzés, modell készítése a megadott témák szerint.

²⁶ COPD, 1-7.–1-8.

²⁷ COPD, 3-8., 3-13.

²⁸ COPD, 3-22., 3-45.

²⁹ Rule-of-Engagement Request.

³⁰ COPD, 3-33., 3-65., a NATO MC 362/2 Rules of Engagement alapján kidolgozva.

³¹ COPD, 3-29., 3-59.

³² JP5, xix.

³³ JP5, I-17.

A műveleti környezet elemzésében az erőalkalmazás korlátait, kritériumait komplexen elemzi nemzeti, nemzetközi jogi és a befogadó ország joga szempontjából is.³⁴

A helyzetelemzés mintadokumentumában a geostratégiai kontextus kifejtésénél a hazai és a nemzetközi környezet elemzésében a jogi mellett a morális megkötésekre is ki kell térni, valamint a különböző szereplők érdekeire és a helyzetet érintő szituációkra.³⁵

A 21. század biztonsági kihívásainak várható hatása a tervezőmunkára és a tervezésben részt vevő jogászok feladataira

A 2001. szeptember 11-i terrorcselekményeket követő két évtized eseményei rávilágítanak, hogy az államok biztonsági szervezeteinek milyen kihívásokra kell felkészülniük és szükség esetén ellenlépéseket tenniük. A nemzetközi terrorizmus, a humanitárius, a gazdasági és a klímamigráció, a nemzetközi (kiber)bűnözés, a kiújuló nagyhatalmi versengést kísérő proxikonfliktusok, az energia- és ivóvízellátási problémák, a járványok mind megkövetelik a védelmi erőktől – és egyre jobban a lakosságtól is – rugalmasságot, az alkalmazkodóképességet, valamint az önálló, hatékony és decentralizált cselekvést.

Szinte minden esetben jellemző, hogy az adott fenyegetésre, krízisre az állam egyetlen szervezete sem tud kizárólag önállóan reagálni. A rendőri, titkosszolgálati, katonai, katasztrófavédelmi és egészségügyi képességeket mindig az adott szükségleteknek megfelelően és kombinációban, a támogató és a támogatott szerepek tisztázásával kell bevetni. Ezek az elvárások egyre gyakrabban és erősebben jelennek meg és támasztanak követelményeket az egyes államok döntés-előkészítő és döntéshozatali folyamataival szemben, és csak a koordinált, szinkronizált és széles spektrumú összkormányzati szervezeti működés hozhat elfogadható eredményeket. A NATO-ban ez a megközelítés már az ezredforduló tájékán megszületett és a terminológiában az átfogó megközelítés (*comprehensive approach*)³⁶ elnevezést kapta, amelynek az azóta megjelent részletes szakirodalma természetesen kiterjed a védelmi tervezés aspektusaira³⁷ is.

A közelmúlt eseményei Baltikumban, a Krímben, Georgiában stb., a Közel-Keleten (Szíria, Irak) vagy éppen a jelenleg is komoly erőforrásokat lekötő pandémia azt is felszínre hozták, hogy egy magyar szempontból nem közvetlen fenyegetésnek tűnő probléma milyen gyorsan eszkalálódhat, ami azonnali és szofisztikált válaszlépéseket követelhet. Ezek kidolgozása, majd a végrehajtás támogatása a művelettervezők feladata, ezért az ebbe a munkába bevont szakemberekkel szemben is alapvető elvárás a nemzetközi kontextusban is hatékony munkavégzés, a sokszínűség és a kreativitás, a gyorsaság és a szakmai felkészültség.

Természetesen a tervezőcsapatba bevont jogászoktól sem várnak el kevesebbet, ezért a felkészülésben a folyamatos (ön)képzés, a megjelenő új technológiák jogi értékelése, a támogatottak munkamódszereinek, igényeinek megismerése mellett hangsúlyt kell fektetni olyan prózainak tekinthető adminisztratív mozzanatokra is, mint a különböző dokumentumtárak és -minták, kontaktlisták előkészítése és naprakészen tartása.

³⁴ JP5, IV-12.

³⁵ JP 5, C-4.

³⁶ Hans Binnendijk – Friis Arne Petersen: The Comprehensive Approach Initiative: Future Options for NATO. Defense Horizons, Number 58, 09. 2007, 1–5. https://www.files.ethz.ch/isn/135087/DH_58.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 07. 19.)

³⁷ Christopher M. Schnaubelt: Integrating Civilian and Military Approaches to Strategy. In: Christopher M. Schnaubelt (ed.): Towards a Comprehensive Approach: Integrating Civilian and Military Concepts of Strategy. NDC Forum Paper 15, NATO Defense College, 03. 2011, 4–11. <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=272> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 19.)

Jogi tervezői szakfeladatok összegzése, javaslatok az új magyar tervezési koncepcióhoz

Az egyes műveletek tervezése a megoldandó helyzettől, a politikai iránymutatástól, az előjárói feladatszabástól és a rendelkezésre álló időtől is függően nagyon eltérő lehet. A munka kereteit megadó módszertanokban felsorolt jogi feladatok szinte sosem merülnek fel egyszerre, de érdemes ismerni őket, tudni róluk azért, hogy tájékozottan és proaktívan vehessünk részt a munkában. Erre és a folyamatban lévő tervezési, szabályzatkidolgozási munkára is figyelemmel érdemes összegezni a fentiekben felmerült fontosabb elemeket, amelyeknek az új tervezési keretrendszerben is meg kell jelenniük:

- *Általános jogi helyzetismeret:* amennyiben egy erősödő probléma, krízis felmerül, a tervezési feladat elrendelése előtt már érdemes a meglévő szabályozókat, közjogi döntéseket és egyéb jogi háttérdokumentumokat összegyűjteni. A jog, különösen a nemzetközi jog nem csak abszolútumokban gondolkozik, rengeteg árnyalattal, szofisztikált problémával kell megbirkózni, és ez a gyakorlatban is képes sok problémát okozni azzal, hogy ellehetetleníti az egyértelmű válaszok adását.³⁸ Ezzel pedig bizonyos esetekben csökkentheti a parancsnok magabiztosságát, biztonságérzetét a jogi háttér vonatkozásában.
- *Különleges jogrend ismerete:* nemzeti feladat esetén nem kizárt az Alaptörvényben rögzített különleges jogrend vagy valamely törvényben szabályozott speciális jogrend bevezetése (pl. tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet). Ismerni kell ezek szabályozását, paramétereit, konzekvenciát a HM-re/MH-ra nézve, és természetesen a Hvt. tervezési szempontból fontos részeit (MH feladatai, fegyverhasználati szabályok, különleges jogrendek részletszabályai stb.).
- *Mandátum vizsgálata:* nemzetközi, szövetségi alkalmazás esetén ismerni kell az ENSZ BT, az Észak-atlanti Tanács megfelelő határozatait, illetve az Országgyűlés és a Kormány határozatait a katonai erő bevetéséről.
- *Jogi háttér elemzése, a művelet jogi aspektusai:* általában a tervdokumentumnak ebben a részében jelennek meg a háttérdokumentumok, mandátumok hivatkozásai és a különleges jogrend fontosabb szabályai. Itt kell azonban említeni azokat a jogi tényezőket is (pl. valamely közjogi döntés, felhatalmazás), amelyek a műveleti környezetre, magára a végrehajtó erőkre hatással lehetnek akár pozitív, akár negatív irányban. Nem kizárt, hogy a terv elemző részében jogi téma is lehet releváns, akár a PMESII modellben, akár más vonatkozásban (pl. kockázatok elemzése).
- *Erők státuszának, jogi helyzetének, mozgásának rendezése* (MOU, SOFA, nemzetközi egyezmények, diplomáciai engedélyek): a magyar határ átlépése esetén szükség van azoknak a szabályozóknak az előkészítésére – meglétük esetén ismeretére és hivatkozására –, amelyek meghatározzák a magyar katonák jogi státuszát a külföldi műveleti területen.

³⁸ Vö. Vincze Viola: Az autonóm fegyverrendszerek alkalmazása fegyveres konfliktusok idején. In: Farkas-Végh: i. m. 213–239.; Végh Károly: Információs és befolyásolási műveletek a nemzetközi jog „szürke zónájában”. In: Farkas-Végh: i. m. 191–212.; Spitzer Jenő: *Önvédelem versus terrorizmus*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2019. <https://docplayer.hu/137193383-Onvedelem-versus-terrorizmus.html> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 02.); Spitzer Jenő: Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog? *Honvédségi Szemle*, 2018/2., 30–41. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/389> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 02.); Spitzer Jenő: A felfegyverzett drónok alkalmazásának egyes nemzetközi jogi kérdései. In: Farkas-Végh: i. m. 172–190.

- *Eszközök, erőforrások jogi biztosítása*: külföldi erők fogadása vagy magyar csapatok külföldi alkalmazása esetén ezek a befogadó nemzeti támogatásról (Host Nation Support) szóló szerződések, illetve belföldön és külföldön különféle szállítói, bérleti és infrastruktúra-szerződések.
- *Erőalkalmazás szabályainak kidolgozása*: a hadművelleti igények, a politikai iránymutatások és a jogi keretek között azoknak az alapelveknek a meghatározása, melyek iránymutatást adnak a katonai erők alkalmazásának intenzitására. Fontos, hogy nem kizárólagos jogi feladat, hiszen a felhatalmazás keretei közötti művelési követelményeket a hadművelleti tervezők adják meg, de a kidolgozásban részt kell vennie a katonai jogásznak is, a formába öntés, véglegesítés pedig egyértelműen az ő feladata.³⁹
- *Célkezelés*: a hadművelleti szempontok szerint kiválasztott célok legitimitásának ellenőrzése a mandátum, valamint a nemzeti és a nemzetközi jog előírásai szerint.
- *Együtműködés, kapcsolatfelvétel*: hosszabb időtartamú összetett műveleteknél előfordulhat, hogy akár más állami szervezetekkel, esetleg nemzetközi feladatban más fegyveres erőkkel kell együttműködni. Ilyenkor sokat jelenthet, ha már a tervezés időszakában megtörténik – lehetőségekhez képest – a felkészülés a partnerek/szövetségesek szabályozásából, sor kerül a kapcsolatfelvételre a jogász kollégákkal a másik oldalon a későbbi hatékony együttműködés érdekében.

A fentiek tükrében a korábban tárgyalt fő művelettervezési fázisokban is érdemes lenne a jövőben egyre komolyabban venni bizonyos jogi tényezőket, jelenségeket, folyamatokat, mivel látszik, hogy az egyre szélesebb spektrumú konfliktusokban ezek szerepe egyáltalán nem elhanyagolható.

A stratégiai helyzetértékelés folyamán az adott válságot diplomáciai, biztonságpolitikai és katonai szempontok mellett tehát jogi szempontból is értékelni kell. (A PMESII analízisben a jogi kockázatokat a Social elembe, de akár egy új sorban önállóan is meg lehet jeleníteni.) A releváns rendszerek jogi sebezhetőségének és alkalmazkodóképességének meghatározása, a kritikus elemek és befolyásoló erők azonosítása nem maradhat el. A főbb szereplők képességeinek, lehetőségeinek értékelését jogi közegben is el kell végezni, ahogy számolni kell az ilyen jellegű fenyegetésekkel és kockázatokkal is.

Demokratikus jogállamok esetében az ország jogrendjének, az egyik súlypontnak az azonosítása és ennek megfelelő kezelése is jelentős, hiszen a vezetési képesség megőrzése minden konfliktusban elsődleges fontosságú.

A katonai válaszlehetőségek mellett lehetséges számolni jogi válaszlépésekkel is, ezekenél az időszámvetés készítése ugyanúgy fontos feladat, mint a kinetikus műveleteknél. Ebben a megközelítésben értelmezhető a jogi válaszlehetőségek „erőszükséglete”, szükséges összkormányzati, politikai-diplomáciai koordinációja, az erőgenerálási lehetőségek is – amennyiben szükséges, külső jogi szakértők, nemzetközi szervezetek, szövetséges államok bevonása, nemzetközi jogi fórumok megkeresése.

Mint „hordozó” közeggel, lényeges a jogi lépések stratégiai kommunikációval való összehangolása.

A stratégiai elgondolás és a művelési terv helyzetképében a jogi környezet statikája mellett annak dinamikáját is meg kell jeleníteni, a szereplők lehetséges szándékaival, képességeivel, lehetőségeivel, valamint megtörténhet bizonyos jogi „hadszínterek” azonosítása is (pl. nemzetközi szervezetek eljárásaiban, nemzetközi bírói fórumokon).

³⁹ Részletesebb áttekintésért lásd Varga Attila: A NATO művelet-végrehajtási szabályainak esszenciája. Hadtudomány, 2008/3–4., 45–58. http://mhttu.eu/hadtudomany/2008/3_4/045-058.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 10. 02.)

A küldetések és célok kiválasztásakor feladatokat kell meghatározni a jogi erőfeszítések végrehajtására kijelölt szakállomány számára is, a várható erőforrásigénnyel együtt, hogy képességeikkel támogathassák a fő erőkifejtést.

ÖSSZEGRZÉS

A klasszikus művelettervezési megközelítés általános jogi feladatai inkább statikus, kiszolgáló jellegűek, amelyek a katonai jellegű törekvések szabályozását, biztosítását szolgálják. A hibrid hadviselés komplexitása nemcsak a hadvezetés, de a jogi szakterület számára is komoly és szokatlan kihívásokat hoz.

Érdemes megfontolni, hogy a következő időszakban a szabályozók a művelettervezés fontos termékdokumentumaiban (stratégiai helyzetértékelés, katonai válaszlehetőségek, stratégiai elgondolás/műveleti terv) nagyobb hangsúlyt helyezzenek a jog eszközeinek offenzív-defenzív alkalmazására a stratégiai célok elérése és a konvencionális törekvések támogatása érdekében, valamint megfontolandó a jog dinamikusabb, aktívabb használata. Alapvető szükséglet a tervezés és a végrehajtás összkormányzati koordinációja és vezetése.

Ilyen közegben a védelmi-biztonsági szféra jogászainak folyamatos helyzetismerettel, rendszeres gyakorlatokkal és önellenőrzéssel, akár sérülékenységvizsgálatokkal kell készülniük a nemzetközi és a nemzeti jog területén felmerülő esetleges kihívásokra, hogy a felkészülések során szembesülhessenek olyan feladatokkal, amelyek az ilyen konfliktusok esetén szinte rutinszerűen fordulnak elő.

A jogi feladatokat tartalmazó elemek törzsgyakorlásokba emelését követően azok alapos kiértékelésével szükség esetén korrekciók hajthatók végre a szabályozásban és az eljárásokban is. Egy ilyen gyakorlat szcenáriójában a feladatok kritériumai lehetnének:

- rövid időkeret a komplex jogi probléma feldolgozására;
- magas politikai kockázat és súlyos potenciális következmények;
- adott döntés nemzetközi bírói fórum előtti védhetősége;
- nemzetközi szervezetek, nem kormányzati szervezetek, multinacionális entitások (potenciálisan rosszindulatú) beavatkozása;
- saját törekvéseket támogató, a közvélemény számára kommunikálható, védhető megoldások.

Az ilyen kihívásoknak megfelelni képes katonai jogász-állomány természetesen hosszú évek folyamatos képzéseivel, munkatapasztalataival és megtartással alakulhat ki, de meggyőződésem, hogy költséghatékony eszköz lehet a döntéshozók kezében. Akárcsak a NATO-nak,⁴⁰ hazánknak is érdemes lenne az új képességek fejlesztése mellett a klasszikus képességeket – mint a katonai jogászok tevékenysége – újraértelmeznie, ami segíthetne bizonyos helyzetekben a védelmi törekvések hatékony előkészítésében, támogatásában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR#ljb0id13a1>

⁴⁰ John Moore: Lawfare. The Three Swords Magazine, 31/2017, 38–43. http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items_/2017/Lawfare_Moore.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 07. 19.)

- Allied Command Operations, Comprehensive Operations Planning Directive, COPD INTERIM V2.0. SHAPE, 04. 10. 2013. <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9>
- Ált/214 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Célkezelési (Targeting) Doktrína.
- Baillat, Jean-Michel: *Hybrid Warfare, a New Challenge to the Law of Armed Conflicts?* NATO Legal Gazette, Issue 37, 10. 2016, 24–34. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/legal_gazette_37a.pdf
- Binnendijk, Hans – Petersen, Friis Arne: *The Comprehensive Approach Initiative: Future Options for NATO.* Defense Horizons, Number 58, 09. 2007, 1–5. https://www.files.ethz.ch/isn/135087/DH_58.pdf
- Farkas Ádám: *A totalitás kora? A 21. század biztonsági környezetének és kihívásainak totalitása és a totális védelem gondolat kísérlete.* Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2018. http://www.hadjog.hu/wp-content/uploads/2018/08/FA_a_totalitas_kora_BJM_I.pdf
- Farkas Ádám: *Az állam fegyveres védelmének alapvonalai.* Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2020.
- Farkas Ádám: *Komplex biztonság, hibrid konfliktusok, összetett válaszok.* Honvédségi Szemle, 2020/4., 11–23. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.1
- Farkas Ádám – Resperger István: *Az úgynevezett „hibrid hadviselés” kihívásainak kezelése és a nemzetközi jog mai korlátai.* In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): *Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 132–149.
- Farkas Ádám – Sulyok Gábor: *Az ENSZ Biztonsági Tanácsának lehetőségei és szerepe a terrorizmus elleni küzdelem és a hibrid konfliktusok kezelése terén.* In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): *Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 26–45.
- Hegedüs, Zoltan (ed.): *NATO Legal Deskbook.* Second Edition. 2010. SHAPE. <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf>
- Hódos László: *A hibrid konfliktusok felülvélteti szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének és kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai.* Honvédségi Szemle, 2020/4., 49–64. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.4
- Joint Publication 5-0, Joint Planning. Joint Chiefs of Staff, 16. 06. 2017. https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp5_0_20171606.pdf
- Kajtár Gábor: *A nem állami szereplők elleni fegyveres fellépés lehetőségei és problémái.* In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): *Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 92–114.
- Kajtár Gábor: *A nem állami szereplők elleni önvédelem a nemzetközi jogban.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015.
- Kelemen Roland: *A kibertérből érkező fenyegetések jelentősége a hibrid konfliktusokban és azok várható fejlődése.* Honvédségi Szemle, 2020/4., 65–81. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/9/12>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.5
- Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata II. Rész. Ált/216, hatályba léptette a HK 71/2015. (HK 5.) HVKF szakutasítás.
- Moore, John: *Lawfare.* The Three Swords Magazine, 31/2017, 38–43. http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items_/2017/Lawfare_Moore.pdf
- Schnaubelt, Christopher M.: *Integrating Civilian and Military Approaches to Strategy.* In: Christopher M. Schnaubelt (ed.): *Towards a Comprehensive Approach: Integrating Civilian and Military Concepts of Strategy.* NDC Forum Paper 15, NATO Defense College, 03. 2011, 4–11. <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=272>

- Spitzer Jenő: *A felfegyverzett drónok alkalmazásának egyes nemzetközi jogi kérdései*. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 172–190.
- Spitzer Jenő: *Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog?* Honvédségi Szemle, 2018/2., 30–41. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/389>
- Spitzer Jenő: *Önvédelem versus terrorizmus*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2019. <https://docplayer.hu/137193383-Onvedelem-versus-terrorizmus.html>
- Sulyok Gábor: *A humanitárius intervenció elmélete és gyakorlata*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004.
- Sulyok Gábor: *Humanitárius intervenció az ezredforduló után*. In: Béli Gábor – Kis Kelemen Bence – Mohay Ágoston – Szalayné Sándor Erzsébet (szerk.): Emlékkötet Herczegh Géza születésének 90. évfordulója alkalmából. Publikon Kiadó, Pécs, 2018, 85–118. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/18227/beli-kis-mohay-szalayne-emlekkotet-herczegh-geza-90-studia-europaea-pecs-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Varga Attila: *A NATO művelet-végrehajtási szabályainak esszenciája*. Hadtudomány, 2008/3–4., 45–58. http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/3_4/045-058.pdf
- Végh Károly: *Információs és befolyásolási műveletek a nemzetközi jog „szürke zónájában”*. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 191–212.
- Vincze Viola: *Az autonóm fegyverrendszerek alkalmazása fegyveres konfliktusok idején*. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – intézményi és jogi kihívások. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020, 213–239.

Kása István ezredes:

A TÁBORI TŰZÉRALEGYSÉGEK TŰZVEZETÉSI ELJÁRÁSAINAK FELÜLVIZSGÁLATA A HONVÉDELMI ÉS HADERŐFEJLESZTÉSI PROGRAM TÜKRÉBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.5](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.5)

ÖSSZEFOGLALÓ: Dr. Szabó Tibor alezredes a Honvédségi Szemle 2015/2. számában matematikai alapon bizonyította a teljes előkészítés mint löelem-megállapítási mód szükségességét. Ezt kiegészítve Kása István alezredes a Honvédségi Szemle 2017/2. számában a teljes előkészítés feladat- és feltételrendszerének felülvizsgálatát elemezte. Mára világossá vált, hogy a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program keretein belül milyen eszközbeszerzésekre kerül sor, ezért a tűzvezetést egészében kell felülvizsgálni és újragondolni. Jelen tanulmányában a szerző gyakorlati tapasztalatokra alapozva mutatja be az eljárások felülvizsgálatának szükségességét és lehetséges irányait.

KULCSSZAVAK: tűzvezetés, löelemszámítás, hatástűzelemek meghatározása, célok pusztítása, lövészet különleges viszonyok között

BEVEZETÉS

2018 decemberében a Honvédelmi Minisztérium bejelentette, hogy a Magyar Honvédség 24 darab PzH 2000 típusú önjáró löveg beszerzésére írt alá szerződést a nagy múltú német fegyvergyártó Krauss-Maffei Wegmann vállalattal. A PzH 2000 a világ legmodernebb önjáró lövegeinek egyike, olyan képességekkel és lehetőségekkel, amelyek nemcsak biztosítják a táborigényű tűzér fegyvernem újjáépítésének technikai alapjait, de általa a tűzéréség soha nem látott képességek birtokába is jut.

Önmagában ez a technikai eszköz is előrevetíti az érvényben lévő szabályozók felülvizsgálatának szükségességét. Nem csak arról kell beszélnünk, hogy milyen modern ez az eszköz. Azt is szükséges vizsgálni, hogy az eddig használt, szovjet örökségből hátramaradt eszközökhöz képest teljesen más filozófia alapján készült, és teljesen más filozófia alapján kell használni, üzemeltetni.

Ezek a filozófiai különbségek nem rekednek meg csak és kizárólag technikai vonalon, hanem továbbgyűrűzve befolyásolják a tűzvezetés egészét. Amikor azonban a tűzvezetésről beszélünk, akkor nem szabad megragadnunk a tűzeszközök szintjén. A tűzeszközök a tűzéréség alapvető és meghatározó elemei, de nem feledkezhetünk el a célok felderítéséről, a vezetési rendszerekről, valamint – a logisztikai háttérből kiszakítva – a lőszerkekről sem.

ELŐZMÉNYEK

A magyar honvédség táborigényű tűzérlegységei – a teljesség igénye nélkül – a Tü/1 A tűzéréség lö- és tűzvezetési szabályzata, a NATO STANAG 2934 AArtyP-1 és a NATO STANAG 2484

AArtyP-5 doktrínák alapján hajtják végre feladataikat. Mindkét NATO-dokumentum 2015. november 5-én lépett hatályba.

Bár a magyar és a NATO-szabályzók kiadása között eltelt 20 év, ez nem jelenti azt, hogy egyszerűen el kell dobni a régit, és helyette csak az újat kell alkalmazni. Az elmúlt évek bebizonyították, hogy ahogyan a tüzvezetési szabályzat is fogalmaz: „*az előírásokat a mindenkori harcászati helyzetnek megfelelően, alkotó módon kell alkalmazni*”.

A felvetést gyakorlati példákkal is alá lehet támasztani. Az első komolyabb valós szakmai tapasztalatok a kétezres évek elején keletkeztek. Ezt megelőzően is voltak már közös lövészetek más hadseregek tüzérealgységeivel, de akkor inkább egymás mellett, mintsem egymással közösen dolgoztak tüzérealgységeink. Az első ilyen jellegű tapasztalat 2000-ben az *Ardent Ground 2000* gyakorlaton keletkezett, mely gyakorlat az Allied Command Europe Mobile Forces (Land) – közismerten AMF(L) – tüzérgyakolata volt. Ez volt az első olyan alkalom, amikor magyar tüzérealgység nemzetközi környezetben, magasabb tüzérparancsnokság alárendeltségében hajtott végre feladatot. Ezt követően több törzs- és tüzvezetési gyakorlat végrehajtása után vezetett az út Törökországba az *Adventure Barbara 2001* gyakorlatra, ahol a felajánlott magyar önjáró tüzéruteg már teljes jogú tagként szerepelt a 12 tüzéruteg magában foglaló AMF(L) Force Artillery (FA) kötelékében.

Itt szembesültünk több problémával: egyfelől rendelkezünk saját szovjet/orosz örökségből származó szabályzataink előírásaival, eljárásaival, másfelől itt talákoztunk az AArtyP-1 és AArtyP-5 szabályzatokkal és az ezek alapján készült AMF(L) FA SOP-kkal. A laikus olvasó első hallásra az alapvető különbségeket érzékeli, rá kellett azonban döbbernünk, hogy sokkal közelebb vannak a szabályzataink és az azokban leírt eljárások egymáshoz, mint gondoltuk. Az akkori angol vezetés nyitottságának köszönhetően sikerült gyorsan megismernünk az eljárásokat. Az angol vezetés nyitottsága mellett érezni lehetett egyfajta óvatosságot is, de hamarosan kiderült, hogy a közös nyelvünkkel, a matematikával nincs gond.

A helyzetet kissé nehezítette, amikor tisztán amerikai tüzérealgységekkel működünk együtt. Itt már hármass viszonyrendszerben kellett vizsgálni a szabályzókat és eljárásokat. Alkalmazni kellett a magyar szabályzókat, a STANAG-eket, valamint meg kellett találni a közös pontokat az amerikai táborigazgatókban (FM) foglaltakkal is. A tapasztalat hasonló volt: ha megvan a közös nyelv – elsősorban a matematika, de beszélhetünk a fizikáról, a ballisztikáról és a meteorológiáról is –, akkor egymás megértése nem okoz nehézséget.

Ez a felismerés egyfelől nagy örömet jelentett, hiszen könnyűvé tette az „új” eljárások megértését, nyilvánvalóvá vált azonban, hogy nincs könnyű választás. Nem jelenthetjük ki, hogy kivonjuk a régit és rendszeresítjük az újat, mert számos alkalommal bebizonyosodott, hogy a „régit” szabályzat bizonyos eljárásai, pontossági követelményei igenis időtállóak.

A SZABÁLYZATOK ÉS AZOK FELÉPÍTÉSE, TARTALMA

A korábban említett három szabályzat közül az első a Tü/1. Ezt a szabályzatot a Magyar Honvédség tüzérszemlélője 1995-ben léptette hatályba. A hatálybalépéssel egy időben kivonták elődjét, az 1986-ban érvénybe léptetett Tü/51 szabályzatot. A Tü/51 esetében még egyértelműen fellelhetőek a szovjet/orosz vonalak, melyek elsősorban a tüzérség régi típusú, tömeges alkalmazási eljárásaiban gyökereztek. A Tü/1 esetében már jól látható az önállósodás, a saját gondolatok, eljárások megjelenése. Bár filozófiájában érdemi változás nem történt, már látható a tüzérségi „tömeg” megszűnése keltette vákuumból kiutat kereső, a pontosságra és a tervezhetőségre alapuló eljárások megjelenése.

A szabályzat struktúrája viszonylag egyszerű: egy szabályzatban szerepel a löelmélet és a tüzvezetés osztály-, üteg- és szakaszszinten. Az alapelveket követően meghatározza a lövészet és tüzvezetés előkészítésének feltételrendszerét. A hatástüzelemek meghatározásán belül taglalja a rövidített, teljes, becsülő előkészítés eljárásrendjét, ezt követően az álló és a mozgó célok pusztításának rendjét határozza meg.

Külön fejezet foglalkozik a lövészet sajátos, más szóval különleges körülményeivel, valamint külön fejezetben található a tüzvezetés eljárásrendje, illetve a közvetlen irányzású lövészet.

Az AArtyP-1 és az AArtyP-5 mind filozófiájában, mind tartalmában különbözik. A STANAG-ek alapvető rendeltetése az egységes eljárásrendek meghatározása, ennek megfelelően nem is tartalmaznak löelméleti, lövéstani rendelkezéseket, konkrét eljárásokat.

Az AArtyP-1 a tüzérségi eljárások alapvető rendjét határozza meg. A teljesség igénye nélkül: a rádióforgalmazás és a tüzkerés alapjait, a célok számozását, a tüzérségi tüztervezés alapjait és okmányrendszerét, a bemérés követelményrendszerét, a tüzéralegységek interoperabilitása és az összekötői rendszer alapvetéseit.

Mіндеzt teszi úgy, hogy a keretek meghatározását követően elég nagy fokú önállóságot ad a különböző nemzetek tüzérségeinek mind nemzeti, mind többnemzeti kötelékek közös alkalmazásának esetén. Tökéletes példa erre a már említett AMF(L) FA SOP, amely láthatóan leköveti az AArtyP-1 előírásait, de már konkrétan meghatározza az adott feladatok végrehajtásának rendjét és a hozzá tartozó okmány- és jelentési rendszert.

Az AArtyP-5 a NATO tűztámogatási doktrínája, amely összhaderónemi szintig rögzíti az alapvetéseket és az eljárásrendeket. Meghatározza a tűztámogatás alapjait képző doktrínákat, a tűztámogató rendszer felépítését és összetevőit, a különböző elemek képességeit, feladatait, az összhaderónemi szintű tervezés alapjait, a koordinációt a különböző komponensek között, a tüzkoordináció szabályait, a különböző harci és harctámogató feladatok tűztámogatásának rendjét, valamint a tűztámogatást támogató adminisztratív feladatokat.

A SZABÁLYZATOK FELÜLVIZSGÁLATÁNAK FŐ IRÁNYAI

A rövid ismertetések után látható, hogy mindhárom szabályzat a tűztámogatással foglalkozik, de mindhárom különböző szempontok alapján. Ez a hármasság első olvasatra bonyolultnak hathat, de az elmúlt évek bebizonyították, hogy a három dokumentum kiválóan megfér egymás mellett.

Az egymásmellettséget tovább kell bontani. Egyszerűbb a helyzet, amikor a tüzéralegységek nemzeti kötelékeken belül, saját manőveralegységeinket támogatva hajtják végre feladataikat. Lényegesen bonyolultabb a helyzet, amikor nemzetközi környezetben kell feladatot végrehajtani. Maga a feladatrendszer lényegesen bonyolultabb, ellenben az említett hármasság a tüzéralegységek tevékenységének tervezését és vezetését nagyban leegyszerűsíti.

A nagy halmaz az AArtyP-5, ez a szabályzat meghatározza a tűztámogatás alapjait zászlóalj-, dandár-, de akár összhaderónemi szinten is. Az AArtyP-1 ezen belül a tüzéralegységek eljárásrendjét, a Tü/1 pedig az alegységek tüzvezetési eljárásait határozza meg. Gyakorlati példák a *Brave Warrior 2015* és *2016*, a *Dynamic Front 2019* és a *Break Through 2019* gyakorlatok, ahol a 101. tüzérosztály amerikai tüzéralegységekkel hajtott végre feladatot. Az amerikai tábori kézikönyvek nagyon hasonlítanak az AArtyP szabályzatokhoz, így az együttműködés megszervezése gyorsan és hatékonyan zajlott célfelderítés, tüzkerés és tüzér tüzéregységek együttes alkalmazása esetén is. Fontos kiemelni azt is, hogy legyen szó bármilyen gyakorlatról,

az adott alegység – legyen az üteg vagy osztály – belső tűzvetése nemzeti felelősség, ezért ahogy mi a Tű/1 eljárásait, úgy az amerikai tűzalegységek saját szabályzataik előírásait követve hajtották végre tűzfadataikat.

Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a lő- és tűzvetési szabályzat felülvizsgálata szükséges. Az is tisztán látszik, hogy a lő- és tűzvetési szabályzatnak önálló szabályzatként van létjogosultsága. Sok olyan értékes ismeret és eljárást tartalmaz, amelyek kiválóan beleférnek a STANAG-ek által meghatározott lényegesen bővebb keretekbe, és megtöltik konkrét szakmai tartalommal, vagy épp kiegészítik azokat.

A felülvizsgálat szükségességének másik aspektusa a korszerűsítés. Mint említettem, a Tű/1 már 25 éves szabályzat, mely az akkori technikán és eljárásokon alapul. Nyilvánvaló, hogy a 21. század felderítő-, kommunikációs, bemérő-, meteorológiai és tűzeszközei teljesen más megközelítést igényelnek. A helyzetet elemezve megállapítható, hogy itt sem egyértelmű a kép: a legmodernebb, legdigitalizáltabb technika nagy hatékonyságot kölcsönöz a tűzalegységeknek, viszont sérülékennyé is teszi azokat. Elég egy kommunikációs hibára, egy felderítőszenzor meghibásodására vagy éppen a GPS zavarására gondolni. Ezek a problémák mindig is jelen voltak, de hajlamosak voltunk felülemelkedni rajtuk, bízunk a technika fejlettségében.

Szerencsénkre a magyar tűzértséget a technikai fejlődés nem vitte tévútra, a mai napig ragaszkodunk a matematikai szakmai alapokhoz. Minket a szükség tartott ezen az úton, ráadásul ez az a tudás, amely újra kezd felértékelődni mind az amerikai, mind a német hadsereg tűzértségében. Mindkét tűzértség a legmodernebb eszközök és rendszerek birtokában elkezdett visszakanyarodni a szakma alapjaihoz. Hiába rendelkezik az amerikai tűzértség az egyik legmodernebb kommunikációs rendszerrel összekötött tűzvezető rendszerrel, már 2015-ben is használta azt a nagy méretarányú grafikus tervtáblát, amit mi is nagyon jól ismerünk. Több alkalommal sikerült a 101. tűzérosztály állományának német PzH 2000 osztállyal közös gyakorlaton részt venni és szakmai egyeztetést folytatni. A német tűzértisztek is elmondták, hogy a legmodernebb technika birtokában is szükségét látják visszakanyarodni az alapokhoz, és végrehajtani a pályakezdő állomány ilyen irányú kiegészítő képzését.

A különböző technikai meghibásodások mellett egyre nyilvánvalóbb, hogy külső behatásokkal is számolnunk kell. A klasszikus elektronikai harc mellett már megjelentek olyan eljárások – például GPS-műholdjelek zavarása –, melyekkel eddig nem számoltunk. Sőt a hálózatalapú fegyver- és tűzvezető rendszerek az elektronikai zavarás mellett már kiberfenyegetettségnek is ki vannak téve. Ráadásul ehhez nem is kell klasszikus értelemben vett harctevékenységekben részt vennünk, elég egy nem megfelelő biztonsági rendszer vagy rosszul megszervezett őrzés-védelem, és a rendszereinkbe bejutva ismeretlenek előre nem látható károkat képesek okozni.

Ezek alapján kijelenthetjük, hogy helyzeti előnyben vagyunk, hisz a magyar tűzértségnek eddig esélye sem volt túllépni a szakmai alapokon, netán túlságosan „digitalizálódni”. A felülvizsgálat célja a szakmai alapok megőrzése és az eljárások aktualizálása kell legyen. Mindezt úgy kell végrehajtani, hogy figyelembe kell venni az új eszközök lehetőségeit és korlátait. Az eljárások aktualizálásának másik sarokköve az eljárásmódok közelítése az AArtyP-eljárásaihoz. Ha ez nem lehetséges, vagy olyan szakmai értékeket kellene feladni, amelyek megőrzése elsődleges, akkor az eljárást be kell emelni a szabályzatba.

A SZABÁLYZATOK FELÜLVIZSGÁLATÁNAK KONKRÉTUMAI

Talán ez az a terület, ahol leginkább előre kell lépünk. A saját terminológiánk elavult, ráadásul már erősen keveredett a NATO-terminológiából hivatalosan vagy nem hivatalosan átvett terminológiával. Az elavultság problémája könnyen megoldható, a meglévő és a

használható terminológia összefésülése a NATO-terminológiával azonban – mindamellet, hogy megkerülhetetlen – kihívásokkal teli feladat.

A különböző normák felülvizsgálata szintén időszerű. Szemléletes példákat kiragadva például a pusztítási százalékok és az ezáltal okozott veszteség meghatározása. Úgy gondolom, hogy ebben nem térhetünk el a NATO-standardoktól, hisz együttműködés esetén komoly zavarokat okozhat mind a tervezésben, mind a végrehajtásban. Hasonló a probléma a biztonsági távolságok esetében, bár a mi szabályrendszerünk részletesebb és pontosabb, a NATO által használt egységes szabály viszont egyszerűbb és kevesebb hibára, félreértésre ad okot. A pontossági követelmények szintén hasonló problémát vetnek fel – a magyar szabályzórendszer precízebb, bonyolultabb. Megfigyelhető az a nemzetközi tendencia is, miszerint a modern, pontos, könnyen kezelhető felderítőműszerek fejlődésével és elterjedésével, valamint a precíziós löszerek, gyújtók megjelenésével ezek a mutatók szigorodnak – közelednek a mi pontossági követelményrendszerünkhöz, sőt bizonyos tekintetben meg is haladják azokat.

A bemérő, felderítő, meteorológiai, ballisztikai, technikai előkészítés témaköreit a bevezetőben említett, 2017-ben megjelent cikk részletesen tárgyalja.

A hatástűzelemek meghatározása tekintetében is időszerű a felülvizsgálat. A modern műszerek, eszközök, fegyverek, löszerek megjelenésével a jelenlegi fogalomrendszer szerinti teljes előkészítés feltételrendszere lényegesen könnyebben teljesíthető, ezáltal ez az eljárásrend kell legyen az alapja minden lövészet végrehajtásának. A rövidített előkészítés szükségmegoldásként jöhet szóba, a mai fogalomrendszer szerinti becslő előkészítés megítélésem szerint maximum zászlóalj-aknavetőűteg szintjén értelmezhető – ott is csak szélsőséges esetekben.

A rögzítőpontok létesítése és a tűzrendszer ez alapján történő megszervezése nem elvetendő, de a matematikai, meteorológiai alap felülvizsgálata szükséges. Újra meg kell határozni, hogy milyen feltételekkel, illetve korlátokkal alkalmazható. Abban a rendszerben, ahol ilyen tűzképességű autonóm eszközöket használunk, leginkább szakaszszinten, ott a rögzítőpontok létesítésének rendjét és a javítások felhasználásának lehetőségeit újra kell gondolni. A klasszikus értelemben vett osztály-tüzelőállás nem létezik többé, az alkalmazás alapja a szakaszalapú tűzvezetés, ami magával vonja, hogy a tűzérűtegek és így a tűzérosztály lényegesen nagyobb területen települnek. Itt nem száz méterekről, hanem kilométerekről beszélünk, ezért szükségszerű megvizsgálni, hogy a kiszámított javítások hogyan és milyen keretek között használhatók. Meg kell vizsgálni, hogy a digitalizált tűzvezető rendszerrel felszerelt alegységek tekintetében van-e létjogosultsága ennek az eljárásnak. Felmerülhet megoldásként az előző lövészetek adatainak felhasználása, de nyilvánvalóan ennek is megvan a tér- és időbeli korlátai. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a világ egyik legnagyobb tűzgyorsaságú eszközéről van szó, amely az egyik legmodernebb, leggyorsabb tűzvezető rendszerrel van felszerelve. Ha a tűzrendszer megszervezésénél nem tudjuk kielégíteni a teljes előkészítés feltételrendszerét, akkor megoldást jelenthet a belövési eljárások módosítása. Például kikülönített belövőlöveg alkalmazásával csökkenthető a saját alegységeink felderítése és ezáltal az ellentűznek való kitétsége. Az eljárás lényegében nem különbözik a klasszikus értelemben vett belövéstől, hisz a belövőlöveg belövi a célt, ellenben a rendelkezésünkre álló modern felderítőeszközök, a tűzvezető rendszer és a modern lövegek ideális esetben képesek olyan gyorsan végrehajtani a feladatot, hogy a cél pusztítása érdemben nem szenved csorbát, sőt a feladat végén aktualizálni tudjuk a belövés adatai alapján az érvényben lévő összegzett javításainkat. Mindezek figyelembevételével ezt az eljárást is részletesen felül kell vizsgálni.

A belövési eljárások felülvizsgálata szintén időszerű, a lézertáv mérők tömeges megjelenésével mind az eljárásokat, mind azok feltételrendszerét meg kell határozni. Ezen a területen rendelkezünk a legtöbb tapasztalattal, itt mutatkozik meg leginkább a korábbi

felvetés, miszerint a szabályzatok – ha jól használjuk és értelmezzük őket – kiválóan ki egészítik egymást. A Tü/1 belövési eljárásai – REMA (belövés robbanópontok előjelének megfigyelése alapján), MEA (belövés mért eltérések alapján) – mellett az AArtyP-1 bázisonallal és lézertáv mérővel történő eljárásai együtt alkalmazhatók, illetve hasonlóságuk alapján könnyen összedolgozhatók egymással.

A technikai eszközökkel történő belövést aktualizálni szükséges a felderítőeszközök paramétereire. Itt még meg kell várni, hogy milyen technikai eszközök beszerzésére kerül sor, hisz azok technikai paramétere, alkalmazási elvei nagyban meghatározzák az eljárásokat.

Végül, de nem utolsósorban vannak olyan eljárások, melyeket már nem lehet rendszerben tartani, mivel a harcjeljárások olyan szinten változtak meg, hogy már nem biztosítják a végrehajtás feltételeit, illetve az adott eljárás már nehezen értelmezhető egy digitális alapú tűzvezető rendszerben. Ilyen eljárás például a belövés figyelőpárral és a belövés skálával.

A célok pusztítása tekintetében a feladat lényegesen bonyolultabb, itt nemcsak az eljárásokat, a nagyszámú céltípust és a pusztítás rendjét, hanem az ehhez szorosan kapcsolódó lőszerfelhasználási számvetéseket is pontosítani kell. Ez az a feladat, ahol nem elég a NATO-szabályzatok átvétele, hanem komoly ballisztikai, pusztítási számvetések alapján kell meghatározni az eljárások rendjét, figyelembe véve az új eszközrendszerek képességeit. Talán a legfontosabb a nem megfigyelhető célok pusztítására vonatkozó eljárások felülvizsgálata. Ez a gondolkodásmód a 21. században már idejétmúlt, klasszikus tömegtűzértséget feltételező eljárásrend, ahol a célok hatékony pusztítása esetleges, ráadásul nem is állt rendelkezésre erő, eszköz, amellyel meg tudtuk határozni a pusztítás fokát, tehát nagy mennyiségű lőszer használtunk fel kétes eredménnyel. A „nyugati” gondolkodás sokkal hatékonyabb és takarékosabb, mert nem nem megfigyelhető célokat pusztítunk, hanem a célt megfigyelhetővé tesszük. Így nagy mennyiségű lőszer takarítunk meg, de az sem elhanyagolható szempont, hogy a nagy mennyiségű lőszer ellövése hosszú ideig tart, így kitésszük a tűzalegységeket a felderítés és az ellentűz veszélyének, mindezt kétes eredmények mellett.

A lő- és tűzvezetési szabályzat külön fejezetben foglalkozik a tűzérealegységek tűzvezetésével. Ez a fejezet volt az első, amely már a NATO-csatlakozásunkkor elavult, a tűzérealegységek már a kilencvenes évek végén olyan eljárásokat alkalmaztak, melyekre nem lehetett teljes egészében alkalmazni a szabályzatban leírtakat. A tűzvezetéssel foglalkozó fejezetre természetesen szükség van, ráadásul az AArtyP-1-ben is található hasonló fejezetet, így a tűzvezetési eljárásokat, fogásokat aktualizálva egységesíteni lehet ezt a feladatrendszert is. Ezáltal megszüntetünk egy bő 20 éves szakmai űrt, amit eddig leginkább szokásjogon alapuló eljárásokkal hidaltunk át.

ÖSSZEGZÉS

Az utolsó bekezdés is bizonyítja, hogy a szabályzók felülvizsgálata már nagyon régen időszzerű. Ha figyelembe vesszük, hogy mára nemcsak a STANAG-ek ratifikálása történt meg, hanem a tűzértség alapjaiban is megújul, akkor elkerülhetetlen és szükségszerű a kapcsolódó eljárások felülvizsgálata. Aktualizálni szükséges a lő- és tűzvezetési szabályzatot, és azt értelemszerűen a STANAG-ek által meghatározott keret alapján kell elvégezni, amelyen belül nagy a mozgástér. Számos, gyakorlatokon szerzett tapasztalat bebizonyította, hogy a magyar szabályzatok szakmai tartalma tökéletesen megállja a helyét nemzetközi környezetben is. Ahogy korábban említettem, a STANAG-ek csak a nagybani keretet határozzák meg, nem vagyunk rákényszerítve, hogy szolgalmód átvegyünk eljárásokat, szabályzókat. Megmaradt

az önállóságunk, ezáltal meg tudjuk őrizni azokat a szakmai értékeket, amelyek nemzetközi környezetben is hibátlanul megállták és megállják helyüket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kása István alezredes: *A teljes előkészítés mint löelem-megállapítási mód időszerű kérdései*. Honvédségi Szemle, 2017/2., 70–74. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/416>

NATO STANAG 2484 AArtyP-5, Fire Support Doctrine. 05. 11. 2015.

NATO STANAG 2934 AArtyP-1, Land-based Fire Support Procedures. 05. 11. 2015.

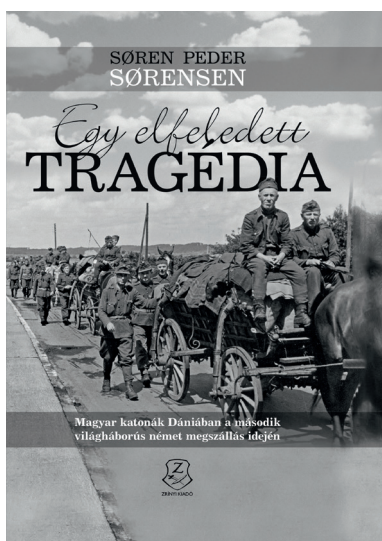
Szabó Tibor alezredes: *A tábori tüzérség fejlesztésének szükségessége a löelemek meghatározási pontosságának növelése szemszögéből*. Honvédségi Szemle, 2015/2., 25–41. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/417>

Tü/51 A tüzérség lö- és tűzvezetési szabályzata. MH, 1995.

Tü/51 A tüzérség lö- és tűzvezetési szabályzata. HM, 1986.

A ZRÍNYI KIADÓ ÚJDONSÁGA

Søren Peder Sørensen: EGY ELFELEDETT TRAGÉDIA Magyar katonák Dániában a második világháborús német megszállás idején

A második világháború utolsó heteiben kerek 12 ezer magyar katona érkezett Dániába, akik kényszerből kerültek a német hadigépezet alárendeltségébe. Polgári személyek is velük tartottak, köztük nők és gyerekek. Miért jöttek? Kik voltak? Mit kerestek Dániában? Ezek a kérdések azóta is megválaszolatlanul maradtak.

A könyv a történelem egy viszonylag ismeretlen oldalát tárja fel, emellett beszámol a szokatlan dán–magyar barátságokról is, amelyek akkor is fennmaradtak, amikor a két országot elválasztotta egymástól az Európára ereszkedő „vasfüggöny”. A kötet időbeli horizontja fél évszázadot fog át: 1944-től 1989-ig, a magyarországi rendszerváltásig tart.

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (<https://shop.hmzrinyi.hu/>) vagy a Kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér u. 14.) vásárolható meg.

Dudás Éva százados:

A BUNDESWEHR VEZETÉSI FILOZÓFIÁJA

Az *Innere Führung*¹ története, jellemzői, változásai

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.6](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.6)

ÖSSZEFOGLALÓ: A modern nemzetállamokban a társadalmi normák és alapértékek meghatározzák a fegyveres erők ethoszát, szervezeti kultúráját, befolyásolják az állomány magatartását, a tisztek és a legénységi állomány viszonyát, a vezetési elveket. A német fegyveres erők esetében e kapcsolat ma szoros és intézményesített: a társadalmi normákat és alapértékeket az *Innere Führung* doktrínája képviseli. Az *Innere Führung* alkalmazási területei széles körűek, útmutatásul és motivációs bázisként szolgálnak a társadalom központjában álló katonának, ugyanakkor a 21. században a Bundeswehr feladatspektrumának megváltozásával/bővülésével, az új világrénd kialakulásával, a megváltozott geopolitikai kontextusban a koncepció több kritikát is kapott, ami mögött a konstruktív változtatás szándéka áll.

KULCSSZAVAK: szervezeti kultúra, *Innere Führung*, egyenruhás állampolgár, küldetésorientált vezetés, hadsereg és társadalom

A TÁRSADALOM ÉS A FEGYVERES ERŐK

A modern nemzetállamok fegyveres erői tükröképei annak a társadalomnak, amely kiállította őket. E tükröződés ritkán tökéletes: gazdasági, társadalmi, politikai tényezők, valamint a katonai szolgálat különleges követelményei módosítják, esetleg torzítják azt. A módosításnak vagy torzításnak azonban viszonylag szűk határai vannak: a társadalmi normák és alapértékek meghatározzák a fegyveres erők ethoszát, szervezeti kultúráját, befolyásolják az állomány magatartását, a tisztek és a legénységi állomány viszonyát, a vezetési elveket. A német fegyveres erők esetében e kapcsolat ma szoros és intézményesített: a társadalmi normákat és alapértékeket az *Innere Führung* doktrínája képviseli.

A Wehrmacht kapitulációja és 1945. májusi feloszlása után az új német hadsereg megalakítása során át kellett gondolni az évszázados hagyományok helyét és szerepét, létre kellett hozni valami újat a régi Wehrmacht formáinak a mellőzésével. A porosz katonai erények, illetve a második világháború eseményei közötti ellentmondásokat fel kellett oldani, ugyanakkor figyelembe kellett venni a megváltozott társadalmi és állami környezet, valamint a technikai fejlődés által befolyásolt új értékrendet. Meg kellett teremteni az új haderő ideológiai alapját.

¹ Belső indíttatású vezetés.

Az új koncepció az *Innere Führung* nevet kapta. Az *Innere Führung* koncepciója túl komplex ahhoz, hogy gyors, kézzelfogható képletben össze lehessen foglalni. Elsősorban gyakorlati és nem elméleti képződmény, ami a fegyveres erőket a katonai élet minden területén programszerűen a demokratikus jogrend szavatolására kötelezi. Szabályozza az egyenruhás, jogokkal rendelkező és kötelességét teljesítő, bármikor bevetésre kész állampolgár viselkedését. Új keretben és történelmi kontextusban kellett kialakítani az új vezetési irányvonalakat és etikai elveket. Az *Innere Führung* koncepciója megteremtette a modern katona típusát, irányt szabott egy régi-új vezetési kultúrának. Régi, mert a küldetésalapú, decentralizált vezetés a porosz katonai hagyományokhoz nyúlik vissza, ugyanakkor új, mert alkalmazkodik a demokratikus alkotmányon alapuló társadalmi rend értékeihez.

Az *Innere Führung* alap gondolatát csak akkor érthetjük meg teljes egészében, ha a koncepciót történelmi perspektívából tekintjük át. A német katonai kultúra gyökerei messzire nyúlnak vissza, és a történelem folyamán sok ellentmondást rejtettek magukban. Az utat a porosz hadseregtől a Bundeswehr modernizálásáig történelmi események, társadalmi-gazdasági folyamatok alakították, és napjainkban is folynak a viták a hagyományápolásról, a történelem értelmezéséről. A katona önmeghatározása, a társadalom viszonyulása a hadsereghez, a hadsereg szövetségi feladatokban betöltött szerepe számos tényezőtől függ. Az államférfiak, a hadsereg stratégiai gondolkodói, a politikusok és a társadalomtudósok kezdettől fogva foglalkoztak a szervezeti és a vezetési kultúra kérdéseivel. A hadsereg működése, a katonák viselkedése számos etikai, stratégiai és harcászati problémát vetett és vet fel napjainkban is.

Németország történelmében a hadsereg viszonya az állammal, a társadalommal, a politikával mindig szorosan összekapcsolódott, ugyanakkor állandóan változott, és a változás napjainkban is folytatódik. A nagy geopolitikai gondolkodók okfejtéseikben szintén összekapcsolták az országot, az állam ügyeit a katonaság helyzetével: „*A háború az ország legfontosabb ügye, az élet és a halál fundamentuma, a túlélés, illetve a pusztulás útja...*”² Hangsúlyozták azt is, hogy a haza védelme nemzeti ügy: „*Sosem fogjuk megtapasztalni, hogy egy állam a másik állam ügyét olyan komolyan veszi, mint a sajátját.*”³

Clausewitz világított rá, hogy a háború és a politika elválaszthatatlanok egymástól, egymás érdekeit támogatják, képviselik: „*A politikai és háborús érdekek közötti viszály legalábbis nem természetes többé, de ha előfordul, csakis a belátás tökéletlenségének tekinthető.*”⁴ Emellett Clausewitz felvázolta az ideális katona modelljét is: „*Legyen nagyszerű, kitűnő koponya és erős jellem: a hadiügyekben való jártasság ugyanis így vagy úgy, pótolható.*”⁵ Ezzel meghatározta azokat az etikai elveket, amelyeken a német katonai magatartás évszázados tradíciója nyugszik.

Természetesen később a hadsereg és a társadalom viszonya, valamint a háborús kép is sokrétűbb lett, differenciálódott. A jövő háborújáról alkotott képet nemcsak katonai, hanem politikai elvárások, alkotmányjogi normák, kül- és belpolitikai szempontok, szellemi, szociális és gazdasági adottságok is meghatározták. A hidegháború éveiben a nemzet és a haza fogalma is megváltozott, a modern fegyverrendszerek alkalmazása szakfegyelmet és nem lélektelen dríllt követelt.

² Szun-ce: A háború művészete. Cartaphilus Könyvkiadó, Budapest, 2006, 9.

³ Carl von Clausewitz: A háborúról. I. köt. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 664.

⁴ Clausewitz: i. m. 671.

⁵ Clausewitz: i. m. 670.

Ennek a 18. századtól folyamatosan fejlődő katonai kultúrának szerves részét képezte a második világháború után újragondolt vezetési filozófia, amely megvalósította az alkotmányban képviselt értékeket és normákat, létrehozta az egyenruhás állampolgár eszményképét, vezetési eljárásában az „együtt gondolkodó engedelmisség”⁶ alapuló küldetésorientált vezetés elveit.

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

A porosz katonáállam

II. Frigyes halálakor Mirabeau gróf, egy francia államférfi ezt nyilatkozta: „*Más államok hadsereggel rendelkeznek. Poroszország maga egy hadsereg, amely egy állammal rendelkezik.*” A katonáállam történelme szorosan összefüggött a felvilágosult abszolutista államával. II. Frigyes nemcsak független katonai hatalmat épített ki, hanem gazdasági, szociális és pénzügyi reformokat is véghez vitt. Szemléletét spártai keménység és fegyelmezett kötelességteljesítés jellemezte. 76 ezer fős hadseregét Európa-szerte toborozta, ez volt az első egységesen öltözött sereg. A legénységi körleteken kívül a katonáknak és a családjaiknak lakóházakat építtetett.

A porosz (és később a német) fegyveres erők hadműveleti doktrínája 200 éven át a *Bewegungskrieg* (mozgó háború) volt: nagy seregetek manővereivel folyamatosan támadni, bekeríteni és megsemmisíteni az ellenséget a hadjárat első heteiben. A mozgó háború gyorsan változó harctéri körülményei között sokszor nem volt idő a szolgálati utat követve jelenteni és parancsra várni, gyors döntéseket kellett hozni. Ez rugalmas vezetési rendszert követelt, amely lehetőséget ad a beosztott parancsnokoknak, hogy gyorsan reagáljanak a változó helyzetre, megragadják az adódó lehetőségeket. E vezetési rendszer ma leggyakrabban használt neve *Auftragstaktik* (küldetésorientált vezetés), de a németek inkább a „beosztott parancsnokok önállósága” (*Selbständigkeit der Unterführer*) kifejezést használták. A parancsnok röviden, lehetőleg szóban ismertette a beosztott parancsnokokkal a feladataikat; a végrehajtás részleteit a beosztott parancsnokoknak kellett kidolgozniuk.⁷

A 19. század elejére II. Frigyes hadseregszervezési elvei elavultak, a beosztott parancsnokok kezdeményezőkézségére alapozott vezetési rendszer erősen centralizálttá vált, és Poroszország 1806-ban Napóleon tömeghadseregével szemben súlyos vereséget szenvedett. A hadsereg korszerű alapokon történő átszervezése csak a jénai vereség (1806. október 14.) után kezdődött. Új alapokra helyezték a tisztképzést, a Gerhard von Scharnhorst tábornok által bevezetett általános hadkötelezettség és a tartalékos rendszer pedig jelentősen megnövelte a hadsereg létszámát. A reformok felélesztették a *Bewegungskrieg* és a beosztott parancsnokok önállóságának doktrínáját is. A porosz hadsereg e doktrínákra támaszkodva érte el első komoly harctéri sikereit Napóleon ellen (1813).

A 19. század második felében Helmuth von Moltke, a porosz hadsereg vezérkari főnöke felismerte, hogy a műveleti környezet és a modern technológiák további decentralizálást

⁶ Klaus Wittmann: Kultur und Militär. Eine Annäherung in sieben Facetten. Deutsche Kulturrat, 28. 02. 2018. <https://www.kulturrat.de/themen/erinnerungskultur/ersterwelktkrieg/kultur-und-militaer/2/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 12.)

⁷ Robert M. Citino: Death of the Wehrmacht: The German Campaigns of 1942. University Press of Kansas, 2007, 3–6.

követelnek a vezetésben mind stratégiai, mind hadműveleti, mind harcászati szinten.⁸ Moltke tábornok megteremtette az alkalmazkodó és rugalmas vezetés modelljét, amit a nyugati hadseregek átvettek és doktrína szintjére emeltek. A porosz, majd a birodalmi német hadsereg Moltke parancsnoksága alatt egyik győzelmet aratta a másik után: 1864-ben Dánia, 1866-ban Ausztria, 1871-ben Franciaország hadseregeit győzte le gyors, rövid ideig tartó hadjáratokban. A harctéri sikerek nagyban hozzájárultak a harcias népi jellem nimbuszának kialakulásához.⁹

Az évek során fokozatosan megváltozott a vezetési szint, ahol a beosztott parancsnokok függetlensége érvényesült. II. Frigyes hadseregében még csak a nagyobb seregtesteket vezénylő tábornokok, az első világháború végén pedig már akár rajparancsnokok is szabadon dönthettek a kapott feladat végrehajtási módjáról.

Az első és a második világháború

1914-ben a német hadsereg a világ legerősebb haderejének számított. Az erős német gazdagság, valamint a mobil nehéztüzérség mellett a magas színvonalú kiképzés is hagyományosan példaértékű volt. Ugyan Németország ellenségeinek az volt az elképzelése, hogy a német haderő nem gondolkodó, automata katonákból áll,¹⁰ az *Auftragstaktik* (a küldetésorientált vezetés) továbbra is a német hadsereg alapvető vezetési elve volt. Az első világháborúban a tüzérő, a lövészárkok és a géppuskák szűkítették a hadműveleti szintű manőver lehetőségét, de ahol a körülmények engedték, a német doktrína továbbra is látványos sikereket hozott (Tannenberg – 1914, Románia – 1916, Caporetto és Riga – 1917). A németek számára ismét bebizonyosodott, hogy a háború – akár gyorsan lezajló mozgóháború, akár évekig elhúzódó, nagy veszteségekkel járó felörlő háború – mind hadműveleti, mind harcászati szinten rugalmas vezetési rendszert kíván,¹¹ ami teret biztosít a beosztott parancsnokok kezdeményezéseinek.

A második világháborúban a Wehrmacht világosan megfogalmazott parancsadási és ellenőrzési rendszerrel rendelkezett,¹² amely visszanyúlt a német hagyományokhoz, ami az alacsonyabb szintű parancsnoki szabadságot és kezdeményezőkézséget illeti. A Wehrmacht-tiszteket a porosz hadsereg szellemében nevelték és képezték. Ez azt jelentette, hogy megtanították őket a helyzetet elemezni, megérteni a feladatot, majd megtalálni a döntéshez vezető megfelelő utat. A küldetésalapú vezetés koncepciója a második világháborúban: a parancsnok döntését az egységek felé világos és tömör parancsok formájában kommunikálja; alacsonyabb szinten a kisebb egységek nagy cselekvési szabadsággal rendelkező parancsnokai a szaktudásuknak, az adott helyzetnek, a hierarchiában elfoglalt helyüknek és a csapatjárték szabályainak megfelelően döntenek. Az *Auftragstaktik* a németek titkos fegyvere volt. Sehol máshol nem kaptak a vezetők ilyen nagy döntési szabadságot. Ha összehasonlítjuk a szovjet és a német katonai vezetők vezetési elveit, láthatjuk a különbséget, ami ez utóbbiakat stratégiai előnyhöz juttatta: a szovjet tiszteknek feltétel és kritika nélkül teljesíteniük kellett

⁸ Gunter Rosseels: Moltke's Mission Command Philosophy in the Twenty-first Century: Fallacy or Verity? Fort Lewenport, Kansas, 2012, iv. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a563054.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 12.)

⁹ Uo. 30.

¹⁰ Die deutsche Armee. Österreichische Mediathek. <https://www.mediathek.at/der-erste-weltkrieg/der-erste-weltkrieg-ausgabe-2/armeen-und-kriegsverlauf/die-deutsche-armee/> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 15.)

¹¹ Citino: i. m. 15.

¹² Citino: i. m. 16.

előjáróik parancsait.¹³ Ha azok utólag helytelennek bizonyultak, azért a parancsnok viselte a felelősséget. A saját kezdeményezésre hozott döntések engedetlenségnek számítottak, ellenben a német hadseregben az *Auftragstaktik* már kiállta az első világháborúban az idő próbáját. A második világháborúban nemhogy nem törölték el ezt a tradíciót, hanem még támogatták is. Vallották, hogy a katonának nemcsak a testi, hanem a szellemi erejét is önállóan kell tudnia alkalmazni a háborúban.

A második világháború után – a Himmerodi Kiáltvány

1945 után a szövetségesek a katonai kiképzés, a propaganda és a katonai tevékenységek valamennyi formáját, még a német katonai hagyományokat ápolni kívánó veterán szervezetek működését is tiltották.

Az 1951-ben megkötött párizsi egyezmény – amely létrehozta az Európai Szén- és Acél-közösséget – aláírásával megteremtődtek az újrafelfegyverzés politikai feltételei. Az újonnan alakuló német hadsereg maximum 500 ezer főből állhatott, és minden alakulat a NATO parancsnoksága alá volt rendelve. A szabályozáshoz az is hozzátartozott, hogy a Német Szövetségi Köztársaság lemond a két Németország erőszakos újraegyesítéséről, illetve az atom-, biológiai és vegyi fegyverek birtoklásáról. A hidegháború feszültségei a német társadalomban vitákat váltottak ki az ország újrafelfegyverzésével és a NATO-csatlakozással kapcsolatban, a szociáldemokraták és a parlamenten kívül álló csoportok tiltakoztak az újrafegyverkezés ellen.¹⁴

1950-ben egy volt Wehrmacht-tisztekből álló, nyitott gondolkodású csoport Konrad Adenauer kancellár parancsára összegyűlt Himmerodban egy kolostorban. A tanácskozási célja egy olyan új vezetési filozófia létrehozása és szervezeti kultúra megalkotása volt, amelyek megakadályozzák, hogy a hadsereg az állam és az emberi jogi törvények ellen folytassa tevékenységét. A mindössze 15 szakemberből álló katonai szakértői bizottság tagjainak különböző elképzelései voltak a Bundeswehr jövőjét illetően. A hajdani Wehrmacht-tábornokok nem egyforma mértékben támogatták a katonai reformokat. A „tradicionalisták” szerint a katonai pálya *sui generis* saját, örök érvényű értékekkel rendelkezik, és mint ilyen, a katonaság és a demokratikus társadalom elvileg összeegyeztethetetlen. Ezzel ellentétben Wolf Graf von Baudissin, a második világháborúban hadifogságba esett volt vezérkari tiszttal politikai és történelmi etikai elvekre hivatkozva azt vallotta, hogy létre kell hozni valami újat a régi Wehrmacht formáinak mellőzésével. El akarta kerülni az „új Wehrmacht” kifejezést is. „Az új német kontingens nem lehet állam az államban.”¹⁵

A tárgyalások során Németországnak az észak-atlanti védelmi rendszerben betöltött szerepe, a nemzetközi közösségbe történő integrációja is nagy hangsúlyt kapott. A tárgyalások eredményeképpen megfogalmazták és kiadták az ún. Himmerodi Kiáltványt, melyben – a történelem során felhalmozódott tudás és tanulságok felhasználásával – megalkották a jövő német hadseregének etikai alapjait. A hagyományok megtartása részben segítségként

¹³ Berthold Seewald: Die Geheimwaffer der Wehrmacht. Welt, 02. 12. 2014. <https://www.welt.de/geschichte/zweiter-weltkrieg/article124770204/Die-Geheimwaffe-der-Wehrmacht.html> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 12.)

¹⁴ 1955: Die Bundesrepublik wird NATO-Mitglied. Bundeszentrale für politische Bildung, 07. 05. 2015. <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/206006/60-jahre-nato-mitgliedschaft> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 12.)

¹⁵ Die Konzeption der „Inneren Führung“ der Bundeswehr Entstehungsgeschichte – Inhalte – Herausforderungen. Deutscher Bundestag, 2017, 5. <https://www.bundestag.de/resource/blob/513082/da6d3a256102e8fd1325d0c580981561/WD-2-041-17-pdf-data.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 12.)

szolgált a kidolgozásban, részben gátolta azt. Ez teljességgel érthető, ha a porosz katonai erényekre, illetve a második világháború eseményeire gondolunk. A megváltozott társadalmi és állami környezet, a technikai fejlődés, a világháború politikai, katonai és történelmi kudarca szükségszerűen maga után vonta a hagyományok átértelmezését és egy, az új értékrenden alapuló hadsereg létrehozását. Mindez nem valósulhatott volna meg az új haderő ideológiai alapjának megteremtése nélkül.

ÚJ HADSEREG – ÚJ KONCEPCIÓ

Az új koncepció az *Innere Führung* (belső indíttatású vezetés) nevet kapta. Bevezetésével létrejött egy szak- és időszerű vezetési rend, amely alapjául szolgált egy a katonai életben érvényes működési rendnek.

1955. november 12-én, Gerhard Johann David von Scharnhorst porosz tábornok 200. születésnapján megalakították a demokratikus alkotmánnyal rendelkező ország új hadseregét, a Bundeswehrt. A második világháborúban az akkori haderő, a Wehrmacht engedelmesen kiszolgált a nemzetiszocializmust. Az 1945 utáni demokratikus újrakezdés, majd a Német Szövetségi Köztársaság 1949-es megalapítása után a haderőt is újra kellett szervezni. Az első évben önkéntesekből álltak fel az alakulatok, majd 1957-ben bevezették a sorkötelezettséget. Szakítottak a Wehrmacht hagyományaival, az elnevezés is erre utalt. Az új hadsereg abban is eltért az előzőktől, hogy a katonai normák liberalizálódtak, ehhez nagyban hozzájárultak az *Innere Führung* vezetési és viselkedési elvei, valamint az a tény, hogy a haderő szövetségi rendszerbe (NATO) ágyazódott be. Az új típusú hadsereg felállításával kapcsolatos megfontolások a következők voltak:

- hogyan lehet egy olyan (500 ezer fős) haderőt felépíteni és működtetni, amelyik természeténél és történelménél fogva nem demokratikus struktúrával rendelkezik, és ezzel párhuzamosan integrálni egy újonnan megalakult társadalomba;
- specifikussá tette a helyzetet, hogy ez a hadsereg szabad jogállamban és egy modern ipari társadalomban működött;
- a Bundeswehr volt a német történelemben az első olyan hadsereg, amely a parlament és a pluralista nyilvánosság ellenőrzése alatt állt;
- a katonának mint egyenruhás állampolgárnak jogai és kötelességei lettek, ami alapvetően megkülönböztette őt az elődjektől.

Ilyen új keretben és történelmi kontextusban kellett kialakítani az új vezetési irányvonalakat és etikai elveket.

A jövő katonája

Szükségessé vált a jövő katonájának képét kialakítani, identifikációjának keretet adni. A régi, hagyományos etikai értékek, mint a fegyelem, engedelmesség, felelősség, bajtársiasság és az összetartozás megterhelődtek a múltbeli történésekkel, kiüresedtek. Ennek alapján kellett az új kérdéseket megválaszolni: Milyen legyen ez az új katona? Milyen emberi tulajdonságokkal rendelkezzen? Milyen követelményeknek feleljen meg? Milyen állapotban van az a közösség, ahonnan ezek a katonák jönni fognak, és amelyet szolgálni fognak?

Világos volt, hogy új utakat kell keresni. A háború és a béke örök érvényű és régi kérdésein túl a hidegháborús években kialakult bipoláris berendezkedésben a frontvonalak elmosódtak, permanens kvázi háborús helyzettel kellett szembesülni. A két tábor két különböző társadalmi és életrendet követett. Az új helyzet megterhelőbb volt az egyén és a közösség számára, mint

az addigi államközi feszültségek. A *katonai térben* is elkezdődött egy dezintegrációs folyamat. Illúzió lett volna azt gondolni, hogy a társadalmi válság ezt a területet nem érintette.

Ebben az időben különösen sürgetővé vált a kérdés: mi legyen a katonaság értelme és tartalma? Korábban a katona nyilvánvaló feladata az volt, hogy csatát nyerjen. Az 1950-es években, majd a következő évtizedekre továbbra is az volt a jellemző, hogy az adott geopolitikai helyzetben a nagypolitika nem háborúval oldotta meg a konfliktusait. A hadsereg funkciója tehát alapvetően defenzív lett, a katona feladata immár az volt, hogy megakadályozza a háborút – ami ugyanolyan komoly munkát és erőfeszítést kívánt, mint az offenzív akciók. A katonai rendet tehát egy új történelmi, geopolitikai kontextusban és társadalmi rendben, egy technikailag fejlett korban újra kellett gondolni.

Hadsereg és állam – általános közrend és katonai rend

A himmerodi alapítók a múlt rendszerek hibáiból tanulva felismerték, hogy a konzervativizmus és a fennálló rendszerhez való ragaszkodás ahhoz vezethet, hogy a hadsereg elveszíti a kapcsolatát a fennálló politikai és szellemi valósággal, így ütőképessége is csökken. Ha a katonai és az általánosan elfogadott rend nem közelít egymáshoz, súrlódások keletkeznek a katonai és a civil szféra között. A katonai rend tükörképe kell legyen annak, amit meg kell védenie. Ez elősegíti az európai integrációt is. Konkrétan ez azt jelenti, hogy a haderőnek el kell fogadnia a parlament döntéseit és kontrollját, valamint el kell viselnie a nyilvánosság kritikáit. A védelem a demokratikus jogállamban közügy, elsőrendű politikum lett. Ha a haderő a közösséggel szembemegy, az demoralizáló, akkor a katonák léte és tevékenysége öncélúvá válik, és ezzel a katonai szolgálat elveszíti a méltóságát.¹⁶

A két rend kongruenciáját mutatja, hogy a katona rendelkezik állampolgári jogokkal, egyben teljesítenie kell az állampolgári kötelezettségeit is. Ellentmondás lenne, ha a szabadság védője nem rendelkezne szabadsággal, a katonai rendnek magától értetődően jogállaminak kell lennie. Ez teremti meg a bizalom légkörének a feltételét.

Etikai elvek

A katonai rendnek alapvetően az önkéntes betagozódáson, nem pedig a kényszeren kell alapulnia. A 18. században a lineáris taktika volt érvényben: az egyes katona a szolgálata során az előjárója ellenőrzése alatt állt, az ő parancsai szerint cselekedett. Az *Innere Führung* koncepciójában a katona szabad, öntudatos ember, aki a katonai közösségen belül tevékenykedik, kötelességeit tudatosan és belátásból vállalja. Teret kell adni annak a fejlődési folyamatnak, amelyet az egyén bejár, és ez nem mond ellent annak, hogy a katona fegyelmezetten beleolvad az egészbe. A demokratikus jogállam katonája a közösség védelmében és érdekeiért cselekszik.

A harc modern formájában közösségek működnek együtt, itt már nem poroszos engedelmességre van szükség, a katona nem passzívan várja a parancsot. A hagyományokkal ellentétben már nem tömegharcos. Aktív engedelmességgel készen áll a feladatvégzésre, felelősséget vállal cselekedeteiért, és ha kell, a döntéseiért is. Döntéseinek és kötelezettségvállalásainak emberi és erkölcsi gyökerei vannak. Ilyen etikai-morális alapon keletkezik a katonában az az érzés, hogy tetteinek, tevékenységének értelme van.

¹⁶ Wolf Graf von Baudissin: Grundwert: Frieden in Politik – Strategie – Führung von Streitkräften. Carola-Hartmann Miles Verlag, Berlin, 2014, 76.

A tömegember létének tragikuma abban rejlik, hogy nem akarja tudni, mi történik vele, mi zajlik körülötte. Ezzel szemben az értelmes, gondolkodó együttműködő tudja, hogy illúzió elvárni az emberi közösségekben a súrlódásmentességet. Az emberek csak a közös felelősségvállalásban igazolhatják identitásukat.

A kikényszerített fegyelem közömbösséghez vagy ellenálláshoz vezet. Az önfegyelem mint belső szellemi tartás csak akkor jön létre, ha a felelősségérzete az egyén belátásán alapul. Az ügyért, a közösségért végzett feladat méltóságot és tartást ad neki. Ebből az önfegyemből nő ki a csapatok keménysége és ellenálló képessége. A csapatok ütőképességét az aktív engedelmesség, a közös felelősségvállalás, a fegyelem és a keménység erősítik.

Az állampolgár és az egyenruhás állampolgár iránt támasztott követelmények nem térnek el egymástól. A felelősségteljes együtt gondolkodásban a politikai és a katonai cselekvés alig szétválasztható. Ilyen módon a szabadság és a rend, a közösség és az egyén között feszülő ellentmondást fel lehet oldani az egyénben, aki betagozódik a közösségbe, ugyanakkor megőrzi a szabadságát. A katona léte csak úgy képzelhető el, ha az egész részeként létezik, így fejt ki tevékenységét. A társadalomba való beágyazódás, az integrációs folyamat az egyenruhás állampolgár fejlődésének alapvető része.

Bár a porosz–német katonai hagyományok integrátorokként működtek, új kérdések merültek fel: Miért van a katona? Mit kell védenie: a Szövetségi Köztársaságot, az államot, a népet vagy Európát? A nép mit jelent? A lakosságot az Elbáig? Vagy az Oderáig?

AZ INNERE FÜHRUNG (IF) KONCEPCIÓJA

A belső indíttatású vezetésnek alapvetően kettős célja van: a haderő belső rendjét kívánja megteremteni, valamint a haderő, az állam és a társadalom közötti kapcsolatokat kívánja újradefiniálni oly módon, hogy a hadsereget integrálja. Az IF-nek az is célja volt ebben az időben, hogy az új hadsereg felépítésével kapcsolatos – a történelmi helyzetet tekintve érthető – kritikákat tompítsa. A civil kontrollt pedig egy, többnyire civilekből álló, az *Innere Führung* kérdéseivel foglalkozó tanács (Beirat Innere Führung, 1958-ban hozták létre)¹⁷ felállításával biztosították. A cél az volt, hogy a Bundeswehr a társadalom centrumában maradjon, és működésében ne térjen el jelentősen a civil társadalomtól. A koncepció iránymutatás a katonák viselkedésére és az egymással való kapcsolattartásra vonatkozóan, az irányelvek meghatározzák a vezetők iránt támasztott, a vezetői magatartásra és kultúrára vonatkozó követelményeket is. Az IF – mint komplex, átfogó rendszer – a haderőben teljesítendő szolgálat legfontosabb politikai, etikai bázisa, és a haderő minden tagjára érvényes. A vezetés tartalmazza az általános képzés és a katonai kiképzés alapvető elemeit. Nem öncélú koncepció, irányelvei a harcban történő vezetés során éppúgy érvényre jutnak, mint a szolgálatteljesítés szabályainak kialakításakor. Fontos, hogy ezeket az elveket a gyakorlatba is át tudják ültetni.

1953. március 5-én a Dienststelle Blank – a későbbi Védelmi Minisztérium – hivatalosan is elfogadta az *Innere Führung* nevet viselő koncepciót.¹⁸ A Himmerodi Kiáltványt kiegészítették a lelkiismeret kérdésével: nyomatékosan hangsúlyozták, hogy az eskütevő nem lehet teljesen kitéve az eskü fogadójának. Az engedelmesség csak azokban az esetekben

¹⁷ Beirat für Fragen der Inneren Führung. Bundeswehr. <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/selbstverstaendnis-bundeswehr/innere-fuehrung/beirat-fuer-fragen-der-inneren-fuehrung> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 12.)

¹⁸ Die Konzeption der „Inneren Führung“... i. m. 6.

várható el, amikor az esküből következő kötelezettségek nem sértik az emberi méltóságot, vagy a parancsteljesítés nem ütközik büntetőjogba.

Alapelvek és alapok

Az *Innere Führung* alapelvei biztosítják a katonák cselekvési biztonságát. Az irányelvek a következő kritériumok mentén realizálódnak:

- integrálódás az államba és a társadalomba;
- az „egyenruhás állampolgár” eszményképe;
- a feladatteljesítés etikai, jogi és politikai legitimációja;
- a fontos állami és társadalmi értékek megvalósítása a haderőben;
- a „parancs és az engedelmesség” határai;
- a „küldetésalapú vezetés” elvének használata;
- a katonák törvényileg meghatározott önrendelkezési jogainak megvalósítása;
- a katonák egyesülési jogának érvényre juttatása.¹⁹

A folyamatokat racionalizálni és működőképessé kell tenni. A funkcionalitás irányába hat, hogy a katonák egyre inkább a saját területük szakértőivé válnak, az előjárók feladata pedig az együttműködés, a küldetésorientált vezetés. Ezzel a haderő mozgékonyabb, megsemmisítő ereje pedig nagyobb lesz.

Az IF koncepciójának egyik célja, hogy csökkenteni akarja a strukturális eltérést egy, a parancs és engedelmesség elvén alapuló, szigorúan hierarchikus szervezeti kommunikációs modell és a demokráciaegyenlőségen és párbeszéden alapuló működési elvei között. Az „egyenruhás állampolgár” az állampolgárnak abból a belső indíttatású motivációs helyzetéből indul ki, hogy meg akarja védeni a demokratikus közösséget, ahova tartozik.

A modern katona identitásmeghatározása

Az *Innere Führung* koncepciója megteremtette a modern katona típusát, amely alapvetően három pilléren nyugszik: szabad ember, jó állampolgár és teljes értékű katona. Szabad emberen azt értjük, hogy a katona saját akaratából, a lelkiismeretét követve cselekszik; jó állampolgár, mert cselekedeteit a jogállam normáihoz igazítja. Ennek a normatívan meghatározott identitáskonstrukciónak a harmadik eleme, a teljes értékű katona már nem az időtől, helytől független fegyveres katona, hanem egyenruhás állampolgár. Cselekedeteinek etikai-morális alapját az emberi méltóság, a szabadság, a béke, az igazságosság, az egyenlőség, a szolidaritás és a demokrácia adják.²⁰

A katonai eszményképet normatívan (az előírásokat meghatározva), analitikusan (helyzetelemzéssel) és pragmatikusan (a napi gyakorlat tapasztalataira építve) lehet meghatározni. A katonai pályát normatív, funkcionális, politikai, szervezetspecifikus és az egyén körülményeitől függő paraméterek határozzák meg. Következésképpen a katonát mint konstrukciót más keretben helyezi el a hadsereg, a politika és a társadalom. A katonai eszmény-, pálya- és énkép a katonai mindennapok valósága szerint alakul, változik. Az ideális

¹⁹ Innere Führung Selbstverständnis und Führungskultur der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, 01. 2010, 10. <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975292/729872/028b326f54f7413e6b6e57f08e9863bf/innere-fuehrung-download-bmvg-data.pdf?download=1> (Letöltés időpontja: 2020. 03. 21.)

²⁰ Orientierung im Spannungsfeld zwischen Rechten und Pflichten. Bundesministerium der Verteidigung. <https://www.bmvg.de/themen/verteidigung/innere-fuehrung/das-konzept> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 16.)

katonáknak összetett feladatokat lát el, diplomata, segítő, védő, sőt szociális munkás is egyben. Felmerül a kérdés, hogyan tud a katonákra megfelelni ilyen összetett feladatoknak. Hogyan küzd meg a műveleti területeken tapasztalt erőszakkal, hiszen a hazájában nem találkozik ilyen és ehhez hasonló jelenségekkel. Vajon a katonákra nincs-e „funkcionálisan túlterhelés”? Világos, hogy az új, hibrid feladatrendszerben ki kellett fejleszteni a katonai identitásnak egy újfajta modelljét. Ez az új paradigma négy alapidimenzióra épült: tevékenység, státusz, erények, küldetés/feladat. Az 1950-es évek *Innere Führung* koncepciójában vázolt egységes katonai eszménykép („egyenruhás állampolgár”) a 20. század végére és a 21. század elejére tovább differenciálódott.

A négy dimenzió alapján kialakult a négy katonatípus:

- az első típus a hadseregben munkalehetőséget lát, a civil foglalkoztatottság alternatíváját;
- a második típus a karriert építő katonák, akinek előmeneteli ambíciói vannak, szakmai és anyagi lehetőségeket lát a karrierjében;
- a harmadik típus számára a középpontban a szolgálat és a bajtársiasság áll, a katonai szolgálatban küldetést lát, magát a katonai küldetésen/feladaton keresztül definiálja; helyzetét a hierarchiában betöltött helye, a rendfokozata alapján határozza meg, nála a Bundeswehr politikai küldetése kerül előtérbe;
- a negyedik típus a feladat elvégzésének minősége, megítélése szerint határozza meg státuszát.

A négy különböző típus különböző motivációs rendszerekben működik, különböző nézőpontokon keresztül áll a katonai szervezethez és a Bundeswehren belül végzendő és végzett feladataihoz. Ebből is látszik, hogy a katonai cselekvés különböző logikákat követ. Ebben a rendszerben az *Innere Führung*ot normatív viszonyítási pontként ismerik el. Azt, hogy napjaink hadseregében a katonai eszménykép sokszínű és az egyén számára különböző fontosságú (normatív, funkcionális, szervezethez vagy az egyén érdekeihez kötött) paraméterek határozzák meg, a pluralisztikus társadalom számára teljességgel természetes és elfogadott. A társadalom számára sokkal fontosabb, hogy a katonaság, a politika és a társadalom közötti párbeszéd nyilvános és transzparens legyen. Az pedig mindenki érdekében áll, hogy a különböző tapasztalatokkal és elképzelésekkel rendelkező katonák is megtalálják a helyüket és szerepüket ezekben a vitákban.

Vezetési kultúra

Az *Innere Führung* a vezetési tevékenység fontos része. Kötelező érvényű a Bundeswehr alampüködéésben és expedíciós műveletekben is. Az előljárók példamutatása garantálja az IF koncepciójában foglalt értékek hiteles közvetítését.

A vezetők irányelvei:

- tisztelem és védem az emberi méltóságot;
- a törvény és a lelkiismeretem kötelez, felelősséget vállalok a cselekedeteimért;
- a viselkedésemmel és a feladatvégzésemmel példát mutatok a katonáimnak, megosztom velük a nehézségeket és a kényelmetlenségeket;
- megfelelő módon érvényre juttatom a parancsaimat, és gondoskodom róla, hogy azokat végrehajtsák;
- lefektetem a kölcsönös bizalom alapjait;
- a lehető legjobb kiképzést adom a katonáimnak, és észszerű elvárásokat támasztok feljüük az emberi méltóságra, a törvényre, a szolgálati szabályzatokra és a biztonsági intézkedésekre tekintettel;

- partnerként vezetem a katonáimat, felhasználom képességeiket és készségeiket, és amikor csak lehetséges, bevonom őket a döntéshozatali folyamatba;
- ismerem a katonáimat, odafigyelek gondjaikra és problémáikra;
- folyamatosan tájékoztatom a katonáimat, és gondoskodom arról, hogy megértsék a parancsaimat;
- erőfeszítéseket teszek arra, hogy beszéljek a katonáimmal és rendelkezésükre álljak, amikor szükségük van rám.²¹

Az előjáróknak mérlegelniük kell az egymással ellentétes elveket és érdekeket bizonyos vezetési helyzetekben, a helyzetnek megfelelően kell a döntéseket meghozni, valamint konzisztens, ellentmondásmentes tevékenységkoherenciát kell kialakítaniuk.

Innere Führung és *Auftragstaktik*

Az *Innere Führung* a Bundeswehr átfogó vezetési filozófiája, amely alkalmazása során az alkotmány normái és értékei érvényesülnek. A koncepción belül a küldetésorientált vezetés (*Auftragstaktik*) egy olyan vezetési eljárás, mely az egyenruhás állampolgár eszményképét a katonai vezetés gyakorlatába átülteti. Ahhoz, hogy megértsük ennek a vezetési rendszernek az alapjait, meg kell különböztetnünk parancsot és feladatot. Míg a parancsvégrehajtás nagyon szűk mozgásteret nyújt a parancs végrehajtójának, addig a feladat lehetőséget ad a végrehajtónak arra, hogy a rendelkezésére álló mozgásteret kreatívan kihasználja. Még jobban megérthetjük az *Auftragstaktik* lényegét, ha visszanyúlunk a jelenség történelmi gyökereihez.

Helmuth von Moltke a francia–porosz háború idején úgy határozta meg a decentralizált vezetési formát, a küldetésorientált vezetést, hogy az olyan tevékenységek összessége, amelyek az alárendelt akkor végez, amikor nem kap parancsot, de cselekedetei alátámasztják a parancsnoki szándékot, hiszen a harctéren ő jobban átlátja a harcászati helyzetet (clausewitzzi „kód”). Ez a vezetési és ellenőrzési rendszer kölcsönös bizalomra épül, valamint megköveteli, hogy minden katona megingathatatlan eltökéltséggel álljon kötelességei elvégzéséhez. Az alárendeltnek adekvát döntéseihez szükség van arra, hogy a katonai vezető tájékoztassa a katonáit arról, hogy mi a szándéka, világos, elérhető célokat tűzzön ki, valamint biztosítsa az ehhez szükséges erőket és forrásokat. A műveleti szintű vezetés során ily módon a megosztott felelősség, a cselekvés szabadsága érvényesült a döntéshozatalkor, mozgásteret adott az alárendelt vezetőknek. Ez az önállóság erősítette a katona önbizalmát és segítette kiépíteni a hierarchiában különböző szinteket elfoglaló katonák bizalmát.

A 80-as, 90-es évek végétől az információs technológiák fejlődése átértelmezte a clausewitzzi „kód” fogalmát. Az információáramlás mennyiségi és minőségi javulásával információ- és ezzel együtt döntésfölényt lehetett elérni: a döntéseket gyorsabban lehet meghozni és végrehajtani, mint ahogyan az ellenség reagálni tud. A technológiai lehetőségek kiszélesedése hatással van a vezetési kultúrára is. Magasabb vezetői szinten pontosabb, részletesebb rálátást kapnak a vezetők a harcászati helyzetről, mint a helyszínen levő parancsnokok. A hagyományos, feladatorientált harcászati elveket a modern technológia megkérdőjelezte, szembement Moltke decentralizált vezetési elveivel. A küldetésorientált vezetés a többnemzeti műveleti környezetben azért is nehezen kivitelezhető, mert a különböző hagyományokkal és viselkedési formákkal rendelkező nemzetek nem működnek egységesen.

²¹ Reinhold Janke: *Innere Führung at a glance: History – Concept – Application*. Koblenz, 2009. 12. 05.

A harctér valós idejű feltérképezése megváltoztatta az *Auftragstaktik* jelentését és jelentőségét. A szakemberek egyetértének abban, hogy nem érdemes dogmatikusan, a harctéren tapasztalható adott helyzettől függetlenül alkalmazni, viszont a különböző fejlettségű technológiától független, hagyományokra épülő katonai kultúra elemeit továbbra is fel kell használni a katonák kiképzésében és nevelésében.

Auftragstaktik vs. mission command

Az amerikai haderő csak 40 évvel a második világháború után kezdte átvenni a németek vezetési filozófiáját. Addig a részletes tervezés, a mennyiségi elemzés, a centralizáció volt jellemző a vezetési koncepciójukra. Az új koncepció a *mission command* nevet kapta. A *mission command* két legfontosabb elve az egységes értelmezés és a kölcsönös bizalom. Paradox módon az amerikai katonai doktrína pont ezt nem teljesíti: nem ad világos, egyértelmű értelmezést a *mission command*-nak. A doktrína komoly kritikákat kapott, melyek kifogásolták, hogy nem terjed ki a békeidőszaki helyőrségi környezetre: a vezetők a helyőrségben nem szívesen gyakorolják a *mission command* elvét, szívesebben alkalmazzák a bürokratikus intézkedéseket, mert nem merik felvállalni a döntéseik következményeit.²²

A *mission command*-ot övező zavar másik oka az, hogy a német *Auftragstaktik* megfelelt az akkori német hadsereg harcászati, doktrinális és kulturális igényeinek és újításnak számított. A modern amerikai háborúkban azonban már megváltoztak a feltételek és a körülmények, a történelem előző háborúira a nagy távolságok, kiterjedt csataterek, stílusban és szervezettségben hasonló ellenfelek voltak jellemzők. A mai háborúkban a gyors, megsemmisítő győzelem a gazdasági mutatóktól, a technológiai fejlettségtől, a hatékony tüzerőtől függ.²³ Ugyanakkor nem kétséges, hogy a vezetési filozófia a jövőben is ez marad, hiszen a jövő háborúja komplex, dinamikus és gyakran változó, így a centralizált vezetés nem lehet hatékony – bármelyik releváns tényezőt is vizsgáljuk. Amíg a nyugati hadseregek az *Auftragstaktik*-ot csak egyszerű parancsadási *policy*-ként fogják fel, és nem olyan alapvető elvként, amely áthatja a döntéseket, addig nem fogják igazán megérteni ennek a lényegét, és még kevésbé tudják alkalmazni a műveleti környezetben.

A *mission command*-ot nem lehet egyszerűen feladatnak tekinteni, és nem is elég csak lemásolni a német *Auftragstaktik*-ot. Azt is meg kell érteni, hogy a *mission command*-ot világosan el kell választani és meg kell különböztetni a vezetés-irányítás (*command and control*) rendszerétől. Komoly változásokra van azonban szükség a tiszt- és tiszthelyettesi képzésben ahhoz, hogy a *mission command* átfogó vezetési filozófiává és a szervezeti kultúra alapjává válhasson. Németországban a tisztképzés hagyományosan kimagasló színvonalú. Ez már a porosz állam idején is alapját képezte az *Auftragstaktik* kiépítésének. A tisztképzésben nagy szerepet kapott a gyakorlati oktatás. Az Amerikai Egyesült Államok tisztképzése messze elmarad a német hadseregétől. Itt sokkal kevesebb a katonai drill és a vezetőképzés is hiányos a németekéhez képest. Az amerikai hadseregben az előjárók teljesítményét és munkáját értékelő rendszerrel kapcsolatban sok probléma merült fel. A harci hatékonyság rovására

²² Doug Orsi – Bobby Mundell: Will new doctrine fix mission command? War Room, 09. 10. 2019. <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/new-doctrine-mission-command/> (Letöltés időpontja: 2020. 02. 12.)

²³ Amos C. Fox: Cutting Our Feet to Fit the Shoes An Analysis of Mission Command in the U.S. Army. Military Review, 01.–02. 2017, 52–53. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_2017228_art011.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 01. 21.)

a bürokráciában jártasabb tisztek kapnak jobb minősítést. Az értékelőrendszer túl szubjektív és nem elég alapos.²⁴

Az *Innere Führung* hagyományértelmezése

Az új haderő megalapításával, illetve az *Innere Führung* irányelveinek kialakításával szorosan összefüggött a hagyományértelmezés, egy újfajta emlékezetkultúra kialakítása. Vizsgálták a német haderő felelősségét a nemzetiszocializmusban, valamint egyetértettek abban, hogy egy olyan igazságtalan rezsim, mint a Harmadik Birodalom, nem alapíthat hagyományt. A nyugatnémet haderő felállítása az akkori szövetségi kormány részéről nem csak a politikai szuverenitás újbóli megszerzéséről szólt. Határozott vonalat akartak húzni az elődszervezetek és az új hadsereg között. A történelemből olyan magatartást és tapasztalatokat kell átvenni, amelyek mint etikai, jogállami, szabad és demokratikus hagyományok példaképekül szolgálhatnak, valamint méltók arra, hogy emlékezzenek rájuk. A múlt katonai tapasztalatai és hadi vívmányai (teljesítményei) nagy jelentőséggel bírnak a haderő kiképzése szempontjából. Ugyanakkor meg kell vizsgálni, hogy ezek a változó műszaki, harcászati, politikai, társadalmi feltételek között mennyire értékállóak. Az új hadsereg, a Bundeswehr már saját hagyományokat alakított ki, a nemkívánatos Wehrmacht hagyományok eltűntek a Bundeswehrből.

Az új állam legitim módon érvényesíti értékrendjét a fegyveres erőkből. Ha a katonák ezekhez az értékekhez lojálisak, akkor ez sikerül is. Ugyanakkor nem lehet teljesen elszakadni a hagyományteremtő katonai kultúrától. A német társadalom jelenleg ebben a két dimenzióban gondolkodik: a demokratikus alkotmány és a katonai kultúra keretei között. Bár a Wehrmachtot nem tartják példaképnek, az egyes katona erényeit továbbra is tisztelet övezi. A 21. században a társadalmi megítélés már nem ilyen egyértelmű, erről már komoly viták folynak.²⁵

Az *Innere Führung* alkalmazása

Az IF alkalmazásánál figyelembe kellett venni azt a cél, hogy a katona a lehető legteljesebb mértékig integrálódjon a demokratikus államba és a társadalomba, valamint azt az alapelvet, hogy az egyenruhás állampolgár alkotmányos jogaiban csak annyiban korlátozható, amennyiben ezt a haderő feladatának végrehajtása feltétlenül megköveteli. Igaz, hogy a hagyományos katonai normák és erények (kötelességteljesítés, fegyelem, összetartás) még érvényesültek, de a katonai hagyományokkal ellentétben itt a haderő belső rendjét a demokratikus jogállam érték- és jogrendjéhez kellett igazítani.

Természetes, hogy ellentmondások jelentek meg a katonai és a demokratikus társadalmi alapelvek között, amiket át kellett hidalni. Az is új gondolat volt, hogy a hadsereg a társadalom tükörképe. A funkció nélküli formalizmus károsnak bizonyult. A legfontosabb politikai cél a katonai összeütközés megakadályozása, a béke minden áron való megőrzése volt.

Az új német hadsereg működését úgy képzelték el, mint egy vállalat működését. A szervezeti kultúra kiépítésének alapja az IF koncepciója volt. Ez a fajta megközelítés és építkezési

²⁴ David J. Tier: Loss of Confidence: The Failure of the Army's Officer Evaluation and Promotion System and How to Fix It. *Small Wars Journal*, 30. 08. 2015. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/loss-of-confidence-the-failure-of-the-army%E2%80%99s-officer-evaluation-and-promotion-system-and-how> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 21.)

²⁵ Judith Scholter – Frank Werner: Von der Wehrmacht lernen? *Zeit Online*, 08. 08. 2018. <https://www.zeit.de/zeitgeschichte/2018/04/bundeswehr-tradition-ausrichtung-soenke-neitzel-hannes-heer> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 25.)

mód garantálta a folyamatos fejlődést, a hatékonyságot, az „output minőségét”.²⁶ Egy hadsereg eredményességét nehéz egzaktul mérni. A katonák elégedettsége, a fluktuáció mértéke, a vezetőkre vonatkozó panaszok száma, a nyilvánosságnak a hadseregről alkotott képe olyan mutatók, amelyek tükrözik a hadsereg működésének hatékonyságát és minőségét. Ahhoz azonban, hogy az IF filozófiája ne csak pusztába kiáltott szó maradjon, az elveket át kellett ültetni a mindennapok gyakorlatába. Az alkalmazási területek sokszínűek voltak, különböző szakmai hozzáértést kívántak:

- a szolgálat kialakítása és kiképzés;
- információs tevékenység;
- szervezéstépítő és személyügyi munka;
- gondoskodás;
- család és szolgálat összeegyeztethetősége;
- lelki gondozás, vallásgyakorlás;
- egészségügyi ellátás.

A szakmai mindennapokban az IF elveinek használatakor három olyan probléma merült fel, amelyek befolyásolni tudják a gyakorlatba átültetést, illetve a vezetés teljesítményét:

- az elfogadás problémája: az előljáróknak be kell látniuk, hogy az IF alapelveinek alkalmazása szükséges;
- kompetenciaprobléma: az előljáróknak a kiképzésen és a példamutatáson keresztül kell megtanulniuk és gyakorolniuk, hogyan lehet alkalmazni az alapelveket konkrét döntési és vezetési helyzetekben, és ilyen esetekben nemcsak az érzéseikre vagy az intuíciónak kell támaszkodniuk, hanem figyelembe kell venniük az IF kritériumait is;
- szervezeti problémák: annak a nagy mozgástérnek, amit az IF elméletben biztosít az előljáróknak, a gyakorlatban is meg kell valósulnia, valamint nem szabad sérülnie a szervezeti bürokratikus szabályozások rendszerében.²⁷

Ha az *Innere Führung* alapelveit nem fogadják el teljes mértékben, vagy nem tudják azokat a konkrét döntési és vezetési helyzetekben alkalmazni, akkor sérülhetnek azok az etikai, jogi, politikai és társadalmi normák, amiket az IF is képvisel, és amelyeknek az egyes katonáknak is meg kell felelniük.

AZ INNERE FÜHRUNG A 20. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A 21. SZÁZADBAN

Az 1970-es években Willy Brandt szociálliberális koalíciós (SPD–FDP) kormányában a „Merjünk több demokráciát!” felhívásnak eleget téve a Bundeswehrt is próbálták megreformálni.²⁸ A prioritás a katona motivációjának és ezzel a hadsereg hatékonyságának a növelése volt. Ebben az időben jelenik meg az együtt gondolkodó katona eszménye. Ebben az értelemben az előljáró arra törekszik, hogy katonáit adekváтан felvilágosítsa a kapott feladatok szükségességéről. Fontos, hogy a kapott információk alapján megértsék az eléjük támasztott követelményeket. Ezzel a vezető hozzásegíti a katonákat ahhoz, hogy belátásból végezzék feladataikat.

²⁶ Enno Bernzen et al.: *Innere Führung – Führungskultur in Fleckturn*. Ethik und Militär, 2006. <http://www.ethikundmilitaer.de/de/themenueberblick/2016-innere-fuehrung/zentrum-innere-fuehrung-innere-fuehrung-fuehrungskultur-in-fleckturn/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 12.)

²⁷ Janke: i. m.

²⁸ Willy Brandts Regierungserklärung, 28. Oktober 1969. 100(0) schlüssel dokumente. https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0021_bra&object=translation&l=de (Letöltés időpontja: 2019. 12. 12.)

Ebben az időben változik a katonasághoz mint „totális intézményhez” való viszonyulás is. A katonának több szabadidőt biztosítanak, csak a szolgálatból adódó feladatok, valamint a művelési képesség megtartása érdekében lehet a katonát szabadidejében korlátozni. Ezekkel a változtatásokkal közelíteni kívánták a haderő működését egy civil szervezet működéséhez. Enyhíteni akarták a parancs és az engedelmesség elvére épülő magatartásmintát. Ezekkel a liberalizációs és decentralizációs törekvésekkel javítani kívánták a társadalomnak a hadsereghez, a katonai szolgálathoz való viszonyát: a társadalom ne áldozatnak lássa a katonákat. Erre azért is szükség volt, mert a 70-es években a polgári szolgálatot választók száma már elérte a 35 ezret,²⁹ amiből arra is lehet következtetni, hogy az *Innere Führung* nem volt alkalmas arra, hogy megállítsa a Bundeswehr-szolgálatra jelentkezők számának csökkenését.

A német hadsereg 1993-as átalakítása és az új világregend

A német újraegyesítés következtében az NDK Néphadseregét feloszlatták, egy részét a Bundeswehrbe integrálták. A volt NDK hadserege jellegét tekintve a kommunista rendszer párt-hadserege volt, így nem tudott hagyományteremtő szerepet betölteni. Az *Innere Führung* koncepciójának megváltoztatására is szükség volt ahhoz, hogy legyőzzék az átmeneti időszak nehézségeit. Ezzel egy időben a Bundeswehr a volt NDK hadseregéből érkezett újoncok számára szocializációs helyszín is volt, ahol elsajátíthatták a demokratikus gondolkodási elveket. A sorkatonák behívásával lehetőség nyílt politikai képzés keretében közvetíteni az újoncoknak a Német Szövetségi Köztársaság alkotmányában lefektetett értékeket. Ennek megfelelően a szolgálati szabályzatban megfogalmazták, hogy a katonának meg- és el kell ismernie a béke, a szabadság és a jog érdekében tett szolgálata értelmét és szükségességét. A politikai képzés során el akarták kerülni azt a veszélyt, hogy a katonákat egyoldalúan tájékoztassák vagy pártpolitikailag befolyásolják. Ezenkívül az elöljárótól megkövetelték, hogy saját álláspontja legyen, ugyanakkor legyen toleráns az övétől eltérő véleményekkel szemben.

A hidegháborút követő világpolitikai változások következtében a Bundeswehr védelmi feladatai is megváltoztak. Ugyan ekkor még nem látszottak a nagyszámú külföldi műveletek, de az már világos volt, hogy a honvédelmi feladatok ki fognak bővülni. A szolgálati szabályzatban megjelentek olyan kifejezések, amelyek egy nagyüzemi működésre emlékeztettek: együttműködés, tér a kezdeményezésnek és a kreativitásnak, együttműködő vezetési stílus, teammunka, csapatszellem, összetartás, szakmai elégedettség stb. A műveletekről ekkor még csak hipotetikusán és általánosságban beszéltek. Sokkal nagyobb hangsúlyt kapott ebben az időben a volt NDK-s katonák identifikációs problémáinak kezelése.

1993-ra a haderő mérete 495 ezerről 250 ezerre, a hadkötelesek aránya feléről ötödére csökkent.³⁰ 1994-ben az Alkotmánybíróság jóváhagyta Bundeswehr-kontingensek küldését külföldi missziókba.³¹ 2008-ban – többéves előkészület után – Franz Josef Jung védelmi

²⁹ Ziviler Ersatzdienst. Lebendiges Museum Online. <https://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/weg-nach-westen/ziviler-ersatzdienst.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 12.)

³⁰ Berthold Meyer: Innere Führung und Auslandseinsätze: Was wird aus dem Markenzeichen der Bundeswehr? Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2009, 12. <https://core.ac.uk/download/pdf/71730217.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 16.)

³¹ BVerfGE 90, 286 – Out-of-area-Einsätze. <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 06.)

miniszter előterjesztette az új szolgálati szabályzatot,³² melyben a legszembetűnőbb különbség a korábbi verziókhöz képest a transzparencia volt: az anyag nyílt minősítést kapott, az interneten is elérhető volt.

Felkészítés expedíciós műveletekre: az *Innere Führung* fő alkalmazási területe

Az 1990-es évek óta a Bundeswehr rendszeresen és tartósan részt vesz külföldi katonai műveletekben. Ez az új szerepvállalás kibővítette az *Innere Führung* felhasználási területét, új követelményeket támasztott a hadsereg elé, és egyben szükségessé tette a feladatok résztvevőinek új típusú, bővebb tájékoztatása feltételeinek kialakítását. Az új szolgálati szabályzatban 10 fejezetet szentelnek az újfajta képzésnek/felkészítésnek (az előző négyhez képest).

Ezekben részletezik az előjárók feladatait arra vonatkozóan, hogy a művelet előtti felkészítés során az alárendeltségükbe tartozó katonák a német nyelvű dokumentumokban megfelelő tudással és információkkal rendelkezzenek az aktuális műveletről, a célország kultúrájáról, más országok haderejéről, valamint a nem kormányzati szervezetek szervezeti és vezetési kultúrájáról. Különösen nagy hangsúlyt kell kapniuk azoknak a lehetséges feszültségeknek, amelyek az emberi jogok betartása és a műveleti terület európaítól eltérő kulturális és szociális sajátosságai miatt keletkezhetnek. Ezek kétségtelenül olyan új tényezők, amelyek megnövelik a képzés és a felkészítés jelentőségét. Ugyanakkor a 2008-as szolgálati szabályzatban hangsúlyozzák az egyén döntési képességét és saját felelősségét nehéz helyzetekben.³³ A képzés és a felkészítés során elsajátított interkulturális kompetencia növeli az egyén motivációját, erősíti benne a szabadság és a béke védelmének szándékát, valamint növeli a cselekvési biztonságát a műveletek során.

Az Alkotmánybíróság 1994-es ítéletének ellenére – miszerint a Bundeswehr alkalmazása expedíciós műveletekben az alkotmánnyal összhangban van, de minden esetben parlamenti bejegyzés szükséges – a Bundeswehr részvétele e műveletekben nemcsak alkotmánypolitikai, hanem komoly társadalmi vitákat is kiváltott. A Bundestag megszavazta a harci repülőgépek bevetését Koszovóban 1998-ban, majd a német katonák részvételét az afganisztáni háborúban. A délszláv válsággal kapcsolatos 1990-es első expedíciós műveletek előtt a Bundeswehr csak humanitárius akciókban vett részt. A hidegháború befejezése után, az új biztonságpolitikai és külpolitikai kihívások fényében el kellett dönteni, hogy az Alkotmánybíróság egyáltalán enged-e a Bundeswehr részvételét NATO-területeken kívüli műveletekben.

A 90-es évek óta a Bundeswehr több mint 50 külföldi műveletben vett részt. A társadalomban, illetve a politikai pártok berkeiben napjainkig folyik a vita a műveletek szükségességéről, azok folytatásáról. Sokan a magas költségekre hivatkoznak, valamint arra, hogy ebből a pénzből jótékonyági célokat, humanitárius akciókat lehetne/lehetett volna finanszírozni. Ez a gondolkodásmód különösen a baloldali liberális pártokra jellemző. A konzervatív jobboldali pártok azzal érvelnek, hogy a nemzetközi érdekek kerülnek előtérbe a német érdekek rovására.³⁴

³² *Innere Führung – Selbstverständnis und Führungskultur*, A-2600/1. Bundesministerium der Verteidigung, 28. 01. 2008. <https://www.bmvg.de/resource/blob/14258/a0e22992bc053f873e402c8aaf2efa88/b-01-02-02-download-data.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 02. 06.)

³³ Uo.

³⁴ Matthias Dembinski – Thorsten Gomes: *Legalität und Legitimität von Auslandseinsätzen*. Bundeszentrale für politische Bildung, 29. 06. 2018. <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/269191/legitimitaet-von-auslandseinsaetzen> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

A szövetségi kormány és a közvélemény közel sincs egy véleményen a műveletekről. A háborúközeli állapotok és a civil áldozatokról szóló hírek tovább erősítik a közvélemény visszautasítását.³⁵

A Bundeswehr feladatrendszerének eltolódása a honvédelemről a válságvezetekben történő alkalmazás irányába megosztotta a szakembereket az *Innere Führung* megítélésében. A 2006-2008-as években a Fehér Könyv szerint az IF koncepciója megállta a helyét az új feladatkörben is,³⁶ ugyanakkor a revizionisták szerint azáltal, hogy a Bundeswehr expedíciós feladatokat is ellátott (*Einsatzarmee*), az IF ideje lejárt.³⁷ Szerintük a harcoló katona példaképe átalakult. Amikor az IF koncepciója született, akkor az egyenruhás állampolgár példaképe mögött az aktív demokratikus állampolgár ideálja állt, aki a veszély idején motivált hazája és annak állampolgárai védelmében. A Bundeswehr védelmi funkciója az expedíciós feladatokkal értelmezhetetlenné vált, az egyenruhás katona legitimációs alapja átalakult.

Az a tény, hogy az újfajta műveleti feladatokban a katonák élete közvetlen veszélybe került, szükségessé tette az olyan etikai kérdések bevonását az IF koncepciójának az átdolgozásába, mint „sebesülés”, „halál”, „megküzdés a félelemmel, a büntudattal és a kudarcral”. Ezek a 2008-as új szolgálati szabályzat „Lelkiigondozás és vallásgyakorlás” fejezetébe kerültek bele. A „Család és szolgálat” összekapcsolása is az új műveleti feladatok megoldási lehetőségeinek bővítését mutatta.

Bár a törvényhozók a szolgálati szabályzatban alkalmazkodtak a Bundeswehr új feladatrendszeréhez, az IF kritikája „belülről”, a már misszióban tapasztalatokat szerzett tiszték fiatalabb generációjának képviselőitől érkezett. Ők a hidegháború idején formába öntött koncepciót elavultnak tartják. Úgy érzik, a bürokratikus úton létrejött és a szolgálati szabályzatban szépen megfogalmazott elvek és a valóság elmennek egymás mellett.³⁸ A missziós tapasztalatokat megélt katonák szerint az *Innere Führung* értelmezésekor több figyelmet kellene szentelni a konkrét tényezőknek, a harci tevékenységeknek. A 21. század Bundeswehr-katonáinak kritikus hozzáállását mutatja, hogy „a nemzet árvagyerekeinek” aposztrofálják magukat.³⁹ A mai helyzet ellentmondásosságára utal az is, hogy még napjainkban is tematizálják a szakemberek a Wehrmacht hagyományformáló (?) szerepét.⁴⁰

Mivel a Bundeswehr napjainkban expedíciós feladatokat lát el, ezért összhangba kellett hozni az új feladatrendszert az 50-es évek óta fennálló *Innere Führung* elveivel. Voltak olyan kritikus vélemények is, hogy az expedíciós műveletek és az IF kizárják egymást, mert ez a koncepció e műveletekben nem alkalmazható. Az IF védelmezői viszont azzal érveltek,

³⁵ Legalität und Legitimität von Auslandseinsätzen. Lebendiges Museum Online. <https://www.hdg.de/lemo/kapitel/globalisierung/debatten-und-reformen/auslandseinsaetze.html> (Letöltés időpontja: 2020. 03. 12.)

³⁶ Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, 10. 2006. 76. http://archives.livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr/2008/IMG/pdf/weissbuch_2006.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 06.)

³⁷ Meyer: i. m. 24.

³⁸ Julia Weigelt: Braucht die Bundeswehr ein neues Leitbild? Deutschlandfunk Kultur, 15. 10. 2018. https://www.deutschlandfunkkultur.de/innere-fuehrung-in-der-krise-braucht-die-bundeswehr-ein.976.de.html?dram:article_id=430555 (Letöltés időpontja: 2019. 10. 12.)

³⁹ Elke Durak: „Wir sind das Stiefkind der Nation.” Deutschlandfunk Kultur, 03. 03. 2018. https://www.deutschlandfunkkultur.de/major-marcel-bohnert-ueber-das-image-der-bundeswehr-wir.990.de.html?dram:article_id=411802 (Letöltés időpontja: 2020. 07. 02.)

⁴⁰ Rolf Clement: „Kein Grund an den Prinzipien der Inneren Führung zu rütteln.” Deutschlandfunk, 09. 07. 2017. https://www.deutschlandfunk.de/bundeswehr-kein-grund-an-den-prinzipien-der-inneren.868.de.html?dram:article_id=390541 (Letöltés időpontja: 2020. 07. 05.)

hogy a vezetési kultúra, az emberi méltóság etikai elvei, a döntésekért viselt felelősség a megváltozott művelti környezetben is alapértékek maradnak.⁴¹

Már a hivatásos és önkéntes katonák között 2007-ben végzett felmérések is azt mutatták, hogy a megkérdezettek nagy része (73,1, illetve 63,7%-a) nem érzi, hogy a politika támogatja őket, illetve a megkérdezettek 73,7, illetve 55,8%-a nem javasolná a hozzátartozóinak a katonai pályát.⁴²

Az egyenruhás állampolgár és a hibrid katona

A katona teljesítményét, viselkedését az állam és a társadalom is értékeli. A katonai tulajdonságok megítélése a politikai kontextus változásainak következtében is változik. Nem volt ez másképp a Bundeswehrben szolgálók esetében sem. Az 50-es években az új nyugatnémet hadsereg körüli viták és az *Innere Führung* koncepciójának megalkotása árnyalták az ideális katonáról alkotott képet. A NATO 1979-es kettős határozata⁴³ nyomán kialakult békemozgalmak, a 21. század elején, illetve napjainkban az afganisztáni missziós műveletek erősítik a katonai hivatásról, szolgálatról szóló vitákat, és alakítják a társadalmi elfogadottságot. Ha a katona képét normatív (preskriptív) szempontból vizsgáljuk, akkor leírhatjuk, hogy mik az ideális katona jellemzői. Ha leíró (deskriptív) szempontból vizsgáljuk, akkor azt kell megállapítanunk, hogy valójában milyen a katona, milyen az ő tevékenysége. Az IF koncepciója normákat fogalmaz meg, de a valóság az, hogy a haderő feladatainak változásával a katona megítélése a társadalom által, illetve az önmagáról alkotott kép is állandóan módosulhat.

A hidegháború végével a nyugati hadseregek feladatrendszere és ezzel együtt a katonák elé állított követelményrendszer is megváltozott. 1989/90-ig a honvédelem állt az előtérben, a 90-es évektől a békefenntartó és -biztosító műveletekkel bővült a katonai feladatok spektruma. Ezzel a katona hivatásképe is megváltozott. Az államközi háborúk során hagyományosan a katona mint harcos és a lelkesítő parancsnok volt az eszménykép, a hidegháború évei alatt, a kölcsönös nukleáris elrettentés időszakában a menedzser- és a műszaki típusú katona eszményképe érvényesült, az összetett művelti forgatókönyvek időszakában pedig a diplomáciailag, politikailag és akadémikusan képzett katona vált a katonai személyiség követendő prototípusává.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az *Innere Führung* egy komplex, átfogó, részben statikus, részben dinamikus koncepció, vezetéselmélet, magatartáselv, szervezeti és/vagy vezetési kultúra, integrációs és interakciós modell. Nem egy elkülönült kiképzési terület vagy speciális szervezési elv, hanem minden

⁴¹ Enno Bernzen et al.: i. m.

⁴² Meyer: i. m. 3.

⁴³ 1977-ben a Szovjetunió megkezdte közepes hatótávolságú ballisztikus rakétáinak lecserélését a sokkal korszerűbb SS-22 típusúakra. A NATO – elsősorban a nyugat-európai tagországai fenyegetettségének növekedése miatt – 1979 decemberében meghozta az ún. kettős határozatot. Eszerint az Amerikai Egyesült Államok kezdjen tárgyalásokat a Szovjetunióval közepes hatótávolságú ballisztikus rakétái csökkentéséről, és ha a tárgyalások nem vezetnek eredményre, akkor 1983 végétől – az új szovjet rakéták rendszerbe állítására adandó válaszlépésként – megkezdődik 572 db új amerikai közepes hatótávolságú, atomfegyver hordozására alkalmas eszköz telepítése öt nyugat-európai NATO-országban. Lásd A kettősnulla-megoldás. Arcanum. <https://www.arcanum.hu/hu/onlinekiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/nato-16647/fegyverzetkorlatozas-leszereles-17791/a-kettosnulla-megoldas-1783E/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 21.)

katonai felelőssége, rendfokozattól és beosztástól függetlenül. Sokrétű jelentése meghatározza egy demokratikus állam hadseregének attribútumait:

- a demokratikus államba integrált;
- vezetői és alárendeltjei elkötelezettek az adott állam és alkotmánya mellett;
- ugyanazon értékek érvényesülnek a fegyveres erőknél, mint a polgári szférában.

Modern korunk, technológiai fejlettségünk, a Bundeswehr új műveleti feladatai megkívánják az *Innere Führung* továbbfejlesztését, ami csak az összes dinamikus összetevő újragondolásával lehet sikeres. Felmerülnek azonban kétségek is a koncepció további sikeres és hatékony működésével kapcsolatban. Félő, hogy az eredeti koncepció egy menedzsment-elmélet szintjére redukálódik és beszűkül a hadseregben belüli interakciókra. Az integrációs és legitimációs szempontok a jövőben gyengülhetnek a harcckészség javára. Az információs társadalom hatásainak összetettsége, valamint a geopolitikai helyzet változásai nehezíthetik a koncepció továbbfejlesztését.

Az *Innere Führung* a Bundeswehrnek az alkotmányban lefektetett szabad, demokratikus társadalmi renddel kompatibilis szervezeti kultúrája, amely leírja, hogyan kell viselkedniük a Bundeswehrben szolgálóknak a helyőrségükben és a műveleti területen, illetve milyen értékek szerint kell orientálódnuk. Az egyenruhás állampolgár koncepciója feloldja az állampolgárok egyéni jogai és a katonai kötelezettség teljesítés között húzóó feszültségeket és ellentmondásokat, valamint lehetővé teszi a haderő integrációját a társadalomba. Az *Innere Führung* koncepciója alapján a katonák nagykorú állampolgárok, és az előjáróiknak eszerint kell velük együttműködni. Ha viszont a katonai társadalomban elfoglalt szerepét nézzük, akkor megállapíthatjuk, hogy hivatásuk semmilyen privilegizált helyzetbe nem helyezi őket. Tevékenységüket nem elsősorban az ezért járó ellentételezésért, hanem a feladatuk és az ahhoz tartozó értékrendek tudatában végzik.⁴⁴ Az *Innere Führung* a felelősségteljes katonának azt a szakma-etikai ideálját teremtette meg, aki a cselekedeteit a jogállam normáihoz igazítja.⁴⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM

15. Beirat für Fragen der Inneren Führung ernannt. Deutscher BundeswehrVerband, 18. 12. 2018. <https://www.dBundeswehr.v.de/aktuelle-themen/politik-verband/beirat/news/15-beirat-fuer-fragen-der-inneren-fuehrung-ernannt/>
- 1955: Die Bundesrepublik wird NATO-Mitglied. Bundeszentrale für politische Bildung, 07. 05. 2015. <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/206006/60-jahre-nato-mitgliedschaft>
- A kettősnulla-megoldás. Arcanum. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyvenyek-konyve-1/nato-16647/fegyverzetkorlatozas-leszerelés-17791/a-kettosnulla-megoldas-1783E/>
- Baudissin, Wolf Graf von: *Grundwert: Frieden in Politik – Strategie – Führung von Streitkräften*. Carola-Hartmann Miles Verlag, Berlin, 2014.
- Beirat für Fragen der Inneren Führung. Bundeswehr. <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/selbstverstaendnis-bundeswehr/innere-fuehrung/beirat-fuer-fragen-der-inneren-fuehrung>

⁴⁴ Nina Leonhard: Soldatenbilder im Wandel. Staatsbürger in Uniform und der „hybride“ Soldat. Bundeszentrale für politische Bildung, 09. 05. 2016. <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/223437/soldatenbilder> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 12.)

⁴⁵ 15. Beirat für Fragen der Inneren Führung ernannt. Deutscher BundeswehrVerband, 18. 12. 2018. <https://www.dBundeswehr.v.de/aktuelle-themen/politik-verband/beirat/news/15-beirat-fuer-fragen-der-inneren-fuehrung-ernannt/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 12.)

- Bernzen, Enno – Peddinghaus, Dirk – Sieger, Robert: *Innere Führung – Führungskultur in Fleckstarn*. Ethik und Militär, 2006. <http://www.ethikundmilitaer.de/de/themenueberblick/2016-innere-fuehrung/zentrum-innere-fuehrung-innere-fuehrung-fuehrungskultur-in-fleckstarn/>
- BVerfGE 90, 286 – Out-of-area-Einsätze. <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090286.html>
- Citino, Robert M.: *Death of the Wehrmacht: The German Campaigns of 1942*. University Press of Kansas, 2007.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. I. köt. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Clement, Rolf: „Kein Grund an den Prinzipien der Inneren Führung zu rütteln.” Deutschlandfunk, 09. 07. 2017. https://www.deutschlandfunk.de/bundeswehr-kein-grund-an-den-prinzipien-der-inneren.868.de.html?dram:article_id=390541
- Dembinski, Matthias – Gomes, Thorsten: *Legalität und Legitimität von Auslandseinsätzen*. Bundeszentrale für politische Bildung, 29. 06. 2018. <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/269191/legitimitaet-von-auslandseinsaetzen>
- Die deutsche Armee. Österreichische Mediathek. <https://www.mediathek.at/der-erste-weltkrieg/der-erste-weltkrieg-ausgabe-2/armeen-und-kriegsverlauf/die-deutsche-armee/>
- Die Konzeption der „Inneren Führung“ der Bundeswehr Entstehungsgeschichte – Inhalte – Herausforderungen. Deutscher Bundestag, 2017. <https://www.bundestag.de/resource/blob/513082/da6d3a256102e8fd1325d0c580981561/WD-2-041-17-pdf-data.pdf>
- Durak, Elke: „Wir sind das Stiefkind der Nation.” Deutschlandfunk Kultur, 03. 03. 2018. https://www.deutschlandfunkkultur.de/major-marcel-bohnert-ueber-das-image-der-bundeswehr-wir.990.de.html?dram:article_id=411802
- Fox, Amos C.: *Cutting Our Feet to Fit the Shoes An Analysis of Mission Command in the U.S. Army*. Military Review, 01.–02. 2017, 49–57. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_2017228_art011.pdf
- Innere Führung – Selbstverständnis und Führungskultur, A-2600/1. Bundesministerium der Verteidigung, 28. 01. 2008. <https://www.bmvg.de/resource/blob/14258/a0e22992bc053f873e402c8aaf2efa88/b-01-02-02-download-data.pdf>
- Innere Führung Selbstverständnis und Führungskultur der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, 01. 2010. <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975292/729872/028b326f54f7413e6b6c57f08e9863bf/innere-fuehrung-download-bmvg-data.pdf?download=1>
- Janke, Reinhold: *Innere Führung at a glance: History – Concept – Application*. Koblenz, 2009. 12. 05.
- Legalität und Legitimität von Auslandseinsätzen. Lebendiges Museum Online. <https://www.hdg.de/lemo/kapitel/globalisierung/debatten-und-reformen/auslandseinsaetze.html>
- Leonhard, Nina: Soldatenbilder im Wandel. Staatsbürger in Uniform und der „hybride“ Soldat. Bundeszentrale für politische Bildung, 09. 05. 2016. <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/223437/soldatenbilder>
- Meyer, Berthold: *Innere Führung und Auslandseinsätze: Was wird aus dem Markenzeichen der Bundeswehr?* Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2009. <https://core.ac.uk/download/pdf/71730217.pdf>
- Orientierung im Spannungsfeld zwischen Rechten und Pflichten. Bundesministerium der Verteidigung. <https://www.bmvg.de/de/themen/verteidigung/innere-fuehrung/das-konzept>
- Orsi, Doug – Mundell, Bobby: *Will new doctrine fix mission command?* War Room, 09. 10. 2019. <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/new-doctrine-mission-command/>
- Rosseels, Gunter: *Moltke's Mission Command Philosophy in the Twenty-first Century: Fallacy or Verity?* Fort Lewenport, Kansas, 2012. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a563054.pdf>
- Scholter, Judith – Werner, Frank: *Von der Wehrmacht lernen?* Zeit Online, 08. 08. 2018. <https://www.zeit.de/zeit-geschichte/2018/04/bundeswehr-tradition-ausrichtung-soenke-neitzel-hannes-heer>

- Seewald, Berthold: *Die Geheimwaffe der Wehrmacht*. Welt, 02. 12. 2014. <https://www.welt.de/geschichte/zweiter-weltkrieg/article124770204/Die-Geheimwaffe-der-Wehrmacht.html>
- Szun-ce: *A háború művészete*. Cartaphilus Könyvkiadó, Budapest, 2006.
- Tier, David J.: *Loss of Confidence: The Failure of the Army's Officer Evaluation and Promotion System and How to Fix It*. Small Wars Journal, 30. 08. 2015. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/loss-of-confidence-the-failure-of-the-army%E2%80%99s-officer-evaluation-and-promotion-system-and-how-to-fix-it>
- Weigelt, Julia: *Braucht die Bundeswehr ein neues Leitbild?* Deutschlandfunk Kultur, 15. 10. 2018. https://www.deutschlandfunkkultur.de/innere-fuehrung-in-der-krise-braucht-die-bundeswehr-ein.976.de.html?dram:article_id=430555
- Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, 10. 2006. http://archives.livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr/2008/IMG/pdf/weissbuch_2006.pdf
- Willy Brandts Regierungserklärung, 28. Oktober 1969. 100(0) schlüssel dokumente. https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0021_bra&object=translation&l=de
- Wittmann, Klaus: *Kultur und Militär. Eine Annäherung in sieben Facetten*. Deutscher Kulturrat, 28. 02. 2018. <https://www.kulturrat.de/themen/erinnerungskultur/ersterweltkrieg/kultur-und-militaer/2/>
- Ziviler Ersatzdienst. Lebendiges Museum Online. <https://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-gruenderjahre/weg-nach-westen/ziviler-ersatzdienst.html>

Szabó Sándor őrnagy:

A KIKÉPZÉSI CÉLOK HELYE ÉS SZEREPE A GYAKORLATOK TERVEZÉSEKOR ÉS LEVEZETÉSEKOR

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.7)

ÖSSZEFOGLALÓ: A képzési cél a gyakorlat tervezése és levezetése kapcsán a gyakorlat egyik legfontosabb részkomponensének tekinthető, amelynek elérésével az adott szervezetspecifikus műveleti képességterület kialakítása, illetve szinten tartása válhat valóra. Összetettségénél fogva képes biztosítani a gyakorló állomány kiképzési követelményeinek teljesítését, a katonai szervezet vagy kötelék műveleti képességeinek megteremtését, amelyhez pontosan definiált erőforrások és végrehajtási követelmények, kritériumok tartoznak. Meghatározza a törzs által végrehajtandó eljárásokat, folyamatokat és tevékenységeket, amelyeket a gyakorlat során begyakoroltatnak, illetve mérnek.

KULCSSZAVAK: kiképzési cél, katonai kiképzés, gyakorlattervezés, műveleti képesség

BEVEZETÉS

„Valamennyi szintű kiképzési rendezvény, gyakorlat célja egy vagy több kollektív harcfeleladat szabványban és az egyéni harcfeleladat szabványokban meghatározott teljesítménycélok sikeres teljesítése. Ennek megfelelően valamennyi gyakorlat, kiképzési rendezvény során pontosan meg kell határozni a gyakorlásra tervezett harcfeleladat szabványokat – kiképzési célokat – a kiképzési rendezvény, gyakorlat várt kimenetét és a siker objektív mérésének követelményeit.”¹

A fentiek tükrében a kiképzés célja a gyakorlat tervezésének és levezetésének egyik legmarkánsabb rendszereleme, mely a rendelkezésre álló erőforrások és referenciák, teljesítménykritériumok tudatos alkalmazásán alapul. A kiképzési cél meghatározza mindazon végrehajtói eljárásrendet, képességet és készséget, melyet a gyakorlat, illetve a kapcsolódó felkészítési rendezvények során a gyakorló állománynak – egyénileg és kollektívan – birtokolnia kell. A gyakorlat jelentős erőforrás-allokációt jelent, ezért a gyakorlat kiinduló adatait alapul véve szükséges a gyakorló állomány és a gyakorlatot levezető parancsnok közötti konstruktív együttműködés kialakítása, figyelembe véve a kiképzés céljában megfogalmazott kiképzési prioritásokat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a meghatározott kiképzési feladatokra történő felkészítés és a gyakorlat során elért eredmények mérése lehetővé váljon.

A kiképzési cél alapjául szolgáló elrendő, szinten tartandó vagy fejlesztésre szoruló műveleti képességek a kiképzési célok jegyzékében összesítésre kerülnek, melynek háttérét az alaprendeltetésből fakadó műveleti feladatok listája (*Mission Essential Task List*), illetve

¹ Ált/24 Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína. MH DOFT kód: KIKD (7), Magyar Honvédség kiadványa 2013, 2-11.

a NATO-szervezetek kapcsán a NATO-feladatlista² segítségével beazonosított műveleti képességek jelentik. A kiképzési célok kidolgozása kiemelt jelentőségű, mivel az abban szereplő és kialakítandó feltételek teljesülése érdekében erőforrások kerülnek biztosításra, illetve iránymutatásként szolgál a gyakorlat anyagi, személyi, doktrinális hátterének kialakítása során.³

A KIKÉPZÉSI CÉLOK KIDOLGOZÓI FOLYAMATA

A kiképzési célok kidolgozói folyamata az alaprendeltetésből fakadó műveleti feladatok listájában szereplő műveleti képességekből ered, amelyeket az adott katonai szervezet parancsnoka vagy az előjáró-parancsnokság a végrehajtandó műveleti feladat vagy az adott katonai szervezet alaprendeltetése alapján beazonosít. Az alaprendeltetésből fakadó műveleti feladatok listáját a katonai szervezet parancsnoka évente, vagy a parancsnoki beosztás átvételét követő 30 napon belül, vagy a műveleti feladatra történő kijelölést követő 15 napon belül terjeszti fel jóváhagyásra az előjáró-parancsnokság részére.⁴

Az alaprendeltetésből fakadó műveleti feladatok listája vagy a NATO-feladatlista birtoában a gyakorlatlevezető parancsnok által kijelölt gyakorlat megszervezéséért és levezetéséért felelős tiszt felügyeli a kiképzési célok kidolgozói folyamatát. Őt feladatellátásában a központi tervezőcsoportba delegált, illetve a gyakorló állomány gyakorlatért felelős beosztott állománya támogatja.

Mivel a kollektív műveleti képességek széles vertikumának gyakoroltatására van szükség egy adott gyakorlat levezetése kapcsán, ezért nem ritka, hogy 50-80 funkcionális területspecifikus kiképzési célt is kitűznek, melyeket egy közös kiképzésicél-jegyzékben integrálnak.

A kiképzési célok kialakítása egy többlépcsős koordinációs folyamaton megy keresztül, ahol a gyakorló állomány parancsnokának adott az a lehetőség, hogy a kiképzésicél-jegyzék tervezetét kidolgozza, illetve a gyakorlatlevezető parancsnok részére jóváhagyásra felterjessze. Annak érdekében, hogy a kiképzési célok jegyzéke minőségi információkat és végrehajtható koncepciót tartalmazzon, a gyakorló állományt delegáló katonai szervezet szorosan együttműködik a kiképzési feladat végrehajtásához nélkülözhetetlen erőforrás-támogatókkal, valamint a gyakorlatvezetőséget, a kiképző- és mentorállományt biztosító egyéb katonai szervezetekkel.⁵

A kidolgozói folyamat zárásaként a gyakorlatlevezető parancsnok jóváhagyja a kiképzési célok listáját, miután meggyőződött arról, hogy a gyakorló állomány által javasolt kiképzési célok adaptívan megfeleltethetők a gyakorlat kiinduló adatai dokumentumban szereplő gyakorlatcélokkal.

A gyakorlat-végrehajtást megelőző időszakban a gyakorló állomány felkészül a kiképzési célok listájában meghatározott feladatok ellátására, illetve az erőforrás-támogatókkal együttműködve megteremti a feladat-végrehajtáshoz kapcsolódó anyagi és technikai fel-

² NATO vezetési szintek műveleti képességeit a Bi-SC 80-90 NATO Task List direktíva tartalmazza.

³ Ált-224/197 A Magyar Honvédség gyakorlattervezési kézikönyve. A Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság kiadványa, 2017, LL-1.

⁴ Commander's Leadership Handbook. USMC Publications Combined, 01. 2016, 40. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/LLI/CCSPW/Commanders%20Leadership%20Handbook.pdf?ver=2019-01-31-120930-877> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 24.)

⁵ Ált-224/197: i. m. LL-2.

tételeket. Ebben az időszakban a gyakorlatvezetőség visszaellenőrzi, illetve meggyőződik arról, hogy a kialakított kiképzési célok a gyakorlat végrehajtási időszakában az elsődleges és a másodlagos gyakorló állomány által teljes mértékben elérhetőek, valamint a végrehajtást támogató anyagi és technikai feltételek rendelkezésre állnak.

A gyakorlatvezetőség a gyakorlat időszakában nyomon követi a kiképzési célok elérését, és adott esetben jelenti a gyakorlatigazgatónak az elérést akadályozó tényezőket.

A kiképzési célok elérését a gyakorlatvezetőség a gyakorlat végén értékeli, és az első benyomásokat a gyakorlatzáró jelentésekben összegzi.⁶

A KIKÉPZÉSI CÉLOK KIDOLGOZÁSÁNAK RENDJE

Az indító tervezőkonferencia és a gyakorlat megkezdése közötti zajlik a kiképzési célok kialakításának, koordinációjának, pontosításának és véglegesítésének folyamata. Ebben az időszakban a részt vevő katonai szervezeteknek a gyakorlat megszervezéséért és levezetéséért felelős beosztott állománya együttesen hozzájárul mindazon feltételek kialakításához, melyeket előzetesen a kiképzési célokban meghatároztak. E feltételek eredményes kialakítása érdekében a kiképzési célok kidolgozó folyamata szabályozott keretek között zajlik.

A kiképzési célokban meghatározott végrehajtási feltételeket a gyakorlat tervében az indító és a fő tervezői konferencia közötti időszakban az alábbiak szerint összegzik:

- Személyi feltételek: a kiképzési célokban szereplő követelményeknek megfelelően megtörténnek az alájátszói és a kiképzői állományra vonatkozó pontosítások, amelyek a gyakorlatvezetőség állománytáblájában is megjelennek. Az elérendő végállapot az, amikor a kiképzési célokban szereplő követelmények alapján mind a gyakorlatvezetőség, mind a gyakorló állomány állománytábláiban szereplő beosztások névhez kötése megtörténik.
- A szcenárió és fő események/fő incidensek (MEL/MIL⁷) jegyzékében szereplő feltételek kialakítása kapcsán a szcenárió-munkacsoport vezetője a kiképzési célokban foglalt követelményeknek megfelelően felügyeli a szcenárió kidolgozása folyamatát, ennek eredményeként a kialakított forgatókönyv a kiképzési célokkal szinkronba kerül. A MEL/MIL-munkacsoport részletesen kidolgozza mindazon incidenseket/eseményeket, melyeket korábban a kiképzési célok elérése érdekében a jegyzékben rögzítettek.
- A híradó- és informatikai csoport felméri és koordinálja a kiképzési célokban szereplő híradó- és informatikai igényeket, az igényelt eszközök allokációja érdekében tervezést végez.
- A szimuláció-munkacsoport vezetője kialakítja a virtuális környezet megteremtésével összefüggő feltételeket, biztosítja a szimuláció és az alájátszás összhangját.
- Az információmenedzsment-csoport a napirendben (*Battle Rhythm*) ütemezi azokat a munkaértekezleteket és jelentéseket, melyek a kialakítandó feltételek között szerepelnek.
- Az erőforrás-támogató szervezetek képviselői pontosítják a kialakítandó feltételeket a gyakorlatirányító informatikai rendszerben (JEMM⁸), melyet a JEMM-menedzser

⁶ Bi-SC 075-003, Collective Training and Exercise Directive (CT&ED). North Atlantic Treaty Organisation, 02. 10. 2013., V-2.

⁷ Main Event List/Main Incident List.

⁸ Joint Exercise Management Module.

koordinál a JEMM-adatbázis kialakítása útján. A MEL/MIL-munkacsoport esemény- és incidensjegyzéket állít össze, amely szinkronban áll a kiképzési célokban szereplő elvárt MEL/MIL-eredményekkel. Ezeket az eseményeket és incidenseket feltöltik a JEMM-be, ezzel biztosítják a bejátszások nyomon követését és értékelését a gyakorlatvezetőség számára egy integrált közös elektronikus online platformon keresztül.⁹

A kiképzési célok véglegesítése érdekében a fő tervezői konferencia és a gyakorlat megkezdése közötti időszakban az alábbi fő feladatokat hajtják végre:

- Megtörténik a kiképzési célok listájának véglegesítése a gyakorlatterv első kötetének mellékleteként.
- Megfigyelési tervet dolgoznak ki a kiképzési célok teljesülésének nyomon követése érdekében, hogy minden egyes kiképzési cél elérésére irányuló tevékenységet egy, a kiképzőcsoportból delegált kiképző/megfigyelő személy a gyakorlat végrehajtási fázisában koordinált módon ellenőrizni, illetve értékelni tudjon.
- A kiképzőcsoport folyamatosan nyomon követi, illetve ellenőrzi a kiképzési célokban meghatározott feltételek kialakításának folyamatát.
- A kiképzőcsoport vezetője a gyakorlatigazgató részére jelenti a kiképzési célok elérését biztosító feltételek kialakításának helyzetét. Amennyiben a kiképzési célok bizonyos feltételei kapcsán hiányosságok vagy korlátozó tényezők merülnek fel, akkor a gyakorlatot levezető parancsnok jogkörében áll eldönteni, hogy csökkenti az adott kiképzési cél ambíciószintjét, vagy átcsoportosítja egy következő gyakorlatra, amikor már a kapcsolódó feltételek kialakítása biztosított lesz.
- A gyakorlatvezető központ parancsnoka pontosítja a központ szervezeti architektúráját, hogy az maradéktalanul megfeleljen a kiképzési célokban rögzített feltételek alájátszása, a MEL/MIL koordinációja és a scenárió támogatása számára.
- A gyakorló állomány parancsnoka tájékoztatja a kiképzőcsoportot, hogy a gyakorló állomány szervezeti architektúrája, egyéni és kollektív kiképzettségi szintje, valamint a technikai és az anyagi feltételek kialakítása a kiképzési célok elérését a gyakorlat végrehajtási időszakában képes lehetővé tenni.

A gyakorlat végrehajtási időszakában a kiképzési célok továbbra is referenciaként szolgálnak. A kiképzőcsoport a gyakorló állománnyal folyamatosan együttműködve hajtja végre a scenárió, a művelti kontextus és az események/incidensek szinkronizálását, indokolt esetben azok dinamikus változtatását is, hogy a gyakorló állomány képes legyen elérni a kitűzött kiképzési célokat.¹⁰

A KIKÉPZÉSI CÉL ELEMELI

A kiképzési célt táblázatos formában dolgozzák ki, amely a kiképzési cél beazonosítása, támogatófeladatok, feltételek és doktrínák/szabályzók meghatározása négy fő területét foglalja magában. A táblázatban megjelenített információk elsődlegesen annak a szakállománynak nyújtanak segítséget, amely kiemelt szerepet játszik a kiképzési cél gyakoroltatásához nélkülözhetetlen feltételrendszer kialakítása biztosítási feladataiban. Ebbe az állományba tartoznak például a scenárió és az esemény/incidens jegyzék kidolgozói, a logisztikai támogatás, a híradó és az informatikai biztosítást végző személyek. A táblázat nagy előnye,

⁹ Ált-224/197: i. m. LL-6.

¹⁰ Bi-SC 075-003: i. m. V-7-9.

hogy minden fontos információ egy közös platformon jelenik meg, így a különböző szakterületi képviselők is képesek a saját funkcionális területük vonatkozásában is iránymutatást kapni, illetve kölcsönösen rálátnak egymásra, a kiképzési cél feltételrendszer kialakításához kapcsolódó tevékenységére.

A kiképzési cél négy fő területe

1. A kiképzési cél beazonosítása kapcsán a gyakoroltatásra szánt funkcionális terület a specifikus műveleti képesség meghatározása alapján történik az alaprendeltetésből fakadó műveleti feladatok listája vagy a NATO-feladatlista alapján.
2. A támogatófeladatok meghatározása során a műveleti képesség feladatrendszerét, részfeladatait pontosítják, hogy a kiképzési cél elérését támogató funkcionális területek egységesen értelmezzék az adott műveleti képességet.
3. A feltételek kapcsán meghatározzák, hogy az adott kiképzési cél elérése érdekében milyen háttértámogatás kialakítására van szükség az alábbiak szerint:
  - alájátszó állomány: iránymutatást nyújt, hogy milyen összetételű alájátszó állomány szükséges az adott műveleti képesség gyakoroltatása kapcsán;
  - szcenárió: megadja, hogy milyen műveleti környezetre/kontextusra van szükség az adott műveleti képesség gyakoroltatásához;
  - MEL/MIL: beazonosítja, hogy milyen jellegű incidensek kerüljenek gyakoroltatásra az adott műveleti képesség gyakoroltatása érdekében;
  - C2IS:¹¹ meghatározza, hogy milyen informatikai szolgáltatási háttér kialakítását kell biztosítani az adott műveleti képesség gyakoroltatásához;
  - CAX:¹² specifikálja, hogy milyen számítógéppel támogatott szimulációs igényre van szükség az adott műveleti képesség gyakoroltatása kapcsán;
  - Battle Rhythm: egyértelművé teszi, hogy milyen kapcsolati (interakciókra vonatkozó), illetve jelentési rendszer háttérét kell kialakítani az adott műveleti képesség gyakoroltatásához.

Természetesen a kialakítandó feltételek vonatkozásában lehetőség van más egyéb szempontot is megjeleníteni a táblázatban a kiképzési cél jellege, illetve a gyakorlatvezetés igénye alapján.

4. Annak érdekében, hogy a kiképzési cél elérését támogató ellenőri állomány szükség szerint további információt szerezhesen a műveleti képesség doktrinális háttérével kapcsolatosan, ezt a Doktrína/Szabályzó pontban megadott direktívák segítségével teheti meg. Ebben a pontban szerepelnek továbbá olyan tevékenységnormák, mint a végrehajtással szemben támasztott követelmények, amelyek elsődlegesen az ellenőri feladatok tervezéséhez, azok hatékony ellátásához újítanak iránymutatást.

¹¹ Command and Control Information System – vezetési-irányítási információs rendszer.

¹² Computer Assisted Exercise – számítógéppel támogatott gyakorlat.

1. táblázat Kiképzésicél-minta (Készítette a szerző)

Kiképzési célkitűzés	Támogató-feladatok	Feltételek	Doktrínák/Szabályzók
A műveleti helyzet-kép fenntartása.	<ul style="list-style-type: none"> – Járuljon hozzá a műveleti környezet átfogó értelmezéséhez a HHQ és VJTF erők számára. – Tegye lehetővé az információ áramlását a bejövő NRF erők, a befogadó nemzet és az előljáró NATO és nemzeti parancsnokságok számára. – Járuljon hozzá a civil környezet és CIMIC-értékelés rendszeréhez. – Fogadja, értékelje és továbbítsa a műveleti szereplőktől beérkező információkat és jelentéseket R5OM feladatok vonatkozásában. 	<p>Aljátájszó állomány: HICON: MNC-NE JOC, FLANKCON: VJTF TOC, HRN MoD, HIKOM, HRN GS JOC, HRN JFC JOC, HRN SSC, HRN JLSG HQ, OLRTs</p> <p>Szcenárió: Kellően részletezett országleírás, pontosított, műveleti terület-specifikus CIMIC-értékelés, a saját és baráti erők szervezeti architektúrája.</p> <p>Elvárt MEL/MIL eredmény: Különböző forrásból érkező ellentmondásos információk értelmezési zavart okoznak, és a pontos információáramlás biztosítása érdekében a jelentések további tisztázása szükséges.</p> <p>C2IS: JOCWATCH és BLUE FORCE TRACKER munkállományok biztosítása szükséges.</p>	<p>Doktrína:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ACO Directive 080-104, MNC-NE SOP – Reporting, – Contingency Plan for NFIU HUN & NFIU SVK, – Implementation Plan for NFIU HUN. <p>Végrehajtással szemben támasztott követelmények:</p> <ul style="list-style-type: none"> – A műveleti terv alapos ismerete nélkülözhetetlen. A melléklet (Műveleti koncepció) és B melléklet (Szervezeti architektúra). – Kommunikációs csatornák biztosítása a NATO és nemzeti vezetési elemek, illetve alárendelt katonai szervezetek és civil entitások között.

A TRAINING OBJECTIVE MANAGEMENT MODULE

A kiképzési célok elektronikus, online felületen történő koordinációs feladatainak hatékony ellátása érdekében a NATO Kommunikációs és Információs Ügynökség¹³ kiképzési célokat kidolgozó informatikai rendszert (*Training Objective Management Module*, TOMM) fejlesztett ki.

A szoftver számos előnye mellett képes egy közös virtuális felületen a gyakorlattervezésben érintett összes szakember számára a kiképzés céljainak elérését lehetővé tevő feltételrendszer kollektív kialakítására, a támogatófeladatok kapcsán jelentkező műveleti képesség egységes értelmezésére, a kapcsolódó háttér-dokumentációk egymással történő megosztására.¹⁴

¹³ A NATO Kommunikációs és Információs Ügynökség (NATO Communications and Information Agency) 2012. július 1-jén alakult az alábbi szervezetek összevonásával: NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A), NATO ACCS Management Agency (NACMA), NATO Communication and Information Systems Services Agency (NCISA), ALTBMD Programme Office, valamint a NATO HQ ICTM szervezeti elemei.

¹⁴ Robert Scheider – Mbe Re Paul Youngman: JWC Training Analysts & The Training Objectives. The Three Swords Magazine, 30/2016, 21. http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items/_2016/JWC_TrainingAnalysts_Training_Objectives.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 24.)

A TOMM segítségével a gyakorlattervezés folyamatának irányításáért felelős személyek folyamatosan nyomon követhetik a kiképzési célok kidolgozásának aktuális helyzetét, adott esetben lehetőségük van a kidolgozó folyamatokba történő azonnali beavatkozásra, esetleges korrekciók végrehajtására is.

- Collaborative TO Development

- Establishes agreement between TA and Exercise Team
- Monitor Achievability of TO based on resource conditions

1. ábra A TOMM kezelői felülete (A szerző felvétele)

ÖSSZEGRZÉS

A kiképzési célok kialakítása a gyakorlattervezés és -vezetés egyik kiemelten fontos sarokkövének tekinthető. Segítségével lehetővé válik a gyakorló állományt biztosító katonai szervezet, kötelék művelési képességének megteremtése, illetve fenntartása kollektív kiképzési eseményeken keresztül ívelő, szabályozott és koordinált módon.

A kiképzési célok a gyakorlatterv központi elemeként, egységes platformként szolgálnak annak érdekében, hogy a gyakorlat tervezésében és annak levezetésében részt vevő funkcionális területi szakállomány a kiképzési célok eléréséhez szükséges információkat egy integrált, közös információs felület segítségével szerezzé be, illetve egységesen legyen képes értelmezni azt az előljárói szándékot, amely a kiképzési cél elérése mögött húzódik.

A kiképzési célok nagy előnye, hogy hatékonyan képesek a gyakorlat főbb kritériumait megteremteni, hogy egy adott művelési képesség kialakítása vagy egy konkrét művelési feladat végrehajtása érdekében elrendelt kiképzési folyamat utolsó, befejező állomásaként, a gyakorló állományt egy szimulált komplex művelési térbe helyezve, vezetési és irányítási rendszerek támogatása mellett legyen képes a kitűzött harcászati, hadművelési és stratégiai szintű feladatrendszerét ellátni.¹⁵

¹⁵ Ált-224/197, I-4.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ált/24 Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína. MH DOFT kód: KIKD (7), Magyar Honvédség kiadványa 2013.
- Ált-224/197 A Magyar Honvédség gyakorlattervezési kézikönyve. A Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság kiadványa, 2017.
- Bi-SC 075-003, Collective Training and Exercise Directive (CT&ED). North Atlantic Treaty Organisation, 02. 11. 2013.
- Commander's Leadership Handbook. USMC Publications Combined, 01. 2016. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/LLI/CCSPW/Commanders%20Leadership%20Handbook.pdf?ver=2019-01-31-120930-877>
- Scheider, Robert – Youngman, Mbe Re Paul: *JWC Training Analysts & The Training Objectives*. The Three Swords Magazine, 30/2016. http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items_/2016/JWC_TrainingAnalysts_Training_Objectives.pdf

Vartmann György alezredes:

ALTISZTSZAKKÉPZÉS A MAGYAR HONVÉDSÉG ALTISZTI AKADÉMIÁN (2012–2020)

Az államilag elismert altisztképzés elemző áttekintése
a 2011. évi szakképzésről szóló CLXXXVII. törvény hatálya alatt

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.8](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.8)

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány a Magyar Honvédség Altishti Akadémia (MH AA) államilag elismert altisztképzési rendszerét mutatja be 2012–2020 között. Elemzi a képzés szerkezeti változásait, ismerteti az MH AA felvételi adatait, a pályára irányítást, a képzési adatokat, a megtartás kérdéseit és a képzésből történő lemorzsolódási adatokat. Bemutatja a katonai oktatási intézmény eredményeit, elemzi a tanulmányi eredményeket és a kibocsátási adatokat képzési bontásban.

KULCSSZAVAK: katonai oktatás, katonai szakképzés, altisztképzés, MHAA, katonai képzési adatok

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség Altishti Akadémia a 2011. október 12-én kelt 144-41/2011. nyilvántartási számú alapító okirata¹ értelmében a Magyar Honvédség Szentendrei Kiképző Központ jogutódjaként névváltoztatással jött létre 2011. november 15-én.

Katonai szakképzésre és katonai kiképzésre kijelölt szervezetként az MH AA – a Magyar Honvédség Szentendrei Kiképző Központ és a 2012. július 31-i hatállyal beolvadással külön megszüntető okirattal megszünt Magyar Honvédség Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola (MH KPTSZI) jogutódjaként – a 2012. május 30-án kelt 772-13/2012. nyilvántartási számú alapító okirat² szerint 2012. augusztus 1-jétől kezdte meg a működését. Feladatát az alapító okiratban rögzített szentendrei székhellyel és a repülő-műszaki képzéseket megvalósító szolnoki telephellyel kezdte meg, ahogy azt a jogelőd MH KPTSZI intézmény is végezte.

Felvetődhet a kérdés, hogy miért éppen az Akadémia megnevezést kapta a köznevelési és a katonai szakképzési feladatokat ellátó szervezet. Egyrészt mert a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 123. § (5) bekezdése erre lehetőséget biztosított, másrészt a katonai vezetés részéről

¹ Magyar Honvédség Altishti Akadémia: Közérdekű adatok. <https://www.mhaa.hu/html/kozerdekuadatok.html> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 20.)

² Magyar Honvédség Altishti Akadémia. Oktatási Hivatal honlapja. https://www.oktatas.hu/hivatali_ugyek/kir_intezmenykereso!/KIR_Intezmenykereso/Intezmeny/Index/100526 (Letöltés időpontja: 2020. 09. 28.)

elvárásaként fogalmazódott meg egy, a feladatát jobban megjelenítő és a katonai hagyományokat is tükröző elnevezés. Az Akadémia megnevezés alkalmazása előnyösnek bizonyult, mert így az MH AA-t nem érintették az alapítást követő évek köznevelési/szakképzési intézményi névváltozásai – gondolok itt az azonos képzési feladatokat ellátó szakközépiskolai, majd szakgimnáziumi és az új szabályozás szerint 2020 szeptemberétől technikumai megnevezéssel futó intézményekre.

A megalapítást követően az MH AA a szakképzési és a belső altisztképzési, nyelvképzési feladatait – ahogy jelenleg is – az MH AA Oktatási Szervek Köznevelési Intézmény szervezeti egységével látja el, melynek igazgatói feladatait – a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény³ (továbbiakban: Hjt.) 234. § (2)–(3) bekezdése értelmében – a vizsgált időszakban a parancsnok szakképzési helyettes gyakorolta. A köznevelési/szakképzési feladatok mellett az MH AA a honvéd altisztjelöltek és a legénységi állomány vonatkozásában alapkiképzési, a Magyar Honvédségben hasznosítható belső és tanfolyamrendszerű képzési, nyelvi felkészítési és nemzetközi kiképzési feladatokat is ellát. A legénységi állomány alapkiképzési feladatait 2019 májusától már nem az MH AA végzi.

A szervezeti változás és az elnevezés nemcsak a katonai szakképzést folytató szervezet felépítésére, hanem az államilag elismert, régi nevén Honvéd tiszthelyettes I-es szakképesítést leváltó új, Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés képzési idejét és követelményrendszerét is érintette. A képzési követelményeket rögzítő, a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 19/2012. (VIII. 28.) HM rendeletben megjelentetett, új követelmények szerinti Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) néven futó szakmai képzést az MH AA 2012. szeptember 3-án kezdte meg. A polgári szakképzésben, a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (továbbiakban: Szt.) szerinti szakképzést – az akkori szakképzésért felelős Nemzetgazdasági Minisztérium mellett – egyedül a HM volt képes 2012 szeptemberétől elindítani. Az új szakképzési keretek szerinti iskolai rendszerű képzés országosan 2013. szeptember 2-án kezdődött.

A katonai szakképzésben új bemeneti követelményként jelent meg az angol alapfokú komplex nyelvvizsga, továbbá a képzési időt egy évről két évre emelték, ezzel is biztosítva az altisztek jobb felkészítését. A képzésbe beépítették az angol NATO STANAG 6001 1.1.1.1 nyelvvizsgára történő felkészítést, amely új követelményként a szakmai vizsgára bocsátás feltételei közé is bekerült. A kerettantervben szereplő informatikai képzésre tekintettel további vizsgára bocsátási követelményként az egyes szakképesítési kimenetekhez rögzítették az ECDL START vagy a 7 modulós teljes ECDL-vizsgát, csakúgy, mint a „B” és egyes kimenetek vonatkozásában a „C” kategóriás jogosítvány meglétét. A felsorolt követelmények némelyike a korábbi Honvéd tiszthelyettes I-es szakképesítés képzési rendszerben is szerepelt vizsgára bocsátási követelményként, de általánossá és az összes kimenethez rögzítve az új Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés esetében kerültek meghatározásra. A korábbi képzési rendszerben szereplő harmincegy kimenetből 2012 szeptemberétől felmenő rendszerben többet elhagytak – elsősorban parancsnoki kimenetek – vagy összevontak egymással. Az összevonások miatt több kimenet esetében a képzés két évre növelése nem jelentette automatikusan a képzési idő megduplázását, sőt, ahol három kimenetet vontak össze, ott a valós képzési idő növekedéséről nem is beszélhetünk. Az összevonások és tör-

³ 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

lések eredményeként a korábbi harmincegyről az új Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítési kimeneteinek száma – az ismételt módosítások eredményeként – tizenötre csökkent. Fájó pont, hogy éppen azokat a parancsnoki kimeneteket törölték az iskolai rendszerű képzésből, amelyek a fiatalok számára a legvonzóbbak, így ez is hatással volt arra, hogy a 2010 előtti esetenként 10-13-szoros túljelentkezés drasztikusan lecsökkent a 2010 utáni években. A parancsnoki képzések iskolai rendszerből történő kivezetése stratégiai elgondolás volt. A parancsnoki szakok vonatkozásában az őrmesteri állomány legénységi állományból, belső képzés keretében történő utánpótlását preferálták azért, hogy ezekre a területekre már tapasztalt, katonaviselt állomány kerüljön be a képzésbe. Az iskolai rendszerű képzésben a parancsnoki képzések közül csak a parancsnoki ágazat, az ABV-védelem,⁴ valamint a légvédelmi rakéta és tűzér szakmairányok maradtak meg, melyek az MH AA-n a vizsgált és bemutatott időszakban a legnagyobb számban indított, így a legnépszerűbb képzések közé tartoztak.

Eredményként lehet megemlíteni az új rendszerű képzésben az 1/13. évfolyamon tanulmányokat folytató honvéd altisztjelölt-hallgatók egy hónapos, Németországban a Nemzeti Közszoigálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (NKE HHK) honvéd tisztjelölt-hallgatóival közösen végrehajtott hohenfelsi kiképzését, melyet a tanév második félévében hajtottak végre 2017-től kezdődően. Az első két évben a képzés idejét a szorgalmi időszak keretéből kellett kigazdálkodni, ami főleg az első végrehajtás során a 2016/2017. tanév második félévében okozott komoly nehézségeket, hiszen az időkeretet már a folyó tanévben kellett a képzés átszervezésével szabaddá tenni. E tapasztalatok alapján a nemzetközi kiképzést a 12151-17 Altishti alapfeladatok modulban az *Altishti vezetői gyakorlat elmélete és gyakorlata* megnevezéssel rögzítették a szakképzési kerettantervekről szóló 30/2016. (VIII. 31.) NGM rendeletben szereplő *Honvéd altiszt szakképesítés* kerettantervének módosításában,⁵ mely kerettantervet 2018 szeptemberétől vezették be felmenő rendszerben. Ez a kerettantervi és szakmai vizsgakövetelmény-változtatás⁶ volt az, amely a bemeneti követelmények változtatásával az angol alapfok mellett a német és a francia alapfokú nyelvvizsgát is felvette a nyelvi bemeneti követelmények közé. Ezzel párhuzamosan, ugyanezzel a módosítással egy időben törölték a képzésből az angol NATO STANAG 6001 1.1.1.1 nyelvvizsgára történő felkészítést és az ehhez kötött szakmai vizsgára bocsátási nyelvi követelményt. A nyelvképzés elhagyásával felszabadult időkeretet a szakmai képzések növelésére és a már említett nemzetközi kiképzés órakeretének biztosítására fordították.

Sajnálatos módon az alapító okiratban az iskolai rendszerű képzésre vonatkozó engedélyezett beiskolázási létszámot (100 fő) nem emelték meg, így a korábbi évi 100 fő maximális évenkénti kibocsátás a képzési idő két évre emelésével már a kezdettől fogva meghatározta az éves kibocsátás 50 fős maximumát, amiről már akkor is tudható volt, hogy kevés.

A kétéves képzésre történő átállás további következménye volt, hogy 2013 júniusában a honvéd altiszt iskolai rendszerű katonai szakképzésben nem történt kibocsátás és az iskolai rendszerű képzésből altisztavátás, mert a kétéves képzésre történő átállás eredményeként

⁴ ABV-védelem: atom-, biológiai és vegyvédelem.

⁵ 24/2017. (VIII. 31.) NGM rendelet a szakképzési kerettantervekről szóló 30/2016. (VIII. 31.) NGM rendelet módosításáról.

⁶ 13/2018. (VIII. 31.) HM rendelet a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 19/2012. (VIII. 28.) HM rendelet módosításáról. Magyar Közlöny 2018/132. szám, 29 508. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK18132.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

a tanulmányokat folytató honvéd altisztjelöltek ekkor még csak az első évfolyam tanulmányait zárták le.

A cikk további részében az MH AA felvételi és beiskolázási adatait 2012-től 2018-ig, míg a végzési kibocsátási adatokat a 2014–2020 közötti vizsgáztatási adatok alapján elemzem és mutatom be. A felvétellel kapcsolatos adatokat azért csak 2018-ig tudom elemezni, mert az „Acélkocka” altisztképzési rendszerre történő átállítás miatt a 2019/2020. és a 2020/2021. tanévben az 1/13. évfolyamra nem történt beiskolázás az iskolai rendszerű altisztképzésre. A 2019/2020. tanévben az MH AA kizárólag csak a befejező, a 2/14. évfolyamon folytatott nyolc kimenet vonatkozásában altisztképzést, 28 fővel.

FELVÉTELI ADATOK, PÁLYÁRA IRÁNYÍTÁS, MEGTARTÁS, LEMORZSOLÓDÁS ELEMZÉSE

Az MH AA kizárólag szakképzési évfolyammal működő szakgimnáziumként a felvételi eljárás folyamatát a mindenkori tanév rendjét meghatározó rendelet⁷ időkereteinek megfelelően, a középfokú intézmények felvételéhez tartozó felvételi információs rendszeren kívül, a toborzó irodákban⁸ beadott jelentkezési lap alkalmazásával valósította meg. Jellemzően, minden év október 20-ig az MH AA honlapján nyilvánosságra kellett hozni a felvételi tájékoztatót és közzé kellett tenni az indítandó Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés kimenetek megnevezését.

A képzés megnevezése mellett – mivel az Szt. 84. § (5a) és (5d) bekezdése alapján a kormány beiskolázásra vonatkozó szakmaszerkezeti döntése a beiskolázható létszámok vonatkozásában nem terjedt ki a honvédelemért felelős miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítésekre – a honlapon feltüntették az egyes kimenetekre felvehető honvéd altisztjelöltek számát. A felvehető tanulók számát és a Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés indításra kerülő kimeneteit a mindenkori adott tanévre vonatkozó, a honvédelmi miniszter által jóváhagyott éves beiskolázási tervben határozták meg, vagyis a beiskolázási létszám meghatározáskor minden esetben érvényesülhetett a HM és az MH igénye.

A felvételi eredményességének és a jelentkezők számának növelése érdekében nemcsak a toborzóirodák, hanem az MH AA is jelentős pályára irányítási tevékenységet folytatott. Részt vett a fiatalok nyári katonai táboroztatásában, az éves EDUCATIO szakkiallításokon, továbbá eleget tett iskolák és önkormányzatok felkéréseinek is. Kiemelt szerepet kapott a jutasi hagyományok ápolása, ennek keretében pedig kifejezetten jó kapcsolatot ápolt Veszprém és Balatonszőlős településekkel. Évente több alkalommal tartott nyílt napot, melyeken fogadták az érdeklődő diákokat, és bemutatták, hogy milyen feltételek között, mely képzések keretében folytathatnak majd tanulmányokat az MH AA-n, ha ezt az intézményt választják továbbtanulásuk színhelyéül. Évente egy alkalommal – általában december második csütörtökén – központi nyílt napot szerveztek Szentendrén, emellett – jellemzően január harmadik csütörtökén – a szolnoki telephelyen a repülő-műszaki képzések vonatkozásában, a szentendrei székhelyen pedig az ott indítandó képzések bemutatásával szerveztek „szeparált” nyílt napot az érdeklődők számára.

⁷ A 2019/2020. tanévben: a 2019/2020. tanév rendjéről szóló 11/2019. (VII. 03.) EMMI rendelet. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=214882.384795 (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

⁸ A Honvédség kapuja. <http://www.hadkiegeszites.honvedseg.hu/hknyp/toborzoirodak> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

A tanulmányaik folytatásához az MH AA-t választó középiskolai végzős és érettségizett diákok a katonai toborzás rendjéről szóló 64/2017. (XI. 30) HM utasítás 2. mellékletében közzé tett jelentkezési lapon a már említett toborzóirodákban adhatták le jelentkezési lapjait. Ez a jelentkezési mód eltér a polgári szakképzés zárt rendszerű jelentkezési rendjétől, de a jelentkezés tanévrendje rendeletben rögzített határideje – általában február 19. – a katonai képzés esetében is érvényes volt. Mivel a jelentkezési rend nem zárt, ezért a megadott határidőt követően is befogadták a később érkező jelentkezési lapokat a nagyobb meritési lehetőség érdekében. Minden törekvés ellenére a jelentkezők száma a vizsgált 2012–2018 időszakban soha nem haladta meg a felvételre kerülő létszám négyszeresét. Az úgynevezett túljelentkezés általában 3,5–3,95 között mozgott.

A felvételi követelményeket a szakmai és vizsgakövetelmény-rendelet,⁹ a felvételi eljárás folyamatát pedig a már említett, az iskola honlapján elérhető felvételi tájékoztató határozta meg. A 2004–2010 közötti időszakban tapasztalt 10–13-szoros túljelentkezés – ami több mint ezer főt jelentett – mértékének a jelenlegi 163–223 fő közöttire történő drasztikus csökkenése a nyelvi, angol alapfokú komplex nyelvvizsga-követelmény bevezetésének is betudható. A 2018 szeptemberétől bővített német és francia alapfokú komplex nyelvvizsga-követelménynek a bemenetre gyakorolt hatását nem lehetett érzékelni, mert csak egy alkalommal történt felvétel ezzel a peremfeltétellel. Az iskolai rendszerű altisztképzésre az MH AA a 2019/2020. és a 2020/2021. tanévekre nem folytatott felvételi eljárást, mert kizárólag az „Acélkocka” belső rendszerű altisztképzés¹⁰ indult, 2019 és 2020 elején csak erre az utóbbi képzésre történt toborzás.

A felvételi eljárás folyamatában – a jelentkezést követően – Kecskeméten a katonai kórházban (AVI¹¹) előre rögzített időpontokban, mintegy egy hónap időintervallumban – általában március utolsó és április első három hetében – történt meg a felvételizők fizikai állapotfelmérése és pályaalkalmassági vizsgálata.¹² A jelentkezők létszámára tekintettel, mindenki kiértékelésre és elküldésre került a fizikai és pályaalkalmassági vizsgálatra. A vizsgált időszakban az alkalmassági vizsgálaton nem megjelent vagy alkalmatlan minősítést szerzett felvételizők aránya átlagosan 41,39% volt!

Az MH AA-n megszervezett felvételi eljárásra csak a fizikai és pályaalkalmassági vizsgálaton alkalmas minősítést szerzett felvételizőket rendelték be. Mivel az emelt szintű nyelvi érettségi meghatározott szintű teljesítése megfeleltethető alapfokú nyelvvizsgának,¹³ ezért a nyelvi követelmények és a megszerzett érettségi eredmények igazolása minden esetben ebben az időszakban történt meg – az erkölcsi bizonyítvány bemutatásával, a felvételi feladatlap megírásával¹⁴ és a pályaorientációs beszélgetéssel együtt. A nyelvvizsga-követelmények miatt nem megfelelő felvételizők aránya átlagosan 8,9% volt. Érdekes, hogy a 2017. és a 2018. tanév felvételi eljárása során ez az érték magasabb, 11,48% és 14,29% volt.

⁹ A vizsgált időszakban hatályos rendelet: a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 19/2012. (VIII. 28.) HM rendelet. https://www.nive.hu/Downloads/Szakképzési_dokumentumok/rendeletek_es_kozlemenyek/DL.php?f=19_2012_VIII_28_HM_rendelet.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

¹⁰ A Magyar Honvédség belső altisztképzési rendszeréről szóló 248/2019. MH PK intézkedés szabályozza.

¹¹ AVI: Alkalmasság Vizsgáló Intézet (Kecskemét).

¹² 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló rendelet alapján. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=177061.382521 (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

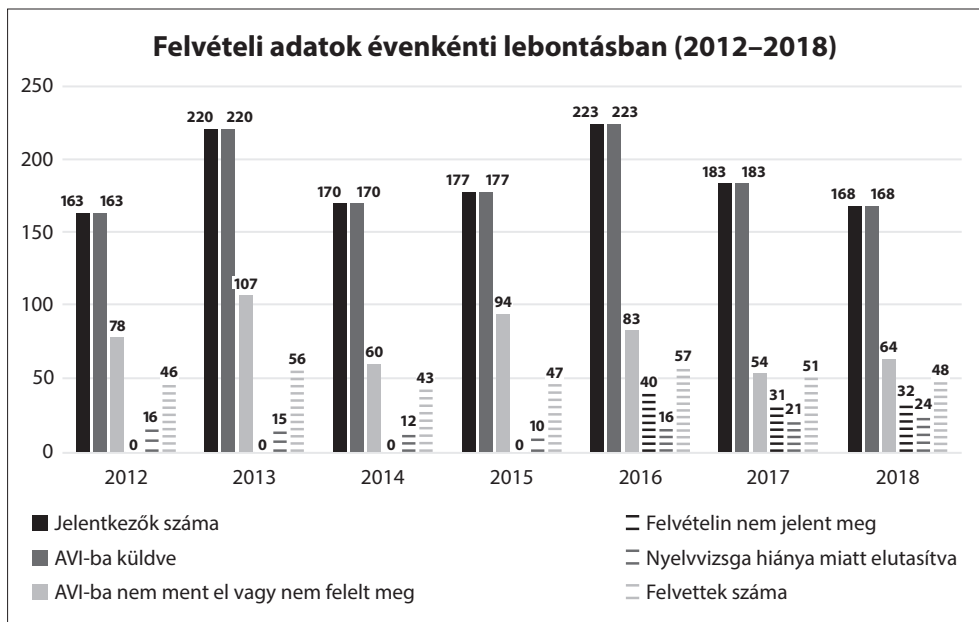
¹³ Az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet 45. § (4) bekezdése. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30517.375228 (Letöltés időpontja: 2020. 10. 21.)

¹⁴ Megírása, számonkérése a jelentkezők létszámától függ.

Meglepő folyamatot lehetett megfigyelni 2016-tól kezdődően. A 2016–2018 között tartott felvételi eljárások során mintegy 18% volt azok aránya, akik Kecskeméten megfeleltek a fizikai és pszichikai vizsgálaton, a felvételi eljáráson azonban a kiértékelés ellenére sem jelentek meg. Ennek magyarázata bizonytalan. Lehet, hogy más továbbtanulásként megjelölt intézménybe már felvették őket, amiről értesítést kaptak, és ezért nem jelentek meg, de az is lehet, hogy a nyelvvizsga-követelményt nem teljesítették, így értelmetlennek tartották a megjelenésüket.

A fenti lemorzsolódásokat összegezve, az alkalmassági vizsgálaton alkalmatlan vagy nem megfelelt minősítést kapott, nyelvvizsgával nem rendelkező és a felvételi eljáráson nem megjelent felvételizőknek a jelentkezők létszámára vetített lemorzsolódása a vizsgált 2012–2018 időszakban átlagosan kb. 58% volt, de 2018-ban ez a szám elérte 71,43%-ot!

Az 1. ábra nem mutatja azokat a felvételizőket, akik az eredményes felvételi eljárást és a kiértékelést követően nem jelentek meg a beiratkozáskor. Azokat a személyeket sem mutatja – az augusztus 20-át követő bevonulást követően –, akik az alapképzés első hetében távoztak a képzésről. Ezeknek a személyeknek a pótlását a felvételi eljárásban az adott kimenetre jelentkezők rangsorában soron következő személyek legkésőbb szeptember első hetének végéig történő behívásával lehetett feltölteni. Ez volt az az időpont a szeptember első hétfőjén, a tanévkezdést követően, amikor Középiskolai Információs Rendszerben a honvéd altisztjelölt-tanulók beiratkozási adatait rögzíteni kellett.

1. ábra Az MH AA felvételi adatai évenkénti bontásban (Szerkesztette a szerző)

A felvételi eljárás minden esetben ágazat/szakmairányra történt meg, annak ellenére, hogy az első félév tananyagtartalma minden kimenet számára megegyező. A honvéd altisztjelölt-hallgatók részére éppen emiatt a tanulmányi átfedésre tekintettel volt lehetőség az első tanulmányi félév végéig a Hjt. 236. § (1) bekezdésében biztosított ágazat vagy szakmairány váltására.

Mi volt az oka ennek az alacsony jelentkezésnek? Nem lehet csak a nyelvvizsga bemeneti követelménye megjelenésének a rovására írni a dolgot. Biztosan szerepet játszott benne az „Y” és a „Z” generációs korosztály jellemzője, valamint biztosak lehetünk abban, hogy a drasztikusan lecsökkentett évenkénti 50 fős beiskolázási létszámkeret is. A jelentkezők 163–223 fő közötti létszáma rosszabb arányt mutat az évente mintegy 70 ezer fő érettségi bizonyítványt kapott diákok számához képest, mint a 2012 előtti 1000–1300 fős jelentkezői létszám. Számolva azzal a körülménnyel, hogy a jobb iskolákból kevésbé, valamint az ország bizonyos megyéinek iskoláiból alig jelentkeztek tanulók, lényeges különbség látható az MH AA és a korábban képzést folytató MH KPTSZI köznevelési intézmények irányába történő penetrációjában.

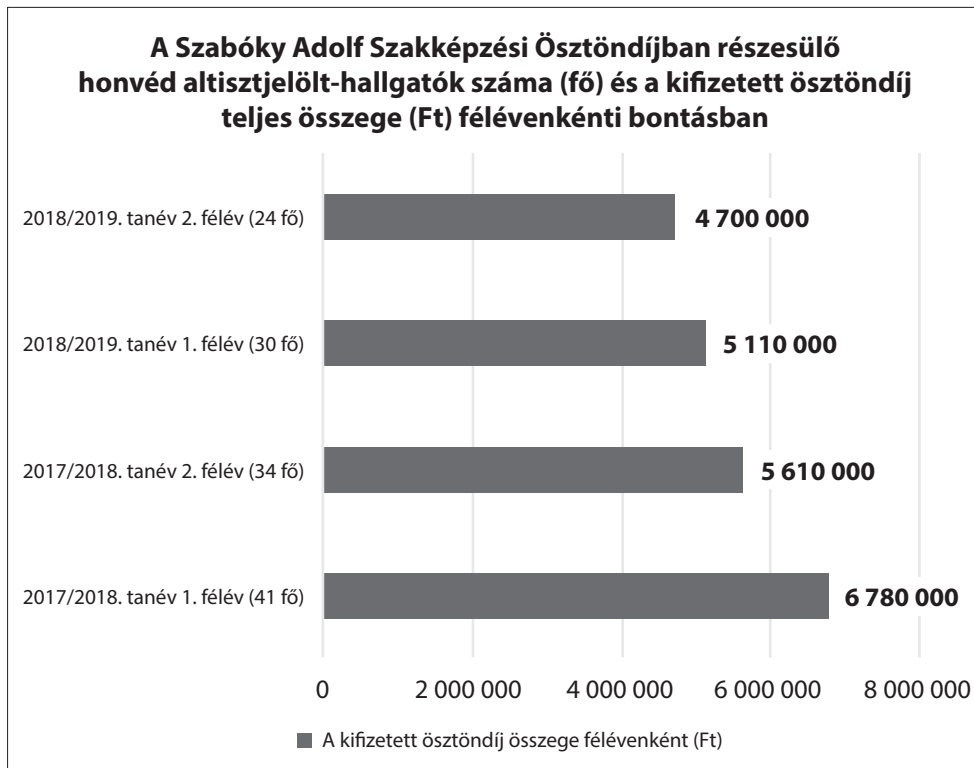
Ezen a gyenge jelentkezési és megfelelési arányon a középiskolákban 2005 óta választható közismereti érettségi vizsgatárgyként a HM tárca által kijánlott és megjelenő *Katonai alapismeretek* szabadon választható érettségi vizsgatárgy sem változtatott jelentősen. A bevezetést követő évek tapasztalatai alapján többszöri szerkezeti és tartalmi változtatáson esett át a *Katonai alapismeretek*, majd 2017-től az ágazati szakmai érettségi vizsgaként bevezetett *Honvédelmi ismeretek* névvel közép- és emelt szinten is lehetővé szakmai érettségi vizsgatárgy sem hozott jelentős változást. Pedig a tantárgyak szerepe jelentős, mert kis ráfordítással nagy érdeklődő tömeget lehet megszólítani a fiatalok közül, olyanokat, akik már meglévő ismeretek birtokában választhatják a katonai hivatást.

Érdekes a HM-fenntartású debreceni Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium¹⁵ szerepe. Nem vizsgálva most azt, hogy az intézmény hány főt ad a katonai szakmai középfokú és felsőoktatásnak; érdemes megemlíteni, ha sok hallgatót ad, akkor a polgári iskolákból jelentkezők közül sok potenciális személyt szorít ki a felvételizők sorából, ha pedig keveset ad, akkor meg látszólag nem jól működik. Működése inkább szimbolikus, összehasonlítva a kibocsátási létszámát az érettségizők mintegy évi 70 ezer főjével, akik egy hatékony pályára irányítás mellett potenciális jelentkezők lehetnek.

Érdekes törekvés volt a katonai szakképesítések hiány-szakképesítésként történő szerepeltetése. A vonatkozó kormányrendelet¹⁶ 5. számú mellékletében a 2017/2018. tanévben Pest és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben a Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés hiány-szakképesítésként került felévitelre. A 2017/2018. tanévre vonatkozó szakmaszerkezeti döntésről és a 2017/2018. tanévben a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjra jogosító szakképesítésekről szóló 317/2016. (X. 25.) Korm. rendelet, valamint a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjról szóló 252/2016. (VIII. 24.) Korm. rendelet alapján – összhangban a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal mint alapkezelő által az MH AA-val kötött OD-PE/1/2018 szerződésszámon kötött támogatási szerződésben foglaltakkal – a 2018/2019. tanévben két évfolyam számára folyósították a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjat (2. ábra).

¹⁵ 2013. augusztus 01-jétől Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium néven a 154-30/2013. nyilvántartási számú, 2013. július 10-én kelt alapító okirattal került HM fenntartásba. A Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium nevet a 2014. július 29-ei keltezésű 115-48/2014. nyilvántartási számú alapító okirat módosítással vette fel. https://www.oktatas.hu/hivatali_ugyek/kir_intezmenykereso!/KIR_Intezmenykereso/Intezmeny/Index/031235 (Letöltés időpontja: 2020. 11. 19.)

¹⁶ A 2017/2018. tanévre vonatkozó szakmaszerkezeti döntésről és a 2017/2018. tanévben a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjra jogosító szakképesítésekről szóló 317/2016. (X. 25.) Korm. rendelet. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=198060.341225 (Letöltés időpontja: 2020. 10. 22.)

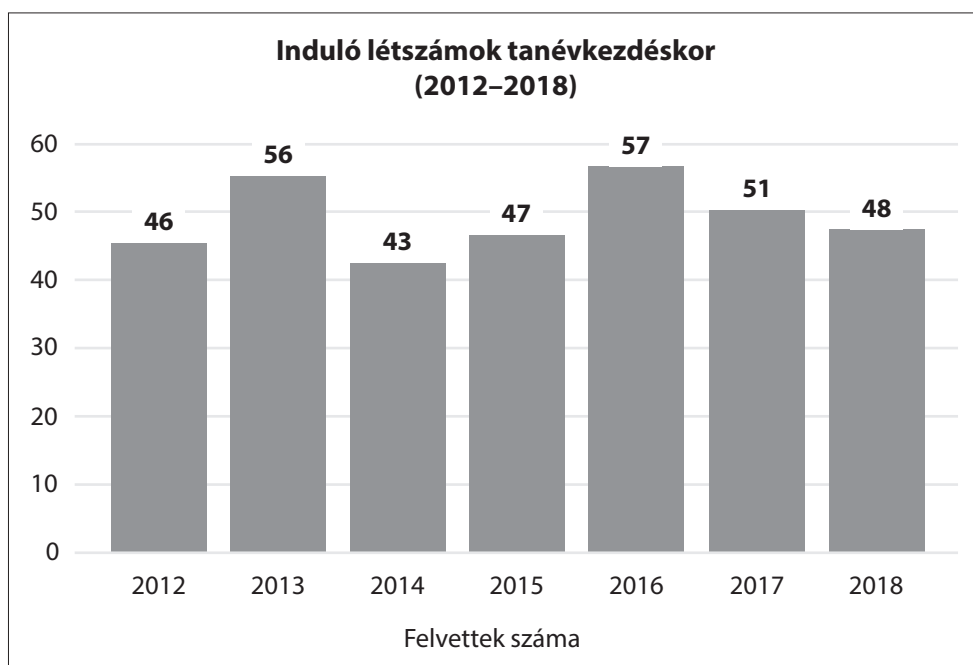
2. ábra A Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíj kifizetései félévenkénti bontásban (Szerkesztette a szerző)

A támogatási szerződés értelmében a tanulóikat a 2/14. évfolyamon befejező honvéd altisztjelölt-hallgatók a 2017/2018. tanévre visszamenőleg 12 390 000 Ft, míg a tárgyévben, azaz a 2018/2019. tanévben tanulóikat befejező honvéd altisztjelölt-hallgatók 9 810 000 Ft ösztöndíjat kaphattak a Nemzeti Foglalkoztatási Alap képzési alaprész terhére, ami így nem terhelte az MH AA és a HM költségvetését sem. A 3,01-es félévi tanulmányi eredménynél jobbat elért és ösztöndíjban részesülő hallgatók – a honvéd altisztjelölti ösztöndíjukon felül – 0,5-es tanulmányi eredményenkénti lépcső alapján 20–50 ezer forintos kiegészítést kaphattak havonta. A Szabóky-ösztöndíj folyósítása során az MH AA csak a 2018/2019. tanév hallgatói ösztöndíjának vonatkozásában hívott le lebonyolítási költséget a folyósításában közreműködő kolléga elvégzett feladatainak ellentételezésére 196 200 Ft összegben, így a Szabóky-ösztöndíj keretében lehívott teljes összeg 22 396 200 Ft volt.

Sajnos ennek az ösztöndíjnak a pályára irányító hatását nem lehetett kimutatni, mert ezen az egy alkalmon kívül többször nem szerepelt a katonai szakképesítés hiány-szakképesítésként, bár az ösztöndíj kifizetése nem terhelte a HM költségvetését. A kontraszt különösen éles volt a 2019/2020. tanévben az államilag elismert 2/14. évfolyamon tanulmányokat folytató honvéd altisztjelölt-hallgatók és az újonnan elkezdődött „Acélkocka” képzésben a szerződéses legénységi állományúként részt vevő őrmesterjelöltek juttatása között.

Új elemként jelent meg a HM részéről a 2017/2018. tanévben elindult honvéd kadét, igazgatási ügykezelő mellék-szakképesítést adó szakgimnáziumi képzés, ami bevallottan vagy nem bevallottan, de pályaválasztási szakképzés. A képzésben 14, illetve 18-19 éves fiatalok

vesznek részt attól függően, hogy a tanuló marad-e az utolsó szakképzési évfolyamra,¹⁷ vagy sem. A képzések jellemzően nem HM-fenntartású intézményekben valósulnak meg, így nehézkes a katonai szocializáció megvalósítása. Problémát jelent a célkorosztály az oktatható katonai szakmai ismeretek vonatkozásában is, hiszen kiskorúak, korlátozottan cselekvőképesek. Hasonló kérdőjel az MH technikai korszerűsítéséből fakadó új eszközök és az ezekhez szükséges ismeretek biztonsági okokból megkérdőjelezhető oktathatósága. Ha az előzőekhez hozzávesszük, hogy a képzési forma hosszú, minőségi végrehajtása komoly HM- és MH-támogatást, anyagi és humán-erő-ráfordítást igényel úgy, hogy az alap katonai és a fegyvernemi képzést még ezután kell megvalósítani, akkor érdemes elgondolkodni a képzési forma üdvözítő mivoltán. A képzéshez a szakmai tanárképzés sem biztosított, ennek kidolgozása még csak formálódó folyamat. A vizsgált időszakban a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 98. § (14) bekezdés b) pontjában rögzített kivételszabály értelmében 120 órás pedagógus-továbbképzés keretében volt elsajátítható a katonai ismeretek oktatásához szükséges ismeretanyag.

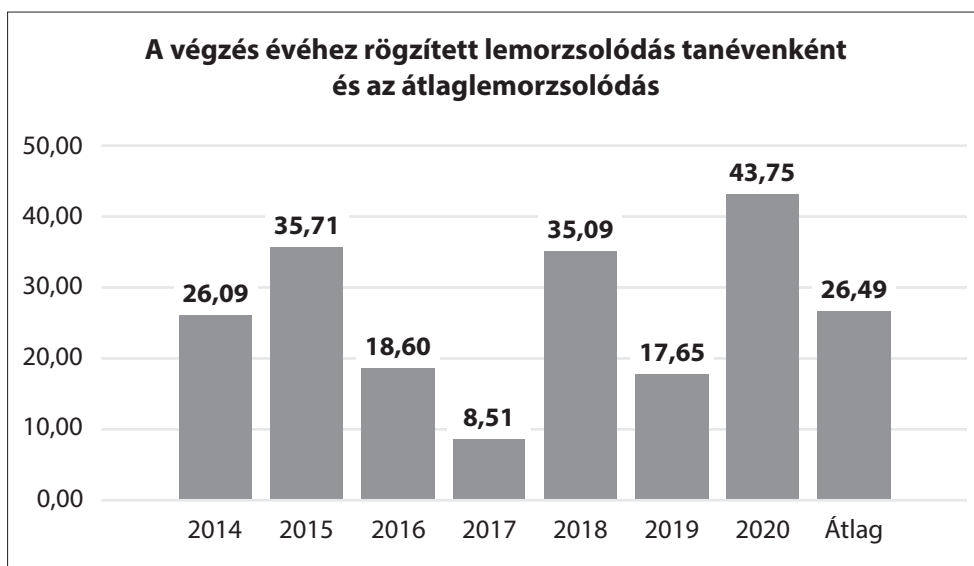
3. ábra Az MH AA iskolai rendszerű, induló honvéd altisztjelölt létszámadatai tanévenkénti bontásban (2012–2020)¹⁸ (Szerkesztette a szerző)

Hány fő kezdte meg a honvéd altiszt iskolai rendszerű képzést (3. ábra), és vajon mekkora a lemorzsolódás a képzés során (4. ábra)? A felvételi eljárás eredményeként 2012. szeptember és 2018. szeptember között 348 fő kezdte meg a képzést. Miért nem 350, amikor az alapító okirat engedélyezett létszámából az 50 fő/év beiskolázása lenne kikövetkeztethető?

¹⁷ 2020 szeptemberétől ezek a képzések az új szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény szabályozásának megfelelően 5 éves képzések. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=216792.383875 (Letöltés időpontja: 2020. 10. 22.)

¹⁸ A 2019/2020. tanévben az 1/13. évfolyamra nem történt beiskolázás 2019 szeptemberében az iskolai rendszerű altisztképzésre.

Lemorzsolódást nem feltételezve elméletileg évi 50 fő beiskolázása lenne megvalósítható a kezdő évfolyamon. Nyilván ha van lemorzsolódás a 2/14. évfolyam megkezdéséig, akkor ez a szám a vizsgált időszakban összesen még több is lehetne 350 főnél, hiszen az alapító okirat az engedélyezett 100 fő nappali tagozaton tanuló iskolai rendszerű létszámot nem határozta meg évfolyamonkénti bontásban. Az alapító okirat csak a székhely és a telephely vonatkozásában tesz megosztást (Szentendre 80 fő, Szolnok 20 fő). Ha a 2/14. évfolyamra a lemorzsolódás mértéke már biztosított lehetőséget 50 főnél nagyobb kezdőlétszám felvételére, akkor az engedélyezett maximális létszám betartásával ez a lehetőség a felvételi eljárásban kihasználásra került, erre utalnak az 50 fő feletti létszámok. Az 50 fő alatti létszámok egyrészt az előző évfolyamban történt magasabb felvételi létszám, vagy a székhely és a telephely között rögzített létszámmegosztás, vagy pedig annak a következménye, hogy több főt a jelentkezők közül nem lehetett felvenni. Ne felejtjük el, hogy a felvételi eljárás során a jelöltek hozzájárulnak a nemzetbiztonsági bevizsgálásukhoz, és így előfordulhat, hogy e vizsgálat eredményeként valakit nem lehet a képzésre felvenni.

4. ábra A tanulmányok alatti lemorzsolódás a kibocsátás évéhez rögzítve, %-ban kifejezve (2014–2020) (Szerkesztette a szerző)

Mekkora a lemorzsolódás a kétéves képzés során? Elvárható lenne, hogy ez az adat ne legyen túl magas, hiszen a honvéd altisztjelölt-hallgatók a tanulmányaik ideje alatt teljes ellátást, ruházatot, szállást és étkeztetést kapnak, továbbá a tanulmányi eredményük alapján ösztöndíjban is részesülnek. Ezek után különösen meglepő a lemorzsolódás átlagosan 26,49%-os mértéke. Különösen zavaróak a 35% és a 44% körüli értékek. Szomorú, hogy még a Szabóky-ösztöndíjban részesülő évfolyam esetében is 17,65%-os volt a lemorzsolódás. Mi lehet ennek az oka? A gyenge ellátási, elhelyezési körülmények? A tantermeink állapota? Nem tudom, de az „Acélkocka” képzési rendszer bevezetése körüli bizonytalanság biztosan rányomta a bélyegét a 2020-ban végzők lemorzsolódására. Az „Acélkocka” képzésben részt vevők illetménye össze sem hasonlítható a honvéd altisztjelölt-hallgatók ösztöndíjával, arról nem is beszélve, hogy az új képzési rendszerben részt vevők nem egészen egy év alatt lesz-

nek őrmesterek, míg az altisztjelölteknek ezért két évet kell tanulniuk. A fenti problémák ellenére az államilag elismert honvéd altisztképzésben a 2019/2020. tanév 2/14. évfolyamán tanulmányokat folytató honvéd altisztjelölt-hallgatók esetében eredményként lehetett megemlíteni – az első évfolyam drasztikus lemorzsolódása ellenére (mintegy 41%) –, hogy csak egy fő bontott jogviszonyt és fejezte be tanulmányait idő előtt, a szakképesítés megszerzése nélkül. A szerződésbontás egészségügyi és családi okokra való hivatkozással történt.

Érdemes megemlíteni a honvéd altisztjelölt-hallgató ösztöndíját, melyet a Hjt. 231. § (1) és 233. § (1) bekezdései, valamint 2019. december 18-ig a 8. melléklet II. része szabályozta a honvédelmi illetményalaphoz (2019-ben és 2020-ban: 44 600 Ft) rögzítve. Az ösztöndíj a tanulmányi félévek alapján járó alapösztöndíjből, ösztöndíj-kiegészítésből és az előző félév átlageredménye után járó tanulmányi pótlékból áll.

Az illetményt három fő terület alapján határozzák meg:

- alapösztöndíj (szorzószáma függ az ellátandó feladatoktól) szorzója 0,5–0,6 között lehet;
- alapösztöndíj-kiegészítés (tanulmányi félévtől függ) 0,2–0,26 között van;
- tanulmányi pótlék, amelyhez 3,51 tanulmányi átlag feletti eredmény esetén minden további 0,5 eredménynövekedés után emelkedve 0,1–0,2 közötti szorzó került rögzítésre.

Az utolsóként említett tanulmányi pótlék a legmagasabb követelményeknek megfelelők esetében 0,4 tizedes szorzóval is adható, de nem volt olyan honvéd altisztjelölt-hallgató, aki ezt megkapta volna a vizsgált időszakban.

Vonzó-e ez az ösztöndíj? A honvéd altisztjelölt ösztöndíjának intervalluma a jelenleg érvényben lévő szabályozás alapján a honvédelmi illetményalap 0,7–1,06-szorosáig terjedhet, azaz 31 220–47 276 Ft (2019 és 2020 bázisán) között lehet a négy félév tanulmányai során. Ez az ösztöndíj elmarad a polgári szakképzésben tanuló szerződés keretében és hiány-szakképesítést tanuló hallgatók ösztöndíjától, ami komoly hátrányt jelentett a 13. évfolyamra megjelenő pályaválasztási versenyben. Ez az olló a „Szakképzés 4.0” tervezett polgári szakképzési ösztöndíjak esetén várhatóan nyíltni fog. A honvéd altisztjelölt-hallgatók ösztöndíjával kapcsolatban megállapítható az is, hogy nem kellően differenciált, mert nem díjazza eléggé a tanulmányi átlageredmény növekedését. Az ösztöndíj tanulmányi ösztönző erejét érdemes lenne növelni, hogy a jó tanulók esetében kellő motiváló hatása is legyen.

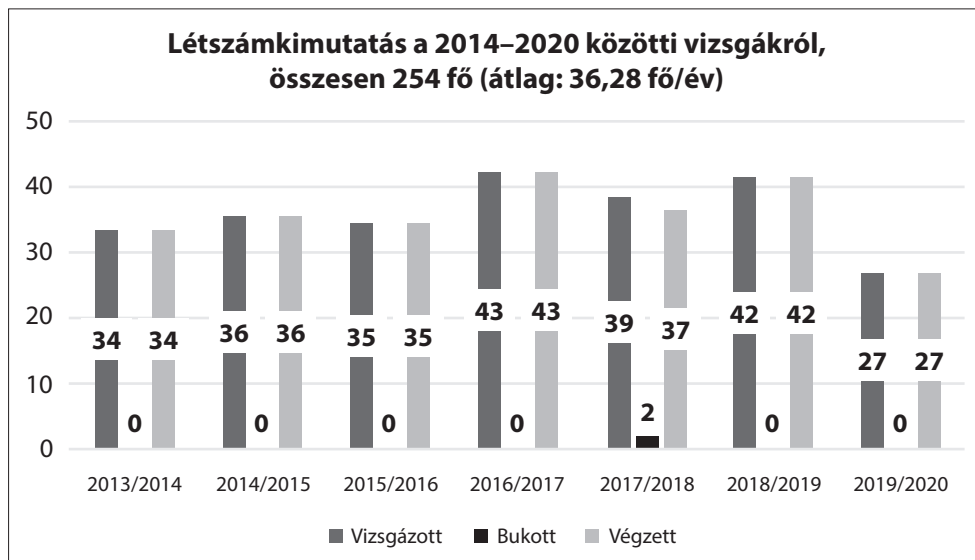
A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvénnyel kapcsolatos módosításáról szóló 2019. évi CIX. törvény 193. § b) pontja hatályon kívül helyezte a honvéd tisztjelölt és honvéd altisztjelöltek ösztöndíját meghatározó, a Hjt.-ben szereplő 8. mellékletet, és az ösztöndíj meghatározását a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 7/2015. (VI. 22.) HM rendelet módosításáról szóló 1/2020. (I. 17.) HM rendelet 2. mellékletével – sajnos változatlan tartalommal – HM-tárca hatáskörbe utalta. A jogalkotói szándék érthető, de nem orvosolta a szerződéses legénységi állományba vett és az „Acélkocka” képzésben részt vevő kiképzendő állomány részére biztosított illetmény és a jelenleg képzésben részt vevő honvéd tiszt- és altisztjelöltek ösztöndíja között, illetve a polgári szakképzés juttatásai között meglévő feszültséget.

A VÉGZŐK SZÁMÁNAK ÉS VIZSGAEREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE (2014–2020)

A 2012–2020 közötti időszakban 348 fő kezdte meg a tanulmányait az MH AA-n. Ebből a létszámból – a már említett tanulmányok alatti lemorzsolódás következtében – 256 fő kezdte meg a szakmai vizsgát. A 2017/2018. tanév 2018 júniusában megszervezett szakmai

vizsgáin a szerelő ágazat, páncélos és gépjárműszerelő szakmairány volt az egyetlen, ahol két fő nem teljesítette eredményesen a vizsgaidőszakot, elégtelen eredménnyel vizsgáztak. Ők a következő tanévben a jogszabályok adta kereteknek megfelelően tettek eleget a hiányzó vizsgatevékenység követelményeinek. Az ismételt javítóvizsgát eredményesen teljesítették. A 256 fő statisztikai adatban a javítóvizsgázókat – mivel két vizsgaidőszakban is részt vettek – kétszer számították be, ezért az iskola valójában 254 fő részére állított ki szakképesítés megszerzését igazoló bizonyítványt (5. ábra).

Mindkét javítóvizsgázó az eredménytelen szakmai vizsgát követően szerződéses legénységig állományban kezdte meg szolgálatát. Meglepő, hogy az egyikük már őrmesteri rendfokozattal jelent meg a javítóvizsgán.

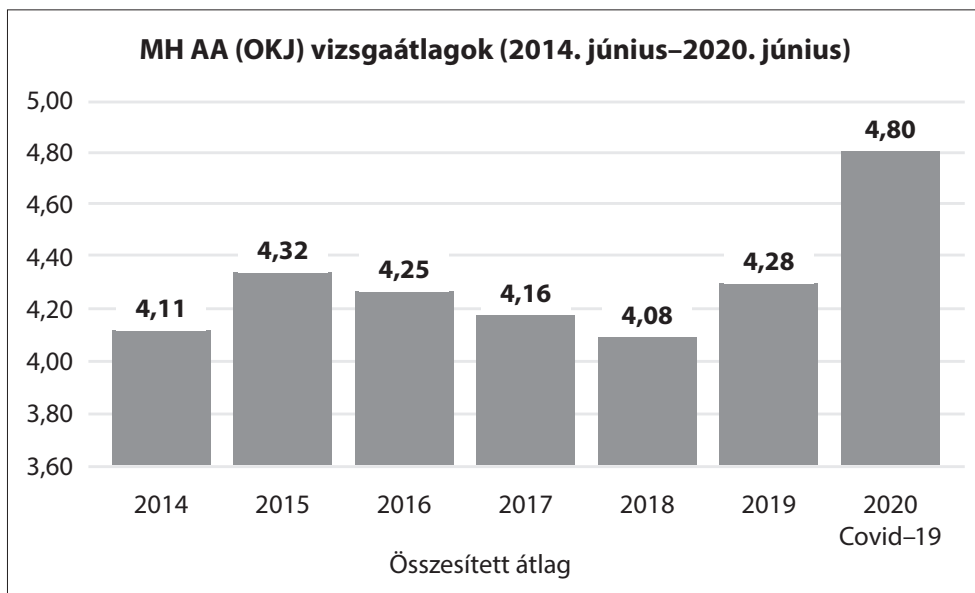
5. ábra A vizsgára bocsátott és végzett honvéd altisztjelöltek kimutatása a vizsgált időszakban (Szerkesztette a szerző)

Meg kell jegyezni, hogy a kétéves képzésre történő 2012. szeptemberi átállás eredményeként 2013 nyarán az MH AA iskolai rendszerű képzésből nem bocsátott ki ifjú őrmestereket.

Milyen eredményeket értek el az altisztjelöltek a szakmai vizsgán?

A szakmai vizsgák résztvevői 2012 után négyfős független szakmai vizsgabizottság előtt vizsgáztak.¹⁹ A vizsgabizottság három tagját a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal által nyilvántartott országos szakképzési névjegyzék részét képező vizsgaelnöki és vizsgabizottsági tagi névjegyzékből – a HM javaslatára – egy online rendszeren keresztül a Pest Megyei Kormányhivatal jelöli ki. A vizsgabizottság negyedik tagját az MH AA mint képző és vizsgaszervező intézmény adta. A négyfős vizsgabizottság mindenképpen nagyobb függetlenséget biztosított az értékelés során, mint a korábbi, modulrendszerű vizsgáztatás háromtagú vizsgabizottsága, amelyben szintén szerepelt egy intézményi tag.

¹⁹ Az Szt. 14. § (1)–(2) bekezdése szabályozza.

6. ábra A vizsgaidőszakok átlageredményei 2012. szeptembert követően (Szerkesztette a szerző)

Az eredmények – ahogyan azt a 6. ábra is mutatja – kifejezetten jók. Ha hozzátesszük még azt is, hogy 2019 júniusáig minden altisztjelölt angol STANAG 1.1.1.1 nyelvismeret és nyelvvizsga, valamint a vizsgára bocsátási követelményként rögzített ECDL START vagy teljes ECDL informatikai ismereteket igazoló bizonyítvánnyal, valamint „B” vagy „B” és „C” gépjárművezetői engedély birtokában fejezte be a tanulmányait, akkor kijelenthető, hogy egyik belső, tanfolyami képzési rendszer sem biztosít ilyen kimeneti eredményt.

A 2020. JÚNIUSI SZAKMAI VIZSGA KÜLÖN ELEMZÉSE

A jelentkezés a szakmai vizsgára még a rendes jelentkezési eljárásnak megfelelően történt, február 15-ig, a jelentkezési határidőig 27 fő adta be a jelentkezési lapját. A vizsgaszervező MH AA a határidőt követően tizenöt napon belül eleget tett a kijelölt elektronikus felületen a szakképzési hatóság felé történő vizsgabejelentési kötelezettségének, így megkezdte a 2020. május–júniusi szakmai vizsgák előkészítését. A koronavírus (Covid-19) okozta járvány azonban teljesen felülírta a szakmai vizsgák előkészítésének, lebonyolításának és értékelésének rendjét. Az alacsony képzési létszámokra tekintettel az MH AA nem vezette be a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendeletben rögzítettek és a koronavírus miatt a köznevelési és szakképzési intézményekben új munkarend bevezetéséről szóló 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat 1. a) pontjában 2020. március 16. napjától elrendelt digitális munkarendet. A 2019/2020. tanévben a 2/14. évfolyamon tanulmányokat folytató végzős honvéd altisztjelöltek – az MH számára kijelölt feladatokkal összhangban – a Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés

- parancsnoki ágazat, ABV-védelem;
- katonai informatikarendszer-üzemeltető ágazat;
- speciális felderítő ágazat, elektronikai hadviselés;
- szerelő ágazat, műszaki gép-szerelő;

- műszerész ágazat, fegyverműszerész;
- katonai pénzügyi ágazat;
- és állami légijármű-műszerész ágazat

kimeneteinek vonatkozásában – az MH AA parancsnokának döntése értelmében – a képzésben szereplő 80 órás szakmai gyakorlat terhére határőrizeti feladatban vettek részt.

A nevelőtestület által elfogadott Éves Munka- és Ellenőrzési tervben kijelölt május 4–15. közötti időszakra tervezett 80 órás szakmai gyakorlat áthelyezésével – a Hjt. 234. § (1) és 236. § (2) bekezdés g) pontjában foglaltakra, valamint az elrendelt veszélyhelyzetre tekintettel, a határbiztosítási feladat megszervezéséről szóló 147/2020. MHP Pk. parancsában foglaltakkal összhangban – a 2019/2020. tanévben 2/14. évfolyamon tanulmányokat folytató érintett honvéd altisztjelöltek részére 2020. március 21. és április 4. között határőrizeti, majd ezt követően április 4–11. között egy hét összefüggő izolációs hetet rendeltek el.

A feladat elrendelése maga után vonta a tanév fennmaradó részének átszervezését, a tavaszi szünet áthelyezését, az órarend áttervezését, a szakmai vizsgára történő felkészítés újraszervezését.

A fentiekén túl – az érettségi szabályozásához hasonlóan – az Innovációs és Technológiai Minisztérium miniszterének JEF/36644/2020-ITM nyilvántartási számmal kiadott „az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során a komplex szakmai vizsgák megszervezésének és lebonyolításának szabályairól” szóló egyedi miniszteri határozatában különös szabályokat rendelt el a szakmai vizsgák megszervezésével kapcsolatban. A határozatot a HM Oktatási, Tudományszervező és Kulturális Főosztály munkatársaitól az MH AA április 27-én kapta meg elektronikus úton, mely alapján azonnal megkezdte a szakmai vizsgák átszervezését.

A határozat:

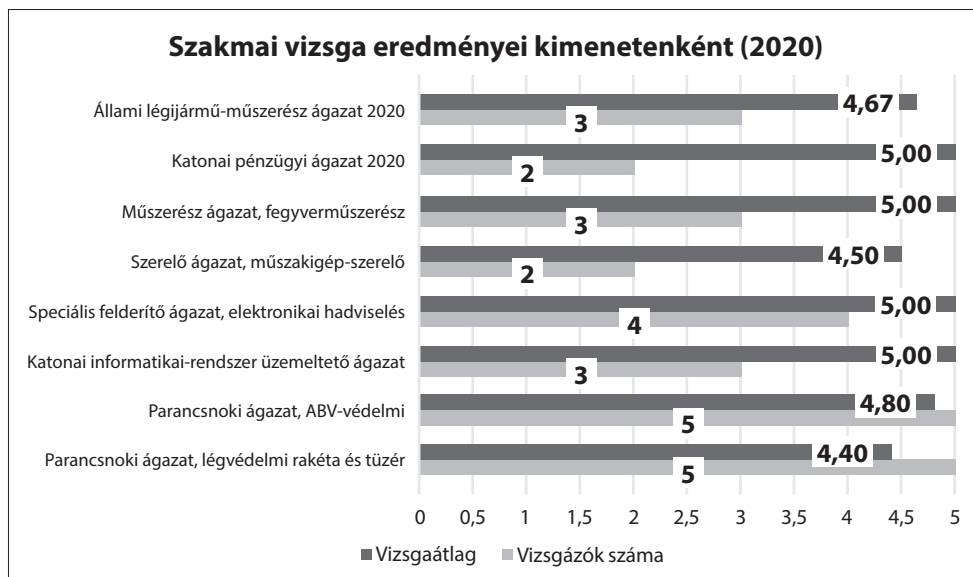
- elrendelte a koronavírus okozta veszélyhelyzetre tekintettel betartandó különös szervezési szabályokat;
- elrendelte új vizsgaidőpontok kiírását;
- eltörölte a szakmai vizsga keretében megtartandó szóbeli vizsgatevékenységet;
- eltörölte a szakmai és vizsgakövetelményben a vizsgára bocsátás feltételeként előírt egyéb feltételek teljesítését, így a veszélyhelyzet miatt a jogosítvány hiánya nélkül is vizsgára bocsáthatóvá váltak a honvéd altisztjelöltek;
- vizsgára bocsátási követelményként rögzítette: *„Az a tanuló, aki nem teljesítette a vizsgán megszerzhető szakképesítés utolsó évfolyamára az iskola pedagógiai programjában meghatározott gyakorlati követelmények 60%-át, nem bocsátható vizsgára”;*
- a vizsgabizottság létszámát két főben határozta meg (elnök és intézményi tag);
- a szakmai vizsga végértékelését az elektronikus törzslap alapján az írásbeli és két gyakorlati vizsgatevékenység SZVK-rendeletben rögzített súlyozott átlaga alapján határozta meg.

Az MH AA mint vizsgaszervező a fenti szabályok betartásával az alábbi felsorolásban szereplő vizsgaidőpontokat határozta meg, mellyel kapcsolatos jelentési kötelezettségének a szakképzési hatóság felé az elektronikus rendszerben az előírásoknak megfelelően eleget tett:

- az írásbeli vizsga időpontja 2020. május 28. 10.00;
- az általános katonai ismereteket lefedő gyakorlati vizsga időpontja 2020. június 03. 08.00;
- a szakmai gyakorlati vizsga időpontja 2020. június 10. 09.00.

A vizsgáltnökök személyének kijelölését a határozat a vizsgaszervező MH AA felelősségébe utalta. A HM képzési szabályoknak megfelelően, valamint a Magyar Honvédség Parancsnokságának egyetértésével és jóváhagyásával a vizsgáltnökök személye megadásra került a szakképzési hatóság részére az elektronikus felületen.

Milyenek lettek a 2020. május–júniusi szakmai vizsga eredményei (7. ábra)? A Honvéd altiszt szakképesítés nyolc kimenetén, kimenetenként 2–5 fő kezdte meg a szakmai vizsgát, és összesen 27 fő vizsgázott eredményesen, bukás nem volt.

7. ábra A 2020. május–júniusi vizsgaidőszak átlageredményei kimenetenként (Szerkesztette a szerző)

Hogy minek tudhatóak be a jó vizsgaeredmények? Talán az alacsony képzési létszámnak és az ezzel párosuló hatékonyabb oktatói tevékenységnek? Nehéz lenne megmondani, de az biztos, hogy a Covid–19 alatt 2020. május–júniusban lefolytatott szakmai vizsgáztatás inkább hasonlított az új, szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény előírásai szerint tervezetten bevezetésre kerülő szakmai vizsgáztatás körülményeihez, mint a komplex szakmai vizsgáztatás szabályairól szóló 315/2013. (VIII. 28.) Korm. rendelet szerint előírt vizsgáztatáshoz, így ennek eredményei megalapozottan nem vehetőek össze a 2014–2019 között lefolytatott vizsgáztatások eredményeivel.

A 2012–2020 KÖZÖTTI IDŐSZAK SZAKMAI VIZSGÁINAK ÖSSZESÍTETT, ÁTFOGÓ ELEMZÉSE

A vizsgált időszakban, a hatályos szakmai és vizsgakövetelmény-rendeletben szereplő honvéd altiszt szakképesítés kimenetek közül a légi vezetés ágazat, a speciális felderítő ágazat és a rádióelektronikai felderítő kimenetek esetében képzést sem folytatott az MH AA, míg a műszerész ágazat páncéltörő rakéta-műszerész kimenet esetében ugyan történt beiskolázás, de a tanulmányokat folytatók teljes létszáma leszerelt vagy más ágazat szakmáira jelentkezett át a képzés folyamán, így szakmai vizsga szervezése részükre nem történt.

Mely képzésen, hány vizsgaszervezés történt meg? Az adatokat a 8. ábra mutatja. A legjobb tanulmányi eredmények a Covid-19 alatt kizárólag egy alkalommal indított katonai pénzügyi és az állami légijármű-műszerész ágazatok esetében voltak, de – mint korábban már említésre került – e képzések vizsgáztatása objektíven nem összehasonlítható a két-két vizsgaszervezési alkalommal rendelkező híradó ágazat szakmairányai, a katonai informatikarendszer-üzemeltető és a hét vizsgaszervezési alkalommal rendelkező parancsnoki ágazat, légvédelmi rakéta és tüzér kimenetek eredményeivel. A leggyengébb eredmények a repülésbiztosító, a szerelő ágazat kimenetei és a repülő-műszaki ágazat kimeneteinek vonatkozásában születtek. Mi lehet ennek az oka? Talán az, hogy ez utóbbi kimenetek komolyabb műszaki ismereteket igényelnek, és a bemeneti követelményként rögzített nyelvi kompetencia, továbbá a műszaki ismeretek a felvételt nyert hallgatók esetében nem minden esetben találkoztak. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a már ismertetett felvételi eljárás során a tanulók nem a legjobb középfokú iskolákból és nem a legjobb eredményekkel jelentkeztek.

A kimenetek számosságát is érdemes megvizsgálni. A legnépszerűbb és legtöbbet indított képzésünk a parancsnoki ágazat, a légvédelmi rakéta és a tüzér szakmairány volt, a vizsgált időszakban minden évben indításra került, és a 2014–2020 időszakban minden alkalommal volt vizsga a kimenet vonatkozásában. Ezt a képzést követte a parancsnoki ágazat, ABV-védelmi és a műszerész ágazat, a fegyverműszerész szakmairány 6-6 szakmai vizsgával. A speciális felderítő ágazat, elektronikai hadviselés szakmairány estében öt alkalommal történt vizsgaszervezés, míg a szerelő ágazat, páncélos és gépjárműszerelő kimenet esetében négy szakmai vizsga került megszervezésre. A ható többi kimenet esetében a vizsgált nyolc év időtartam alatt ez alatti számossággal jelentek meg szakmai vizsgák a vizsgaidőszakok szervezése során.

Látható, hogy a legnépszerűbb szakok a parancsnoki kimenetek voltak. Bizton állítható, hogy az iskolai rendszerű katonai szakképzésben nem szereplő harckocsizó, lövész, tüzér és felderítő képzések még népszerűbbek lettek volna a már említett *Katonai alapismeretek* szabadon választható közismereti érettségi tantárgyat tanuló középiskolai diákok számára.

Milyen hatékonysággal működött a képzés? Átlagosan hány főt bocsátott ki kimenetenként az MH AA a vizsgált időszakban? Hány fő vizsgázott kimenetenként?

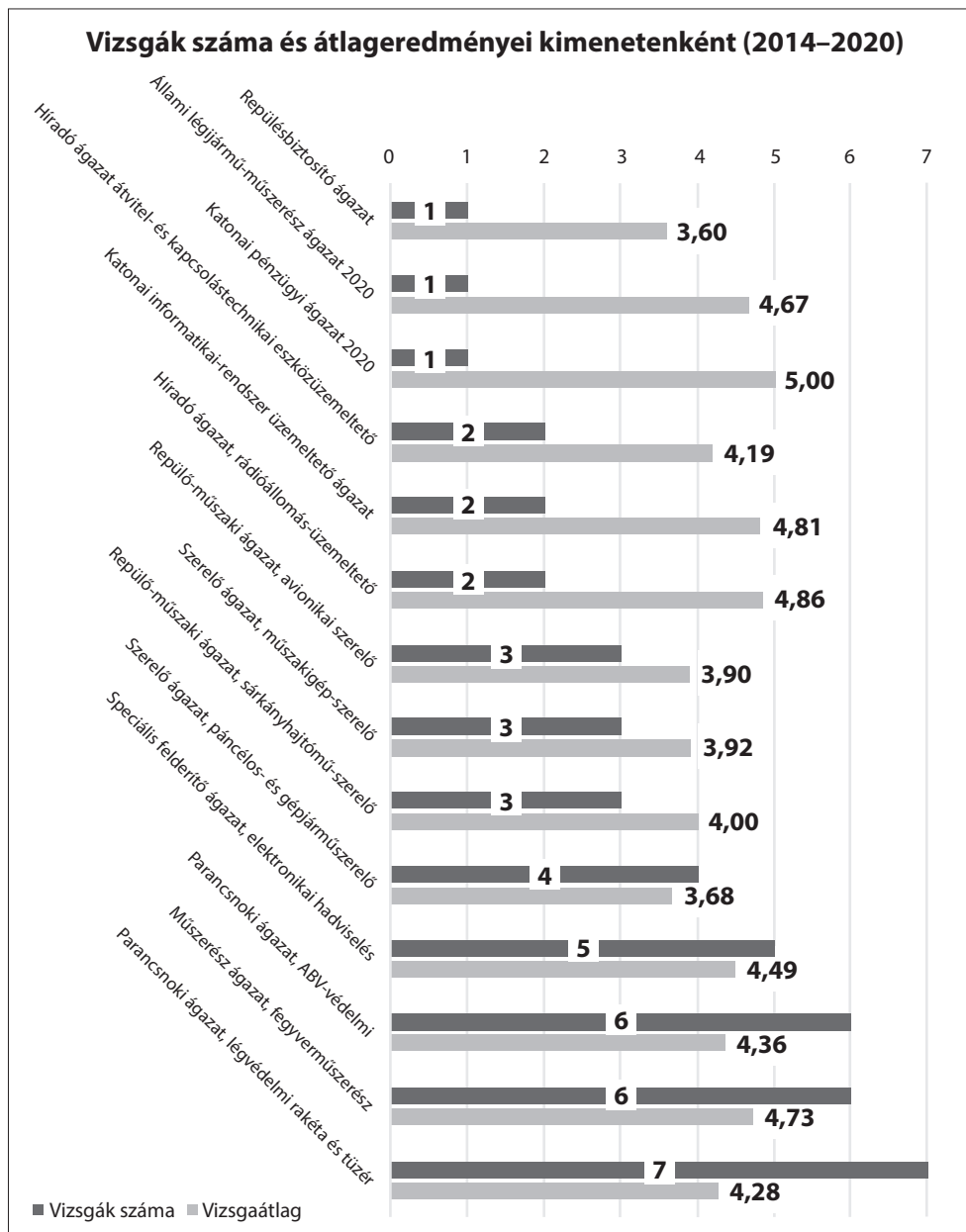
A kérdésekre adott válaszok elgondolkodtatóak. A 2014–2020 közötti vizsgaidőszakokban az MH AA 46 vizsgát szervezett 14 kimenet vonatkozásában.

Az egyes kimenetek esetében a 2014–2020 közötti időszakban avatott honvéd altisztjelöltek összesített létszámadatait a 9. ábra mutatja. Az érintett hét vizsgaidőszakban az egy-egy kimenetre vetített és összesített végzős, szakmai vizsgát teljesítők létszámának átlaga mintegy 18 fő. Ha ezeket az adatokat elosztjuk héttel, a vizsgált időszak vizsgaidőszakainak a számával, akkor már érezhetően alacsonyak ezek az egy-egy lehetséges vizsgaidőszakra és kimenetre vetített, vizsgált időszakban meglévő vizsgaciklusra vetített fajlagos adatok. Ez a számítás még a legtöbb képzést végrehajtó és legnagyobb kibocsátást biztosító légvédelmi rakéta és tüzér szakmairány vonatkozásában is éppen csak elfogadható, hiszen e képzés esetében is az egy-egy vizsgára – esetükben megegyezik a vizsgaciklusok számával – vetített kibocsátási létszám alig közelíti meg a nyolc főt.

Nézzük meg a kimenetekre, egy vizsgaszervezésre jutó kibocsátott, avatásra került altisztek számát (10. ábra)!

Az adatok 2–7,43 fő közötti értéket mutatnak. Az átlag 5,52 fő. Mikor lenne ez jó? Akkor, ha legalább 10–15 fő közötti eredményeket mutatna. Az MH AA tantermi és oktatói kapacitása minden további nélkül képes lenne ilyen létszámok mellett is képzést folytatni. A beiskolázást már csak az „Y” és a „Z” generációs jellemzőkre tekintettel is meg kellett volna emelni

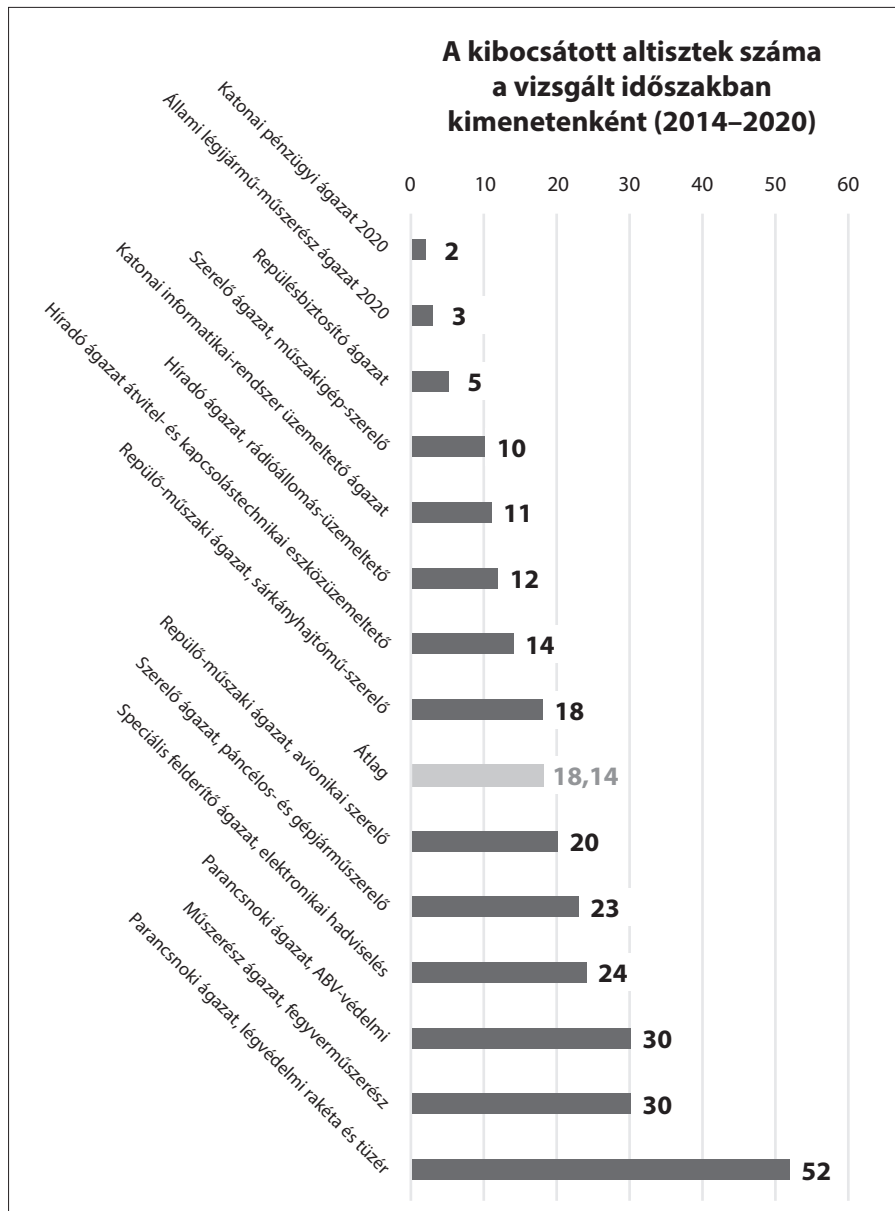
az MH AA alapító okiratában, hiszen a bemutatott lemorzsolódás a korosztályos jellemzők miatt nagymértékben nem lesz csökkenthető. A nagyobb beiskolázási létszám egyben a jobb képességű altisztjelöltek kiválasztását is lehetővé tenné a képzésben, tehát egy bizonyos fokú számolt, tervezett lemorzsolódás nem hátrányára lenne a képzési rendszernek, hanem az előnyére válhatna. Gondolhatnánk, hogy az alacsony képzési létszám oka a stabil altiszt

8. ábra A vizsgált időszakban szervezett vizsgák száma és átlageredményei kimenetenként (Szerkesztette a szerző)

állomány, de sajnos ez sem igazolható, mert a belső altsztképzési és a most indult „*Acélkocka*” képzési rendszerrel a hiányok pótlására nagy tömegű és gyors beáramlást biztosítunk az altszti állománykategória irányába.

A lemorzsolódás észszerű, kb. 10%-os szinten tartásával évente több mint 100 fő altszitet lehetne adni a jelenlegi képzési rendszerből. A kormányzat tervei szerint a 2020/2021. tanév kezdetére vonatkozóan sokáig élt a felsőoktatásban a B2 szintű, általános nyelvi, komplex nyelv-

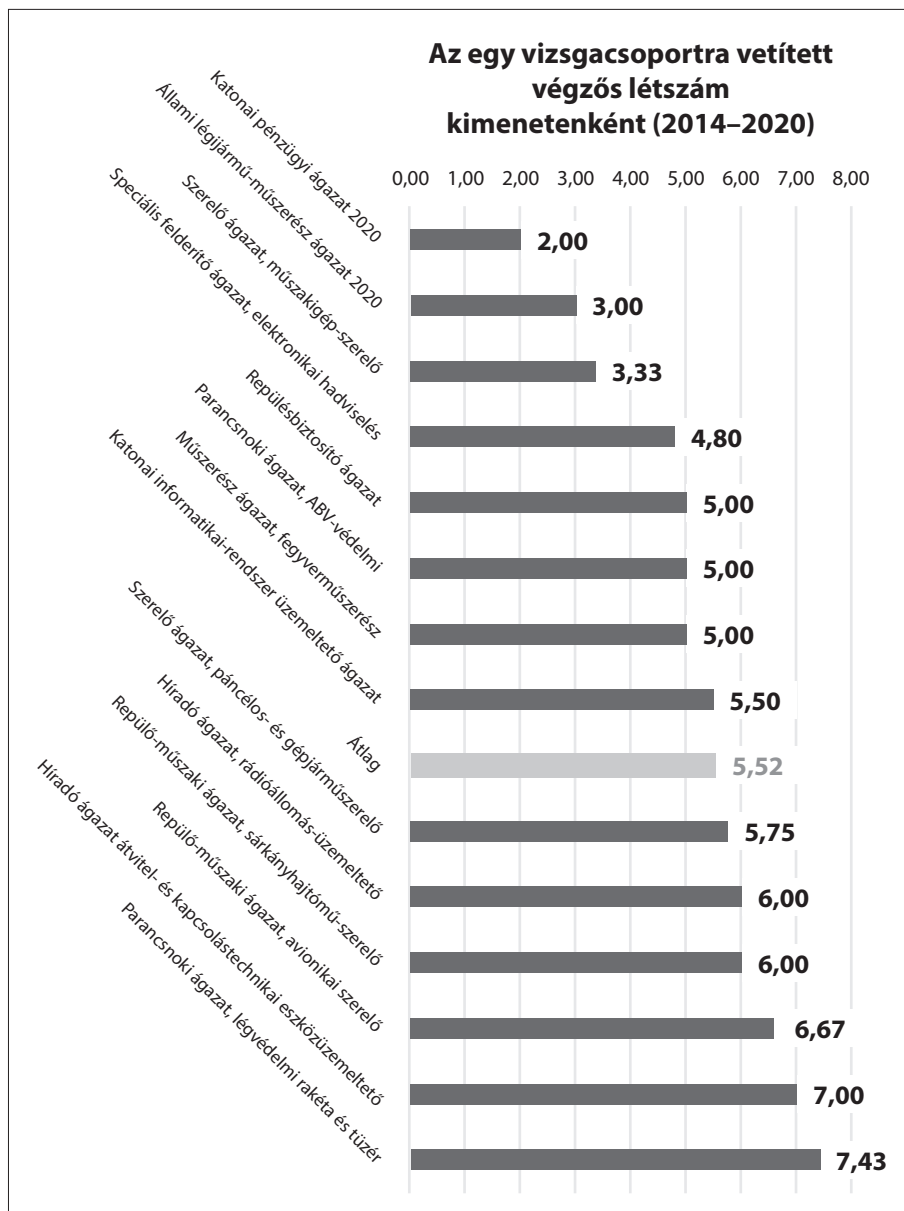

9. ábra A kibocsátott altsztek száma a vizsgált időszakban kimenetenként (2014–2020)
(Szerkesztette a szerző)

vizsga bemeneti felvétel, melynek eredményeként, a vizsgált 2012–2020 időszak végére egész biztosan érezhető volt az alapfokú nyelvvizsgával rendelkező érettségiző diákok nagyobb száma, így ez a bemeneti követelmény sem jelenthetett volna megoldhatatlan problémát.

A kormány a felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításáról szóló 335/2014. (XII. 18.) Korm. rendelet 10. § (2) bekezdésében írta elő, hogy alapképzésre, osztatlan képzésre az a jelentkező vehető fel, aki legalább B2 szintű általános

10. ábra Az egy vizsgacsoportra vetített végzős létszám kimenetenként (2014–2020)
(Szerkesztette a szerző)

nyelvi, komplex nyelvvizsgálóval vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik. A követelmények hatálybalépését a 19. § (4) bekezdésben 2020. január 1-jén tervezte hatályba léptetni. Az elmúlt öt év azonban nem bizonyult elegendőnek a középiskolák számára, hogy erre a nyelvvizsga felsőoktatási felvételi követelményre felkészült diákokat tömegesen bocsássonak ki a 2020/2021. felsőoktatási tanév felvételi eljáráshoz. Ezért a B2 szintű komplex nyelvvizsga-követelmény 2020. január 1-jével történő hatálybaléptetését a felsőoktatási felvételi eljárással összefüggésben egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 261/2019. (XI. 14.) Korm. rendelet 4. §-ával törölték, és a kormányrendelet 5. § a) pontjában rögzítették, hogy nem léptetik hatályba.

Lehet, hogy a korábban rögzített nyelvi követelménynek a gimnáziumok és a szakgimnáziumok a felsőoktatási felvételi eljáráshoz nem tudtak maradéktalanul eleget tenni, de a 2014 decemberében előírt B2 szintű komplex nyelvvizsga felsőoktatási bemeneti felvételi követelmény– melyet 2019 decemberében eltöröltek – hatása az MH AA felvételi eljárásában mindenképpen érzékelhető volt.

ÖSSZEGZÉS

A cikk az MH AA 2012–2020 közötti időszakban az Szt. hatálya alatt folytatott államilag elismert Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés kibocsátási adatainak, szakmai vizsgaeredményeinek és képzési jellemzőinek bemutatására, elemzésére vállalkozott. Az elemzett adatok a szakképzésről szóló 2019. LXXX. törvény megjelenéséig és az új szabályzó által 2020 szeptemberétől elindított képzési rendszerig mutatnak be egy képzési korszakot, amely a modulrendszerű tartalmi felépítéssel és komplex szakmai vizsgával jellemezhető.

A vizsgált képzési forma az MH AA által folytatott altisztutánpótlásnak kizárólag csak az egyik, az iskolai rendszerű elemét jellemezte. Az írás nem foglalkozott az altiszt utánpótlás részét képező belső rendszerű képzéssel, valamint az ebben az időszakban a polgári szakképzésben elindított *Honvéd kadét* szakképesítés és a pályára irányításban szerepet játszó polgári középiskolákban folyó *Katonai alapismeretek* szabadon választható közismereti érettségi vizsgatárgy képzési adatainak elemzésével.

Mi látható az elemzett adatok alapján? Az államilag elismert Honvéd altiszt (az ágazat/szakmairány megjelölésével) szakképesítés 4,00 feletti szakmai vizsgaeredményei kimondottan jónak mondhatók, problémák inkább az alacsony kibocsátási létszámból és a magas lemorzsolódási arányból adódhattak, ami messze túlmutat az MH AA hatáskörén, hiszen az évenkénti 50 fő beiskolázási és a két évfolyamos képzéshez alapító okiratban rögzített 100 fős tanulói létszám módosításának lehetősége fenntartói hatáskörben van.

Volt-e elgondolás a képzési létszám növelésére vagy a lemorzsolódás csökkentésére? Azt gondolom, hogy igen, hiszen a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 25/2018. (X. 31.) OGY határozatban²⁰ 100 főről 250 főre emelték a honvéd altisztjelölt-állomány létszámkeretének megengedett maximális létszámát. Ezt az OGY határozatot hatályon kívül helyezte, a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 24/2019. (VII. 2.) OGY határozatot követő, az engedélyezett keretszámot részletező és az állománycsoportok

²⁰ A Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 24/2019. (VII. 2.) OGY határozat hatályon kívül helyezte, így ez az utolsó határozat, amely tartalmazott a Honvéd altisztjelölt-állomány vonatkozásában az Országgyűlés által meghatározott létszámadatokat. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A19H0024.OGY> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 23.)

engedélyezett létszámát meghatározó, a Magyar Honvédség feltölthető beosztásainak számáról szóló 1671/2019. (XII. 4.) Korm. határozatban²¹ a kormány hatáskörbe utalva ismételten megerősítést nyert az engedélyezett 250 fő előírt létszám. Ez azonban sajnálatos módon az MH AA alapító okiratában nem került átvezetésre,²² így lehetőséget sem biztosított ahhoz, hogy az iskolai rendszerű képzés esetében nemcsak tartalmában, hanem számosságában és kibocsátási létszámában is hatékony képzés folyhasson az MH AA-n.

A lemorzsolódás csökkentésére a képzési rendszerben részt vevő honvéd altisztjelölt-hallgatók higiénés feltételeinek javítására már több törekvés volt az időszak alatt, de ezt a folyamatot folytatni kell. Versenyképes ösztöndíjat kell biztosítani, javítani kell a tantermek állapotát, azaz a kor és az új haditechnika kihívásainak megfelelő, vonzó 21. századi körülményeket kell teremteni az altiszti szakképzésben. A lemorzsolódás csökkentésének egyik eszköze lehetne a versenyképes ösztöndíj. Ennek érdekében is elkezdődött egy folyamat, hiszen a Hjt. 8. mellékletéből a honvéd altisztjelöltek ösztöndíját meghatározó szabályozás a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 7/2015. (VI. 22.) HM rendelet módosításáról szóló 1/2020. (I. 17.) HM rendelet 2. mellékletével 2020 januárjától – sajnos változatlan tartalommal – a honvédelmi tárca hatáskörbe került.

Végezetül az biztosan megállapítható, hogy a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program részeként megérkező új haditechnikai eszközök működtetéséhez és üzemeltetéséhez szükséges altiszt szakemberek biztosítása érdekében egy átlátható minőségbiztosítási rendszerrel és korszerű tárgyieszköz-feltételrendszerrel, valamint magasan kvalifikált szakembergárdával rendelkező altisztképzés a jövőben elengedhetetlen, amihez az MH AA megfelelő alapokat biztosíthat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A honvédség kapuja (toborzóirodák elérhetősége). <https://hadkiegeszites.honvedseg.hu/toborzoirodak>
Magyar Honvédség Altiszti Akadémia: Közérdekű adatok. <https://www.mhaa.hu/html/kozerdekuadatok.html>
OD-PE/1/2018 szerződésszámú támogatási szerződés a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíj folyósításával kapcsolatban. (Kedvezményezett: Magyar Honvédség Altiszti Akadémia, Támogató: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal) MH Altiszti Akadémia
Szakmai vizsgák eredményei 2014–2020. Pest Megyei Kormányhivatal, Törzslapnyilvántartási rendszer. <https://torzslap.mer.gov.hu/?oldal=hirek>

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNY

I. Jogszabályok:

- Törvények:
  - a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (Hatályos: 2012. 01. 01. – 2019. 12. 31.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139866.294089
  - a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 98. § (14) bekezdés b) pont (Hatályos: 2020. 08. 30.-ig) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139880.386564

²¹ A kormányhatározat a Magyar Közlöny 2019. évi 195. számában jelent meg 2019. december 4-én. <https://magyar.kozlony.hu/dokumentumok/757204b8580655ec51aa061a8690886e90022e7c/letoltes> (Letöltés időpontja: 2020. 10. 23.)

²² A 2467-10/2020. okiratszámú, 2020. július 31. keltezésű, egységes szerkezetű alapító okirat már nem tartalmaz létszámadatokat.

- a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157593.385019
  - a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvénnyel kapcsolatos módosításáról szóló 2019. évi CIX. törvény. Magyar Közlöny 206. szám, 2019. december 17., 9032. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK19206.pdf>
  - a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény (Hatályos: 2020. 01. 01. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=216792.383875
- Kormányrendeletek:
- az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet (Hatályos: 1997. 06. 21. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30517.375228
  - a felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításáról szóló 335/2014. (XII. 18.) Korm. rendelet. Magyar Közlöny 179. szám, 2014. december 18., 24 680. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14179.pdf>
  - a komplex szakmai vizsgáztatás szabályairól szóló 315/2013. (VIII. 28.) Korm. rendelet (Hatályos: 2013. 09. 01. – 2020. 02. 14.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=162712.363322
  - a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjról szóló 252/2016. (VIII. 24.) Korm. rendelet. (Hatályos: 2016. 09. 02. – 2020. 02. 15.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=197083.325924
  - a 2017/2018. tanévre vonatkozó szakmaszerkezeti döntésről és a 2017/2018. tanévben a Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjra jogosító szakképesítésekről szóló 317/2016. (X. 25.) Korm. rendelet (Hatályos: 2016. 11. 02. – 2020. 02. 14.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=198060.341225
  - a felsőoktatási felvételi eljárással összefüggésben egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 261/2019. (XI. 14.) Korm. rendelet. Magyar Közlöny 181. szám, 2019. november 14., 7399. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK19181.pdf>
  - veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet (Hatályos: 2020. 03. 11. – 2020. 06. 18.) Magyar Közlöny 39. szám 2020. március 11., 1354. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK20039.pdf>
- Rendeletek:
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 123. § (5) bekezdése (a 22/2013. [III. 22.] EMMI rendelet 39. § i) pontja szerint módosított szöveg). Magyar Közlöny 48. szám, 2013. március 22., 6381. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13048.pdf>
  - a 2019/2020. tanév rendjéről szóló 11/2019. (VII. 03.) EMMI rendelet (Hatályos: 2019. 09. 01. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=214882.384795
  - a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 7/2015. (VI. 22.) HM rendelet. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=176223.385023
  - a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 19/2012. (VIII. 28.) HM rendelet (Hatályos: 2012. 10. 02. – 2017. 08. 31.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=154047.227484
  - a honvédelemért felelős miniszter ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 19/2012. (VIII. 28.) HM rendelet módosításáról szóló 13/2018. (VIII. 31.) HM rendelet (Hatályos: 2018. 09. 01. – 2018. 09. 02.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=210069.358291
  - a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet (Hatályos: 2015. 08. 01. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=177061.382521

- a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 7/2015. (VI. 22.) HM rendelet módosításáról szóló 1/2020. (I. 17.) HM rendelet (Hatályos: 2020. 01. 18. – 2020. 01. 18.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=217825.378869
- a szakképzési kerettantervekről szóló 30/2016. (VIII. 31.) NGM rendelet (Hatályos: 2018. 09. 01. – 2019. 08. 30.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=197208.343553
- a szakképzési kerettantervekről szóló 30/2016. (VIII. 31.) NGM rendelet módosításáról szóló 24/2017. (VIII. 31.) NGM rendelet (Hatályos: 2017. 09. 01. – 2017. 09. 01.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=204074.343568

II. Egyéb közjogi szervezetszabályzó eszközök

- Utasítások:
  - a katonai toborzás rendjéről szóló 64/2017. (XI. 30.) HM utasítás. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=205528.347029_
- Határozatok:
  - a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 25/2018. (X. 31.) OGY határozat (Hatályos: 2018. 11. 02. – 2019. 07. 02.) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=210946.360072
  - a Magyar Honvédségnél rendszeresíthető beosztások számáról szóló 24/2019. (VII. 2.) OGY határozat. (Hatályos: 2019. 07. 03. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=214874.369939
  - a Magyar Honvédség feltölthető beosztásainak számáról szóló 1671/2019. (XII. 4.) Korm. határozat. (Hatályos: 2019. 12. 05. –) http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=216911.375701
  - a koronavírus miatt a köznevelési és szakképzési intézményekben új munkarend bevezetéséről szóló 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat (Hatályos: 2020. 03. 14. – 2020. 08. 14.) Magyar Közlöny 42. szám, 2020. március 14., 1388. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK20042.pdf>
  - az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során a komplex szakmai vizsgák megszervezésének és lebonyolításának szabályairól szóló JEF/36644/2020-ITM számú Egyedi Miniszteri Határozat. https://www.kormany.hu/download/e/2e/c/1000/Egyedi_Min_Hatarozat_JEF_36644_2020.pdf#!DocumentBrowse

III. Alapító okiratok:

- A Magyar Honvédség Altiszti Akadémia alapító okirata (a módosításokkal egységes szerkezetben). Nytsz.: 144-41/2011., Hivatalos értesítő 54. szám, 2011. október 21., 10 224. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2011/54.pdf>
- A Magyar Honvédség Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola megszüntető okirata. Nytsz.: 772-11/2012., Hivatalos értesítő 26. szám, 2012. június 25., 4193. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2012/26.pdf>
- A Magyar Honvédség Altiszti Akadémia alapító okirata (a módosításokkal egységes szerkezetben). Nytsz.: 772-13/2012., Hivatalos értesítő 26. szám, 2012. június 25., 4194. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2012/26.pdf>
- A Magyar Honvédség Altiszti Akadémia alapító okirata (a módosításokkal egységes szerkezetben). Okirat száma: 2467-10/2020. https://www.oktatas.hu/hivatali_ugyek/kir_intezmenykereso!/KIR_Intezmenykereso/Intezmeny/Index/100526
- A Kratochvil Károly Honvéd Középfiskola és Kollégium hivatkozott alapító okiratai (a módosításokkal egységes szerkezetben). Nyilvántartási számok: 154-30/2013. és 115-48/2014. https://www.oktatas.hu/hivatali_ugyek/kir_intezmenykereso!/KIR_Intezmenykereso/Intezmeny/Index/031235

Stohl Róbert százados:

„ÍGY NEVELD A SÁRKÁNYODAT!” – A Z GENERÁCIÓ KÉPZÉSI ÉS TANULÁSI SZOKÁSAIRÓL

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.9)

ÖSSZEFOGLALÓ: *A Magyar Honvédség számára kiemelten fontos az utánpótlás szempontjából azon fiatal generáció vizsgálata, amelyet Z generációnak hívunk, mivel ők az aktív szolgálatot teljesítő állomány legfiatalabb tagjai, és mert a tiszt- és altisztképzés bázisát is ők jelentik. Az írás a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján próbál átfogó képet adni az éppen 14–25 éves korosztály képzési és tanulási sajátosságairól.*

KULCSSZAVAK: *módszertan, pedagógia, tanulási szokások, Z generáció*

A Magyar Honvédség tanuló szervezet, amely folytonosan alkalmazkodik az aktuális helyzethez és felkészül a jövőbeni kihívásokra. A haza fegyveres védelmének ellátásából adódóan a katonai állomány részére a folyamatos képzés alapfeladatként jelenik meg. Ezért a Magyar Honvédség tagjai számára nélkülözhetetlen tudásuk állandó szinten tartása és fejlesztése. Az utánpótlás szempontjából kiemelt fontosságú az éppen 14–25 éves korosztály, ami indokolttá teszi a korosztályos tanulási sajátosságok vizsgálatát. Jelen írás célja, hogy a célcsoport tanulást befolyásoló jellemzőinek átfogó képét adja a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján.

DEMOGRÁFIA

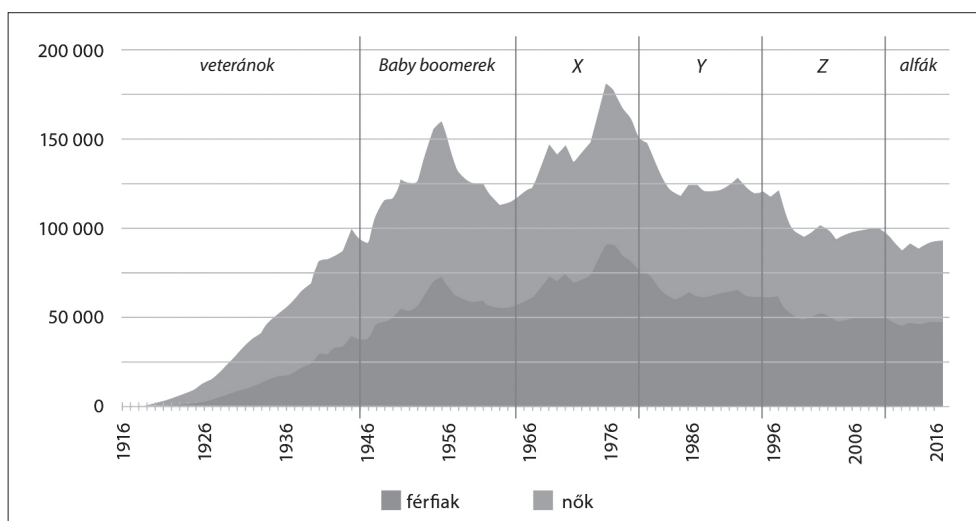
A vizsgált korosztály jelen pillanatban a William Strauss és Howe Neil nyomán keletkezett (és alapvetően az Amerikai Egyesült Államok társadalmára kidolgozott) generációs elméletek szerinti Z generáció, amelybe a generáció fogalmát születési év alapján alkalmazó kutatók az 1995 után és a 2010 előtt született fiatalokat sorolják (1. ábra), fenntartva az egyes időhatárok minimális rugalmasságát.¹ Ennek értelmében 2021-ben a Z generáció első képviselői 25, legfiatalabbjai pedig 12 évesek. Marc Prensky kategóriái szerint ők már digitális bennszülöttek, akik számára a digitális eszközök megléte már természetes.² A generációs elméletek

¹ William Strauss – Neil Howe: *The History of America's Future*. William Morrow Co., New York, 1991.; Marc Prensky: *Digital natives, digital immigrants*. *On the Horizon*, Vol. 9. 2001/5., 1–6.; Pais Ella Regina: *Alapvetések a Z generáció tudománykommunikációjához*. PTE, Pécs, 2013.; Bobbi Shatto – Kelly Erwin: *Moving on From Millennials*. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, Vol. 47. 2016/6., 253–254.; Komár Zita: *Generációelméletek*. *Új Köznevelés*, 73. évf. 2017/8–9., 14–16.; Cosovan Attila et al.: *Tervezői helyzetek jelentősége a vezetőképzésben*. In: Józsa László et al. (szerk.): *A hatékony marketing*. Selye János Egyetem, Komárom, 2018, 905.; Joseph B. Mosca et al.: *New Approaches to Learning for Generation Z*. *Journal of Business Diversity*, Vol. 19. 2019/3., 66–74.; Buda András: *Generációk, társadalmi csoportok a 21. században*. *Magyar Tudomány*, 180. évf. 2019/1., 120–129.

² Prensky: i. m. 1–2.

az adott korosztályok közös (kommunikációs és motivációs) jellemzőit mindig a jelen (2010 utáni időszak) lehetőségei és kihívásai (elsősorban a digitalizáció) felől vizsgálva határozták meg. Ezeknek az elméleteknek a kritikusai szerint azonban a szociokulturális jellemzők nagyobb mértékben befolyásolják az egyéni attitűdöket, így komoly eltérések is lehetnek a születési év alapú besorolásokhoz képest.³ Mindezek alapján a szakirodalom eredményeit azzal a fenntartással kell elfogadnunk, hogy azok csak ideális körülmények megléte esetén tekinthetők megalapozottnak.

A jelenlegi népesedési tendencia alapján a 14–29 éves fiatalok számaránya a teljes népességben folyamatosan csökken (az 1981-es 22 százalékról 2019-re 17 százalékra esett vissza).⁴ A Z generáció zömét alkotó jelenlegi 14–29 éves korosztály első képviselői már megjelentek a munkaerőpiacon, azonban számuk a népességfogyás miatt eleinte mégsem volt szembetűnő. A katonai felnőttoktatás (tiszt- és altisztképzés) szempontjából azonban kiemelten szükséges velük foglalkozni, hiszen nemrég váltak annak fő célcsoportjává.⁵

1. ábra Generációs megoszlás Magyarországon, 1916–2016⁶

³ Székely Levente: A multitasking generáció nyomában. *Kultúra és Közösség*, 8. évf. 2017/2., 39.; Ludmila Mládková: Learning Habits of Generation Z Students. In: Frederic Marimon et al. (eds.): *Proceedings of the 18th European Conference on Knowledge Management ECKM 2017*. Academic Conferences and Publishing International Ltd., Reading, 2017, 699.; Stummer Judit: A Magyar Honvédség személyi állománya utánpótlás biztosításának lehetőségei a köz- és felsőoktatásban tanulók körében. *SZIE, Gödöllő*, 2019, 32.; Buda: i. m. 122–125.; Nádori Gergely – Prievara Tibor: *21. századi pedagógia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018. https://mersz.hu/hivatkozas/m433hszp_4_p3#m433hszp_4_p3 (Letöltés időpontja: 2020. 08. 17.)

⁴ Makay Zsuzsanna – Domokos Tamás: Társadalmi újratermelés: A magyarországi ifjúság demográfiai folyamatai. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Kutatópont Kft., Budapest, 2018, 80.; *Népmozgalom 2018. Statisztikai Tükör*. KSH, 2019. 05. 20. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz18.xls> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 30.)

⁵ A Magyar Honvédségen belül a másik két aktív korosztályhoz (X generáció, azaz az 1961 és 1981 között születettek, illetve az Y generáció, azaz az 1982 és 1995 között születettek) képest számarányuk egyelőre alacsony, mindössze 10%. Lásd Ambrus Péter: Generációs kihívások kezelése a Magyar Honvédségben. *Honvédségi Szemle*, 148. évf. 2020/4., 110.

⁶ Makay–Domokos: i. m. 100.

A Z GENERÁCIÓ ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A Z generáció társadalmi jelenlétét többnyire mint munkavállalóként vizsgálták, az oktatás nézőpontjából kevesebb tanulmány, még kevesebb empirikus kutatás született, ugyanakkor az általános generációs tulajdonságok szükségszerűen megjelennek a fiatalok oktatáshoz való viszonyában is.

A szakirodalom nemcsak a korosztály lehatárolásában, de az egyes tulajdonságok megítélésében sem mutat homogenitást. A korosztály legfontosabb közös élménye a globalitás.⁷ Legjellemzőbb tulajdonságaik közé a kutatók elsősorban a technológiai újdonságok iránti fogékonyságot helyezik, mindezt a napi öt órát meghaladó infokommunikációs (a továbbiakban: IKT-) eszközhasználattal magyarázva.⁸ Azonban többen felhívták rá a figyelmet, miszerint az IKT-eszközök napi használata nem jelenti egyben azok tanulásra vagy munkára való alkalmazásának képességét.⁹ Sőt, Nádori Gergely és Prievara Tibor szerint a diákok által használt technológia elsődlegesen szórakoztató célt szolgál, és a diákok ugyanezt a technológiát a tanulás folyamatában már nem használják.¹⁰ Ugyanígy jellemzi a Z generáció tagjait a – mások által türelmetlenségként azonosított – mielőbbi visszajelzés igénye.¹¹ Jellemző rájuk továbbá a téves önértékelésre alapozott önbizalom, ami mellé munkavállalóként magas fizetési igény és a gyors előrejutás vágya párosul, a munkáltató iránti elkötelezettség viszont hiányzik belőlük.¹² Utóbbi gyakori munkahelyváltásokhoz vezet, pedig szívesen tanulnak olyan ismereteket, amelyek szakmai fejlődésüket szolgálják – karrierjüket ugyanis tudatosan építik.¹³ Stummer Judit szerint a munkaattitűdök nemi eltéréseiből fakadóan létrejött a munkahelyek nemek szerinti megosztottsága – kutatása alapján az állami szektort a kohorsz tagjai feminin területnek tartják.¹⁴

Az állandó médiaeszköz-használat eredményeképpen a figyelemmegosztási képességük jó, ugyanakkor mindez nem válik a tanulás (vagy munkavégzés) hatékonyságának javára.¹⁵ Főleg úgy nem, hogy figyelemkoncentrációjuk átlagos időtartama 12 másodpercről 8 másodpercre csökkent a korábbi generációéhoz képest.¹⁶ Szőke-Milinte Enikő állítása szerint az idő múlásával fordítottan arányos a figyelem fenntarthatósága, a *multitasking* (többirányú figyelem képessége) nem teszi lehetővé a különböző célok maradéktalan megvalósítását, sőt hátráltatja azt.¹⁷ Korényi Róbert ezzel ellentétben a figyelemkoncentráció megítélésének ambivalenciájára hívja fel a figyelmet, hiszen azoknak a játékoknak a fejlesztői, amelyekkel a korosztály tagjai szívesen játszanak, újra és újra képesek megtalálni azokat az eszközöket, amelyeket

⁷ Pais: i. m. 13.; Tegye Andrea: A „Z generáció” címke. Rendőrségi Tanulmányok, 1. évf. 2018/3., 85. http://www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rt/201803/04_tegyey.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 17.)

⁸ Pais: i. m. 11.; Mládková: i. m. 698.; Mosca et al.: i. m. 67.; Stummer: i. m. 47–48.

⁹ Mládková: i. m. 699.; Nádori–Prievara: i. m.; Szőke-Milinte Enikő: A Z generáció megismerése – megismerés a Z generációban. In: Kaposi József – Szőke-Milinte Enikő (szerk.): Pedagógiai változások – a változás pedagógiája. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2018, 132–134.

¹⁰ Nádori–Prievara: i. m.; Prievara Dóra Katalin: A problémás internethasználat pszicho-szociális háttértényezői és prevenciósi lehetőségei. SZTE, Szeged, 2018, 10–11.

¹¹ Pais: i. m. 15.; Tegye: i. m. 88–90.

¹² Stummer: i. m. 47–48.; Mládková: i. m. 698.; Mosca et al.: i. m. 67.

¹³ Tegye: i. m. 88.; Malatyinszki Szilárd: Az új generáció, mint erőforrás. Multidiszciplináris Kihívások, Soksztűnő Válaszok, 1. évf. 2020/1., 98.

¹⁴ Stummer: i. m. 48.

¹⁵ Pais: i. m. 11.; Mládková: i. m. 699.; Szőke-Milinte: i. m. 134–138.

¹⁶ Mládková: i. m. 699.

¹⁷ Szőke-Milinte: i. m. 134–138.; Nádori–Prievara: i. m.

az oktatás ugyan még nem (vagy nem helyesen) alkalmaz, mégis hosszú időn keresztül fenn tudja tartani a fiatalok érdeklődését egyetlen dolog iránt.¹⁸

A nagymértékű médiahasználatnak azonban ára van. A túlzott internethasználat és a nyilvánosság elé tárt társadalmi élet egyrészt a társas kapcsolatok terén a valóságban elidegenedést, féltékenységet, kötődési problémákat, másrészt a valós helyzetekben konfliktuskezelési nehézségeket, agressziót válthat ki; így a Z generáció tagjai ki lehetnek téve a magány, a szorongás és az agresszió veszélyének.¹⁹

Fontos elvárásuk, hogy az oktatók ne a hagyományos tudós tanár, hanem a mentor és a facilitátor szerepét játsszák. Nagyobb hangsúlyt helyeznek ugyanakkor a velük való személyes kapcsolattartásra.²⁰ A tekintélyhez való viszonyuk viszont meglehetősen laza, szabálykövetési hajlandóságuk pedig alacsony, ami a hagyományos pedagógiai kultúrában konfliktusokat generálhat.²¹

A Z GENERÁCIÓ INFORMÁCIÓSZERZÉSI SZOKÁSAI

Az információs társadalom részéről kihívást egyrészt a nagy mennyiségű adat, másrészt az ezek közötti különbségtétel, a hitelesség ellenőrzése jelent. A Z generáció már említett generációs jellemzője, hogy azonnali információra vár. Alapvető probléma azonban, hogy az IKT-eszközök napi rendszerességű használata nem jelenti egyben a kritikus gondolkodást is, vagyis az információ hitelességét már nem ellenőrzik le. Magyarországon 2014-ben történt nagyobb mintájú (2599 fős) adatfelvétel az információszerzési szokásokat illetően, amely azonban egyben kezeli az Y és a Z generációk (1990 és 1999 között születettek) adatait. A minta a Z generációt a felsőoktatásba belépők szintjén érinti, közös arányuk a válaszadókban belül 50%.²² A vizsgálat általános, minden korosztályra azonos érvényű megállapítása, hogy az információszerzés (köznapi vagy kötelezettségből adódó) célja alapján differenciáltak a preferált eszközök (2. ábra).²³ Az eredmények azt is mutatják, hogy „*a használók alig vannak, illetve nincsenek birtokában azoknak az ismereteknek és készségeknek, amelyek szükségessé lennének a Neumann-galaxis információs forrásainak megtalálásához, értelmezéséhez és további hasznosításához*”.²⁴ Ezt alátámasztják Ludmila Mládkovánek a prágai egyetem közgazdász hallgatóival kapcsolatos kutatásának eredményei is: a prágai diákok ugyanis szövegértési és fókuszproblémákkal küzdenek, és nem képesek az információk kontextusát sem helyesen megítélni.²⁵ Mező Katalin és Mező Ferenc mindezek mellé – saját kutatásaik alapján – hozzáteszik, hogy a fiatalok helytelen információfeldolgozási stratégiája későbbi

¹⁸ Korényi Róbert: Miért működhet a játékosítás az Y és a Z generációknál?. In: Mészáros Aranka – Lestyán Katalin (szerk.): Generációso(k)k. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, 2017, 83.

¹⁹ Pais: i. m. 11–12.; Dora K. Prievara et al.: Problematic Internet Use, Social Needs, and Social Support Among Youth. *International Journal of Mental Health and Addiction*, Vol. 17. 2018/4., 1015.

²⁰ Árváné Ványai Georgina et al.: A Z generáció felsőoktatással kapcsolatos motivációinak és elvárásainak vizsgálata. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, Vol. 2. 2017/4., 11.; Tegyei: i. m. 88–90.

²¹ Pais: i. m. 12.; Tegyei: i. m. 88.

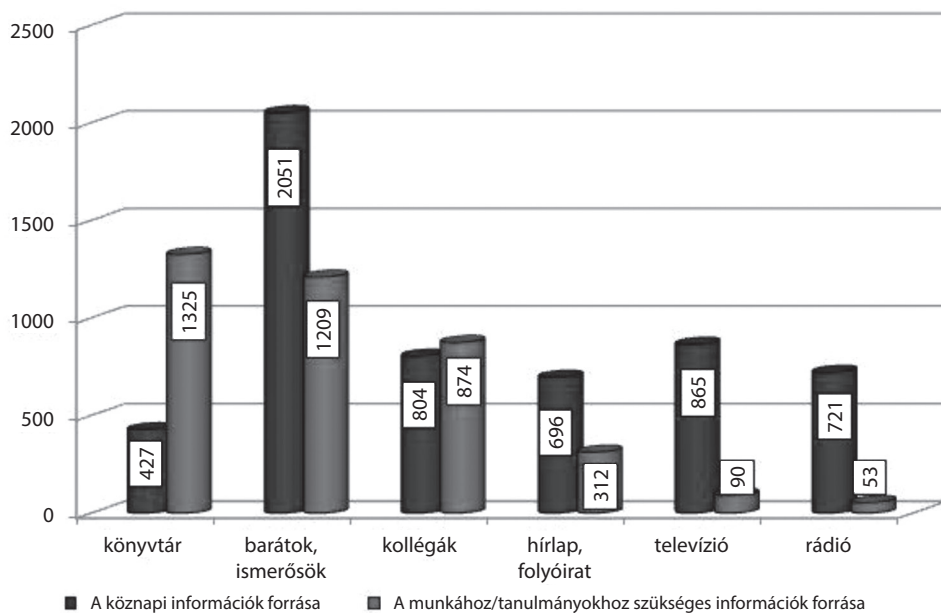
²² Egervári Dóra: Személyes adatok. In: Sipos Anna Magdolna et al.: NET! Mindenekfelett? PTE FEEK KII, Pécs, 2015, 21.

²³ Sipos (2015a): Az információszerzés módja. In: Sipos et al... i.m. 110.

²⁴ Sipos (2015b): Keresési metódusok az interneten. In: Sipos et al... i.m. 112–146.; Kevin Moore et al.: Engineering Education for Generation Z. *American Journal of Engineering Education*, Vol. 8. 2017/2, 116.

²⁵ Mládková: i. m. 698.

munkahelyi problémákat is előrevetít.²⁶ A modern felnőttoktatás kiemelt feladata tehát a kompetenciák fejlesztése.

2. ábra A köznapi és a munkához, tanulmányokhoz szükséges információk forrásainak megoszlása²⁷

Változó szerepek: a Z generáció és az oktatás

Árváné Ványai Georgina és társai 2017-es, debreceni középiskolás diákok körében, 200 fős mintán végzett felméréseinek eredményei azt mutatják, hogy a generáció tagjainak elvárásai a felsőoktatás felé elsősorban egy új típusú oktatói szerepkör megjelenését teszik szükségessé. Ebben az oktató már nemcsak a tudás forrása, hanem mentor és partner is egy személyben.²⁸ Ezt tovább árnyalja Malatyinszki Szilárd tanulmánya, aki a fiatalok képzési igényeiről azt írja, hogy alapvető elvárásuk az élményközpontúság, a projekt módszer és a gyakorlati tevékenységek általi tanulás.²⁹ Nádori és Prievara tapasztalatai szerint is komoly igényük van arra, hogy „a tudás kézzelfogható, objektív és számszerűsíthető, így könnyen számonkérhető, tesztelhető” legyen.³⁰

Mládková szerint a Z generációs fiatalok elsősorban megfigyelés és gyakorlás útján tanulnak.³¹ A kutató 128 fős mintán, kérdőív segítségével mérte fel a prágai egyetem közgazdász szakos hallgatóinak szokásait és prioritásait. Bár elemzése csak egyetlen egyetem

²⁶ Katalin Mező – Ferenc Mező: The IPOO-model of creative learning and students' information processing characteristics. *Horizons of Psychology*, Vol. 23. 2014, 142.

²⁷ Sárosi (2015a): i. m. 111.

²⁸ Árváné et al.: i. m. 11.

²⁹ Malatyinszki: i. m. 98.

³⁰ Nádori–Prievara: i. m. https://mersz.hu/hivatkozas/m433hszp_8_p7#m433hszp_8_p7 (Letöltés időpontja: 2020. 08. 17.)

³¹ Mládková: i. m. 699.

egyetlen szakjára vonatkozik, a generációs jellemzőként szereplő globalizáció miatt könnyű analógiákat találni. Azt találta, hogy a felkészüléshez használt források tekintetében elsősorban saját jegyzeteikből, nem pedig a megadott szakirodalomból szeretnek tanulni. A tudásmegosztást illetően csak a saját baráti körük felé nyitottak. Motivációs bázisuk elsősorban a diplomaszerezés, jobb jegyekért nem küzdenek.³² Ugyan a legtöbb hallgatójuk a barátkozó stílusú oktatókat kedveli, harmaduk mégis inkább a szigorúbb oktatókat preferálja. Elvárásaival ellentétben azonban hallgatói nem kedvelték a kurzusaik során a játékokat és az esettanulmányok elemzését. A kedvelt pedagógiai eszközök sorrendjében a történetmesélés után a prezentációk és a videók következnek.³³

Elizelle Juaneé Cilliers 2017-ben publikálta az Y és Z generációs hallgatók összehasonlító adatait a dél-afrikai North-West University diákjainak vonatkozásában. Eredményei arra mutatnak rá, hogy a hallgatók előszeretettel használják IKT-eszközöket, és egyre inkább igénylik az elektronikus tananyagokat, több személyes találkozási lehetőségre vágnak az oktatóikkal, akikkel emellett a közösségi médián keresztül is kapcsolatot tartanak.³⁴

Kevin Moore, Carol Jones és Robert Scott Frazier 2017-es tanulmányukban a bostoni Northeastern University 2014-es vizsgálatára alapozva kijelentik, hogy a Z generáció tagjai az önálló, saját tempójú tanulás hívei, akik a csoportmunka lehetőségével csak szükség szerint élnek, az oktatóra pedig mentorként tekintenek, aki segíti őket a számukra hasznos gyakorlati képességek kifejlesztésében. Ugyanakkor ők azok, akik az elérhető források kritikai feldolgozásában határozottan segítségre szorulnak.³⁵

Szelei Ildikó 2018-as kérdőíves kutatása szintén egyben kezeli az Y és Z generációt. Eredményei alapján a vizsgált minta (101 fő) a felkészüléshez inkább elektronikus eszközöket (pl. prezentációt) használ, nem nyomtatott tananyagot, ugyanakkor a tanulásra fordított idő mennyiségét alacsonynak találja.³⁶

2018 tavaszán Molnár György és Orosz Beáta kérdőíves vizsgálatával, 193 fős mintán mérték fel a szakképzésben tanulók körében az IKT-eszközök használati, alkalmazási lehetőségeit. Megállapították, hogy a digitális technika kizárása lehetetlen és nem is célszerű. Hátráltatja ugyan némileg az oktatást, mivel az okoseszköz elvonhatja a diákok figyelmét, ugyanakkor a tanítás folyamatát (szemléltetés, kommunikáció, feladatlapok készítése) hatékonyan támogatja.³⁷

A Szent Grál keresése

Mindezekhez a tulajdonságokhoz és igényekhez mindenben alkalmazkodó pedagógiai módszert nem találni. Egy-egy jellemző nagyobb súlyú figyelembevételével több szerző próbálkozott megoldásokat találni, javaslatokat tenni.

³² A szerző itt az egyetemi cím megszerzésének fogalmát használja. Csehországban nagyobb hangsúly helyeznek a végzettséghez kötődő címek használatára. Mládková: i. m. 702.

³³ Mládková: i. m. 702–703.

³⁴ Elizelle Juaneé Cilliers: The Challenge of Teaching Generation Z. PEOPLE, Vol. 3. 2017/1., 193.

³⁵ Moore et al.: i. m. 116.

³⁶ Szelei Ildikó: A tanulási szokások vizsgálata felsőoktatásban tanuló hallgatók körében. Hadmérnök, XIII. évf. 2018/4., 433.

³⁷ Molnár György – Orosz Beáta: Digitális eszközök használatával támogatott korszerű módszertani, tartalmi, technológiai megoldási lehetőségek a szakképzésben. In: Juhász Erika – Endrődy Orsolya (szerk.): Oktatás – Gazdaság – Társadalom. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Budapest, 2018, 604.

Kelly Erwin és Bobby Shatto nyomán már többen bizonyították, hogy az innovatív tanítási stratégiák alkalmazása elengedhetetlen ahhoz, hogy elérjük ezeket a hallgatókat, ráadásul ezeknek a technológiáknak a jó része olcsó vagy ingyen hozzáférhető (pl. Kahoot, Jeopardy, Socrative), ráadásul a játékoság mellett alkalmasak a kritikai gondolkodás fejlesztésére is.³⁸

Horváth Dóra és munkatársai pedig új megközelítésként a *wikinómikus* együttműködés oktatásbeli hatékonyságát ecsetelik, amelynek alapja a nyíltság, a mellérendelő szerep, a megosztás és a globális cselekvés. Oktatási oldalról ezt az egymással versengő csapatok által létrehozott, közös megegyezésen alapuló megoldásként mutatják be.³⁹

Elisabeth A. Cameron és Marisa Anne Pagnattaro 2017-es tanulmányukban megjegyzik, hogy a Z generáció tagjainak nincs egységes korosztályos tanulási stílusuk, éppen ezért a hatékonyság érdekében minél változatosabb módszereket kell számukra felkínálni.⁴⁰ Emellett pedig javaslatokat fogalmaztak meg az oktatók számára az egyes tanulási stílusokhoz. Ajánlásuk szerint a vizuális elemek tekintetében a PowerPoint prezentációk lehetőség szerint kevesebb szöveget és több képi információt tartalmazzanak, az oktatás során pedig videók vetítése javasolt. Az auditív stílussal rendelkező diákok kedvéért informatív hanganyagok alkalmazását javasolják (Ted Talk előadások, podcastok), míg a kinezetikus úton tanulók kedvéért a gyakorlati feladatok, szerepjátékok előtérbe helyezését ajánlják.⁴¹

Cilliers ezen is túlmegy, és a hatékonyabb oktatás érdekében javasolja egyrészt az oktatók felkészítését az új technológiák alkalmazására, másrészt okos osztálytermek kialakítását, harmadsorban az internet mint kommunikációs eszköz alkalmazását a csoportos tanulás folyamán. Javasolja továbbá a PowerPoint prezentációk felváltását a nyilvános vitával és a strukturált csoportmunkával.⁴²

Bár Moore, Jones és Frazier közös tanulmányának kiindulópontja az amerikai mérnök-képzés megújítása volt, a generáció oktatására vonatkozó általános javaslatokat fogalmaznak meg. Elsőként az aktív és problémaközpontú oktatás bevezetését ajánlják, kezdő lépésként egyszerű IKT-eszközök működési elvének megismertetését, majd komolyabb projekt munkákat. A kritikai gondolkodás fejlesztéséhez olyan projekteket javasolnak, amelyek befejezéséhez nem elég egy egyszerű internetkereső. A fiatalok önálló, saját tempójú tanulását ugyan elősegítik az előre felvett és online leadott előadások, ugyanakkor figyelmeztetnek arra, hogy számolni kell a hallgatói elvárások magas fokával ezen a területen. E tananyag-típushoz ajánlják a már meglévő csatornákat (pl. MIT OpenCourseWare, Khan Academy).⁴³ Másodsorban az információk tengerében történő eligazodáshoz nyújtott segítséget emelik ki, mivel a szükséges adatok megtalálásának és a források megítélésének képessége későbbi pályájuk során életbe vágóan fontos lesz.⁴⁴ Harmadsorban jelzik az oktatók felé, hogy a hallgatói tevékenység gyakori értékelése és a személyre szabott visszajelzés ad érdemi lehetőséget a tanulók fejlődésére. Mindez természetesen együtt jár az egyértelmű célok mentén gyakrabban kiszabott, kisebb volumenű feladatok kiosztásával és értékelésével, valamint a személyes kapcsolattartási formák jelentőségének megnövekedésével is. Mindemellett a

³⁸ Shatto–Erwin: i. m. 254.; Mládková: i. m. 699.; Nádori–Prievara: i. m.

³⁹ Horváth Dóra et al.: Tanulás-munka interface. Vezetéstudomány, XLIX. évf. 2018/12., 68.

⁴⁰ Elisabeth A. Cameron – Marisa Anne Pagnattaro: Beyond Millennials: Engaging Generation Z in Business Law Classes. Journal of Legal Studies Education, 34. évf. 2017/2., 319.

⁴¹ Cameron–Pagnattaro: i. m. 321–322.

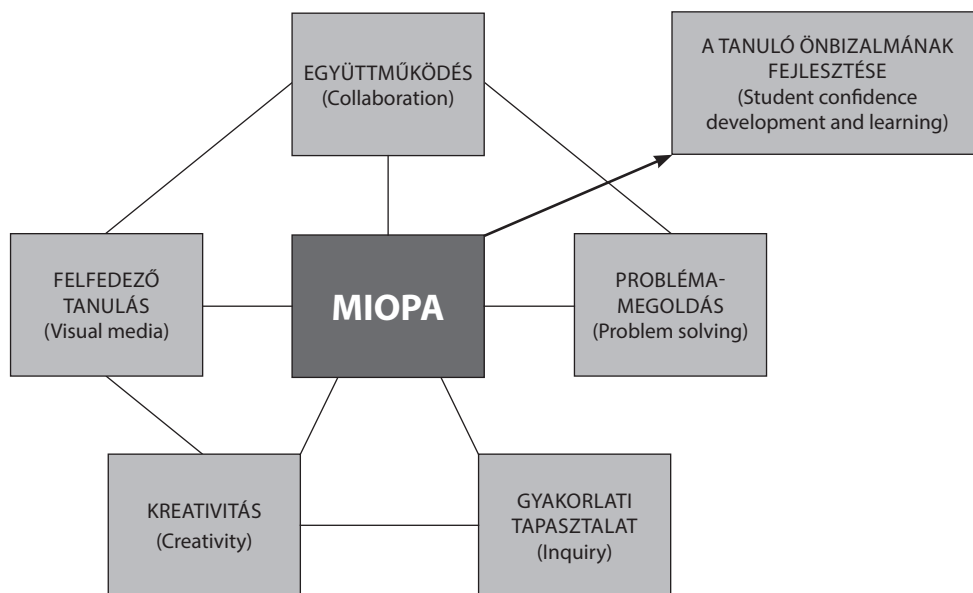
⁴² Cilliers: i. m. 195–196.

⁴³ Moore et al.: i. m. 119–120.

⁴⁴ Moore et al.: i. m. 120.

szerzők javasolják a kreativitás ösztönzését, amivel a vállalkozói szellemet erősítik, felkészítve a hallgatókat jövőbeni karrierjükre.⁴⁵ Végezetül kiemelten fontosnak tartják az oktatás során az egyes blokkok és kurzusok egymásra épülő szerkezetének bemutatását a hallgatók számára.⁴⁶

Joseph B. Mosca, Kevin P. Curtis és Paul G. Savoth, Shatto és Erwin 2016-os tanulmánya alapján javasolják az oktatás folyamatába minél inkább bevonni a mobil eszközök használatát. Véleményük szerint ugyanígy érdemes olyan feladatokat állítani a diákok elé, amelyek mobil eszközök segítségével oldhatók meg. Javasolják továbbá a csoportmunka erősítését IKT-eszközökkel, valamint az előadások támogatását videókkal. Ajánlják még a gyakorlati jellegű ismeretszerzés beépítését a tanórai oktatásba.⁴⁷ A szerzők véleménye szerint a hallgatók nagyobb eséllyel szerzik meg a szükséges információt egy változó tanulási környezetben, ahol többféle módon adhatnak számot ismereteikről.⁴⁸ Tanulmányuk alapján olyan egyedi oktatási formát kívánnak bevezetni, amely egyszerre informatív, gyakoroltató, helyzetgyakorlatokat tartalmaz és csoportmunkára ösztönöz.⁴⁹ A szerzők újszerű módszerként a pedagógiai megközelítések többretű alkalmazását (*multiple inclusions of pedagogical approaches* – MIOPA) javasolják annak érdekében, hogy ösztönözzék az együttműködést, problémamegoldást, gyakorlati tapasztalatok megszerzését, kreativitást, a felfedező tanulás értékének felismerését és a tanuló önbizalmának fejlesztését (3. ábra).⁵⁰

3. ábra A MIOPA-modell⁵¹

⁴⁵ Moore et al.: i. m. 121.

⁴⁶ Moore et al.: i. m. 122.

⁴⁷ Shatto–Erwin: i. m. 254.; Mosca et al.: i. m. 67.

⁴⁸ Mosca et al.: i. m. 69.

⁴⁹ Mosca et al.: i. m. 67.

⁵⁰ Mosca et al.: i. m. 70.

⁵¹ Mosca et al.: i. m. 70.

A szerzők a New Jersey-i Monmouth University 133 hallgatójának nem reprezentatív kérdőíves felmérése alapján igazolták a MIOPA-moddal működőképességét: a diákok 97,7%-a állította, hogy ez a környezet hasznos a tanulásuk szempontjából. (Érdekes ellentmondás, hogy a cseh hallgatókkal ellentétben az esettanulmányok hasznát az amerikai diákok 100%-ra értékelték.)⁵² Kiemelik, hogy fontos „kreatív teret” biztosítani a hallgatók számára, ahol szabadon kommunikálhatnak egymással egy valós probléma megoldásán együttműködve, illetve ahol később az újonnan megszerzett ismereteket begyakorolhatják. Fontosnak tartják továbbá, hogy az oktató vonja be a hallgatókat az oktatás folyamatába. Emellett hatékonyabb, ha az oktató egyenlő több oktatási módszert alkalmaz. Eredményeik azt mutatják, hogy a hallgatók szeretnék aktívan bekapcsolódni az oktatás folyamatába, és előnyös számukra, ha szabadon dolgozhatnak egy-egy probléma megoldásán választásuk szerint egyedül vagy csoportban.⁵³

Korényi motivációelméleti tanulmánya átvezet a kortárs pedagógia (egyik) Szent Grál-jához, a játékosítás (*gamification*) módszeréhez, amely az utóbbi évtized divatos megoldása lett mind az oktatás, mind a munkavégzés hatékonyságának növelésében.⁵⁴ Johan Huizinga⁵⁵ óta tudjuk: az ember játékos lény. Ebből következően az élet minden területén, így az oktatásban is van helye és lehetősége a játéknak. A játékosítást Korényi a sikeres videójátékok példáján keresztül mutatja be, amelyek közös tulajdonsága, hogy komplex módon motiválják az embereket.⁵⁶

Nádori és Prievara a játékosítás oktatásban történő alkalmazásának kétféle megközelítést mutatja be: egyrészt a valós problémák játék keretében történő megoldását, másrészt a való életbe átültetett játékmechanizmusokat („játékelemek használata nem játékkörnyezetben”).⁵⁷ Utóbbi mechanizmusai nagyon is megfelelnek a Z generáció preferenciáinak (azonnali visszajelzés lehetősége, hosszú távú célok kijelölése, nyitott problémamegoldás).⁵⁸ Ezzel összefüggésben a katonai felsőoktatásban hatékonyan alkalmazható módszerként a hadijátékokra hívja fel a figyelmet tanulmányában Harangi-Tóth Zoltán.⁵⁹

ÖSSZEGZÉS

Az itt összeállított szakirodalmi seregszemle jól példázza mind a hallgatói igények, mind az oktatói lehetőségek sokszínűségét (és esetlegességét). Azonban a mai diákok igényeinek kiszolgálása nem jelent örök érvényű megoldást az oktatás (mint a tudásátadás folyamatának) minden problémájára. Az oktatás módszerei folyamatosan kell hogy alkalmazkodjanak az aktuális környezethez, a hallgatók és pedagógusok képességeihez és szükségleteihez.

Adott egy sérülékeny, de büszke generáció, jó képességekkel, magas elvárásokkal, amely a 21. századi pedagógia elveinek (tudásépítés, együttműködés, önszabályozás, a valós problémák megoldása, kommunikáció és kreatív IKT-használat)⁶⁰ következetes alkalmazását

⁵² Mosca et al.: i. m. 72.; Mládková: i. m. 702.

⁵³ Mosca et al.: i. m. 73.

⁵⁴ Korényi: i. m. 84.

⁵⁵ Johan Huizinga: *Homo ludens*. Universum, Szeged, 1990.

⁵⁶ Korényi: i. m. 85.

⁵⁷ Nádori–Prievara: i. m.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Harangi-Tóth Zoltán: Mi a történelmi hadijáték és miért van helye a katonai felsőoktatásban? *Hadtudomány*, XXIX. évf. 2019/4., 119–128.

⁶⁰ Nádori–Prievara: i. m.

fokozottan igényli. A sikeres munkához azonban a mai oktatás több tényezőjén is változtatni kell. A tanári szerepkört ennek folyamányaként ki kell bővíteni, át kell alakítani. Nem csupán előadó, hanem egy személyben facilitátor és mentor is kell legyen az oktató. Az informatikai eszközök használata önmagában még nem jelent paradigmaváltást. A (Nádori és Prieara kifejezésével élve) „digitális transzformáció” elsősorban nem technológiai, hanem pedagógiai téren kíván gyökeres változást. Nincs ugyanakkor univerzális módszer, hanem az egyes alkalmazott oktatási módszerek egyensúlya és változatossága szükséges. Az újabb technológia új struktúrák bevezetését teszi lehetővé, amelyek teret adnak a hallgatók aktív részvételének az oktatás folyamatában. A releváns (gyakorlatban alkalmazható) ismereteket átadó, hiteles oktatói személyiség, illetve a tanítás során alkalmazott következetesség és a valós teljesítményen alapuló ellátás kialakítása is hozzásegítheti a résztvevőket a tanulási folyamat sikeréhez.

Amint láttuk, a Z generáció tagjai a felkészüléshez használt források tekintetében nem ragaszkodnak a hagyományos oktatásban használt tankönyvi, szakirodalmi eszközökhöz, sokkal inkább bíznak saját jegyzeteikben, és igénylik az új, bárhol és bármikor hozzáférhető elektronikus oktatási tartalmakat. A motiváció fenntartásában a játékosításnak az oktatási folyamatba beépített elemei (gyors visszajelzés, célok strukturált rendszere, közvetlen kommunikáció) kapnak kiemelt szerepet. Mindez hosszú távon arra kell készítse az intézményeket, hogy – az egyén számára nagyobb lehetőséget biztosítva – minden tanulási stílushoz (vizuális, auditív, kinezetikus) kialakítsák a megfelelő új digitális tananyagokat (podcastok, videó-előadások, appok, online tesztek stb.). Mindennek pedig a tanulás új, kollaboratív formáit támogató környezetben kell megjelennie.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ambrus Péter: *Generációs kihívások kezelése a Magyar Honvédségben*. Honvédségi Szemle, 148. évf. 2020/4., 108–120. DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.8
- Árváné Ványai Georgina – Katonáné Kovács Judit – Popovics Péter – Gál Tímea: *A Z generáció felsőoktatással kapcsolatos motivációinak és elvárásainak vizsgálata*. International Journal of Engineering and Management Sciences, 2. évf. 2017/4., 1–13. DOI: 10.21791/IJEMS.2017.4.1
- Buda András: *Generációk, társadalmi csoportok a 21. században*. Magyar Tudomány, 180. évf. 2019/1., 120–129. DOI: 10.1556/2065.180.2019.1.12
- Cameron, Elisabeth A. – Pagnattaro, Marisa Anne: *Beyond Millennials: Engaging Generation Z in Business Law Classes*. Journal of Legal Studies Education, 34. évf. 2017/2., 317–324. DOI: 10.1111/jlse.12064
- Cilliers, Elizelle Juaneé: *The Challenge of Teaching Generation Z*. PEOPLE: International Journal of Social Sciences, 3. évf. 2017/1., 188–198. DOI: 10.20319/pijss.2017.31.188198
- Cosovan Attila – Csordás Tamás – Horváth Daniella – Horváth Dóra – Mitev Ariel: *Tervezői helyzetek jelentősége a vezetőképzésben: designkommunikáció és/vagy design thinking*. In: Józsa László – Korcsmáros Enikő – Seres Huszárík Erika (szerk.): *A hatékony marketing: EMOK 2018 Nemzetközi Tudományos Konferencia konferenciakötete*. Komárom, Selye János Egyetem, 2018, 902–914.
- Egervári Dóra: *Személyes adatok*. In: Sipos Anna Magdolna – Varga Katalin – Egervári Dóra: *NET! Mindenekfelett? Kompetenciák a digitális univerzumban*. PTE FEEK KII, Pécs, 2015, 17–34. DOI: 10.15170/KPVK.2015.00004
- Harangi-Tóth Zoltán: *Mi a történelmi hadijáték és miért van helye a katonai felsőoktatásban?* Hadtudomány, XXIX. évf. 2019/4., 119–128. DOI: 10.17047/HADTUD.2019.29.4.119

- Horváth Dóra – Cosovan Attila – Horváth Daniella – Lachin Namaz: *Tanulás-munka interface: a valós idejű találkozások jelentősége a digitális oktatási környezetben*. Vezetéstudomány, XLIX. évf. 2018/12., 67–77. DOI: 10.14267/VEZTUD.2018.12.08
- Huizinga, Johan: *Homo ludens: kísérlet a kultúra játék-elemeinek a meghatározására*. Universum, Szeged, 1990.
- Komár Zita: *Generációelméletek*. Új Köznevelés, 73. évf. 2017/8–9., 14–16.
- Korényi Róbert: *Miért működhet a játékosítás az Y és a Z generációknál? Motivációelméletek alkalmazása a játékosítás folyamatában*. In: Mészáros Aranka – Lestyán Katalin (szerk.): *Generációso(k): tanulmányok a generációk témakörében*. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, 2017, 81–104.
- Makay Zsuzsanna – Domokos Tamás: *Társadalmi újratermelés: A magyarországi ifjúság demográfiai folyamatai*. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében: Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Kutatópont Kft., Budapest, 2018, 77–105.
- Malatyinszki Szilárd: *Az új generáció, mint erőforrás*. Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok, 1. évf. 2020/1., 90–101. DOI: 10.33565/MKSV.2020.01.07
- Mező, Katalin – Mező, Ferenc: *The IPOO-model of creative learning and students' information processing characteristics*. Horizons of Psychology, 23. évf. 2014, 136–144. DOI: 10.20419/2014.23.414
- Mládková, Ludmila: *Learning Habits of Generation Z Students*. In: Frederic Marimon – Martha Mas-Machuca – Jaqsmine Berbegal-Mirabent – Ramon Bastida (szerk.): *Proceedings of the 18th European Conference on Knowledge Management ECKM 2017: Vol. 2*. Academic Conferences and Publishing International Ltd., Reading, 2017, 698–703.
- Molnár György – Orosz Beáta: *Digitális eszközök használatával támogatott korszerű módszertani, tartalmi, technológiai megoldási lehetőségek a szakképzésben*. In: Juhász Erika – Endrődy Orsolya (szerk.): *Oktatás – Gazdaság – Társadalom*. 2. köt. Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete, Budapest, 2018, 592–607.
- Moore, Kevin – Jones, Carol – Frazier, Robert Scott: *Engineering Education for Generation Z*. American Journal of Engineering Education, 8. évf. 2017/2., 111–125.
- Mosca, Joseph B. – Curtis, Kevin P. – Savoth, Paul G.: *New Approaches to Learning for Generation Z*. Journal of Business Diversity, 19. évf. 2019/3., 66–74. DOI: 10.33423/jbd.v19i3.2214
- Nádori Gergely – Prievara Tibor: *21. századi pedagógia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018. DOI: 10.1556/9789634541028
- Népmozgalom 2018: adatbázis. Statisztikai Tükör. KSH, 2019. 05. 20. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz18.xls>
- Pais Ella Regina: *Alapvetések a Z generáció tudománykommunikációjához – tanulmány*. Pécs, PTE, 2013. <http://www.zgeneracio.hu/getDocument/1391>
- Prensky, Marc: *Digital natives, digital immigrants: Part 1*. On the Horizon, 9. évf. 2001/5., 1–6. DOI: 10.1108/10748120110424816
- Prievara Dóra Katalin: *A problémás internethasználat pszicho-szociális háttértényezői és prevenciós lehetőségei*. PhD-értekezés. SZTE, Szeged, 2018.
- Prievara, Dóra K. – Piko, Bettina F. – Luszczynska, Aleksandra: *Problematic Internet Use, Social Needs, and Social Support Among Youth*. International Journal of Mental Health and Addiction, 17. évf. 2018/4., 1008–1019. DOI: 10.1007/s11469-018-9973-x
- Shatto, Bobbi – Erwin, Kelly: *Moving on From Millennials: Preparing for Generation Z*. The Journal of Continuing Education in Nursing, 47. évf. 2016/6., 253–254. DOI: 10.3928/00220124-20160518-05
- Sipos Anna Magdolna (2015a): *Az információszerzés módja*. In: Sipos Anna Magdolna – Varga Katalin – Egervári Dóra: *NET! Mindenekfelett? Kompetenciák a digitális univerzumban*. PTE FEEK KII, Pécs, 2015, 62–111. DOI: 10.15170/KPVK.2015.00004

- Sipos Anna Magdolna (2015b): *Keresési metódusok az interneten*. In: Sipos Anna Magdolna – Varga Katalin – Egervári Dóra: NET! Mindenekfelett? Kompetenciák a digitális univerzumban. PTE FEEK KII, Pécs, 2015, 112–146. DOI: 10.15170/KPVK.2015.00004
- Strauss, William – Howe, Neil: *The History of America's Future: 1584 to 2069*. William Morrow Co., New York, 1991.
- Stummer Judit: *A Magyar Honvédség személyi állománya utánpótlás biztosításának lehetőségei a köz- és felsőoktatásban tanulók körében*. PhD-értekezés. SZIE, Gödöllő, 2019. DOI: 10.14751/SZIE.2019.053
- Székely Levente: *A multitasking generáció nyomában*. Kultúra és Közösség, 8. évf. 2017/2., 29–41.
- Szelei Ildikó: *A tanulási szokások vizsgálata felsőoktatásban tanuló hallgatók körében*. Hadmérnök, XIII. évf. 2018/4., 423–434.
- Szőke-Milinte Enikő: *A Z generáció megismerése – megismerés a Z generációban*. In: Kaposi József – Szőke-Milinte Enikő (szerk.): *Pedagógiai változások – a változás pedagógiája*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2018, 130–144.
- Tegyey Andrea: *A „Z generáció” címke: jogos félelmek vagy lehetőség a megújulásra?* Rendőrségi Tanulmányok, 1. évf. 2018/3., 81–97. http://www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rt/201803/04_tegyey.pdf

Jakkel Krisztián – Kerékgyártó Zsolt törzsőrmester – Varró Tibor:

AZ ANGOL KATONAI SZAKNYELV OKTATÁSA ÉS MÓDSZERTANI ELEMEI A HONVÉD KÖZÉPISKOLÁKBAN

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.10](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.10)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az angol katonai szaknyelv oktatása, a különböző típusú és szintű angol katonai szaknyelvi nyelvvizsgákra történő felkészítés már komoly hagyományokkal rendelkezik a magyar felsőoktatásban. A középiskolában azonban a múltban nem volt szaknyelvi oktatás az érettségi vizsga megszerzéséig. Ezért okozott kezdetben komoly kihívást, amikor a tantárgyat már az érettségi vizsga előtt is oktatni kellett a középiskolában. A tantárgy oktatóinak nemcsak a szaknyelvi szókészlet megtanítása okozott többletfeladatot, hanem az angol általános nyelv oktatásától eltérő módszertani eszközök kiválasztása is. A katonai középiskolákban tanító civil tanárok folyamatos konzultációt folytattak a katonai oktatókkal, hogy maximálisan tisztában legyenek a tanítandó anyag hátterével. Alkalmanként egy-egy katonai oktató is tartott elméleti foglalkozásokat, illetve projektfeladatokat is összeállított a növendékek számára. Jelen tanulmány az eddigi oktatási, módszertani eszköztárunkat mutatja be civil és katonai nézőpontból. Ismerteti a Campaign 1 angol tankönyv és munkafüzet hazai adaptációjának egy lehetséges modelljét a honvéd kadétképzés során, a kerettanterv alapján összeállított tanmenetnek megfelelően.

KULCSSZAVAK: angol katonai szaknyelv középiskolai oktatása, katonai középiskolai nyelvi oktatási módszertan, katonai szaknyelvi lexika

BEVEZETÉS

Nemcsak a most szolgálatot teljesítő katonák számára, hanem a jövő katona generációja számára is elengedhetetlen a használható idegennyelv-tudás. Magyarországon a Honvéd Kadét Programban¹ számos olyan középiskola vesz részt, ahol heti 3-4 órában általános katonai oktatás folyik a diákok számára. Léteznek már olyan középiskolák is, ahol a Honvéd Kadét Program keretében beindult az idegen nyelvi képzés. A programban részt vevő középiskolák közül a mi iskolánkban, a Kratochvíl Károly Honvéd Középiskola és Kollégiumban is megkezdődött az angol katonai szaknyelv oktatása. Az első honvéd kadét osztály 2019 szeptemberében a 10. évfolyamon kezdett angol katonai szaknyelvet tanulni. Nyelvszakos kollégáinkkal és a katonai oktatóállomány parancsnokának segítségével a 2018/2019-es tanév második félévében összeállítottuk az angol katonai szaknyelv 10. évfolyamra tervezett helyi tanmenetét.

¹ A Honvéd Kadét Program honlapja: <https://www.kadetprogram.hu> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 27.)

A tanmenet a 2004-ben íródott *Campaign 1 – English for the Military* (a továbbiakban: *Campaign 1*) című tankönyvön és munkafüzeten alapul.²

Az angol katonai szaknyelvi órák fő céljai, hogy segítsék a tanulók katonai szókinccsének fejlődését, képessé tegyék őket az alapszintű szakmai kommunikációra, és fejlesszék a hallott szöveg értésének képességét. A szaknyelv oktatása nem önálló folyamat, hanem összhangban kell állnia az általános idegen nyelv tanításával. Azok a nyelvtani jelenségek (igeidők, nyelvtani szerkezetek, mondattípusok), amelyek előkerülnek az általános idegen nyelv oktatása folyamán, természetesen a szaknyelvben is megtalálhatók. A növendékek feladata az, hogy az ismert nyelvi jelenségeket felismerjék, és a szaknyelvi lexika integrálásával megfelelő módon alkalmazzák.

A kerettanterv a tantárgy céljaként a következőket határozza meg: „Ismerjék meg és sajátítsák el a katonai szaknyelvi kifejezéseket, valamint a katonai-szakmai tevékenység során előforduló egyszerű nyelvi kommunikációhoz szükséges angol nyelvismeretet. A tantárgy tanításának célja az alapfokú szintű angol katonai szaknyelv oktatása, a katonai-szakmai tevékenység során előforduló egyszerű, nyelvi kommunikációhoz szükséges – STANAG 600 I 1.1.1.1 szintű – angol nyelvismeret készségszintű elsajátítása.”³ Ahhoz, hogy ez a cél sikeresen megvalósuljon, a növendékeknek nagyon biztos nyelvtani alapokkal és nyelvi készségekkel kell rendelkezniük. Az ehhez kapcsolódó nyelvtani alapozás már a 9. osztályban megkezdődik, és a képzés során végig folytatódik.

Nyelvtanárként az a feladatunk, hogy a szaknyelvi oktatás során előforduló, még ismeretlen nyelvtani jelenségek tanítása hamarabb következzen be, mint ahogy a szaknyelvben azok megjelennek. Ennek érdekében az általános idegen nyelvi és szaknyelvi tanmenetnek teljes összhangban kell állnia egymással, és ha szükséges, az általános nyelvi tanmenet során meg kell cserélni néhány lecke sorrendjét. Az általános nyelv és a szaknyelv nyelvtani követelményének összehangolása mellett az is lényeges, hogy a növendékek rendelkezzenek szakmai ismeretekkel az általuk tanultakról. Ezt a problémát úgy oldottuk meg az intézményben, hogy a honvédelmi alapismeretek tantárgyból következő anyagrészek mindig megelőzik a szaknyelvből soron következő témákat. Így biztosítható az, hogy a növendékek előzőleg már magyarul tanulnak azokról a dolgokról, amelyek a szaknyelvből következnek, így számukra mindez már nem jelentkezik új információként.

E tanulmány célja az általános angol nyelv és az angol katonai szaknyelv összehangolásának ismertetése, a tantárgy célrendszerének vázolása és a tantárgy oktatásának módszertani bemutatása. Igyekszünk választ adni arra a kérdésre, hogyan járulhat hozzá az angol katonai szaknyelv oktatása a jövő sikeres és nemzetközi szinten is helytállni tudó katonájának képzéséhez.

A SZAKNYELVI OKTATÁS ELŐKÉSZÍTÉSE

A Honvédelmi Minisztérium 2013-ban vette át a fenntartó szerepét intézményünkben. Néhány éven keresztül a képzés szerkezete közel változatlan volt, majd a fenntartó részéről olyan döntés született, amelynek értelmében a 2019/2020-as tanévtől az egyik osztály honvéd

² Simon Mellor-Clark – Yvonne Baker de Altamirano: *Campaign – English for the Military 1 Student’s Book/Workbook*. Macmillan Elt, London, 2004.

³ A 2018-tól érvényes szakképzési kerettantervekből az 54.863.03-as számú kerettanterv. https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Szakkepzesi_kerettantervek_2018/DL.php?f=189_54_863_03_Honvedelmi_igazgatasi_ugyintezo.docx (Letöltés időpontja: 2020. 06. 27.)

kadét szakírányt fog tanulni. Intézményünkben a honvéd kadét szakos osztályok képzése nem pusztán annyit jelent, hogy van heti két honvédelmi alapismeret órájuk, hanem számos katonai, honvédelmi tárgyat tanulnak, többféle önvédelmi sportfoglalkozásuk van, és emellett az angol katonai szaknyelvet is elsajátítják. A nyelvi képzés a következők szerint tevődik össze ezekben az osztályokban:

- angol általános nyelv: heti 4 óra, négy éven keresztül;
- angol katonai szaknyelv: 10. osztályban heti két óra; 11.-ben heti 1 óra; 12.-ben heti 2 óra.

Mivel ez egy teljesen új képzési típus, amely az országban egyedülálló, így a szaknyelv oktatásához ki kellett dolgoznunk a helyi tanmenetet, elsőként a 10. osztályra vonatkozóan. Ennek során különösen figyeltünk arra, hogy olyan tanmenetet hozzunk létre, amely bármelyik olyan középiskolában használható, ahol angol katonai szaknyelvet tanítanak. Így az órák anyagához nemcsak a „száraz tényanyagot” mellékeljük, hanem a következő órára adandó házi feladatot is.

A SZAKNYELVI OKTATÁS BEINDÍTÁSA

Az előkészítő szakasz után következett a próba: a tényleges oktatás. A 2019/2020-as tanévtől két csoportban kezdtük el az angol katonai szaknyelv oktatását. Ez a csoportfelosztás már a 9. évfolyamtól létezett, és már egy éve tanítottuk őket, amikor a 10. évfolyamon megkezdődtek a szaknyelvi órák. Az egyik csoport egy álkezdő csoport volt, amely szerény képességű növendékekből állt, a másik csoport erős középhaladó szinten volt. A heti 2 óra, 36 héttel számolva 72 órát adna ki, de március közepétől a digitális oktatásra való átállás során nem tudtuk az összes órát megtartani, így több anyagrészt önállóan vagy csoportosan dolgoztak fel a diákok. A helyi tanmenetben előírt tananyagmennyiséget így is sikerült átvenni, csak a tanulási folyamat hatékonysága nem került egy szintre a korábbi időszak eredményességével. Volt olyan anyag rész is, amelynek a számonkérésére már nem maradt idő, illetve kérdés az is, hogy az online számonkérés során mennyire volt önálló a növendékek feladatmegoldása, mivel ezt sok esetben nem lehetett kontrollálni.

A 2019/20-AS TANÉV TAPASZTALATAI

Az első – és talán legfontosabb – tapasztalatunk az volt, hogy célszerű ugyanannak a tanárnak oktatnia a szaknyelvet, aki az általános nyelvet is oktatja. Amennyiben ez nem megoldható, úgy folyamatos konzultáció szükséges a két nyelvtanár között, mivel a tanév során nemcsak azt kell pontosan ismerni, hogy milyen nyelvtani és lexikai elemek kerültek elő az általános nyelv oktatása során, hanem azt is, hogy egy-egy adott elemet mennyire sikerült a csoportnak megértenie, produktívan fel tudják-e ismerni, alkalmazni. A 7 főből álló álkezdő csoportban – honvéd kadét osztály lévén – a szaknyelvet sokkal szívesebben tanulták, és így eredményesebbek is voltak. Míg angol általános nyelvből az átlag az első félévben 3,57, év végén pedig 3,71, addig a szaknyelvből mind félévkor, mind év végén 4,00 volt az érdemjegy átlaga. A középhaladó csoport létszáma 6 fő volt, ami mindenféle szempontból ideálisnak bizonyult. A csoport szintje B1 és B2 közötti, 2020 júniusára 50%-uk meg is szerezte a középfokú komplex nyelvvizsgát. Jó képességű, jó nyelvi szinten álló csoportról van szó, akiket az átlagosnál talán többször is ösztökélni kellett a célok elérése érdekében, de a katonai szaknyelv esetében itt is jobbak lettek az eredmények az általános nyelvinél (félévkor: 4,17 és 4,00, év végén: 4,17 és 3,67).

A CIVIL OKTATÓK MÓDSZERTANI TAPASZTALATAI

Az idegen nyelvi oktatás sajátossága, hogy a tanórákon a frontális órátartás helyett igyekszünk egyénileg, párban és csoportban is foglalkoztatni a növendékeket. Ugyanez igaz a szaknyelvre is. Az általános nyelvi órákon jelentős támogatást nyújt az interaktív tábla, illetve az oktatott tankönyvhöz és munkafüzethez készített interaktív szoftver (*i-Tools*). Az angol katonai szaknyelvnél használt *Campaign 1* tankönyvhöz és munkafüzethez nem készült interaktív táblás anyag, így az órák színesítéséhez egyéb lehetőségeket kellett kitalálnunk. A növendékek számára a vizualitás és az interaktív feladatok használata a nyelvtanulás során már szinte alapvető elem, így a szaknyelvi oktatásánál is ki kellett találni ilyen típusú segédanyagokat. Az interaktív tábla rendelkezik beépített szoftverrel, amelynek a neve *Smart Notebook*. Az intézményben a szoftver 15. verziója van telepítve az interaktív táblákra, így ehhez a változathoz igyekeztünk feladatokat készíteni. A program használatának hátrányaként meg kell említeni, hogy a növendékek nem rendelkeznek ezzel a szoftverrel, így ezek kizárólag a tanórákon használhatók. A *Smart Notebook* szoftver *Smartboard*jának használatával a következő feladattípusok gyakorolhatók:

Lyukas szöveg készítése. Egy bizonyos hosszúságú (200 karakternyi) szöveget olyan módon lehet szerkeszteni, hogy bizonyos szavakat kivesszünk a szövegből, amelyekkel a tanulók behúzással ki tudják egészíteni a szöveget. Ez a feladat nagyon hasznos, két szempontból is:

1. a segítségével lehet gyakorolni az új lexikai elemeket;
2. a tanulók összefüggő szöveget látnak, amely lehetőséget ad számukra arra is, hogy a szövegösszefüggés alapján próbálják kitalálni, melyik szó illeszkedik az adott helyre.

Az előnye az, hogy a szövegdobozok egyforma nagyságúak, így ez nem ad semmilyen támpontot a helyes megoldást illetően, illetve a feladat végén van egy ellenőrző funkció, amely kiírja, hogy mennyi válasz volt helyes. Természetesen a válaszokat a program minden alkalommal újra összekeveri, így többször is megoldható a feladat. A megoldásnál főleg az egyéni munka dominál.

Szókártyák készítése. A feladat az új lexikai elemek elsajátítására, az ismert, de még nem kellően bevésődött lexika begyakorlására alkalmas. Szókártyákat készíthetünk, amelyeknek az egyik oldalán a szó szerepel angol nyelven, a másik oldalán pedig magyarul. Egyfajta szótárként használható a feladat, amely kifejezetten hasznos az új lexika begyakorlásában, elsajátításában. A kártyákat a rendszer a feladat újraindításakor újakeveri, így a tanulók emlékezetből nem tudják megadni a helyes választ. A felhasználása széles körű: egy lecke bizonyos nehezebb szavainak begyakorlásától akár a katonai rendfokozatok vagy a katonai egységek angol megnevezésének elsajátításáig terjed. A diákok akár pármunkában is tudják végezni a feladatot.

Feleletválasztós feladat készítése. Ez nem más, mint a klasszikus feleletválasztós feladat 2, 3 vagy 4 választási lehetőséggel. A feladat kapcsán többféle – nyelvtani, lexikai, szaknyelvi – tudást is számon lehet kérni, gyakoroltatni. A diákok könnyen fel tudják mérni tudásukat egy ilyen típusú teszt alkalmazásával. Lehetőség nyílik a csoportmunkára vagy a pármunkára is a megoldás során.

Párokba rendezős feladat készítése. Ez a feladattípus is sokrétű módszertani lehetőséget biztosít a tanárnak a gyakoroltatásra. Az egyik lehetséges felhasználása a definíciók párosítása a leírással. Ez például katonai egységeknél nagyon hasznos lehet, amikor a diákoknak az egységek adatait kell megjegyezni: vezető, létszám, típusok. Másik lehetőség az, amikor összetett szavakat szeretnénk megtanítani, így az egyik oszlopba a szó egyik, a másikba a másik fele kerül, amelyeket párosítani kell. A feladat alkalmas lehet az előljárószavak gyakoroltatására, illetve akár kérdések és válaszok párosítására is.

Sorba rendezős feladat készítése. Kétféleképpen hasznosítható ez a feladattípus. Az egyik lehetőség a mondat szavainak összekeverése, sorba rendezése. Ez azért hasznos, mert ezzel a feladattal egyúttal az angol nyelvben lévő kötött szórendet is gyakorolhatja és elsajátíthatja a tanuló. A másik felhasználása lehet a katonai rendfokozatok vagy akár a katonai egységek sorba rendezése. A rendezőelv a feladattípusnál a kisebb rendfokozattól a nagyobbig történő rendezés.

Csoportosítós feladat készítése. A szaknyelv oktatása során az egyik legfontosabb dolog a szókincs fejlesztése. A csoportosítós feladat erre egy kiváló gyakorlat. A különféle csoportokba rendezés során fontos, hogy a hasonló szavakat a diákok ne keverjék össze, és tudják a megfelelő csoportba rendezni. Ez különösen hasznos a rövidítések tanításánál, amelyekben az angol katonai szaknyelv bővelkedik. A másik gyakorlat azt segíti elő, hogy a diákok sikeresen meg tudják különböztetni a különböző szófajú szavakat egymástól, így a három csoport lehet a főnév, a melléknév és az ige.

Kép párosítása felirattal. A diákoknál nagyon lényeges az, hogy egy feladat több készséget is képes legyen fejleszteni. Ez a feladat teljes mértékben teljesíti ezt az elvárást, mivel látják a képet és olvassák a feliratot, így a szemük egyszerre két dologra is koncentrál. A vizualitás egyébként is lényeges szerepet tölt be a nyelvtanulásban, mivel, ha a tanulók konkrétan látják azt a dolgot, amelyről tanulnak, jobban képesek társítani a hozzá tartozó szót, fogalmat. Itt a képek véletlenszerű sorrendben jelennek meg, majd, ha az egyikre rákattint, három lehetséges felirat közül kell kiválasztania a megfelelőt. Pármunkában és csoportmunkában is ideális ez a feladat, mivel a diákok versenyszemléletére is hangsúlyt fektet.

Úgy gondoljuk, hogy az interaktív feladatok tanórákon történő használata színesebbé teszi az órákat, és a diákok számára számos lehetőséget biztosít a gyakorlásra és az új lexikai elemek elsajátítására.

A szaknyelvi órákon az interaktív feladatok mellett alkalmazhatók az online feladatok és a számonkérések is. Online feladatok készítéséhez többek között a *Kahoot!* feladatkészítő program használható. A program segítségével feleletválasztós feladatot lehet létrehozni, amely sokban eltér egy átlagos online feladatkészítő programtól, mivel itt lehetőség van arra, hogy képekkel színesítsük a feladatot, és arra is, hogy a diákok saját telefonjuk és az interaktív táblán megjelenített kérdések felhasználásával párokban vagy csoportokban tudjanak dolgozni. A lehetséges válaszok tanulmányozására kevés idő áll rendelkezésre, így gyorsan kell dönteni, másrészt az is számít, hogy ki, milyen gyorsan válaszol, mivel annál több pontot érhet el. Ezeknél a feladatoknál a versenyszemlélet, a nyerni akarás még erősebben jelentkezik.

A tanításon, elsajátításon és gyakorláson kívül természetesen szükséges a számonkérés is. Ez általában írásos formában történik, amelyet szintén meg lehet valósítani online formában a *Redmenta* program segítségével. A programnak jelenleg még akad néhány hiányossága, de alapvetően jól használható online számonkérésre, akár szaknyelvnél is. A legfőbb előnye, hogy többféle feladattípus közül választhatunk, és a feladatok megoldására a tanár által meghatározott időkeret áll rendelkezésre, amelyet célszerű a feladatok száma és nehézsége alapján megadni. A programban a szaknyelvi feladatok számonkérésére is alkalmas feladattípusok a következők: igaz-hamis, feleletválasztós, párosítós (definíciók – szavak, kifejezések, katonai rövidítések, mozaikszavak), rövid választ igénylő feladatok (előjárószavak, szó kitalálása definícióból), helyes szórend a mondatban. A program a helyes megoldások megadása esetén eredményt is számol, de szükséges a tanári ellenőrzés, mivel a program nem tudja kezelni az apróbb helyesírási vagy egyéb hibákat.

Az angol katonai szaknyelvi órákon a tananyag feldolgozása, gyakorlása és számonkérése során természetesen az interaktív és online módszereken kívül hagyományos módszereket is használni kell. Minden leckehez előzetesen elkészítünk egy szószeretetet, hogy könnyebb legyen a növendékek számára az új lexika megismerése, feldolgozása. Ezt a növendékek a lecke elején kapják kézhez, tanulmányozásra. Egy új anyag feldolgozása során nem pusztán az adott témához tartozó szókincs ismerete fontos, hanem az is, hogy a diákoknak vannak-e megfelelő ismereteik az adott témáról. Néha ez sem elegendő, mivel egy angol tankönyvben a leírtak természetesen az adott ország haderejére lesznek jellemzők, míg a növendékeknek főleg a magyar viszonyokat kell ismerniük. Ezekben az esetekben az alapszókincs mellé egy rövid fogalmazást is kapnak a diákok, hogy angolul is tisztában legyenek azzal, ami az ő kultúrájukra, országukra vonatkozik. Ezeket a rövid fogalmazásokat később szóban vagy írásban számonkérjük. A lecke feldolgozásánál a hangos olvasás elkerülhetetlen a pontos kiejtés gyakorlása, illetve az értő olvasás elsajátítása miatt. A szövegekhez kapcsolódó feladatokat párban vagy csoportmunkában igyekszünk elvégeztetni az órán. Szerencsére a nyelvtani jelenségek, amelyek a tankönyvben és a munkafüzetben szerepelnek, nagy többségben a növendékek számára már ismertek, így azokkal külön nem szükséges az órákon foglalkozni. A magnós feladatoknál általában párokban folyik a munka, hogy a diákok tudjanak segíteni egymásnak, a szövegeket pedig többször is meghallgatjuk. A munkafüzet feladatai házi feladatnak vannak kiadva gyakorlás céljából, amelyeket az órán ellenőrzünk.

A tanórákon az elsődleges cél a növendékek összes nyelvi készségének fejlesztése. Az egyes készségek fejlesztése a következő módon valósul meg:

Beszéd-készség: párokban kérdések feltevése és azokra történő válaszadás; csoportokban összefüggő szöveg alkotása megadott információk alapján; egyénileg képleírás szakszókincs alkalmazásával; párokban párbeszéd alkotása; párokban híres katonai vezetők bemutatása, jellemzése; egyénileg saját katonai szervezet jellemzése.

Olvasott szövegértés: igaz-hamis; rövid válaszok; hamis állítások javítása; szöveg kiegészítése megadott szavakkal; táblázat kiegészítése szöveg alapján.

Hallott szövegértés: szövegek kiegészítése; hibajavítás; igaz-hamis; táblázat kiegészítése; rövid válasz; párosítás.

Íráskészség: katonai egység jellemzése; katonai bázis tevékenységének leírása; egyenruha jellemzése; katonai életút bemutatása; katonai napirend leírása; alapkiképzés jellemzése Magyarországon.

Az előbbieken vázolt feladattípusok, módszertani lehetőségek a szaknyelvet tanulóknál mindkét szinten (kezdő, középfelhaladó) használhatók. A most következő módszertani elemek főleg a középfelhaladó, haladó csoportokban alkalmazhatók.

A középfelhaladó csoportban a szakmai idegen nyelv előkészületeinél egyértelművé vált, hogy a kiválasztott *Campaign 1* tankönyv csak részeiben lesz megfelelő a csoport szintjének. A könyvben szereplő nyelvtani elemek, gyakorlati nyelvi elemek (számok, beszédszándékok, bemutatkozás stb.), kiejtéssel foglalkozó részek legfeljebb csak egy rövid ismétlés erejéig voltak számításba vehetők. A könyvből a számukra is hasznosítható tananyag fő részét a szakmai lexikai elemek adják, illetve az ezek bevésődését szolgáló, alapkészségeket érintő feladatok és gyakorlatok.

Az ennek következtében felszabaduló kapacitást a növendékek nyelvi és szellemi szintjének megfelelő tartalommal kellett feltölteni. Ennek keretében lehetőség nyílt egy-egy számukra érdekesebb témában való elmélyülésre, a lexikai elemek további gyakoroltatására, a tankönyvön felüli, a csoport szintjének megfelelő szókincs bővítésre, az aktuális témákhoz

kapcsolódó szemléltetőanyagok feldolgozására, illetve a produktív készségek és a tantárgy-hoz kapcsolódó kompetenciák fejlesztésére is.

Ismerve a csoportot, a jelenlegi korosztály jellemzőit és azt a környezetet, amelyben élnek, elsődlegesen a vizualitásra támaszkodva lehetett megközelíteni őket és az éppen tárgyalt témát, továbbá a korábban említett fejlesztett tananyagok is főleg e köré az elem köré szerveződtek. A vizualitás az internetes videómegosztókon található videók formájában érvényesült. A YouTube szerencsére gazdag tárházat biztosít a katonai angol tanításához is: rengeteg, a témához remekül illeszthető tartalommal rendelkezik, amelyekhez a diákok tanórán kívül is hozzáférhetnek.

Az oktatás során lejátszott videók többféle pozitívummal is rendelkeztek: túl a már ismert módszertani előnyökön (érdeklődés felkeltése, hallott szövegértés fejlesztése stb.), több lehetőséget nyújtottak a tananyag „értelmének”, azaz gyakorlati hasznának, alkalmazásának bemutatására autentikus környezetben, anyanyelvi és nem anyanyelvi beszélőkkel egyaránt, valamint segítették a honvédelmi irányú pályaorientáció jobb érvényesülését.

A videók között volt olyan, amelyek segítettek egy-egy katonai témát mélyebben is bemutatni és a diákokat érdeklő részletességgel felhasználni,⁴ és volt olyan, amely morális, már-már tabunak számító kérdéseket vetett fel,⁵ alapot szolgáltatva egy-egy komolyabb beszélgetésnek.

Az említett videókat a szavak tanulása kapcsán is többféleképpen lehetett használni. Az alapkiképzés (*boot camp*) témakörének elindításához például a tankönyvi részt használtuk (az alapkiképzés elemei, hossz, helyszín, alapinformációk), majd a gyakorláshoz és elmélyítéshez egy a tankönyvi ismeretekhez nagyon jól illeszthető videót sikerült találni az Idaho Army National Guard YouTube-csatornáján,⁶ amely tartalmazta az addig vett lexikai elemeket. Ezekre alapozva lehetőség nyílt új elemek bevezetésére, valamint a szakmai-tárgyi ismeretek elmélyítésére is (sokkal részletesebb információk a kiképzésről; részlemek, ezek rövid leírása és szerepe stb.). A katonai felszerelés, egyenruha témakörnél azonban a tankönyv nem tartalmazta a csoport szintjének megfelelő szükséges szóanyagot, ezért egyéb forrásokhoz kellett fordulnunk. Két videó segítségével sikerült átvenni az adott témát: egy látványos, de viszonylag tömény infografikával,⁷ és egy személyesebb jellegű bemutatóvideóval.⁸ Összességében elmondható, hogy a szükséges lexikai elemek bevéődését több oldalról is támogatták a videók: ilyen volt a meglévő (tankönyvi, filmes, játéktudásból) tudásra való építkezés, vagy új ismeret átadása; a kontextusban használt videók jelentette vizuális és auditív (az eredeti kiejtésen alapuló) input, valamint a videók bekapcsolható feliratával elérhető szövelemek írott alakjának megerősített hármasszoros kapcsolata, amely növelte a szókincs gazdagodásának hatékonyságát.

A diákok egy része a katonai-szakmai tantárgyakon tanultakból és az érdeklődési körükből adódóan rendelkeztek már előismeretekkel a katonai angolórán tanult témákról, azonban a nyelvi-tartalmi kérdések egyértelművé tétele érdekében, vagy csak a tankönyvi ismeretek kiegészítése-megerősítése céljából is, a vizualitást hívtuk segítségül – legyen

⁴ A look into Basic Combat Training. Idaho Army National Guard, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=E90dFt1d2q4> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 21.)

⁵ Veterans Describe Killing during Wartime. On Killing: Season 1 Cut, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=BsfbO9oz0GI> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 22.)

⁶ A look into Basic Combat Training, i. m.

⁷ Typical loadout of a US marine. The Infographics Show, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=4b6fZsaRbn8> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 21.)

⁸ Ben Allen: Gear you get in the Army. Army CIF. YouTube, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=V7eaRjGmrkk> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 25.)

szó a brit hadsereg alapkiképzéséről,⁹ a legnagyobb hadvezérek¹⁰ (3. tankönyvi) témájának bevezetéséről, vagy az amerikai hadsereg katonai rendfokozatairól.¹¹

Természetesen a kompetenciafejlesztésénél is sokat segítettek a témába vágó videók, amelyeket többféleképpen is az órai keretekbe lehetett illeszteni. Sor került diákok által elvégzett feladatként egy-egy videó tartalmának szóbeli összefoglalására,¹² az amerikai és a magyar hadsereg egy adott szempontú írásbeli összehasonlítására,¹³ többszöri megnézés és a benne foglalt szóanyag feldolgozása után egy katonai küldetés eseményeinek szóbeli összefoglalására,¹⁴ de több alkalommal, egy-egy komolyabb téma felvezetéséhez is alkalmaztunk videókat, amelyek azt követően egy vita, megbeszélés alapjául szolgáltak (emberi élet kioltása háborúban,¹⁵ nők a hadseregben¹⁶).

Természetesen a kompetenciafejlesztés is szerepet kapott a mozgóképes extra anyagok beépítése során. Az angolszász és a magyar katonai sajátosságok tárgyalása kapcsán az interkulturális ismeretek bővítésére nyílt lehetőség,¹⁷ a fizikai tréning kapcsán¹⁸ a testi egészség fontosságát dolgoztuk fel, és téma volt a lelki egyensúly megtalálása is a katonai szolgálat után.¹⁹

A csoport tagjainak nyelvi szintje és képességei ugyanakkor lehetővé tették a tanév során azt is, hogy egy-egy témával kapcsolatban önálló projekt munkát készítsenek. Elsőként a második félév elején kellett egy általuk választott híres katonai vezetőről rövidebb, angol nyelvű, powerpointos prezentációt készíteni, majd előadni; ezt követően egy fiktív szituációban egy külföldi katonai alakulat részére egy sportnap tervét készítették el az adott témakör összefoglaló zárásaként. A feladatok jó megoldásához mindkét esetben az önálló kutatómunka képessége és a tantárgyközi ismeretek (történelem, szaknyelv, katonai ismeretek, testnevelés) komplex, összegző-elemző feldolgozása volt szükséges.

MÓDSZERTANI TAPASZTALATOK KATONAI SZEMSZÖGBŐL

Tanulmányunk záró részében azt szeretnénk bemutatni, hogy egy katona (törzsőrmester), aki mindkét csoportnál tartott órákat, foglalkozásokat, sőt még az online/digitális oktatásba is bekapcsolódott különböző, általa kidolgozott feladatokkal, milyen módszertani eszközökkel

⁹ British Army – Infantry Basic Training. Trio Union Records, 2009. https://www.youtube.com/watch?v=AMh_q2d7Ku8&list=PLqoGZ7sTEdS5mLSKYiQklq9i5wxK2CsQH&index=13 (Letöltés időpontja: 2020. 06. 23.)

¹⁰ Top 10 greatest military leaders of all time. Watchmojo.com, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=SQDXBas6A7g> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 19.)

¹¹ Explaining US Army Rank in Less Than 60 Seconds – Week 1/6. Long Gray lessons, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=PF9okJgY9M> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 20.)

¹² Secret Soldiers of Benghazi' Discuss Real-Life Events Behind '13 Hours'. ABC News, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=CbZjl0ivhBY> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 23.)

¹³ A look into Basic Combat Training, i. m.

¹⁴ The first Medal of Honor ever recorded. Dan Schilling Books, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=3oKMjTqdTYo> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 23.)

¹⁵ Veterans Describe Killing during Wartime, i. m.

¹⁶ Armed forces week: 2019 – Celebrating our Veterans – Lisa's story. South Yorkshire Police, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=niTVcTfQ-UQ> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 26.)

¹⁷ A look into Basic Combat Training, i. m.

¹⁸ How to pass the Army's Combat Fitness Test. Vice News, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=C7ArULgEjtl> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 23.)

¹⁹ Adam Driver: My journey from marine to actor. TED, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=nCwwVjPNloY> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 24.)

próbálta a növendékeket segíteni, illetve szakemberként milyen kihívásokat érzékelt az angol katonai szaknyelv oktatása terén.

A *Campaign* és minden más, a katonai szaknyelvi angol tanításához készült tananyag olyan felnőtteknek szól, akik már a katonai rendszerben szolgálnak. Használható ugyan középiskolai keretek között – középiskolásoknak szóló tananyag hiányában –, viszont ennek során számos nehézséggel kell szembesülni és sok új megközelítési módot kell figyelembe venni. Ettől függetlenül, a növendékeknek a katonai témakörök iránti kimagasló érdeklődése a megfelelő módszerekkel párosítva hatalmas sikerélményhez juttathatja őket, ami többszörsően is hasznosul a számukra.

A közös munka során elsődleges szakmai forrásként a gyakorlatilag világszerte elterjedt *Campaign*-nyelvkönyvsorozat tankönyveinek és munkafüzetek feladataira támaszkodtunk. Ezek a kiadványok a britek és az amerikaiak haderején és annak felépítésén keresztül próbálják megismertetni a nyelvtanulókat az angol katonai szaknyelvvvel. A mi magyar növendékeink viszont életkorukból adódóan semmilyen katonai tapasztalattal nem rendelkeznek, valamint a saját haderőnk rendszerét is éppen csak elkezdték tanulni. A tankönyvi példák, párbeszéd, a napirend, a ruházat és a felszerelés stb. mind-mind olyan témák, amelyek bár előadhatók és akárki által megtanulhatók, mégsem feltétlenül érthetők azonnal, és nem is hasonlíthatók össze a saját haderőnkkel a kellő háttértudás és tapasztalat megszerzése nélkül. Ennek az összeférhetetlenségnek a rendfokozat témája a legjobb iskolapéldája. Aki katonaként vagy honvédelmi alkalmazottként szolgál, az évek során már megtanulta a rendfokozatokat és megismerte a jelentésüket. Egy középiskolás növendék viszont gyakorlati tapasztalat híján nehezebben érti meg, hogy mit jelent például a „zászlós” a Magyar Honvédségben (a NATO standard jelölése: WO); ezenfelül még azt is el kell magyarázni neki, hogy mit takar a „Warrant Officer” az amerikai haderőben, tekintettel arra, hogy csak névleges egyezés áll fenn a két rendfokozat közt a rendszerbeli különbség miatt. Vagyis nem elég csupán „leadni” a különböző témaköröket a tankönyvből, mert minden egyes téma további magyarázatokat igényel, amelyeknek alaposan utána kell járni. A „rajtaütés” vagy egy „lövészalakulat napirendje” sem magától értetődő egy középiskolás tanuló számára, vagyis további magyarázatoknak, képeknek, videóknak és átélt történeteknek kell készenlétben állniuk minden egyes katonai *terminus technicus* megtanulásakor, így könnyítve meg a növendékek számára a megértést. Az egyszerű „jelentéstétel az előljáró felé”, vagy a „harcászati felszerelés” angol megfelelőjének megtanulása még ennél is több erőfeszítést igényel a növendékektől, mivel nekik még ezeknek a kifejezéseknek a magyar jelentését is meg kell tanulniuk, és ha ez megvan, csak ezután lehet összekapcsolni a magyar szavakat az angol megfelelőjükkel.

A növendékeink szerencsére tanulmányaikból adódóan már rendelkeznek elméleti tudással a Magyar Honvédségről, motivációjuk és érdeklődésük az egyenruhások pályája és élete iránt pedig megkönnyíti a katonai szaknyelvi angol nehézségeinek befogadását. Szerencsére a mai digitális világban számos, a populáris kultúrán keresztül elérhető „katonás” filmmel, könyvvel, számítógépes játékkal találkozhatnak, és ebből az orientációból kifolyólag kérdeznek, érdeklődnek a tananyag iránt. Másrésztől, pont ezek miatt sok félreértést is el kell oszlatnunk a filmes világnak a katonai élettel és pályával kapcsolatos filmes trükkjeiről. Ebben sokat segítenek ezek a tankönyvek is, mert jól összeállított, könnyen átlátható anyagokról van szó, a növendékek motivációjának fenntartásával pedig az angol szaknyelv és az általános angol nyelv is hatékonyabban átadható a számukra.

Módszertanilag pont a már említett kihívások miatt viszont nem elég a könyv–munkafüzet–tábla hármására támaszkodni. Már csak azért sem, mert ezernyi vizuális szemléltetőeszköz által olyan izgalmassá tehető a katonai angol tanulása, amivel szó szerint „játszva fogja

megtanulni” a növendék a szakkifejezéseket, megkönnyítve ezzel a mondataalkotást vagy a beszédkésztség fejlesztését. Kifejezetten izgalmas, amikor pár perces, rövid videókkal szemléltetünk egy-egy részt egy adott témakörből. Ez a két nyelvi csoportban például a katonai akadálypálya bemutatása esetén nagyon hatékony megoldás volt. Ismert filmek jelenetei, esetleg egy-egy szakmailag megfelelően elkészített játékrészletből kiragadott kép egyből felkeltik a tanulók figyelmét. A vizuális tábla óriási lehetőséget rejt ebből a szempontból is. Különböző videómegosztókon pedig kifejezetten katonai oktatóvideókat is elérhetünk, bemutatva a növendéknek, hogyan történik, és mi a jelentés rendje egy irodába lépéskor a katonáknál.

Önálló projektfeladatok kiadásával elérhető az önálló mondataalkotás fejlesztése is. A két különböző nyelvi szinten lévő csoportunkban otthon kidolgozandó feladatként, a „Felszerelés” témakörben a növendékek megkapták egy általuk választott ország katonai felszerelésének bemutatását egy kivetített kép segítségével. Így a diákok a saját nyelvi szintjüknek megfelelően önállóan előadtak egy beszámolót, amellyel ráadásul szinte az összes képességük fejleszthető volt. Féléves időintervallumban gondolkodva pedig egy nagyobb volumenű, kiscsoportos vagy egyéni projektmunka is kiosztható a jobb nyelvi képességű csoportokban, ahol önállóan kitalált, a már tanult témához kapcsolódó területből állíthatnak össze egy prezentációt, vagy megadott témakörökből választhatnak. Ez fejleszti a diákoknak azt a képességét, hogy megtanuljanak egy komplex feladatot határidőre elkészíteni, gyakorolhatják a beszédet és az előadást, valamint a vizuális segédanyag elkészítésével olyan tapasztalatot szerezhetnek, amely jól hasznosítható akár a későbbi felsőoktatási tanulmányaik során is. Egy katonát pedig megkérhetünk arra, hogy mutassa meg a saját egyenruháját, felszerelését, mesélje el tapasztalatait, vagy mutassa meg a személyes gyűjteményét, fotóit, így változtatva „élővé” a tananyagot. Ez is egy olyan eszköz, amellyel közelebb hozhatjuk a „száraz” tanulnivalót a diákjainknak.

Összességében az angol katonai szaknyelv tanítása középiskolások számára egy olyan új terület, amely jó előkészülettel nagyban segítheti a diákok nyelvi képességeinek fejlődését. Abból kiindulva, hogy adva van a katonai pálya iránti motivációjuk, könnyebben fenntartható a figyelmük a megfelelő vizuális eszközökkel (vizuális tábla, videók, filmrészletek; saját egyenruha, külföldi szolgálat fényképei, személyes ereklyék bemutatása), és így a tanulási folyamatuk is megkönnyíthető. Hiszen a motivált és érdeklődő diák szívesebben készíti el a házi feladatát, tanulja meg a szavakat, és bátrabban fog egy olyan témáról beszélni, amelyet ő is szívesen megélné.

ÖSSZEGZÉS

Az angol katonai szaknyelv oktatásának egyéves tapasztalatait foglaltuk össze pedagógusi és szakmai (katonai oktatói) aspektusból. Tanulmányunk alapján jól érzékelhető, hogy a szaknyelv oktatása sem növendéki, sem nyelvoktatói, sem katonai oktatói részről nem egyszerű feladat. A növendékeknek a tananyag előrehaladtával egyre bővebb lexikai elemeket kell elsajátítaniuk, az oktatás során pedig mind a katonai oktatóknak, mind a nyelvoktatóknak maximális figyelmet kell fordítaniuk az egy-egy tanórán tanítandó tananyag mennyiségére, a száraz tananyag színesítésére módszertani eszközök széles körű használatával, illetve a számonkérések során gondosan kell figyelni az összeállított dolgozatok hosszára, nehézségére és arra, hogy a növendékek egyes készségeiről átfogó képet tudjanak azok nyújtani.

Egy közös munka kezdetén járunk, amelybe reményeink szerint a jövőben újabb osztályok fognak bekapcsolódni iskolánkban. Emellett széles körű kommunikációt és együttműködést szeretnénk folytatni mind középfokú, mind felsőfokú intézményekkel, és megosztani egymással a tanítás, oktatás során felhalmozott tudásunkat, tapasztalatainkat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A 2018-tól érvényes szakképzési kerettantervekből az 54.863.03-as számú kerettanterv. https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Szakkepzesi_kerettantervek_2018/DL.php?f=189_54_863_03_Honvedelmi_igazgatasi_ugyintezo.docx
- Allen, Ben: *Gear you get in the Army*. Army CIF, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=V7eaRjGmrkk>
- A look into Basic Combat Training. Idaho Army National Guard, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=E90dFt1d2q4>
- Armed forces week: 2019. Celebrating our Veterans. Lisa's story. South Yorkshire Police, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=niTVcTfQ-UQ>
- British Army – Infantry Basic Training. Trio Union Records, 2009. https://www.youtube.com/watch?v=AMh_q2d7Ku8&list=PLqoGZ7sTEdS5mLSKYiQklq9i5wxK2CsQH&index=13
- Driver, Adam: *My journey from marine to actor*. TED, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=nCwwVjPNloY>
- Explaining US Army Rank in Less Than 60 Seconds – Week 1/6. Long Gray lessons, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=fPF9okJgY9M>
- Honvéd Kadét Program. <https://www.kadetprogram.hu>
- How to pass the Army's Combat Fitness Test. Vice News, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=C7ArULgEjtl>
- Mellor-Clark, Simon – Baker de Altamirano, Yvonne: *Campaign – English for the Military 1 – Student's Book*. Macmillan Elt, London, 2004.
- Secret Soldiers of Benghazi' Discuss Real-Life Events Behind '13 Hours. ABC News, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=CbZjl0ivhBY>
- The first Medal of Honor ever recorded. Dan Schilling Books, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=3oKMjTqdTYo>
- Top 10 greatest military leaders of all time. Watchmojo.com, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=SQDXBas6A7g>
- Typical loadout of a US marine. The Infographics Show, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=4b6fZsaRbn8>
- Veterans Describe Killing during Wartime. On Killing: Season 1. Cut, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=BsfbO9oz0GI>

Szakály Sándor:

TÁBORNOKBÓL „TEMPLOMSZOLGA”¹

Vitéz Vattay Antal (1891–1966) altábornagy életútjának rövid vázlata

DOI: [10.35926/HSZ.2021.2.11](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.11)

ÖSSZEFOGLALÓ: A második világháború évei alatt meghatározó katonai vezetői posztokat töltött be vitéz Vattay Antal altábornagy, akinek katonai életútja a császári és királyi haderőből huszár hadnagyként indulva a magyar királyi Honvédség altábornagyaként zárult. Az Osztrák–Magyar Monarchia évtizedei alatt az alsó középosztálybeli családok fiúgyermekei szívesen választották a katonai hivatást, ami a többség számára a társadalmi hierarchiában történő előrelépést jelentette. A német eredetű – Vetter – családból származó Vattay Antal pályafutása töretlen volt, úgy az első, mind a második világháborúban megjárta a frontokat és számos hadikitüntetésben részesült. Teljesítményét a Vitézi Rendbe történt felvételével is elismerték, és 1920-tól több éven keresztül szolgált Magyarország Kormányzója egyik szárnysegédjeként. Így került szorosabb kapcsolatba az államfővel, vitéz nagybányai Horthy Miklóssal. Ennek a kapcsolatnak betudhatóan lett 1944 nyarán Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnöke és főhadsegéd Vattay Antal, akinek jelentős szerep jutott az ún. „kiugrási kísérletben”. A háborúból tervezett, eredménytelen kilépési kísérletet követően német letartóztatás jutott neki osztályrészul, és a második világháború befejezte után Magyarországra visszatérve rövid ideig nyugállományban tölthetett el néhány esztendő, ám utolérte az 1945 előtti időszak hivatásos katonatisztjeinek végzete, az ÁVH általi letartóztatás, elítélés, anyagi javaktól való megfosztás; szabadulása után már csak másodrangú állampolgárként tengette életét. Erkölcsi rehabilitációja, posztumusz elismerése a rendszerváltoztatás után következett be, és ma már a Magyar Honvédség 2. Területvédelmi Ezrede viseli a nevét.

KULCSSZAVAK: ÁVH, Honvédelmi Minisztérium, katonaiskolák, kitüntetések, kiugrási kísérlet, magyar királyi Honvédség, Magyarország Kormányzójának Katonai Irodája, Vattay Antal, világháború, Vitézi Rend

Magyarország második világháborús vereségét követően a szuverenitásában erősen korlátozott – a párizsi békeszerződés aláírásáig (1947. február 10.) a szovjet Vörös Hadsereg által megszállt – országban jelentős politikai, társadalmi változások indultak meg, és elkezdődött az előző korszak különböző társadalmi csoportjainak ellehetlenítése: a köztisztviselők, közalkalmazottak igazolási eljárás alá vonása, a „bukott rendszer” prominenseinek népbírósi úton

¹ Jelen tanulmány a nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyvében (LXII. évfolyam, Nyíregyháza, 2020) megjelent írás javított, bővített változata.

történő felelősségre vonása. Az igazságszolgáltatás helyébe lépő jogszolgáltatás justizmordok sokaságát eredményezte, amelyek különösen érintették a volt magyar királyi Honvédség és Csendőrség tagjait.²

Az „új világban” a legkevésbé volt szükség az egykori katonákra, csendőrökre, rendőrökre. Mindezek ellenére 1945 és 1947 között mégis akadtak még olyanok, akik az új Magyar Honvédségben, illetve a Magyar Rendőrségben lehetőséget kaptak a további szolgálatra. Számuk azonban elenyésző volt az állomány egészét tekintve, és a magasabb rendfokozatúak körében erre csak a legritkább esetben került sor. Az egykoron hivatásos honvéd-, csendőr- és rendőrtisztek közül szolgálatot vállaltak 1947-re szinte kivétel nélkül kikerültek a honvédség és a rendőrség állományából, és az akkori „szokásos utak” valamelyikét – nyugállományba helyezés, nyugellátás megvonása, népbírósági eljárás, internálás, kitelepítés, munkatábor – járták be. Nem jelentett mentességet az adott személy 1944–1945-ös szerepvállalása sem, azaz a Magyarország német megszállását követő németellenes magatartás, a szerveződő ellenálláshoz való csatlakozás, a nyilas–hungarista hatalomátvételt követő letartóztatás, elítélés, a koncentrációs táborba való elhurcolás.

Ezt az utat járta be vitéz Vattay Antal altábornagy – utolsó beosztásában Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnöke, főhadsegéd – is, akinek életútját, katonai pályafutását igyekszem most vázlatosan bemutatni, a korabeli források és családtagjainak emlékezései alapján.

Vattay Antal 1891. augusztus 13-án született Sopronban Vetter Pál, Sopron város János szőlőtelepe igazgatójának és Frenzl Karolának a harmadik gyermekeként.³ Miután édesapját szőlészeti és borászati felügyelővé nevezték ki Pozsonyba, a család átköltözött az egykori koronázóvárosba. Ott járt a Donner utcai népiskolába, majd 1901 és 1902 között a pozsonyi katolikus gimnáziumba.

A Pozsonyban végzett egyetlen gimnáziumi osztályt követően 1902-ben a kassai császári és királyi katonai alreáliskola növendéke lett, és elvégezte annak 1. és 2. évfolyamát.⁴ Kassáról került át Kismartonba, ahol a császári és királyi katonai alreáliskola 3. évfolyamát „igen jó” összeredménnyel fejezte be, a negyvenkét növendék között a hatodik legjobb

1. kép Vitéz Vattay Antal altábornagy, a képen vezérkari őrnagy (a szerző birtokában)

² A volt magyar királyi Honvédség és Csendőrség tagjai elleni népbírósági eljárásokról röviden lásd Szakály Sándor: Népbírósági eljárások a Magyar Királyi Honvédség és Csendőrség tagjai ellen 1945 után. Honvédségi Szemle, 140. évf. 2012/5., 53–56. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/419>

³ Vattay Antal születési időpontjára vonatkozóan: Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) Tiszti személyügyi anyagok 1891-ben születettek. Vattay Antal. (A továbbiakban: HL Vattay.) Unokája, Vattay Antal által 1987. március 26-án Dunakeszin kitöltött kérdőív. (A továbbiakban: Vattay-kérdőív. A birtokomban.) Ugyanakkor maga Vattay Antal a születési időpontját 1891. augusztus 12-ben adta meg. Lásd Vattay Antal naplója. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Vigh Károly. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990, 127. (A továbbiakban: Vattay-napló.)

⁴ Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv, Wien (a továbbiakban: ÖStA, KA). K. u. K. Militärunterrealschule in Eisenstadt. Namentliches Standenbuch. 1904–05. III. Jahrgang.

eredménnyel.⁵ Ugyanott végezte el a 4. évfolyamot is, szintén „igen jó” összeredménnyel, a harminckilenc növendék között a hatodik helyen. Katonai alreáliskolai tanulmányait négy esztendőn keresztül „teljes díjmentes magyar állami alapítványi helyen” végezhette.⁶

A katonai alreáliskola 4. évfolyamának sikeres befejezését követően tanulmányait 1906-tól a császári és királyi katonai főreáliskolában folytatta Morva-Fehértemplomban (Mährisch-Weißkirchen),⁷ szintén „teljesen díjmentes magyar állami alapítványi” helyen.

A fennmaradt iratok tanúsága szerint a 2. évfolyamban (1907–1908) az ötven növendék között a nyolcadik helyet foglalta el, és tanulmányi összeredménye „igen jó” volt.⁸

A katonai főreáliskola eredményes befejezését követően a bécsújhelyi Mária Terézia Katonai Akadémia (Theresianische Militärakademie) hallgatója lett, és továbbra is „teljesen díjmentes magyar állami alapítványi” helyen tanulhatott 1909 és 1912 között. Az 1910–1911-ben végzett 2. évfolyam idején a negyvenöt hallgató között a második volt „igen jó” összeredménnyel, míg az utolsó évfolyamot 1911–1912-ben „kiváló” összeredménnyel fejezte be.⁹

1912. augusztus 18-án avatták (1912. szeptember 1-jei ranggal) a nyíregyházi császári és királyi 14. huszárezredhez, s e csapattestnél 1914. július 28-ig századszolgálatot teljesített – közben 1913–1914-ben elvégezte a néhány hetes, minden lovastiszt számára kötelező lovagló tanfolyamot –, majd azt követően 1914. augusztus 20-ig szakaszparancsnokként szolgált a szerbiai hadműveleti területen. 1914. augusztus 20-a és 1915. március 15-e között a császári és királyi 6. lovasdandárnál parancsörtsiszt, majd ugyanott 1916. január 26-ig dandár vezérkari tiszt volt. Az 1915. január 1-jével főhadnaggyá kinevezett Vetter Antal 1916. február 1-je és október 22-e között a császári és királyi 8. lovasdandár dandár vezérkari tisztje volt – mindvégig az orosz hadműveleti területen.¹⁰

1916. október 23-a és 1918. március 15-e között a császári és királyi 4. lovasdandár dandár vezérkari tisztje volt a román hadszíntéren. 1918. március 16-a és június 21-e között a császári és királyi 14. huszárezredben az 5. század parancsnoka és ezredsegédtiszt-helyettese volt az olasz hadszíntéren, ahol 1918. június 22-én – más adatok szerint június 24-én – hadifogságba esett. Az 1918. május 1-jével századossá kinevezett Vetter Antal addigra már birtokosa volt a Bronz Katonai Érdemérem, a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal (1915. április 20.), a 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítménnyel, kardokkal (1915. szeptember 4.), az Ezüst Katonai Érdemérem, a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal (1916. április 1.) és az Ezüst Katonai Érdemérem, a Katonai Érdemkereszt szalagján a kardokkal másodízben adományozva (1918. február 9.) kitüntetéseknek.¹¹

Az olasz hadifogságból 1919. szeptember 30-án „szabadult”, és október 20-án kezdte meg szolgálatát a magyar Nemzeti Hadseregben, amelynek Győr vármegyei katonai parancsnokságára került, és annak védelmi osztályát vezette. E beosztását 1920. január 20-ig töltötte be, amikor is a Győr vármegyei katonai parancsnokság védelmi osztályának vezetői beosztásából átkerült Miskolcra, ahol a miskolci katonai körletparancsnokság védelmi osztályát vezette

⁵ ÖStA, KA Kriegsministerium 1905. Bi. 6A2-24; HL Vattay.

⁶ ÖStA, KA 1906. Bi. 6A2-18. és HL Vattay.

⁷ Ma Hranice na Moravě (Csehország).

⁸ ÖStA, KA 1908 Bi. 6A2-27.

⁹ Vattay-napló, 127.; HL Vattay.

¹⁰ HL Vattay.

¹¹ ÖStA, KA Bibliothek II. 60.459. Lustig-Prean, Julius von Preanfeld: Lebensskizzen der von 1878 bis 1918 ausgemusterten Neustädter. Wien, 1939–1957. (Manuskript) I–II. Band. II. Jahrgang 1912, 24.

egészen 1920. július 31-ig. Akkor József királyi herceg (főherceg) szárnysegédje lett egy rövid időre, s ebben a státuszban szolgált mellette 1920. október 30-ig.

1920. október 31-étől a Honvédelmi Minisztérium Elnöki D. osztályán lett előadótiszt és töltötte be ezen beosztását 1922. március 6-ig. Ez idő alatt elvégezte a Ludovika Akadémia tiszti továbbképző (a Hadiakadémia rejtési okokból való megnevezése) háromhetes tanfolyamát 1921. augusztus 29-étől kezdődően.

1922. március 6-án kelt az a Kormányzói Elhatározás,¹² amellyel Vetter Antal századost kormányzói szárnysegéddé nevezte ki az államfő. E beosztását 1928. október 22-ig látta el; időközben a vezérkari törzstiszti vizsgát „kimagasló” eredménnyel tette le, ennek következtében egyévi rangelőnyt nyert, így századosi rangját 1919. november 1-jére módosították, és 1928. november 1-jével átkerült a vezérkari szolgálatot teljesítő tisztek állománycsoportjába.

Szárnysegédi működése során napi kapcsolatba került az államfővel, vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzóval, s ez a kapcsolat a későbbiek során is meghatározó volt Vetter Antal számára, aki a szárnysegédi beosztása ideje alatti kötelező csapatszolgálatát 1928. április 20-a és szeptember 20-a között a magyar királyi 1. honvéd huszárezrednél töltötte le.

1928. november 1-jétől 1932. július 31-ig a miskolci 7. vegyesdandár parancsnokságon szolgált anyagi vezérkari tiszti beosztásban az 1929. május 1-jével vezérkari szolgálatot teljesítő őrnaggyá kinevezett Vetter Antal, aki 1929-ben világháborús katonai teljesítménye – kiváló (5) – okán felvételt nyert a Vitézi Rendbe, és ezzel egyidejűleg nevét Vetterről Vattayra változtatta.

1930-ban számos tisztársához hasonlóan nyolchetes olaszországi és németországi tanulmányúton vett részt.

1932. augusztus 1-je és 1935. június 10-e között a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztályán (a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezérkari osztálya) szolgált mint a hírszerző alcsoport (Koffa) vezetője az 1934. május 1-jével, 1. rangszámmal vezérkari szolgálatot teljesítő alezredessé kinevezett Vattay Antal, aki 1934. július 13-a és 1934. július 30-a között a lovas törzstiszti tanfolyam rendkívüli hallgatója volt.

1935 februárjában hat hétig Olaszországban tartózkodott hivatalos minőségben.

1935. június 10-étől 1937. augusztus 15-ig töltötte be a Honvédség Főparancsnokának¹³ lovassági szemléelője és egyben a lovashadosztály vezérkari főnöke szolgálat beosztást s közben a kötelező csapatszolgálatát – „csapatparancsnoki alkalmassági gyakorlati beigazolás” – a magyar királyi I. Ferenc József jász-kun 1. honvéd huszárezrednél töltötte le 1936. május 1-je és október 31-e között.

1937. augusztus 15-tel az államfő a szegedi 5. honvéd vegyesdandár vezérkarfőnökévé nevezte ki vitéz Vattay Antal vezérkari alezredest, aki még ugyanezen év november 1-jével ezredesi kinevezést nyert 48. rangszámmal.

Alig másfél éves szegedi szolgálatot követően – 1939. január 15-ével – az államfő Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnökhelyettesévé nevezte ki Vattay Antalt. E beosztásából 1940. december 24-ével mentette fel az államfő és nevezte ki egyben a ma-

¹² HL Kormányzói Elhatározások 441/K.I.-1921. (1922. március 6.), valamint Rendeleti Közlöny a magyar királyi honvédség részére. Személyes ügyek. 1922. 14. szám (1922. március 15.), 63.

¹³ Vitéz kistoronyi Denk Gusztáv (Nagyszében, 1882. március 18. – Bécs, 1960. február 25.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata lovassági tábornok (1938. május 1.) (A rendfokozati elnevezés 1941 augusztusától vezér ezredesi.) 1935. február 1-je és 1938. december 31-e között a Honvédség Főparancsnokának lovassági szemléelője, 1938. május 1-je és 1940. március 1-je között a Honvédség Főparancsnokának helyettese és 1939. február 1-je és 1940. március 1-je között egyben a Honvédség Főparancsnokának tisztképző- és nevelésügyi szemléelője is.

gyar királyi I. honvéd lovasdandár parancsnokává Nyíregyházára, és e beosztásban érte el a tábornoki rendfokozatot 1941. május 1-én, 4. rangszámmal.

Még tábornoki kinevezése előtt seregstestével három héten keresztül részt vett a Jugoszláv Királyság elleni hadműveletekben, majd 1941 júniusa és szeptembere között a Szovjetunió elleni hadműveletben is, a magyar királyi I. gyorshadtest kötelékében. A Jugoszláv Királyság elleni hadműveletekben mutatott teljesítményéért a Magyar Érdemrend Középkeresztje a hadiszalagon kardokkal kitüntetés érdemelte ki, míg a Szovjetunió területén folytatott eredményes harcok elismeréseként a Magyar Érdemrend Középkeresztje a hadiszalagon a kardokkal kitüntetéshez a csillagot a hadidíszítménnyel és kardokkal kapta meg az államfőtől.¹⁴

Az 1942. október 1-jével a megszűnő magyar királyi I. honvéd lovasdandár parancsnoki beosztásából a magyar királyi I. honvéd lovashadosztály parancsnoka lett, és egyben lovassági felügyelő is ezen időponttól.

Seregstestével súlyos harcokat vívott a keleti hadművelési területen Pinsk–Warnho térségében 1944 júniusától augusztusig, 1944. július 18-ától augusztus 17-ig mint a magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest parancsnoka. Ez idő alatt került közvetlen kapcsolatba a lengyel Honi Hadsereggel, amelyet úgy Vattay Antal, mint utóda, vitéz ebesfalvi Lengyel Béla vezérőrnagy¹⁵ élelmiszerrel, egészségügyi felszereléssel és gyógyszerrel támogatott.¹⁶

Az államfő felmentette Vattay Antalt a magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest parancsnoki beosztásából, aki kormányzói parancsra bevonult Budapestre. Horthy Miklós 1944. augusztus 17-én kelt Legfelsőbb Elhatározásával¹⁷ Magyarország Kormányzója Katonai Irodája főnökévé és egyben főhadsegéddé nevezte ki az 1943. május 1-jével, 3. rangszámmal altábornagyi kinevezést nyert tisztet.

Vattay Antalnak vitéz nagybányai Horthy Miklós, a Magyar Királyság kormányzója komoly szerepet szánt a háborúból történő kiválás kivitelezésében. Vattay Antal ugyanis azon, az államfő feltétlen bizalmát élvező tábornokok közé tartozott, akikre számított a háborúból tervezett kiválás kapcsán.

A rosszul előkészített, szervezetlen „kiugrási kísérlet” azonban – nem Vattay Antal miatt (!) – kudarcot vallott.¹⁸ Az abban tevékenyen közreműködőket a német rendőrkatonai hatóságok letartóztatták, és többségüket a németbirodalom területére szállították, ahol kihallgatásoknak vetették alá őket. Ez a sors várt Vattay Antalra is, aki 1944. október 16-a és 1945. január 18-a között Weilheimben – ahová az államfő kíséretének tagjaként

¹⁴ A Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetés elnyerését az 1941. június 18-i Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1941. évi. 27. számának 380. oldalán, míg a Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon a kardokkal-hoz a csillagot a hadidíszítményekkel a Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1941. december 2-án megjelent, 1941. évi 56. számának 703. oldalán hirdették ki.

¹⁵ Vitéz ebesfalvi Lengyel Béla (Szarvas, 1897. április 19. – Graz, Ausztria, 1988. december 20.) hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy (1944. szeptember 01.) Vattay Antalt követte a magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest parancsnoki beosztásában. Életére és működésére vonatkozóan lásd emlékiratát: Lengyel Béla: Európa forgószelében. Visszaemlékezések. Tapasztalatok és benyomások egy katona életéből. Digitális Kalamáris, Szarvas, 2011, melyben részletesen foglalkozik a magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest 1944-es működésével is.

¹⁶ Lengyel: i. m.; Szakály Sándor: A magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest és seregstestei a megszállt lengyel területeken (1944). Honvédségi Szemle, 141. évf. 2013/3., 41–43. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/420>

¹⁷ Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1944/36. (1944. augusztus 23.), 753.

¹⁸ A kiugrási kísérletre vonatkozóan lásd Vigh Károly: Ugrás a sötétbe: 1944. október 15. Magvető, Budapest, 1979. A könyv ugyan számos tévedést, pontatlanságot tartalmaz, de a téma monografikus igényű feldolgozása az elmúlt évtizedek alatt még nem készült el.

vitték ki a német hatóságok –, illetve Bécsben a német Titkos Államrendőrség, a Gestapo foglyaként töltötte napjait. Erről az időszakról az akkor vezetett kis naplójában jegyezte fel a vele történeteket.¹⁹

Megemlítendő, hogy a „kiugrási kísérlet” kapcsán az egykori érintettek, résztvevők a történések után hosszú évekkel sem tudtak azonos véleményre jutni abban a kérdésben, hogy Vattay Antal „tüllépte-e” hatáskörét, amikor a németekkel megegyezett az államfő és szűk környezetének „német védőőrizet alá helyezéséről”.²⁰

Vitéz Vattay Antal altábornagyot fogsága idején „hütlenség” címén 1945. január 18-án a 2.999 biz.8.e. számú honvédelmi miniszteri határozattal lefokozták.²¹

A német hatóságok a három hónapos fogva tartás után átadták a magyar hatóságoknak, amelyek továbbra is őrizetben tartották. Előbb Sopronkőhidán, majd a németországi Gschaid községben töltötte fogsága idejét.

1945. április 30-án szabadult, és azt követően 1945. május 10-én amerikai hadifogságba került, amelyből 1946. május 20-án bocsátották el. A hadifogság után egy ideig (1945. június 18-a és augusztus 30-a között) a franciaországi Foucarville településen létesített hadifogolytábor „lakója” volt, majd különböző németországi hadifogolytáborokban, illetve betegsége okán kórházakban várta a hazatérés lehetőségét.²²

1945 karácsonyán levelet írt Tildy Zoltán miniszterelnöknek, amelyben a maga és 27 tábornoktársa Magyarországra történő „hazaszállítását” kérte.²³ Nem ismeretes, hogy a miniszterelnöknek írt levél milyen hatást váltott ki, de tény, hogy a hazatérni szándékozók többsége előbb-utóbb visszakerült Magyarországra. Vattay Antal 1946. június 14-én érkezett meg kórházvonattal Kaposvárra, az ott felállított úgynevezett „szűrőtáborba”.²⁴

1946. június 24-én jelentkezett a Honvédelmi Minisztériumban „további nyilvántartás vezetése céljából”. 1946. augusztus 31-én a szolgálatteljesítés alól felmentették az „államháztartás helyreállítása érdekében kiadott 5000/M.E. 1946. számú rendelet”²⁵ alapján.

A „Honvédelmi miniszter állandó igazoló bizottsága” mintegy fél esztendővel később, 1947. február 5-én hozta meg a vele kapcsolatos határozatát, amelyben a „24.300/el.n. ig.biz.-1945. számú körrendelet alapján »nyugállományba helyezését« [sic!]”²⁶ rendelték el.

A nyugállományba helyezést kimondó határozat szövegét érdemes teljes tartalmában közölni, mivel annak a szövegezése jellemző a korra és egyben általánosnak is nevezhető.

„Indoklás: 1./ mert olasz hadifogságból 1920-ban történt hazatérése után egy volt fogolytársát azért, mert az a hadifogságban a szocializmusról és a munkásmozgalmakról előadásorozatot tartott, a magyar hatóságoknál feljelentette és ezzel az illető súlyos meghurcoltatásának okozójává vált.

¹⁹ Vattay-napló.

²⁰ A németekkel történt „megegyezésről” lásd Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa Könyvkiadó–História, Budapest, 1990, 310–311.; Lakatos Géza: Ahogyan én láttam. Európa Könyvkiadó–História, Budapest, 1992, 176–179.; Hennyey Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Egy volt magyar királyi külügyminiszter visszaemlékezései. Európa Könyvkiadó–História, Budapest, 1992, 136–137.; Vattay Antal – már idézett – naplójában elevenítette fel az 1944. október 15–16-i eseményeket: Vattay-napló, 28.

²¹ Honvédségi Rendelet (Személyes ügyek), 1945/4. (1945. január 24.), 1.

²² Vattay-napló, 121–122.

²³ Uo. 125–126.

²⁴ Vattay-kérdőív.

²⁵ Vattay Antal anyakönyvi lapjának másolata 1946-ból. A birtokomban.

²⁶ Uo.

2./ Mert mint a volt kormányzónak a fegyverszünet, illetőleg az oroszokhoz való átállás előkészítésével megbízott katonai tanácsadója, annak ellenére, hogy ennek az aktusnak előkészítésére 50 nap állott rendelkezésre, részese volt annak a vétkes mulasztásnak, amelynek egyenes következménye volt az akció sikertelensége és egyidejűleg a nyilas puccs bekövetkezése. – Az e tekintetben fennforgó bűnösségét nem menti, de nem is enyhíti az a körülmény, hogy ezért a sikertelenségért a felelősség oroszlánrésze a honvédség vezérkarának akkori főnökét Vörös János szolgálaton kívüli vezérezredest²⁷ terheli.

Hogy a bizottság a legsúlyosabb szankció alkalmazását mellőzte, annak oka az volt, hogy az igazolás alá vont a fentebb említett szereplése következtében fogságot és deportálást szenvedett.”

Vattay Antal 1946-tól a politikától és a közélettől visszavonultan élt feleségével²⁸ és Antal nevű fiával²⁹ Budapesten. Eleonóra nevű lánya³⁰ 1946-ban a Szövetséges Ellenőrző Bizottság egyik brit diplomatájához, William Patersonhoz ment feleségül, és férjével az Egyesült Királyságba távozott.

Az Államvédelmi Hatóság emberei 1950. november 2-án tartóztatták le budapesti lakásán,³¹ és a Budapesti Katonai Törvényszék 1951. augusztus 10-én hirdetett ítéletet az ügyében. Tanulságos idézni, hogy miben is mondták ki bűnösnek Vattay Antalt: „...*bűnös 1. az 1945. VII. tc. által törvényerőre emelt 81/1945.M.E. sz. rendelet /:1440/1945.M.E.sz. rend.:/ 11. §. 5. pontjába /:Nbr. 15. §.:/ ütköző háborús bűntettben, továbbá 2. az 1946: VII. tc. 1. §. /2/ bekezdésébe ütköző, a demokratikus államrendünk megdöntésére irányuló szervezkedésben tevékeny tagként való részvételének bűntettében.*” A Budapesti Katonai Törvényszék ezért összbüntetesként tízévi börtönre ítélte főbüntetésül, 10 évre eltiltotta a közügyektől, valamint vagyonekzbizásra ítélte mellékbüntetésül.³²

Vattay Antalt büntetésének letöltése előtt, 1956. augusztus 31-én ideiglenesen szabadlábra helyezték, majd 1957. november 22-én büntetésének hátralévő részét háromévi próbaidőre felfüggesztették.³³

Az ÁVH-s letartóztatása alatt fizikai bántalmazásokat kényszerült elviselni. A németül tökéletesen, franciául jól beszélő Vattay Antal előbb a Budapest XII. kerületi Kézműipari Vállalatnál volt bedolgozó, később, 1963. szeptember 10-étől a budapesti XIII. kerületi Béke téri Plébánia Hivatalban mint „hivatalnok” dolgozott. Havi jövedelme akkor 600 forint volt.³⁴ 1964-ben gégerákot diagnosztizáltak nála. 1965-ben rehabilitálását kérte, ezt azonban elutasították.

²⁷ Vitéz nemes Vörös János (Csabrendek, 1891. március 23. – Balatonfüred, 1968. július 23.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérezredest (1944. május 10-ével, 1943. augusztus 1-jei ranggal). 1944. április 19-e és október 16-a között a magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke. Az ún. „kiugrási kísérlet” során „ingadozó magatartást” tanúsított. 1944. októberében átmelt a szovjet csapatokhoz, és 1944. december 22-e és 1945. november 15-e között az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere, 1944. december 23-a és 1946. február 21-e között a Honvéd Vezérkar főnöke. 1950. június 9-én életfogytig tartó fegyházra mint főbüntetésre ítélte a Budapesti Katonai Törvényszék. Mellékbüntetésül tízévi hivatalvesztésre, politikai jogai gyakorlásának 10 évre történő felfüggesztésére, lefokozásra, rend- és díszjelvényeinek elvesztésére és bárhol fellelhető vagyonának elkobzására ítélték. 1956-ban szabadult.

²⁸ Felesége négyesi Szepessy Eleonóra (Nagyvárad, 1899. október 3. – Budapest, 1988. szeptember 1.).

²⁹ Ifj. Vattay (Vetter) Antal (Miskolc, 1929. szeptember 19. – Gödöllő, 1984. augusztus 16.).

³⁰ Vattay (Vetter) Eleonóra (Budapest, 1924. június 25. –).

³¹ A letartóztatásakor lakása a Budapest, XI. kerület Bocskai út 21. III. emelet volt.

³² HL Budapesti Katonai Törvényszék Kb. 081/1951.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

1966. november 2-án – tizenhat évvel az ÁVH-s letartóztatása után – hunyt el Budapesten. 1966. november 9-én 15 órakor helyezték örök nyugalomra a budapesti Farkasréti temetőben.³⁵

A család kezdeményezésére 2001-ben vitéz Vattay Antalt rehabilitálták; 2018-ban a Magyar Honvédség 2. Területi Ezrede felvette a nevét,³⁶ aki ezzel emberi és katonai becsületét holtában visszanyerte.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Hennyey Gusztáv: *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Egy volt magyar királyi külügyminiszter visszaemlékezései*. Európa–História, Budapest, 1992.

Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1944/36. (1944. augusztus 23.)

Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Európa–História, Budapest, 1990.

Lakatos Géza: *Ahogy én láttam*. Európa–História, Budapest, 1992.

Lengyel Béla: *Európa forgószélében. Visszaemlékezések. Tapasztalatok és benyomások egy katona életéből*. Digitális Kalamáris, Szarvas, 2011.

Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv, Wien. K. u. K. Militärunterrealschule in Eisenstadt. Namentliches Standenbuch. 1904–05. III. Jahrgang.

Szakály Sándor: *A magyar királyi II. honvéd tartalék hadtest és seregtestei a megszállt lengyel területeken (1944)*. Honvédségi Szemle, 141. évf. 2013/3., 41–43. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/420>

Szakály Sándor: *Népbírószági eljárások a Magyar Királyi Honvédség és Csendőrség tagjai ellen*. Honvédségi Szemle, 140. évf. 2012/5., 53–56. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/419>

Vattay Antal naplója. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Víg Károly. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.

Víg Károly: *Ugrás a sötétbe: 1944. október 15*. Magvető, Budapest, 1979.

³⁵ Országos Széchényi Könyvtár, Gyászjelentések Gyűjteménye. Vattay Antal gyászjelentése.

³⁶ Unokái – Vattay Antal és Vattay Péter – szíves közlése. Budapest, 2020. február 29.

Kenyeres Dénes ny. alezredes:

A KÜLÖNLEGESEK

A Zrínyi Kiadó gondozásában látott napvilágot Bodoróczy János *A különlegesek. Különleges harcjarások, műveleti erők a magyar történelemben és a modern hadviselésben* című kötete, amely korszakonként mutatja be a magyar hadtörténelemben különleges feladatokra szervezett és alkalmazott könnyű gyalogos kötelékeket. A magyar harcost a kemény és alapos kiképzés során mindig fel lehetett készíteni a veszélyekkel terhelt különleges katonai, felderítési feladatokra.

Mint a szerző alapos és szakszerű áttekintéséből kiderül, Magyarországon több évszázados hagyománya van a különböző fegyvernemek és harcjarásaik leírásának a katonai irodalomban. Teoretikusaink minden korban kiemelt figyelmet fordítottak a háborúk, különböző harcok alkalmával szerzett elméleti és gyakorlati tapasztalatok értékelésére, a katonai iskolákban pedig igyekeztek ezeket feldolgozni és a kiképzések során hasznosítani.

A 20. században meghonosodott repülést rövid időn belül a hadseregek szolgálatába is állították. A repülő fegyvernem, a légi haderőnem a két világháborúban és nagyon sok helyi összecsapásban bizonyította létjogosultságát az államok hadseregeiben. A légierőhöz kapcsolódóan pedig sok egyéb harcjarást dolgoztak ki a speciális szakcsapatok részére. Létrejötték az ejtőernyős- és deszantegységek és -alegységek, később pedig megszervezték a különleges rendeltetésű alakulatokat is. Ezeket a különleges módon kiképzett és jól begyakoroltatott különleges szakalegységeket általában repülőgépekről, helikopterekről juttatják alkalmazási területükre, az ellenséges vonalak mögé, a szemben álló ellenfél hátsó részébe.

Természetesen kezdetben a magyarok más megfontolás alapján szervezték a haderejüket, mint napjainkban. De szinte minden évszázadban alkalmaztak meglepetésre szolgáló osztagot/osztagokat, vagy azok harcjarása volt különleges, az ellenség számára pedig igazi meglepetés.

A honfoglaló és kalandozó magyar harcosok rendszeresen alkalmazták a színlelt támadást, majd látszat megfutamodást végeztek, ezzel lépre csalták az ellenséget. Kiváló lovaikon harcolva, mesterien alkalmazott nyilzárporral és jól forgatott szablyáikkal sok-sok győzelmet arattak.

Zrínyi Miklós 1663/64 telén, a török által elfoglalt Eszék s térsége ellen indított nagyszerű támadást. Zrínyi tábornok alaposan felkészült a téli hadjáratra, serege élén mintegy 250 km mélyen behatolt az oszmán hadsereg által egy évszázada birtokolt területre. Tervét részint a meglepetésre alapozta. Tudatában volt annak, hogy a félholdas seregek télen nem számolnak ellenséges tevékenységgel.

A Dráva folyó vonala mentén haladt előre Zrínyi serege. Fő feladata a 8 km hosszúságú, faszerkezetes, észéki hadihíd megsemmisítése volt. A magyar és horvát katonák a hidat gallyakkal, náddal és egyéb gyúlékony anyaggal beborították, majd felgyújtották. Az akkor korszerű hadihíd elégett! A téli időszakban végrehajtott haditett egy rövid hónapot vett igénybe. A válogatott elit alakulat mintegy 20 napig csak menetelt, hat napon keresztül pedig véres harcot folytatott a félholdas seregek katonáival. A sikeres hadművelet Európa-szerte ismertté vált.

Mária Terézia ún. hétéves háborúja idején futaki Hadik András huszár tábornok hajtott végre híres haditettet az ellenség hátában. Hadik altábornagy zseniális haditervet dolgozott ki. Elhatározta, hogy megsarcolja az ellenség fővárosát, Berlint. Tudomására jutott, hogy II. Frigyes porosz király a fővárosától távol, a hadseregénél tartózkodik. Hadik seregéből jelentős számú különítményt állított össze. 1757. október 10-én 4320 fővel megkezdte a hatnapos menetet. A bátor altábornagy a sikeres manővert követően behatolt Berlinbe, és hadisarcot követelt a helyőrségtől. A város vezetői végül 215 000 ezüsttallért voltak kénytelenek fizetni Hadiknak. A magyar tábornok katonai vállalkozása a maga korában ellenséges területen nagyszerű huszáros bravúr volt! Mindezt a bátor és merész haditettet az uralkodó méltányolta. Hálája jeléül, 1758-ban kítüntette Hadik altábornagyot a Mária Terézia Katonai Rend nagykeresztjével. Hadik harmadikként érdemelte ki az előző évben alapított rendjelet.

A következő évszázadokban is születtek nagyszerű magyar hőstettek. A hajdúk, a kurucok, a huszárok, később pedig az 1848/49-es szabadságharc tisztjei és katonái hajtottak végre bravúros, különleges módon szervezett haditettet és sikeres vállalkozást.

A Nagy Háború sajnos nem ért véget az első félévek lehullásakor, mint ahogy többen is gondolták. Az állóharcok, állásháborúk szinte minden frontvonalon kialakultak. Német tapasztalatok alapján az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében is elkezdték szervezni 1917-ben a rohamcsapatokat (Sturmtruppen). Alkalmazásuk fényesen bizonyította, hogy hatékony kiképzéssel jelentős sikereket lehet elérni.

A 20. században honosodtak meg a hadseregekben, s így hazánkban is az ejtőernyősök, majd azok harci alkalmazása. Vitéz Bertalan Árpád százados, Mária Terézia Katonai Renddel kitüntetett első világháborús hős, Szombathelyen 1938-ban kezdte szervezni az első kísérleti csoportot 16 fővel. Rendkívül kemény kiképzés során, egy év alatt lerakták a magyar katonai ejtőernyőzés alapjait. A következő évben áthelyezték őket a pápai repülőtérre. Az ejtőernyős keret századdá, majd zászlóaljja bővült. A hadrendben a Magyar Királyi 1. Honvéd Ejtőernyős Zászlóalj nevet kapta. A második világháború idején ezredde szerveződött, és 1944 októberében besorolták a Szent László Hadosztály kötelékébe. Az ezredet zászlóaljkoztételben több alkalommal is bevetették a háború utolsó éveiben a szovjet csapatok ellen. Nagyon súlyos veszteségeket szenvedtek, de harcoltak szinte az utolsó tőlényig.

A második világháború után többször is szerveztek ejtőernyős és mélységi felderítő-alegységeket különböző harcfeladatra. Minden gépesített lövészadosztály alárendeltségében alkalmaztak mélységi felderítő-alegységet. A legtovább hadrendben maradt a Szolnokon települő 34. Mélységi Felderítő Zászlóalj és az Egerben diszlokáló 24. Felderítő Zászlóalj.

A rendszerváltozást követően több alkalommal is átszervezték, modernizálták ezeket a zászlóaljakat. A nemzetközi tapasztalatokat is figyelembe véve 2016. január 1-jei hatállyal Szolnokon megalakult az MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Ezred. Újabb követelmények és nemzetközi események miatt 2017. szeptember 1-jén dandárrá szervezték az alakulatot. A parancsnoka Sándor Tamás dandártábornok lett. A különleges katonai műveletek végrehajtására szervezett magasabbegység szerteágazó és rendkívül bonyolult feladatokat képes megoldani hazai terepen és ellenséges területen, ha kell az ellenfél hátszágában is.

Az Ált/49 Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína 2014. évi kiadása szerint a különleges műveletek, a hagyományos erők és eszközök alkalmazásától eltérően, összetett, politikailag kiemelt jelentőségű, nagy kockázattal bíró feladatok megoldására összpontosítanak, ezért csak a legjobban felkészített és korszerűen kiképzett, modern haditechnikai eszközökkel felszerelt katonai egységek alkalmazhatóak erre a célra, a küldetés teljes és sikeres végrehajtása érdekében. A különleges műveleti erők önállóan, vagy más hazai, illetve nemzetközi erőkkel, szervekkel együttműködve a katonai stratégiai, illetve hadműveleti célok elérésének rugalmas, egyedülálló eszközt nyújtják.

A szerző alapos elméleti felkészültséggel és tárgyi tudás birtokában állította össze munkáját.

A műben – alapos történeti áttekintést követően – olvashatunk a 20. és 21. században létrehozott különleges rendeltetésű erők szervezéséről, összetételéről, felszereléséről, hatékony és alapos kiképzéséről, valamint műveleti alkalmazásáról, annak körültekintő logisztikai biztosításáról és támogatásáról.

A könyv a széles olvasóközönség számára is közérthetően mutatja be a különlegesek világát és tevékenységét. A közreadott mintegy 100 színes és fekete-fehér fotó jól kiegészíti a szerző által leírtakat.

Bodoróczi János: *A különlegesek. Különleges harceljárások, műveleti erők a magyar történelemben és a modern hadviselésben.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019, 168 oldal

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

STEN RYNNING: A NATO A COVID ÁRNYÉKÁBAN: MEGÚJULÓ KOLLEKTÍV VÉDELMI MEGÁLLAPODÁS?

ÖSSZEFOGLALÓ: A cikk a Covid-19-járvány hatásait elemzi, és a következő megállapításokat teszi. A járvány elmélyítette a politikai törésvonalakat a Szövetségen belül, miközben Kína felemelkedését hozta. Az elmúlt években a NATO jelentősége egyértelműen csökkent az amerikai biztonságpolitikában. Most, amikor úgy tűnik, hogy a NATO-t a belső ellentétek fenyegetik, a Szövetség legjobb lehetősége a közös jövőképre való törekvés és a kollektív védelem biztosítása. Ehhez új és hiteles módszereket kell kidolgozni. Ugyanilyen fontos lesz az összes szövetségesnek a stratégiai elemzésbe és gondolkodásba való bevonása, amelynek célja a földrajzi és a társadalmi sebezhetőségek felmérése, valamint a hosszú távú hatalmi pályák metszéspontjának megértése. Ha a szövetséges országok kormányai és lakossága ezt nem érti meg és nem akarja, akkor a Szövetség minden bizonnyal elsorvad.

A SZERZŐRŐL: A szerző a Dél-dániai Egyetem (SDU) professzora és kutatási dékánhelyettese, valamint a NATO Védelmi Akadémia külső tudományos munkatársa.

FORRÁS: Sten Rynning: A renewed collective defense bargain? NATO in COVID's shadow. NDC Policy Brief No. 16. – 09. 2020. <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1468> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

A szerző először is összegyűjti, mi történt az elmúlt egy évben, a pandémia ideje alatt. Úgy véli, a NATO helyesen reagált a Covid-19-re azzal, hogy elmélyített néhány hibrid háborús és társadalmi ellenálló képességet növelő politikai kompetenciát. „A politika azonban nem tudja megmenteni a NATO-t; csak a politikusok” – állítja. A szerző azt is aggasztónak találja, hogy a Covid-19 elmélyítette a politikai törésvonalakat a Szövetségen belül. A szövetségesek összecsaptak az utazási korlátozások, az orvosi ellátás és az oltások miatt. A G7 csúcstalálkozóra sem került sor, mert nem értettek egyet abban, hogyan lehetne Kínát szankcionálni, amiért megsérti Hongkong autonómiáját. Ezt követően az USA azon döntése, hogy gyengíti katonai jelenlétét Európában, aggodalmat keltett az ország NATO iránti elkötelezettsége terén. A Törökország, Görögország, Franciaország és Olaszország közötti földközi-tengeri intenzív érdekkonfliktusok megkérdőjelezték közeli szövetségesként való definiálásukat; az ENSZ Biztonsági Tanácsán belül a szövetségesek pedig nem voltak képesek koordinálni az iráni szankciókkal kapcsolatos értelmes megközelítést.

A NATO-szövetségeseknek ezért a figyelmüket a belső konfliktusaik felé kell fordítaniuk és újra kell értékelniük a kollektív védelem iránti kötelezettségvállalásuk alapjait. A szerző szerint a Szövetségnek csak a legfontosabbra, a kollektív védelemre kellene most figyelnie, annak is inkább a politikai, gazdasági és földrajzi vonatkozásaira. El kell mozdulnia a politikailag megosztó „a több jobb” elvétől – amit a 2014-es védelmi beruházási kötelezettségvállalás a GDP 2%-ában rögzített a védelmi kiadásokra vonatkozóan –, és intelligensebbé kell válnia. Ehhez pedig meg kell újítania a kollektív védelmi megállapodást.

A nagy vita – A szerző kénytelen beismerni, hogy a NATO-szövetségek nem tudnak megállapodni abban, hogyan építsenek stratégiát a NATO-szerződésben felvázolt liberális értékek (a demokrácia, az egyéni szabadság és a jogállamiság) mentén. Ehelyett a szövetségek versengésbe kezdtek a liberalizmusért. Mike Pompeo amerikai külügyminiszter szerint a liberális energiát új utakra kell terelni. Ahogy Kína egyre inkább átveszi a második világháború utáni főbb intézmények irányítását, úgy a nyugati országoknak is át kell csoportosulniuk a felpörgetett liberális nacionalizmusba. Ezzel szemben Frank-Walter Steinmeier német államfő elképzelése szerint a „klasszikus” liberalizmus kitart és megerősödik, ha a nyugati kormányzás továbbra is mélyen beágyazódik a nemzetközi intézményekbe. Az egyik elképzelés a liberális érdekkörökön kívüli új globális hatalmi egyensúly szerepét osztja Kínára; a másik Kínát egy olyan jelöltként ábrázolja, akit a Nyugat felvehet a nemzetközi intézmények és a globális diplomácia „belső szentélyébe”. A nyugati liberalizmus jövője tehát attól függ, miként reagál a Nyugat Kína felemelkedésére.

A hatalom csapdája – Az amerikai külpolitika fókuszának Kínára való irányítása a NATO stratégiai vitáinak meghatározó eleme. A stratégiai vita fókuszpontját mindig is a nagyhatalmi versengés határozta meg, a terrorizmus elleni háborúk megindulása óta pedig ez még inkább így van. Az USA 2017-es nemzetbiztonsági stratégiájának középpontjában is a nagyhatalmi harc áll, ami arra készítette a NATO-t, hogy a 2019-es londoni találkozásán megszólítsa Kínát. A mindent uraló hatalom azonban veszélyes, mert az ezzel járó egyoldalú politikai gondolkodásmód gyengíti a tágabb értelemben vett nemzetközi rendet.

Graham Allison politológus – aki 2017-ben azt vizsgálta, hogy az Egyesült Államok és Kína hatalmi pályája miatt várható-e háború, és a hatalomváltás miatt sürgeti a külpolitikai alapok újragondolását – arra következtetésre jutott, hogy a nagyhatalmi harc elkerülhető, ha a nagyhatalmak intenzívebben foglalkoznak stratégiai ügyekkel. Allison most inkább az ún. „stratégiai kreativitási hullámot” sürgeti, ami alatt a befolyási övezetek és a nemzeti elkötelezettségek újragondolását érti. Allison szerint az USA-nak úgy kellene meglépnie ezt, hogy egyes szövetségeket „elenged”.

Nehéz elképzelni, miként haladhatna rendezetten az amerikai befolyás csökkentése a NATO-ban. A NATO egy többoldalú, testületi jellegű szövetség, amelyben minden tagnak joga van a kollektív védelemhez (ahogyan kötelesek is ahhoz hozzájárulni). Ráadásul a bővítés következtében a NATO ma olyan földrajzi területekkel rendelkezik, amelyek az USA hatalmi érdekeitől és képességeitől függenek, különösen a balti és a fekete-tengeri térségekben. Röviden: a szövetségek leválása olyan felfordulást vonna maga után, amelyet a NATO valószínűleg nem élne túl.

Sajnálatos módon a hatalomváltás a külpolitika militarizálódását váltotta ki, és nem azt a fajta világos gondolkodásmódot eredményezte, amely végső soron a hatalom fenntartásához szükséges. Ez a tendencia Európában is észlelhető, ahol a Trump elnök politikájának központi tételeit kritizáló kormányok többsége nem kapott sok figyelmet.

A szerző véleménye szerint az európai álláspont iránymutatást adhat a Szövetségnek. Sőt, hozzájárulhat ahhoz, hogy a NATO visszatérése a kollektív védelemhez alapvetően az európai katonai ügyekről, és végső soron az Oroszország elleni védekezésről, az elrettentésről szóljon. Ez igaz, de csak részben. A NATO kollektív védelme a kormányok és a társadalom elleni fenyegetések széles körét öleli fel, beleértve a kibervédelmet, az energiabiztonságot, a terrorizmust – és nem utolsósorban Kínát. E fenyegetések egyike sem illik bele az Oroszország elleni védekezés és elrettentő erő formájába. Ehelyett rugalmas és integrált politikai-katonai gondolkodásra van szükség.

A NATO alapvető feladata – Bármennyire is bonyolult a világ, a NATO-nak egyszerűen tartania kell magát a saját alapfeladatához, ami csak egy lehet: a NATO-nak mint a szabad

nemzetek közösségének kollektív védelme. Ezért meg kell szabadulnia a többféle „alapfeladatától”. Erre legutóbb a 2000-es években volt szükség, amikor a terrorizmus elleni harc a leggyengébb pontjainál támadta a NATO-t. Ekkor a kompromisszumok elérésének és a kedélyek lenyugtatójának egyetlen járható útja az alapvető feladatok egyenrangúvá tétele volt. Ma már nem lehetne ezt a receptet átvinni a liberalizmusról való elképzelésekről szóló vitákra, hiszen ebben az értelemben a többféle út csak az eltérő nemzeti elképzelések rövid távú összehangolásához elegendő.

A cikkíró szerint a NATO-nak azzal kellene inkább foglalkoznia, hogy mit jelent a demokrácia védelme. Jelenti-e azt, hogy a NATO megpróbálja előmozdítani a demokráciát a világ távoli térségeiben is? Vagy azt, hogy visszavonul a saját terepére, a saját populista fenyegetései elleni küzdelem érdekében? Jelenti-e azt, hogy megvédi a közösséget a NATO területén kívülről érkező főbb illiberális fenyegetésektől?

A demokráciák védelme szerte a világon – Az „új” liberalizmus hívei hidegháború-szerű konfrontációt terveznek Kínával, amely arra kényszerítené a NATO-t, hogy álljon készen az észak-atlanti hatáskörön kívüli demokráciáért folytatott küzdelemre ugyanúgy, mint Afganisztánban tette a demokráciáért vagy Líbiában az emberi jogokért. Azzal érvelnek, hogy a NATO és Kína közötti konfliktus mozgatórugója is az eszmék és az értékek összeférhetlensége: az egyik oldal a liberalizmust, a másik a kommunizmust képviseli.

Egyelőre kisebbségben vannak a NATO-ban azok, akik ezt az álláspontot képviselik, és ha nincs a kérdésben erős belső konszenzus, akkor nem lesz sokáig fenntartható. Tekintettel arra, hogy a mai nagyhatalmak kevesebb jogkört birtokolnak, mint régen, a hidegháborús metafora egyszerűen célszerűtlen – véli a szerző.

Harc a hazai populizmus ellen – A másik lehetőség a hazai pályára való visszavonulás. Ez annyit jelent, mintha azt mondanánk, hogy a NATO-t érintő legkomolyabb fenyegetés a saját háza tájáról várható. Az ilyen fenyegetés az alkalmatlan, populista és tudományellenes kormányzás képében jelentkezik, amit egyes elemzők a Covid-19-re adott sikertelen válaszok legfontosabb okának tartanak. Ha az olyan külső hatalmak, mint Oroszország be tudnak avatkozni a NATO-szövetségesek belpolitikájába, az azért van, mert a szövetségesek lehetőséget kínálnak nekik erre. Másképp fogalmazva: Oroszország ellen a NATO saját háza táján való tisztogatás a legjobb módszer. Legalábbis ez az uralkodó álláspont most az Atlanti-óceán mindkét partján az „old school” liberalizmus hívei között. Ha legyőzik populista ellenfeleiket, amint ezt láthattuk az USA-ban 2020 novemberében, akkor a populizmust a megfelelő mederbe terelhetik. E célból segítségül hívhatják a NATO liberális alapelveit, hogy szélesítsék a populista megújulás elleni küzdelem frontját.

A hazai populizmus elleni harc azonban óriási kockázatokkal járna a Szövetség számára, mert stratégiai szintre emelné a legfeszültebb, legégetőbb belpolitikai problémákat. A NATO részvétele minden jelentős belpolitikai küzdelemben végül nagy valószínűséggel megbénítaná a Szövetséget.

Árnyalt liberalizmus – A demokrácia védelmének harmadik, egyben utolsó lehetősége a NATO számára a belpolitikai harcokon való felülemelkedés és a nagyhatalmak (Oroszország és Kína) manővereire való összpontosítás. Egyrészt azokra a kritikus infrastruktúrákra (földrajzi elhelyezkedésükre és a sebezhetőségükre) kell koncentrálnia, amelyek biztosítják a liberális társadalmak működését. Másrészt pedig szembe kell szállnia azon hatalmak mesterkedéseivel, amelyek be akarnak avatkozni a NATO létfontosságú intézményeinek működésébe. Ez alapján kell meghatározni a NATO kollektív védelmi stratégiáját.

A liberális értékek hazai pályán való széles körű ápolása, ezzel párhuzamosan a kívülálló nagyhatalmakra való összpontosítás – ennek kell a Szövetség stratégiájának lennie, véli a

szerző. Ez egyúttal hozzájárulhat a nagyhatalmi feszültség csillapításához is, mivel nem jár rendszerváltó ambíciókkal Oroszországban vagy Kínában. Ráadásul mindez ösztönözné a NATO-szövetségeseket arra, hogy mérlegeljék a hatalommegosztás hosszú távú hatásait. Hazai pályán kibékítené a „régi” és az „új” liberálisokat. Néhányan persze „együttműködő versengésnek” és puha hatalomnak nevezhetik ezt a stratégiát. Ez azonban elsősorban a szabad nemzetek közösségének fenntartott hatalmi stratégia.

Az ideológiai konfrontációkkal szemben tehát a Szövetség jellegéből, súlyából, geopolitikai elhelyezkedéséből, identitásából és a rá leselkedő biztonsági kihívásokból adódó speciális szempontokat kell számításba vennie. Ez kemény munkával jár, különösen az európai szövetségeseik részéről, akiknek olyan integrált, kész és rugalmas erőket kell biztosítaniuk, amelyeket az Egyesült Államok fenntart Európában, de egyre inkább át akarja majd helyezni más hadszínterekre.

CLAUDIA MAJOR: KATALIZÁL VAGY VÁLSÁGBA SODOR? A COVID-19 HATÁSA AZ EURÓPAI BIZTONSÁGRA

ÖSSZEFOGLALÓ: A Covid-19-járvány okozta válság ugyanolyan mértékben destabilizálhatja a társadalmakat, a gazdaságot és a politikai intézményeket, mint a katonai vagy a hibrid fenyegetések. Emellett bármilyen, a kialakult helyzetről szóló elemzés csak a pillanatnyi helyzetet tükrözi vissza. A vírus hosszabb távú hatása időtartamától, gazdasági, társadalmi és politikai következményeitől, valamint a nemzeti, uniós és nemzetközi reakciókat kísérő tendenciáktól is függ. Több mutató szerint a Covid-19 felgyorsította a fennálló konfliktusokat és a nemzetközi biztonsági fejleményeket. Az európai országok a saját hazai problémákra koncentrálnak. Az eredmény egy potenciálisan kritikus helyzet, ahol a nemzetközi konfliktusok fokozódhatnak, miközben a kezelésükre fordított politikai figyelem nem elégséges.

A szerző a biztonsági környezet romlásaként értékeli, hogy a járvány egészségügyi hatásaival együtt a kormányok által hozott gazdasági, politikai és társadalmi intézkedések a konfliktusok mozgatórugóiként működnek. Nem feltétlenül okoznak új konfliktusokat, de fokozhatják a meglévő nemzetközi dinamikáját, mint például a Kína és az Egyesült Államok közötti versengést. Regionális szinten is fennáll a konfliktusok elmélyülésének veszélye – például amikor a járvány gyengíti az egyes államok kiszolgáltatott társadalmi csoportjait, aláássa a törekeny állami intézményeket vagy bonyolítja a válságkezelési erőfeszítéseket.

A SZERZŐRŐL: *Dr. Claudia Major a berlini székhelyű Nemzetközi és Biztonsági Ügyek Intézet (German Institute for International and Security Affairs – Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP) nemzetközi biztonsági osztályának vezetője.*

FORRÁS: *Claudia Major: Catalyst or crisis? COVID-19 and European Security. NDC POLICY BRIEF No. 17. – 10. 2020. www.ndc.nato.int (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)*

Kezdetben volt arra remény, hogy a világjárvány – mint határokon átnyúló globális kihívás – a nemzetközi együttműködés katalizátora lesz. Mégis, sok ország a nemzetállamra összpontosított, nem pedig a nemzetközi szolidaritásra. Ez pedig nemcsak az erőszakos konfliktusokra fordított figyelemre volt hatással, de a kormányok és a nemzetközi szereplők cselekvési hajlandóságát és cselekvőképességét is korlátozta. Ráadásul a várható gazdasági

következmények hatással lehetnek az állami költségvetésekre, ennek következtében a konfliktusok kezeléséhez rendelkezésre álló forrásokra is.

Major szerint ennek hátterében két általános minta azonosítható.

Először is, a nemzetközi kapcsolatokban már meglévő strukturális trendek felerősödtek. Ez különösen igaz az Amerikai Egyesült Államok vezető szerepének csökkenésére és a folyamatos kínai–amerikai versengésre. A Trump-adminisztráció nem tudta kezelni a válságot, alig, vagy egyáltalán nem egyeztetett a szövetségeseivel, nem mutatott érdeklődést a vírus elleni világméretű összefogás iránt (ahogy 2013 és 2016 között az Ebola esetében sem), tovább gyengítette az Egészségügyi Világszervezethez hasonló multilaterális fórumokat, és narratívák csatáját vívta Kínával. Ez növeli azt a hatalmas vákuumot, amelyet az amerikai vezetés hiánya már létrehozott. Ez pedig Európa számára különösen nagy kihívást jelent. Ugyanilyen kihívást jelent annak a valószínűsége, hogy Washington továbbra is Kínára összpontosít, így további elszakadás várható az USA-tól függő európai védelmi ügyektől.

Másodszor, a pandémia következtében számos ország biztonsági helyzete legalább átmenetileg romlott. A válság meggyengítette az állami hatóságokat, lehetőséget teremtve a nem állami szereplők számára ennek a gyengeségnek a kihasználására és a bizalom aláásására. Például a szélsőséges szubzaharai afrikai csoportok a Covid-19-válságot használják ki arra, hogy fokozzák a támadásokat. Hasonlóképpen az Iszlám Állam is növelte befolyását Szíriában és Irakban. Ezzel párhuzamosan a világjárvány arra kényszerítette a nemzetközi szereplőket, hogy racionalizálják és alakítsák át kötelezettségvállalásaikat. A részleges kiürítések vagy a karanténidőszakok gyengítették a nemzetközi missziókat, ennek következtében a térségi és a helyi biztonság is csorbult. Irakban és Maliban például a nemzetközi kiküldetések befagyasztása egybeesett a biztonság romlásával. Ezenkívül a sebezhető és konfliktusok által sújtott országokat valószínűleg nemcsak maga a járvány sújtja erősen, hanem különösen annak gazdasági következményei, mint például a jövedelemvesztés, az élelmiszerhiány vagy a csökkent nemzetközi támogatás. Az elszegényedés valószínűleg nemcsak az egészségügyi ágazatot fogja sújtani, de elmélyíti a politikai megosztottságot és az üzemanyagválságot is.

A cikk írója szerint a Covid-válság európai biztonságra gyakorolt hatása három területen értékelhető: a politikában (prioritások és felfogások), a társadalmi szerkezetben (intézmények és folyamatok) és az eszközrendszerben (erőforrások).

Prioritások és felfogások – A világjárvány kezdetén sok ország az egészségügyre és a gazdasági következményekre összpontosítva bezárkózott és nemzetállam-központú intézkedéseket hozott. Csekély mértékű volt az európai szolidaritás, hiányzott a kölcsönös támogatás. A válság kibontakozásával azonban a legtöbb európai állam felismerte a közös kezelés szükségességét. A gazdasági és társadalmi károk helyrehozása és az európai újjáéledés támogatása érdekében 2020 júliusában megállapodtak egy soha nem látott helyreállítási tervben, 750 milliárd eurós alap létrehozásával.

A világjárvány következtében valószínűleg megváltoznak a stratégiai prioritások és a fenyegetés észlelése is. A gazdasági fellendülés valószínűleg politikai prioritássá válik. A legtöbb ország már potenciális fenyegetésként említi stratégiai dokumentumaiban a járványokat. Az európai országok felfogták: a létfontosságú termékek, mint például a személyi védőfelszerelések bizonyos Európán kívüli országoktól, elsősorban Kínától függenek. Ez vitát szított az európai szuverenitásról.

Európának jobban meg kell ismernie saját prioritásait, és több forrást kell fektetnie ezek megvalósításába – szögezi le Major.

Az EU és a NATO is újragondolja a stratégiai dokumentumait – a Covid valószínűleg hatással lesz ezekre is. Például Németország EU-elnökségének egyik fontos lépése 2020

második felében a Stratégiai Iránytű (*Strategic Compass*) kidolgozása volt, ami olyan célkitűzésekkel és képességekkel együtt értékelte a veszélyt, amelyekhez minden tagország hozzájárulhat, ennek köszönhetően Európa egésze képes lenne megbirkózni a Covid-19 következményeivel.

A NATO-főtitkár által kinevezett szakértői csoport ajánlásokat dolgozott ki a Szövetség egységének megőrzésére és politikai szerepének megerősítésére. A járvány miatt minden bizonnyal sokkal több figyelmet szenteltek az ellenálló képesség kérdésének, figyelembe véve az egészségbiztonságot.

Intézmények és folyamatok – A pandémiára adott első reakciókat még az erős nemzeti reflexek jellemezték, később azonban az uniós országoknak sikerült visszatérniük az európai koordinációhoz. Mindaz, ahogy Németország fogadta a francia és olasz Covid-19-betegeket a német kórházakban, hozzájárult a bizalom és a nemzetközi támogatás helyreállításához. Ezenfelül az EU jobban fel van szerelkezve a járvány következményeinek kezeléséhez. Az EU helyreállítási tervének elfogadása a francia–német vezetés újjáélesztésének és az európai országok együttműködési hajlandóságának volt köszönhető (pl. a vissza nem térítendő támogatások elvének elfogadása). Úgy tűnik tehát, hogy a járvány végül mégis az európai együttműködés katalizátorává vált.

A NATO is kihívást jelentő helyzetben van, amit nem annyira a világjárvány okozott, hanem inkább az általa felerősített fejlemények. Az Egyesült Államok vezetésének hiánya például lehetővé tette a konfliktusok kitörését ott, ahol korábban megfékeztek volna őket. Ez a NATO politikai egységének, katonai cselekvőképességének bírálatához vezetett. Különösen igaz ez a jelenlegi török–görög konfrontációra és a Földközi-tenger keleti részén kibontakozó sokrétű válságra. A NATO cselekvőképessége az alapvető kérdések (Oroszországtól a nukleáris kérdéseken át Kínáig), a működő folyamatok és struktúrák, valamint a megfelelő és elegendő erőforrások (például képességek és finanszírozás) politikai egységétől függ.

A 2020-as elnökválasztás eredménye valószínűleg nem változtatja meg a nagyhatalmi verseny vezérmotívumát, amelynek fő politikai, katonai, gazdasági kihívása Kína. Az új vezetés hasonlóképpen el fogja várni, hogy az európaiak nagyobb mértékben vállalják a védelmi terheket. A járvány következtében egyre törekenyebb lesz a nemzetközi biztonság és növekszik az instabilitás. Tehát, az elvárások összességében az elnökválasztás után sem fognak változni.

Erőforrások – A cikkíró úgy véli, hogy az európai országok a járvány miatt jelentős gazdasági problémákkal szembesülnek. 2020 első negyedében a GDP 3,2 százalékkal csökkent az eurózónában. A meghirdetett helyreállítási tervek ellenére megszorító intézkedések bevezetése nem zárható ki, ami valószínűleg a védelmi költségvetéseket is érinteni fogja, befolyásolva a képességfejlesztést, a technológiai és ipari bázist, valamint az innovációt. A járvány okozta csökkentések új fordulójában az európai fegyveres erők többsége elveszíti a kritikus képességeit. Fennáll annak a kockázata, hogy azokra a tevékenységekre és felszerelésekre összpontosítanak, amelyeket az országok még megengedhetnek maguknak, nem pedig azokra, amelyeket az európai biztonság megkövetelne. A döntő kérdés az, hogy az európai országok tanultak-e a múltból, és most összehangoltan fognak-e reagálni a potenciális új megszorításokra, vagy inkább a nemzeti megoldásokat részesítik előnyben. Ha a védelmi megszorításokat nem is lehet elkerülni, akkor legalább az EU-nak és a NATO-nak kell együttműködni az ilyen csökkentések hatásainak enyhítése érdekében.

A válság felhasználása az európai biztonság előmozdítására – A járvány számos hatását még nem lehet felmérni, vélekedik a szerző. Csak a stratégiai dokumentumok következő generációja fogja megmutatni, hogy helyes volt-e a fenyegetésértékelés; csak a

következő állami költségvetésekből derül ki a védelmi terület lehetséges csökkentésének mértéke.

Ennek ellenére a járvány és annak utóhatásai valószínűleg számos olyan biztonsági kérdést érintenek, amelyekkel az európaiak szembesülnek – a Száhel-övezettől kezdve Iránig és Oroszorszáig. Az európai döntéshozókra nehezedő nyomás megnőtt, mivel több szinten kell megküzdeniük a járvánnyal. Ebből következik, hogy növekszik a félreértések kockázata – ami rossz döntésekhez vezethet –, valamint annak veszélye, hogy Európa ellenfelei megragadják lehetőségeiket befolyásuk előmozdítására.

Jelenleg a biztonság és a védelem nem számít prioritásnak Európa napirendjén – összegzi mondanivalóját a cikkíró –, de a jelenlegi válság hasznos tanulságokat kínál. Eljött az ideje, hogy ezen változtassunk, és előkészítsük a biztonság és a védelem szélesebb körű értelmezését, amely valóban összeköti a polgári és katonai területeket. A Covid-19 lehetőséget ad az európaiaknak arra, hogy újból felülvizsgálják biztonsági menetrendjüket, és az egészség-biztonság, az ellenálló képesség és a megelőzés olyan kérdéseire fordítsanak figyelmet és erőforrásokat, amelyekre szükségük van.

JURIJ APUHTYIN: A HARCKOCSI HELYE A MODERN HÁLÓZATKÖZPONTÚ HADVISELÉSBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: *A cikk írója a közelmúltbeli katonai konfliktusok tapasztalatai (különösen a hegyi-karabahi harcokban tömegesen alkalmazott pilóta nélküli repülőeszközök, drónok) alapján arra a következtetésre jut, hogy ezek a harctevékenységek új fenyegetéseket jelentenek a harckocsik számára.*

A SZERZŐRŐL: *a szerző szakújságíró.*

FORRÁS: *Юрий Апухтин: Танк и его место в современной сетцентрической войне (Jurij Apuhtyin: Tank i jego meszto v szovremennoj szetyecentriczeszkoj vojnye). Военное Обозрение, 17. 12. 2020. <https://topwar.ru/178163-tank-i-ego-mesto-v-sovremennoj-setecentriczeskoj-vojne.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 17.)*

Olyan különböző módszerek jelentek meg a katonai műveletekben, amelyekkel közvetlen harcérrintkezés nélkül lehet megszerezni információkat, felderítési adatokat az ellenségről és amelyek a megelőző csapások végrehajtásának lehetőségén alapulnak. Egy harckocsialegység és még inkább egy harckocsi már nem képes sikeresen ellenállni ezeknek a csapásoknak.

Az ilyen fenyegetések leküzdése érdekében új szintre kell emelkedni, ahol összehangolják az adott műveletben részt vevő gépesített lövészek, harckocsik, tüzérség, javító és evakuáló erők (a támogató légierővel együtt megvalósuló) harctevékenységét a tűztámogatással, a drónok alkalmazásával, a légvédelemmel és az elektronikus hadviseléssel. (Nem beszélve a csapatok vezetéséről és ellenőrzéséről, de ezt ebben a cikkben nem tárgyalja a szerző.)

A szerző a továbbiakban ismerteti a hálózatcentrikus vezérlés elvét. Megállapítja, hogy e tekintetben egyre gyakrabban kerülnek szóba a hálózatközpontú hadviselési módszerek, amelyek magukban foglalják a csapatok vezetési struktúrájának megváltoztatását, a szükséges technikai eszközökkel való felszerelést, és minden erőt és eszközt egyetlen harci irányítási rendszerbe, információs-koordinációs hálózatba integrálnak, ideértve a valós idejű folya-

matos információcserét, az ellenségről szóló szükséges információk megszerzését, a gyors döntéshozatalt és a parancsok kiadását (fogadását) a felső szinttől az alsóig.

A rendszer az átfedésen, a vezetés megfelelő szintjén egyesített felderítő-, információs és harci megsemmisítő eszközök hálózatán alapszik. A szerkezet minden eleme csak a rá vonatkozó információkat kapja meg. A rendszer modern információs és hálózati technológiák felhasználásával épül fel, és célja, hogy a földrajzilag szétszórt vezetési pontokat felderítési, célmegjelölési és megsemmisítési képességgel ruházza fel és integrálja egy rendkívül adaptív konstrukcióba.

A rendszer nyitott és autonóm készletből áll, amelyeket egy közös hálózat egyesít, így képes önállóan és csoportosan is működni. Az egyes elemek az elvégzett feladattól függően kiléphetnek egy adott struktúrából vagy beléphetnek egy másikba.

Az alegységek szervezeti felépítését, a kijelölt feladatok teljesítésének formáit és módszereit természetesen módosítani kell, és egyetlen menedzsmentrendszerbe kell beépíteni. A hálózatközpontú rendszer megvalósításakor az információcsere és a parancsátadás biztosítása érdekében a fegyvernemek összes elemét fel kell szerelni a szükséges technikai eszközökkel. Ma az alacsonyabb harcászati szint – szakasz, század, zászlóalj – a legrelevánsabb, amely közvetlenül a harctéren oldja meg a kijelölt feladatokat.

A cikk írója úgy véli, hogy a harckocsik – mint a hálózatközpontú harc egyik fő elemét – fel kell szerelni egy harckocsi-tájékoztató és -irányító rendszerrel (HKTIR), ami biztosítja az együttműködést a kijelölt feladat megoldásában részt vevő többi harci elemmel.

A HKTIR-nek a harckocsi összes műszerét és rendszerét egyetlen, integrált hálózatba kell egyesítenie. A harctéri helyzetről és az észlelt célpontokról szóló információkat a harckocsi hálózatközpontú rendszerébe kell helyezni. Emellett a harckocsinak adatokat kell kapnia az előljáró és alárendelt parancsnokoktól, a műveleti mélységben az észlelt földi és légi célpontokról, valamint az ellenség védelmi csomópontjairól. Emellett a rendszernek meg kell határoznia a saját harckocsijainak és az alárendeltekének a helyét. Az adatok cseréje – a parancsok kiadása céljából az alárendelt vezérlőobjektumok számára az alegységek és a célpontok helyéről – zárt kommunikációs csatornákon keresztül történik.

A hálózatközpontú rendszer integrált képet alkot a harctérről, ezzel bővíti a harckocsik képességeit. Lehetővé teszi továbbá a kijelölt feladat teljesítésének optimalizálását: valós időben figyelemmel kíséri és felméri a helyzetet, elvégzi a cél kijelölését és a célelosztást, irányítja a tüzet és az alárendelt alegységek manővereit.

Ennek érdekében a harckocsinak saját számítógép-komplexummal kell rendelkeznie, amelyhez irányzó- és figyelőeszközök, műholdas és autonóm inerciális navigációs rendszerek, információs kijelzőrendszerek, nagy áteresztőképességű, megfelelő zavarásvédelemmel és kriptográfiai ellenállással rendelkező kommunikációs csatornák társulnak.

A hálózatközpontú rendszerrel a harckocsik új minőséget kapnak. Harci hatékonyságuk ugrásszerűen növekszik a tüzerő, a páncélvédelem és a manőverezőképesség szempontjából. A rendszer lehetővé teszi a korábban gyártott harckocsik modernizálását és a modern követelményeknek való megfeleltetését is.

A HKTIR létrehozásakor számos technikai problémát kell még megoldani. Néhány elemet már kidolgoztak, amelyek más rendszerekben és a harckocsikban is használhatók. Vannak azonban olyan elemek, amelyek komoly innovációs erőfeszítéseket igényelnek. Ide tartoznak az információcsere kommunikációs csatornái és a harckocsik személyzete számára szükséges adatok bemutatásának módszerei.

A harckocsikban hagyományosan csak ultrarövid- és rövidhullámú sávokban működő rádióállomások vannak, amelyek semmilyen módon nem védettek és az elektronikus hadviselési

rendszerek könnyen bezavarják. Ez pedig egy információkezelő rendszer számára elfogadhatatlan. A harcokocsikban az eddigiektől alapvetően eltérő kommunikációs rendszert kell alkalmazni a digitális berendezések technikai lehetőségeinek felhasználásával, valamint az ebben a tartományban működő, a zavarás és kriptográfiai ellenállás szükséges szintjét biztosító rádióállomások új generációjával. Nem szabad megfedkezni azonban arról, hogy a harcokocsi korlátozottan fenntartott térfogattal rendelkezik, és nem minden elektronika helyezhető el benne.

A hálózatközpontú rendszerben az üzemeltetőknek heterogén kartográfiai, digitális és szimbolikus információkat kell biztosítani a célpontokról és azok jellemzőiről, a kapcsolódó tárgyak helyéről, a harcokocsi rendszereinek állapotáról és a harc vezetéséhez szükséges egyéb adatokról. Ezeket az adatokat megfelelő formában kell megadni, és nem szabad túlterhelni a kezelőszemélyzetet. Köztudott, hogy egy mozgó harcokocsiban egyszerűen lehetetlen ilyen információkkal monitoron dolgozni és bármilyen adatot bevinni. Szükség van tehát egy független rendszerre. Például egy harcokocsi parancsnokának és irányójának abban az esetben stabil a helyzete, ha a kezével az irányítópultot tartja, a homlokát az irányzó-figyelő műszer falának támasztja, és stabilizált képet lát a látómezőben. Ebben a helyzetben a kezelő beállíthatja a képet: a látómezőt vagy az információt.

Egy másik lehetőség az összes információ megjelenítése a kezelő fejevéhez rögzített képernyőn, ugyanúgy, mint a repülésnél. Azonban egy harcokocsi az üzemi körülményeket tekintve kedvezőtlenebb helyzetben van a repülőgéphez képest, és nem könnyű a hozzá hasonló rendszert megvalósítani. Ezek mind olyan technikai problémák, amelyekkel egy erre specializálódott szervezeti egységnek kell megküzdenie a hálózatközpontú rendszer létrehozásakor.

Egy új vezérlőrendszer bevezetéséhez szükség lesz a harcokocsialegységek szervezeti megváltoztatására is – véli a szerző.

A harcokocsialegységeknek teljes körű vezetési és biztosítási szolgáltatást kell kapniuk már századszinten is. Például a harcokocsialvázon egy megfelelő módon felszerelt felderítőjármű elhelyezése szükséges drónkészlettel ellátva, egy rádióállomás (kommunikációs jármű), légvédelmi és elektronikus hadviselési eszközök. Ezek a hálózati elemek ma még nem léteznek, de gyorsan létre kell hozni őket.

Az 1980-as években a „Boxer” harcokocsi HKTIR-fejlesztése először a Szovjetunióban kezdődött, de az Unió felbomlása után korlátozták a munkát.

Az Amerikai Egyesült Államokban a HKTIR második generációját már beépítették az M1A2 harcokocsikba. Folyamatban van a hálózatközpontú vezérlőrendszer elemeinek rendszeresítése harcászati szinten a szárazföldi erőknél. Azokat már sikeresen alkalmazták az iraki *Sivatagi vihar* hadművelet során.

Mi az oka egy ilyen jelentős lemaradásnak? – teszi fel a kérdést a cikk írója.

Az ilyen struktúrák fejlesztése több szakaszból áll – az alkalmazás koncepciójának megalkotásából, a vezérlési folyamatok algoritmizálásából és a technikai eszközök előállításából. A rendszer koncepciójának és a ráruházott feladatoknak a kidolgozása a hadsereg feladata. Meg kell határozniuk a hálózattal és annak összetevőivel szemben támasztott követelményeket.

Ebben a szakaszban meg kell határozni a vezetési szinteket és az egyes szinteken kezelendő kérdéseket, valamint a rendszer elemei közötti adatáramlást és adatmennyiséget. Ismertetni kell továbbá a kommunikációs csatornák zavarásmentességére és kriptográfiai stabilitására vonatkozó követelményeket, az információk megjelenítésére szolgáló paramétereket mind a különböző szintű parancsnokok, mind a harci járművek személyzeteinek számára.

A következő szakaszban a folyamatok algoritmizálását a hadsereg és a főtervező közösen hajtja végre.

A szerző számára nem világos, hogy ki dolgozza ki most az innovatív páncélozott járművek követelményeit. Ki foglalkozik ezekkel a kérdésekkel? – teszi fel a kérdést.

Az ilyen kérdések összetettségét általában a vezérkar és annak alárendelt szervezeti egységei szabályozzák, de valami látszólag még nem működik. Ezt a „Constellation-M” harcászati irányítási rendszer kialakítása kapcsán lehet a legjobban megítélni. Töredékes információk szerint a rendszer már létezik, sőt az Armata harckocsiban már meg is valósult. Egy biztos: a hálózatközpontú rendszert az ezen a területen releváns tapasztalattal rendelkező rendszerszakembereknek kell kidolgozniuk. Nem világos, hogy ki állítja be a rendszerkövetelményeket. A munka pedig időt igényel. Az 1980-as évek óta semmi sem változott: a hadsereg még mindig nem tudja eldönteni, mire van szüksége pontosan – véli a szerző.

A közelmúlt katonai konfliktusainak tapasztalatai (amelyek a korszerű hadműveletek megvívása és a hadsereg technikai felszereltsége miatt egyre növekvő követelményeket diktálnak) elkerülhetetlenül arra fogják kényszeríteni a szervezeti egységeket, hogy sürgősen egyesítsék erejüket, és haladéktalanul hozzanak létre egy magasabb szintű tájékoztató és irányítási rendszert, amit a csapatoknál rendszeresítenek.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

AZ OROSZ LÉGIERŐ ÉV VÉGI AJÁNDÉKA

2020. december végén az orosz légierő megkapta a Szu–57 típusú ötödik generációs repülőgép első sorozatgyártású példányát.¹ A repülőgép fejlesztését közel két évtizede kezdték el, az első prototípusa 2010-ben emelkedett a levegőbe. A típust egy ideig T–50 és PAK FA² néven emlegették. A sorozatgyártás megkezdése előtt 10-12 db előszériás gépet is legyártottak, ezek rendszeresen részt vettek légi bemutatókon. 2019-ben a gyári berepülés során lezuhant egy példány – amely szakértők szerint valójában az első sorozatban gyártott Szu–57 volt –, és ez az esemény egy évvel kitolta a légierő részére történő szállítások megkezdését. A típus új hajtóművet kap, de annak sorozatgyártása még nem kezdődhetett el, egyelőre a fejlesztés végső fázisában van, emiatt a jelenlegi sorozatgyártás során régebbi hajtóműveket építenek be. Oroszország legalább 76 ilyen repülőgépet szeretne hadrendbe állítani. Néhány előszériás repülőgép (prototípus) 2018-ban Szíriában több harci bevetésen is részt vett az Iszlám Állam elleni harcban. Ez – amellett, hogy segítette a repülőgép rendszereinek finomhangolásában – jó ajánlólevél lehet a világpiacon történő értékesítéséhez is. Szergej Bogdan gyári tesztpilóta szerint ez a repülőgép még a 21. század közepén is hadrendben lesz, mert nagyon sok fejlesztési potenciál van benne.

AMERIKAI VÉLEMÉNY SZERINT AZ OROSZ SZU–57 REPÜLŐGÉP VALÓS FENYEGETÉST JELENT

A Szu–57 típusú repülőgép első sorozatgyártású példányának várható átadása apropóján az amerikai *The National Interest* cikket³ közzölte annak öt kiemelkedő képességéről. Az *aerodinamikája* kiemelkedő a kategóriájában, utánégető nélkül képes kétszeres hangsebességgel repülni, hatótávolsága szubszonikus sebességgel eléri a 3500 km-t, tolóerővektor-eltérítéses hajtóműve pedig légi harcban kitűnő manőverezési lehetőségeket biztosít a pilóta számára. A gép tervezésekor a lopakodótechnológiával készült ellenséges légi célok elleni „brutális hatékonyságú” alkalmazásra helyezték a hangsúlyt. A *fegyverrendszere* alapvetően a fázisvezérelt antennarácsú fedélzeti radarberendezés adatai alapján hajtja végre a légi és a földi célok támadását az erre szolgáló rakétafegyverzettel. A légi célokat 150 km-nél nagyobb távolságból is támadhatja, földi célok ellen várhatóan nagy hatótávolságú hiperszonikus rakétával is felszerelik, valamint precíziós légibombákat is hordozhat. A fejlesztés és a

¹ Russia fields first mass-produced 5th-gen Su-57 fighter jet. RT looks back at its history. RT, 26. 12. 2020. <https://www.rt.com/russia/510790-su57-fighter-mass-production/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 14.)

² Perspektivnyij aviacionnij kompleks frontovoj aviaciji – a frontlégierő perspektivikus repülőkomplexuma.

³ Mark Episkopos: Russia's Su-57 Stealth Fighter Is a Real Threat. The National Interest, 11. 12. 2020. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russia%E2%80%99s-su-57-stealth-fighter-real-threat-174353> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 19.)

gyártás során a mérnökök igyekeztek a repülőgép árát minimalizálni, hogy elősegítsék az otthoni rendszeresítést és az exporteladásokat. A megcélzott darabára 40 millió dollár körül van.⁴ A Szu–57 repülőgépet nagy fontosságú légi célok ellen tervezik bevetni, ezért a tervezők nagy gondot fordítottak az *ellentevékenység* képességeinek a kialakítására. Ebben fontos szerep hárul a gép orr-részén, a fő fedélzeti radar mögött mindkét oldalon beépített kis méretű fázisvezérelt antennarácsú radarokra, amelyek kiegészítő információval látják el a pilótát a közeli légtérben a repülőgép mellett és alatt történő eseményekről, ami különösen fontos légi harc közben. A gép passzív infravörös felderítőrendszere a lopakodóképességű ellenséges légi célok nagy távolságban történő felderítését és követését teszi lehetővé. A repülőgép együttműködhet egy „*hűséges kísérővel*”,⁵ mely a Szu–57-tel párban hajtja végre a feladatot, felderítési és egyéb támogatást nyújthat a vadászrepülőgép pilótájának, és a túl kockázatos feladat végrehajtását is átvállalhatja.

BIZONYTALAN AZ F–35 REPÜLŐGÉP SOROZATGYÁRTÁSÁNAK ÜTEME

Az amerikai F–35 Lightning II repülőgépet jelenleg kilenc ország hadereje használja, de a Pentagon egyelőre meghatározatlan ideig elhalasztotta annak jóváhagyását, hogy a Lockheed Martin vállalat elkezdhesse annak teljes kapacitással történő gyártását.⁶ A halasztás oka, hogy az illetékesek nem tudják megmondani, mikor áll készen a repülőgép szimulációs harci tesztelésre, amit 2017 óta már többször elhalasztottak. A 398 milliárd dolláros program e mérföldkövének, a teljes sorozatgyártás megkezdésének legutolsó határidejét – 2021 márciusát – Ellen Lord, a Védelmi Minisztérium beszerzéseikért felelős helyettes államtitkára törölte el. Műszaki problémák és a Covid–19 késleltették a szimulációs létesítmény előkészítését, ahol a bonyolult tesztelést végrehajtanák. Az új időpontot független technikai felülvizsgálat alapján fogják kitűzni, mondta a helyettes államtitkár szövegírója. A szimulációs harci teszt elvégzésére a legutolsó határidő 2020 decembere volt. A teszt majdani elvégzését követően még 2-3 hónap kell arra, hogy az adatokat feldolgozzák, elkészítsék a jelentést a Pentagon és a Kongresszus számára, és csak a jóváhagyás után kezdődhet meg a sorozatgyártás teljes kapacitással. Ez egyben azt is üzeni a hazai adófizetők és a külföldi vásárlók számára, hogy a repülőgép sikerrel vette az összes tesztet, hatékony a legmagasabb szintű fenyegetésekkel szemben, teljesíti az üzemeltetési elvárásokat. A szimulációs harci tesztelésen az amerikai F–35 típusú repülőgépnek helyt kell állnia a legfejlettebb orosz és kínai légvédelmi rendszerekkel és repülőgépekkel szemben egyaránt.

⁴ Érdekes, hogy egy repülőgépeket összehasonlító honlap szerint a Szu–35 darabára 65 millió dollár, míg az azt leváltó Szu–57 esetében a forrás 42 milliót ad meg. Sukhoi Su-35. AircraftCompare. <https://www.aircraftcompare.com/aircraft/sukhoi-su-35/> és Sukhoi Su-57. AircraftCompare. <https://www.aircraftcompare.com/aircraft/sukhoi-su-57-felon/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 15.)

⁵ Angolul loyal wingman. Az ilyen pilóta nélküli repülőgépeket általában mesterséges intelligencia irányítja.

⁶ Anthony Capaccio: Pentagon Keeps \$398 Billion F-35's Full-Rate Production on Hold. Bloomberg, 31. 12. 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-31/pentagon-keeps-398-billion-f-35-s-full-rate-production-on-hold> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 02.)

OROSZORSZÁG NEM AKADÁLYOZZA TÖRÖKORSZÁGOT, HOGY AZ MEGTISZTÍTSA HEGYI-KARABAHOT AZ AKNÁKTÓL ÉS A PARTIZÁNOKTÓL

A hegyi-karabahi konfliktus által érintett térségben a török szárazföldi erők állományából 136 fő teljesít szolgálatot azerbajdzsáni alegységek kötelékeiben.⁷ Fő tevékenységük a terület megtisztítása az aknáktól és a különböző robbanószerkezetektől, valamint erre a tevékenységre tanítják az azerbajdzsáni katonákat. Török sajtóhírek szerint az aknamentesítést követően török katonai kontingenst telepítenek a térségbe, holott az ellentétes lenne Baku, Jereván és Moszkva megállapodásával, miszerint a térségben csak orosz békefenntartók fognak tevékenykedni. Azerbajdzsáni források szerint is várható török erők települése a térségbe. A Bakuban december 10-én tartott díszszemlén török alegységek is felvonultak, és bemutatták a Bayaktar TB2 típusú drónt is. Ez az eszköz aktívan részt vett az őszi fegyveres összecsapásban, amikor török kezelők a drónokról indított páncéltörő rakétákkal az örmény páncélozott haditechnikai eszközök több mint felét kilőtték. A térségben tartózkodó török erők kötelékében állítólag különleges műveleti alegység is tevékenykedik, melynek tagjai korábban Líbiában és Szíriában már szereztek harci tapasztalatokat. A fegyveres összecsapásokat lezáró megállapodás értelmében több hegyi-karabahi település azeri fennhatóság alá kerül, de ezt a helyi lakosok ellenzik, többen erőszakhoz is folyamodnának, amire természetesen Baku is hasonló fenyegetéseket fogalmaz meg. Korábban Hulusi Akar török védelmi miniszter azt nyilatkozta, hogy „ha a Karabahkal kapcsolatos megállapodást nem tartják be, akkor azonnal következhet a katonai változat”. Orosz részről eddig csak szavakban ítélték el a fokozódó török katonai jelenlétet, látható intézkedéseket nem foganatosítottak.

A PENTAGON HADITENGERÉSZETI JÁRŐRÖZÉST TERVEZ AZ OROSZORSZÁGTÓL ÉSZAKRA FEKVŐ VIZEKEN

Washington azt tervezi, hogy megnöveli jelenlétét az Északi-sarkvidék Oroszország felé eső részén, mivel Moszkva egyre több erőforrást koncentrálna a régió hatalmas természeti erőforrásainak kiaknázása és kereskedelmi útvonal létrehozása érdekében.⁸ 2020 decemberében a Parti Őrség bejelentette, hogy valószínűleg finn jégtörő hajókat fog lízingelni a járőrözése biztosítására, mivel nem áll rendelkezésére megfelelő képességű amerikai jégtörő. Kenneth Braithwaite haditengerészeti miniszter bejelentette, hogy hasonló módon tervezik a járőrözést az Északi-sarkvidék vizein, ahogyan azt a Dél-kínai-tengeren is teszik, vagyis a hajózás szabadságát szeretnék tesztelni a nemzetközi vizeken. Az elkövetkező években az amerikai hadihajóknak „határozottabban kell tevékenykedniük” az Északi-sarkvidék térségében, ahol Oroszország mellett Kína is jelen van. Az amerikai hadihajók elsősorban a Barents-tengeren fognak hajózni, és megközelítik a Kola-félszigetet is, hogy a világnak azon a részén is érezhető legyen az amerikai haditengerészet jelenléte. Felkeresik az északkeleti átjárót is, amelyen a teherszállító hajók a jövőben a jelenlegi útvonalaknál sokkal gyorsabban és így olcsóbban szállíthatnak árut az Atlanti- és a Csendes-óceán között.

⁷ Владимир Мухин: Россия не помешает Турции зачистить Карабах от мин и партизан. Nyezaviszimaja Gazeta, 17. 12. 2020. https://www.ng.ru/armies/2020-12-17/2_8043_karabakh.html (Letöltés időpontja: 2020. 12. 19.)

⁸ Ilya Tsukanov: Pentagon Plans South China Sea-Style 'Freedom of Navigation' Naval Patrols Around Russian Arctic. Sputnik News, 07. 01. 2021. <https://sputniknews.com/military/202101071081692441-pentagon-plans-south-china-sea-style-freedom-of-navigation-naval-patrols-around-russian-arctic/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 08.)

VÁRHATÓ BRIT REAGÁLÁS A NÖVEKVŐ OROSZ HADITENGERÉSZETI JELENLÉTRE NAGY-BRITANNIA KÖZELÉBEN

Sir Nick Carter tábornok, a brit haderő vezérkari főnöke a 2020 decemberében tartott évértékelő beszédében kihangsúlyozta, hogy „Oroszország már Nagy-Britannia udvarában feszítgeti izmait”.⁹ December elején összesen 10, az orosz Északi-, Balti-tengeri és Fekete-tengeri flottákhoz tartozó hadihajó jelent meg a brit és az ír partok közelében. A tábornok szerint az oroszok a hidegháború óta nem kérkedtek ennyire az erejükkel. Nagy-Britannia nem engedheti meg az oroszoknak az ilyen erőfitogtatást, amihez megfelelő képességű hagyományos erőkkel – hadihajókkal és repülőgépekkel – kell rendelkeznie, valamint megfelelő nem hagyományos kiberképességekkel is. A helyzet megköveteli, hogy a britek is hasonló kihívásokkal szembesítsék őket a Barents- és a Balti-tengeren, de akár a Fekete-tengeren is. A brit vezérkari főnök szerint a 2021 januárjában kezdődő kül-, védelmi és biztonságpolitikai felülvizsgálat várhatóan jelentős változásokat hoz majd a haderő életében. Olyan jelentős modernizáció várható, amilyen az 1980-as évek óta nem történt, többek között jelentős robot- és autonóm képességekre fog szert tenni a haderő, de egyelőre még a harcokocsikra is szüksége lesz. A rendszeresítésre tervezett eszközök között korszerű pilóta nélküli repülőgépek, légvédelmi komplexumok, valamint nagy pontosságú és nagy hatótávolságú rakéták is lesznek.¹⁰

A 2021. ÉVI ZAPAD GYAKORLATON A KORSZERŰ HARCTEVÉKENYSÉGEKET FOGJÁK GYAKOROLNI

Az orosz Nyugati Katonai Körzet vezetése a Zapad–2021 parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat során előtérbe fogja helyezni a támadó robotrepülőgépek és a pilóta nélküli repülőgépek elleni harcot, a feltételezett ellenség tűzzel és a rádióelektronikai harc eszközeivel történő támadását, függőleges átkarolását harcászati szintű légideszantok alkalmazásával, az egyik fajta harctevékenységről a másikra történő gyors átmenettel és bonyolult, dinamikus helyzet létrehozásával.¹¹ Gyakorolni fogják a főerőktől elszakadó alegységek harctevékenységeit, a mélységi rajtaütéseket, az átkaroló és a megkerülő műveleteket. Az év legfontosabb eseményére történő felkészülés során számos váratlan ellenőrzés lesz a Nyugati Katonai Körzet magasabbegységeinél és egységeinél. Begyakorolják a részt vevő alegységek nagy távolságra kombinált módon történő eljuttatásának módjait. Az ellenőrzések alkalmával nagy figyelmet fordítanak az alegységek vezetésének és irányításának automatizált eszközökkel történő megszervezésére.

⁹ Dominic Nicholls: Russia is 'flexing muscles in Britain's back yard' after ten warships arrive off UK coast, Chief of the Defence Staff warns. The Telegraph, 17. 12. 2020. <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/12/17/russia-flexing-muscles-britains-back-yard-ten-warships-arrive/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 19.)

¹⁰ В Лондоне остались недовольны демонстрацией Россией силы у своих берегов. Reporter, 18. 12. 2020. https://topcor.ru/17857-v-londone-ostalis-nedovolny-demonstraciej-sily-rossiej-u-svoih-beregov.html?utm_source=warfiles.ru (Letöltés időpontja: 2020. 12. 19.)

¹¹ На учениях «Запад-2021» будут отрабатываться современные методы ведения боевых действий. Военно-промышленный курьер, 02. 01. 2021. <https://www.vpk-news.ru/news/60211> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 02.)

INDONÉZIA INTENZÍVEN FEJLESZTI LÉGIEREJÉT

2020. december elején a nemzetközi sajtóban megjelent a hír, miszerint közel a megállapodás 48 db francia Rafale típusú repülőgép eladásáról az indonéz légierő számára.¹² Prabowo Subianto, Indonézia védelmi minisztere 2020. október 21-én párizsi látogatása során ismételten kifejezte országa érdeklődését a francia vadászrepülőgép iránt. Még az év vége előtt szeretne volna megkötni az üzletet, de a francia fél még kért egy kis időt a szerződés részleteinek a kidolgozására. Indonézia 2020 elején kezdett komoly tárgyalásokat a francia hadiipar egyes szereplőivel, mert a repülőgépek mellett szüksége lenne Gowind-osztályú korvettekre és Scorpène-osztályú tengeralattjárókra is. Néhány nappal a fenti hír megjelenése után újabb információ jelent meg a témával kapcsolatban.¹³ Eszerint Christopher Miller megbízott amerikai védelmi miniszter december 7-én és 8-án Jakartában találkozott indonéz partnerével. A megbeszéléseket követően az amerikai fél beleegyezett abba, hogy teljesíti Indonézia korábbi, addig elutasított kérését: vásárolhat negyedik generációs F-15 Strike Eagle és F-18 Hornet típusú repülőgépeket. Indonézia eredetileg a korszerűbb F-35 típusból szeretett volna vásárolni, de ahhoz csak egy évtized múltán jutott volna hozzá. Indonéziának jelenleg 60-nál kevesebb vadászrepülőgépe van, de a haderőfejlesztés keretében legalább 100 db korszerű vadászrepülőgép beszerzését tervezi. E jelentős fejlesztés valószínű oka Kína erőteljes katonai terjeszkedése a Dél-kínai-tengeren.

TITOKZATOS TORPEDÓSZERŰ TÁRGY AKADT EGY INDONÉZIAI HALÁSZ HÁLÓJÁBA

2020 decemberének végén egy indonéziai halász a Selayar-sziget közelében (Celebesztől délre) egy kamerákkal felszerelt torpedószerű tárgyat fogott ki a vízből.¹⁴ A média szerint Kína titokban adatgyűjtő tevékenységet végez Indonézia vizein. Kína nem kommentálta az eseményt, de ismert, hogy a két országnak területi vitái vannak a Dél-kínai-tengert illetően, mert Kína követelése érintik Indonézia kizárólagos gazdasági zónáját is. A kifogott tárgy burkolata alumínium, 225 cm hosszú, 50 cm fesztávú kormányfelülete van és a farokrészéhez egy 93 cm hosszú antenna csatlakozik. Katonai szakértők szerint a kifogott tárgy a kínai Sea Wing dróncsalád egyik tagja lehet, amelynek rendeltetése víz alatti felderítés. Az eszköz valószínűleg olyan adatokat gyűjt, amelyek háború esetén tengeralattjárók számára hasznosak lehetnek. Ilyenek például a víz hőmérséklete, zavarossága, sótartalma, oxigén- és klorofill-szintje. A kínai Xiang Yang Hong 06 kutatóhajóról 2019-ben 12 db Sea Wing víz alatti drónnal gyűjtöttek hidrológiai adatokat egy kb. 800 km²-es területről.

¹² Indonesia, France Close to Agreement on 48 Rafale jet Deal: Reports. Defense World, 03. 12. 2020. https://www.defenseworld.net/news/28461/Indonesia_France_Close_to_Agreement_on_48_Rafale_jet_Deal_Reports#.X93Hc2fCGUk (Letöltés időpontja: 2020. 12. 19.)

¹³ Mansij Asthana: Have French Rafales Been “Shot-Down” By American Heavyweight F-15s, F-18s For Indonesian Fighter Jet Deal? The EurAsian Times, 10. 12. 2020. <https://eurasianimes.com/have-french-rafales-been-shoot-down-by-american-heavyweight-f-15s-f-18s-for-indonesian-fighter-jet-deal/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 10.)

¹⁴ Ilya Tsukanov: Mystery Torpedo-like Object Caught by Indonesian Fisherman Suspected to be Chinese Drone Sub. Sputnik News, 30. 12. 2020. <https://sputniknews.com/military/202012301081610058-mystery-torpedo-like-object-caught-by-indonesian-fisherman-suspected-to-be-chinese-drone-sub/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 02.)

INDIA EXPORTÁLHATÓVÁ TETTE AZ AKASH LÉGVÉDELMI RAKÉTARENDSZERÉT

2020 végén az indiai kormány engedélyezte több fegyverrendszer és légi platform mellett az Akash típusú légvédelmi rakétarendszer jövőbeni exportját is.¹⁵ India azt reméli, hogy jelentősen növelheti fegyverexportját, valamint a baráti országokba történő eladásokkal javíthatja stratégiai kapcsolatait. India jelenleg – Szaúd-Arábia után – a második a világ fegyverimportáló országainak rangsorában, ugyanakkor a fegyverexportálónknál a 23. helyen áll.¹⁶ Narendra Modi kormányfő célja, hogy országa középtávon elérje az évi 5 milliárd dolláros fegyverexportot.¹⁷ Eddig a fő vásárlók Mianmar, Srí Lanka és Mauritius voltak, az Akash légvédelmi rendszer iránt azonban Vietnám, a Fülöp-szigetek és az Egyesült Arab Emírségek is érdeklődést mutat. A légvédelmi rakétarendszer 30 km távolságban és 18 000 m magasan repülő légi célok – vadászrepülőgépek, robotrepülőgépek, levegő-föld osztályú rakéták és ballisztikus rakéták – ellen alkalmazható. Egy ütegben egy Rajendra háromdimenziós fázisvezérelt antennarácsú radar van és négy hordozó-indító jármű 3-3 rakétával. Egy üteg egyidejűleg 64 célt követhet, és ellenük mind a 12 rakétát elindíthatja. Az üteg mintegy 2000 km² terület védelmét láthatja el.

MEGKEZDŐDÖTT AZ OSHKOSH PÁNCÉLOZOTT JÁRMŰVEK LESZÁLLÍTÁSA A MONTENEGRÓI HADERŐ RÉSZÉRE

2020. október végén a montenegrói haderő Danilovgradban hivatalosan átvette az amerikai Oshkosh cég első öt összhaderőnemi könnyű harcászati járművét (JLTV¹⁸), további 15 db érkezése november első hetében volt várható.¹⁹ A ceremónián megjelent az amerikai nagykövet, a montenegrói védelmi miniszter és a vezérkari főnök. Predrag Bošković védelmi miniszter az amerikai félnek köszönetet mondvá kihangsúlyozta, hogy „*A mai naptól minden megváltozik a montenegrói haderőben. A mai ünnepség is megmutatja, hogy mit tudunk tenni közösen a partnereinkkel rövid idő alatt, transzparensen, hatékonyan és a legjobb módon a haderőnk érdekében*”. A montenegrói haderő összesen 67 db JLTV-t rendelt, leszállításuk 2023-ban fejeződik be. A járművekkel a NATO részére felajánlott 1. (Nikšić) és 2. (Plevlja) lövészsorozatot szerelik fel, ez a 2019–2028 közötti haderőfejlesztési terv legmagasabb prioritása. A szárazföldi csapatok manőverező- és védelmi képessége jelentősen javulni fog. Az új technika megfelelő elsajátítását követően lehetőség lesz arra is, hogy montenegrói katonák immár saját eszközökkel vehessenek részt különböző nemzetközi missziókban is. Felszólalásában az amerikai nagykövet kihangsúlyozta, hogy Montenegro az első európai ország,

¹⁵ India Clears Akash Missiles for Export. Defense World, 01. 01. 2021. https://www.defenseworld.net/news/28678/India_Clears_Akash_Missiles_for_Export#.X_A7eWfCGUK (Letöltés időpontja: 2021. 01. 02.)

¹⁶ Rajat Pandit: 2nd biggest arms importer, India 23rd on exporters' list. The Times of India, 10. 03. 2020. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/2nd-biggest-arms-importer-india-23rd-on-exporters-list/articleshow/74559063.cms> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 17.)

¹⁷ 2019-ben India fegyverexportja elérte az 1,5 milliárd dollárt, ezzel megduplázta az előző évi eredményét. László Dávid: India fordítana fegyverkereskedelmi mérlegén. Magyar Nemzet, 2020. 02. 07. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/india-forditana-fegyverkereskedelmi-merleg-en-7752941/> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 17.)

¹⁸ Joint Light Tactical Vehicle.

¹⁹ Vojska Crne Gore opremljena lakooklopnim vozilima najnovije generacije. Vojska, 30. 12. 2020. <http://www.vojska.me/vijesti/235052/Vojska-Crne-Gore-opremljena-lakooklopnim-vozilima-najnovije-generacije.html> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 02.)

melynek haderejében a kategóriájában legjobb JLTV megjelent. Ilyen járművek érkeznek 2021-ben Belgiumba, Litvániába, Nagy-Britanniába és Szlovéniába is, így a montenegrói haderő számára is könnyebb lesz az együttműködés a felsorolt országok aleggységeivel többnemzeti gyakorlatok és NATO-missziók során. Montenegró és az Amerikai Egyesült Államok 2019 októberében írta alá a 67 db jármű leszállításáról szóló szerződést, melynek értéke 36 165 105 dollár. Még a JLTV-k érkezése előtt, október 12-én az izraeli Elbit vállalat bemutatta a járművekre később felszerelendő távvezérelt fegyvertorony egy példányát, amely egy 12,7 mm-es M2A1 típusú géppuskával, hat füstgránátvetővel és az éjjel-nappali látást elősegítő, nagy teljesítményű elektrooptikai rendszerrel volt szerelve.²⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Asthana, Mansij: *Have French Rafales Been “Shot-Down” By American Heavyweight F-15s, F-18s For Indonesian Fighter Jet Deal?* The EurAsian Times, 10. 12. 2020. <https://eurasianimes.com/have-french-rafales-been-shoot-down-by-american-heavyweight-f-15s-f-18s-for-indonesian-fighter-jet-deal/>
- Bozinovski, Igor: *Montenegro receives first JLTVs*. Janes, 02. 11. 2020. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/montenegro-receives-first-jltvs>
- Capaccio, Anthony: *Pentagon Keeps \$398 Billion F-35's Full-Rate Production on Hold*. Bloomberg, 31. 12. 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-31/pentagon-keeps-398-billion-f-35-s-full-rate-production-on-hold>
- Episkopos, Mark: *Russia's Su-57 Stealth Fighter Is a Real Threat*. The National Interest, 11. 12. 2020. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russia%E2%80%99s-su-57-stealth-fighter-real-threat-174353>
- India Clears Akash Missiles for Export. Defense World, 01. 01. 2021. https://www.defenseworld.net/news/28678/India_Clears_Akash_Missiles_for_Export#.XA7eWfCGUk
- Indonesia, France Close to Agreement on 48 Rafale jet Deal: Reports. Defense World, 03. 12. 2020. https://www.defenseworld.net/news/28461/Indonesia_France_Close_to_Agreement_on_48_Rafale_jet_Deal_Reports#.X93Hc2fCGUk
- László Dávid: *India fordítana fegyverkereskedelmi mérlegén*. Magyar Nemzet, 2020. 02. 07. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/india-forditana-fegyverkereskedelmi-merlegen-7752941/>
- Nicholls, Dominic: *Russia is 'flexing muscles in Britain's back yard' after ten warships arrive off UK coast, Chief of the Defence Staff warns*. The Telegraph, 17. 12. 2020. <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/12/17/russia-flexing-muscles-britains-back-yard-ten-warships-arrive/>
- Pandit, Rajat: *2nd biggest arms importer, India 23rd on exporters' list*. The Times of India, 10. 03. 2020. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/2nd-biggest-arms-importer-india-23rd-on-exporters-list/articleshow/74559063.cms>
- Russia fields first mass-produced 5th-gen Su-57 fighter jet. RT looks back at its history. RT, 26. 12. 2020. <https://www.rt.com/russia/510790-su57-fighter-mass-production/>
- Sukhoi Su-35. AircraftCompare. <https://www.aircraftcompare.com/aircraft/sukhoi-su-35/>
- Sukhoi Su-57. AircraftCompare. <https://www.aircraftcompare.com/aircraft/sukhoi-su-57-felon/>

²⁰ Igor Bozinovski: *Montenegro receives first JLTVs*. Janes, 02. 11. 2020. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/montenegro-receives-first-jltvs> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 18.)

- Tsukanov, Ilya: *Mystery Torpedo-like Object Caught by Indonesian Fisherman Suspected to be Chinese Drone Sub*. Sputnik News, 30. 12. 2020. <https://sputniknews.com/military/202012301081610058-mystery-torpedo-like-object-caught-by-indonesian-fisherman-suspected-to-be-chinese-drone-sub/>
- Tsukanov, Ilya: *Pentagon Plans South China Sea-Style 'Freedom of Navigation' Naval Patrols Around Russian Arctic*. Sputnik News, 07. 01. 2021. <https://sputniknews.com/military/202101071081692441-pentagon-plans-south-china-sea-style-freedom-of-navigation-naval-patrols-around-russian-arctic/>
- Vojska Crne Gore opremljena lakooklopnim vozilima najnovije generacije. *Vojska*, 30. 12. 2020. <http://www.vojska.me/vijesti/235052/Vojska-Crne-Gore-opremljena-lakooklopnim-vozilima-najnovije-generacije.html>
- В Лондоне остались недовольны демонстрацией Россией силы у своих берегов. *Reporter*, 18. 12. 2020. https://topcor.ru/17857-v-londone-ostalis-nedovolny-demonstraciej-sily-rossiej-u-svoih-beregov.html?utm_source=warfiles.ru
- Мухин, Владимир: *Россия не помешает Турции зачистить Карабах от мин и партизан*. *Nyeza-viszimaja Gazeta*, 17. 12. 2020. https://www.ng.ru/armies/2020-12-17/2_8043_karabakh.html
- На учениях «Запад-2021» будут отрабатываться современные методы ведения боевых действий. *Военно-промышленный курьер*, 02. 01. 2021. <https://www.vpk-news.ru/news/60211>

ABSTRACT

FOCUS

Brig Gen Pál Kádár: *Pandemic management as a “test” of national resilience* 3

In the context of the SARS-CoV-2 (Covid-19) the paper presents a brief overview of the challenges and their management in light of national resilience, which appeared in connection with the health crisis and have great significance for the countries' security. The study also indicates the similarities of certain impacts of the pandemic and those of a potential armed conflict. Consequently, the national and international responses to the management of the pandemic can also be interpreted as tests of national resilience potential of countries. It is proved by the author that the involvement of the armed forces into the management of such types of challenges are unavoidable, and the necessity of the national resilience potential is also highlighted.

Keywords: NATO, resilience, national resilience, Covid-19, continuity of the state organization's operation, security

Col Imre Porkoláb – Maj Sándor Hennel – Lt Col Ernő Hegedűs: *Modernization and innovation (I)* 14
The increasing role of accelerated military technological R&D in modern military strategy based on an American model

The study draws attention to the fact that innovation is a strategic tool. An important component of defense innovation is to align the latest advances in the technological revolution with the objectives of force development. Therefore, this study analyses the relationship between modern military strategy and innovation by examining the effects of the latest, digitized method of military technology research and development through a case study. The effect of the new development methodology is that the military technology research and development project cycle significantly accelerates, which not only allows us seize the technological advantage in the near future, but also to create strategic surprises and a lasting strategic competitive advantage by creating completely new weapon systems and thereby maintaining a lasting strategic competitive advantage. In this way, a new type of military technology research and development process built on a significant IT base will become a key element of the military strategy of the future.

Keywords: military strategy, military research and development, digitization, virtual test, Multi Domain Operation, hybrid warfare, offset strategy, transformation, military science model, “e” series

Maj Gen Attila Takács – Lt Col Andrea Szabó Szabóné – Col László Töll: *The future of HDF Ground Forces in light of the modernisation of national officer training* 27

The development of the Ground Forces includes different areas, such as elimination of development gaps, introduction of state-of-the-art technology, and responding to the requirements of future warfighting. The key to success are not only the most modern military technologies, doctrines based on them, and developed defence industry within national economy, but also the renewal of the officer corps education – as a result of the modernisation of efficient officer training meeting the requirements of modern times.

Keywords: Army, modification of Warfighting, officer education, military service, value of military ethic

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Lt László Vikman: *Legal issues of operations planning* 44

Operations planning is one of the most complex military activities that need to involve different specialities, and their results are to be integrated into a coherent, efficient, and executable plan. This process requires the involvement of legal expertise in several phases, in some cases even in critical issues. The special literature of military law – with regard to the supportive role of legal experts – may not be very specific on the analysis of tasks appearing during the planning procedure. The present paper aims to change this situation by providing an overview of major tasks in certain methodologies and by developing proposals in some cases.

Keywords: operations planning, rules of engagement, legal tasks, Staff Regulations, NATO Comprehensive Operations Planning Directive (COPD)

Col István Kása: *The revision of the fire control procedures of field artillery subunits in light of the Defence and Force Development Program* 57

In issue 2/2015 of Honvédségi Szemle Lieutenant Colonel Tibor Szabó proved the necessity of total preparation as a method of fire calculation through mathematical modelling. Complementing these statements Lieutenant Colonel István Kása analysed the revision of the task and conditionality of the total preparation. By now it has been clear what military technologies are to be procured in the framework of the Defence and Force Development Program, therefore fire control requires a complete revision and reconsideration. The present paper proves the necessity and potential courses of the revision of procedures based on practical experience.

Keywords: fire control, firing calculation, determination of fire for effect, destruction of targets, live fire exercise in special conditions

COMMAND, TRAINING

Cpt Éva Dudás: *The command philosophy of the Bundeswehr* 64
The history, characteristics, and changes of Innere Führung

In modern nation-states, social norms and basic values determine the ethos and organizational culture of the armed forces, influence the behaviour of the personnel, have an impact on the relationship between officers and enlisted personnel, and the leadership principles. Nowadays, in the German armed forces, this relationship is close and institutionalized: social norms and basic values are represented by the doctrine of Innere Führung. Innere Führung has a wide range of applications, serving as a guide and motivational base for a soldier in the centre of society. However, in the 21st century, with the shift/expansion of the Bundeswehr's range of tasks, the emergence of a new world order, and in the altered geopolitical context, the concept has faced several constructive criticisms, helping to make positive changes.

Keywords: organizational culture, Innere Führung, uniformed citizen, mission-oriented leadership, army and society

Maj Sándor Szabó: *The role and position of training objectives in planning and conducting exercises* 85

A training objective can be considered as one of the most important sub-components of an exercise. Its achievement may allow for the development and maintenance of the related organization-specific operational capabilities. Due to its complexity, it is capable of ensuring the meeting the training requirements set to the trainees, the establishment of the operational capabilities of the military organization or unit, to which well-defined resources and implementation requirements and criteria belong. It defines the procedures, processes, and activities to be performed by the military staff that will be practiced or measured during the exercise.

Keywords: training objective, military training, exercise planning, operational capability

Lt Col György Vartmann: *NCO-training at the HDF NCO Academy (2012-2020)* 93
An analytical overview of state-accredited NCO-training conducted under Act CLXXXVII of 2011 on vocational training

The paper presents the state-accredited NCO-training system of the Hungarian Defence Forces Non-Commissioned Academy (HDF NCOA) between 2012 and 2020. It provides an analysis of the structural changes in the training, presents the admission statistics of the Academy, career guidance, training data, retention issues, and the dropout rates. The results of the military training establishment are also presented, education results are analysed, and the graduation data broken down into types of training

Keywords: military education, military special training, NCO training, HDF NCO Academy, military training data

Capt Róbert Stohl: *“How to Train your Dragon” – On the training and learning characteristics of generation “Z”* 116

It is highly relevant for the Hungarian Defence Forces to examine the cohort of youth that is called Generation “Z” as they are the youngest in active military service and especially they are the base of both the officer and NCO training. This study makes an attempt to give an overview of the educational characteristics and learning preferences of the 14-24-year age group

Keywords: methodology, pedagogy, learning preferences, generation “Z”

Krisztián Jakkal – SSgt Zsolt Kerékgyártó – Tibor Varró: *Teaching and methodological elements of military English language training in military secondary schools* 128

Teaching military English, the preparation for different types and levels of English military professional language examinations already have a serious tradition in Hungarian higher education. In secondary school, however, there was no vocational language education until graduation in the past. This is why it initially posed a serious challenge when the subject had to be taught in secondary school as early as before the graduation exam. The teachers of the subject not only had the task of teaching the vocabulary of the technical language, but also the selection of methodological tools besides teaching general English. The civilian teachers of the military secondary schools maintained constant consultation with military instructors to gain maximum understanding of the background of the material to teach. Occasionally, a military instructor also held theoretical sessions and compiled project assignments for students. This study presents our educational and methodological tools from both a civil and a military point of view. It also describes a potential model of the domestic adaptation of Campaign 1 English course book and workbook during the training of military cadets, according to the curriculum compiled on the basis of the framework curriculum.

Keywords: teaching military English in secondary school, language teaching methodology for military secondary schools, military language vocabulary

MILITARY HISTORY

Sándor Szakály: *A "sexton" from a general* 139
A brief overview of the life of Lt Gen Antal Vattay (1891-1966)

During the Second World War Lieutenant General Antal Vattay had significant positions in the military leadership. He started his career as a hussar lieutenant of the Imperial and Royal military and ended as a Lieutenant General of the Royal Hungarian Defence Forces. General Vattay fought on the fronts of both World Wars, was awarded a number of decorations, and had an undiminished career. His performance was acknowledged also through admitting him in the "Vitéz" order and after 1920 he served as one of the aide camps of the regent of Hungary. This way he developed close ties with the head of state Miklós Horthy. This relation might be the cause of his appointment to chief of the Military Office of the Regent of Hungary in the summer of 1944, moreover, Vattay played a significant role in the so called "armistice attempt". Afterwards the general was arrested by the Germans, then by the State Security Agency, sentenced, and dispossessed of his property. After the regime change Vattay was posthumously rehabilitated and today the 2nd Territorial Regiment of the Hungarian Defence Forces bears his name.

Keywords: ÁVH, Ministry of Defence, military schools, awards, armistice attempt, Royal Hungarian Defence Forces, Military Office of the Regent of Hungary, Antal Vattay, World War, Vitéz Order

REVIEW

Lt Col (Ret) Dénes Kenyeres: *The SOF* 147

A review of the book "A különlegesek. Különleges harc eljárások, műveleti erők a magyar történelemben és a modern hadviselésben" [The SOF – Special combat procedures, operations forces in Hungarian history and modern warfare] written by János Bodoróczki, published by Zrínyi Kiadó, Budapest, in 2019.

Gen (Ret) Ferenc Végh: *Review of international scientific and special literature* 150

The author recommends books and articles on military topics published abroad to the readers.

Col (Ret) Csaba Gál (Eng): *International military and military technology review* 160

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Honvédségi Szemle közlési feltételei

A folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat is beszámítva) tanulmányok, szakcikkek megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Kft. a szerzővel *szerződést köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word .doc- vagy .docx-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (*kiss.zoltan@hmzrinyi.hu*).
- A küldeményben tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail-cím, telefonszám).
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrészletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, lehetőség szerint szerkeszthető (jpg, tiff) formátumban. Az íráshoz csatoljanak magyar nyelvű ábraszöveget, amelyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.
- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra (300 dpi), illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- A leadott íráshoz csatolják annak angol nyelvű összefoglalóját és a vonatkozó kulcsszavakat.

Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovataink kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetésével, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. *2019-től cikkeinket DOI-azonosítóval is ellátjuk.*

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző neve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni. *Amennyiben egy cikk rendelkezik DOI-azonosítóval is, azt a bibliográfiai adatok megadása után, minden esetben kérjük feltüntetni!*

Könyv esetében:

Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

Gyűjteményes kötet egy tanulmánya esetében:

Székely András: *A periglaciális felszínformálás*. In: Borsy Zoltán (szerk.): *Általános természetföldrajz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 356–421.

Periodikumok (időszakos kiadványok) esetében:

Réz Levente: *A légiertő tűztámogatási feladatai*. Repüléstudományi Közlemények, XXXI. évf. 2019/2., 159–175. DOI: 10.32560/rk.2019.2.12

Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4. szám, 41. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36

Internetes hivatkozásoknál:

Gates, Guilbert: *How a Secret Cyberwar Program Worked*. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secretcyberwar-program-worked.html?ref=middleeast>

Több szerző esetén a hivatkozott mű első szerzőjének nevét vegyék figyelembe.

Külföldi szerző(k) esetében is a vezetéknev alapján állítsák fel a sorrendet, pl. Bush, George W.: *Döntési helyzetek*. Ulpius Ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kydd, Andrew H. – Walter, Barbara F.: *The Strategies of Terrorism*. International Security, Volume 31, No. 1, 2006.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző/szerzők a törzsszövegben nem hivatkoznak és amely nem szerepel lábjegyzetben.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való konkrét hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések nélkül, *lábjegyzetben* történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével:

Borbély Zsuzsanna: Egészségmagatartás, kiégés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában. Szakdolgozat. ELTE, Budapest, 2017, 1–155.

Külföldi szerzőnél a művön feltüntetett formában:

Hans Kundnani: Germany as a Geo-economic Power. The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3., 40–42. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.587950> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

Walter Lippmann: Public Opinion. Free Press, New York, 1997.

A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. jelölést használjuk:

Borbély: i. m. 150.

Közvetlen ismétlődés esetén: Uo. 150.

Ha azonos szerző(k)től több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket a név után írt zárójeles évszámmal kell megkülönböztetni: Borbély (2017): i. m. 150.

Ha ugyanazon évben megjelent több tanulmányra hivatkoznak, akkor az évszám után írt a, b, c stb. betűkkel kérjük jelölni mind a szövegben, mind a *Felhasznált irodalomban*: Borbély (2017a): i. m. 150.

Kettőnél több szerző esetén az *et al.* jelölést kérjük alkalmazni mind a magyar, mind a külföldi szerzőknél is.

Papp Ildikó et al.: A viselkedésterápia eredményeinek vizsgálata az elhízás kezelésében egy év távlatában. Orvosi Hetilap, 155. évf. 2014/30., 1197.

Stephen Rollnick et al.: Motivational Interviewing in Health Care: Helping Patients Change Behavior. The Guilford Press, New York, 2008, 42.

Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk, illetve a rövidítések feloldásai.

Internetes hivatkozásnál kérjük feltüntetni a letöltés időpontját az adott oldalon, a lábjegyzetben: Jackie Northam: In A Remote Arctic Outpost, Norway Keeps Watch On Russia's Military Buildup. NPR, 03. 11. 2019. <https://www.npr.org/2019/11/03/775155057/in-a-remote-arctic-outpost-norway-keeps-watch-on-russiasmilitary-buildup?t=1574445341316> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 22.)

*Köszönjük együttműködésüket!
A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége*

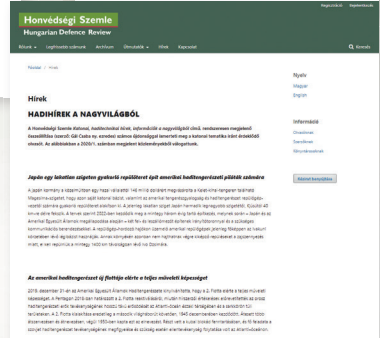
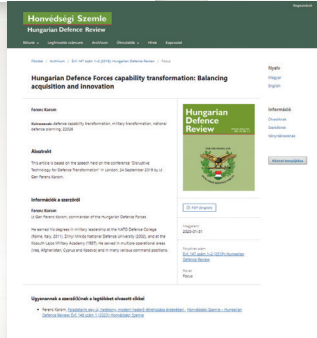
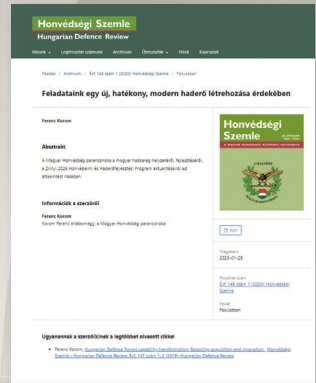
Megújult a Honvédségi Szemle honlapja!

www.honvedsegiszemle.hu
www.hungariandefencereview.com

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai már olvashatók megújult honlapunkon! Csak kattintson a honvedsegiszemle.hu vagy a hungariandefencereview.com linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdekli, a Hírek menüpont alatt ízelítőket olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatóinkat, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archiválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

Ha szerzőként látogat el hozzánk, akár az új felületen keresztül is beküldheti kéziratát. Nincs más dolga, mint regisztrálni, és közlési feltételeink megismerése után szinte azonnal feltöltheti munkáját.

Ha időben akar értesülni legfrissebb lapszámunkról, csak regisztráljon honlapunkon, és megküldjük Önnek következő számunk tartalmát még a megjelenés előtt!

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható
a honvedsegiszemle.hu weboldalon

ZRÍNYI KIADÓ